

146053

**TARİH EĞİTİMİNDE YEREL TARİH
ARAŞTIRMALARININ YERİ:
FETHİYE ÖRNEĞİ**

Biray TUGAY

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü**

**Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.**

**İzmir
2004**

**TARİH EĞİTİMİNDE YEREL TARİH
ARAŞTIRMALARININ YERİ:
FETHİYE ÖRNEĞİ**

Biray TUGAY

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü**

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. SABRİ YETKİN

**Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı İçin Öngördüğü**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

olarak hazırlanmıştır.

146053

İzmir

2004

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Tarih Eğitiminde Yerel Tarih Araştırmalarının Yeri: Fethiye Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu belirtir ve bunu onurla doğrularım.

Tarih

12.07.2004

Biray TUGAY

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Tarih Öğretmenliği Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Abdullah MARTAL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sibel YETKİN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Deryan DUMAN

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

21.7.2004

Prof. Dr. Sedef GİDENER

Enstitü M¼d¼r¼

**YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not : Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez yazarının

Soyadı : Tugay

Adı : Biray

**Tezin Türkçe Adı : Tarih Eğitiminde Yerel Tarih Araştırmalarının Yeri:
Fethiye Örneği**

**Tezin Yabancı Dildeki Adı: The Importance Of The Local History Researches
In History Education**

Tezin yapıldığı

Üniversite: DOKUZ EYLÜL

Enstitü: EĞİTİM BİLİMLERİ Yılı:2004

Diğer kuruluşlar

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

Sayfa sayısı: 145

Referans sayısı: 99

Tez Danışmanı

Ünvanı: Yardımcı Doçent

Adı: Sabri

Soyadı: Yetkin

Türkçe anahtar kelimeler:

- 1- Meğri
- 2- Yerel
- 3- Eğitim
- 4- Tarih

İngilizce anahtar kelimeler:

- 1- Meğri
- 2- Local
- 3- Education
- 4- History

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın ortaya çıkarılmasında bana yol gösteren, tecrübe ve bilgileriyle rehberlik eden, her türlü yardımı benden esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Sabri Yetkin'e Őükranlarımı bir borç bilirim. Ayrıca araştırmanın temel kaynaklarını kulanmamda bana kolaylık gösteren Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve İzmir Milli Kütüphane çalışanlarına, araştırmam boyunca her zaman desteklerini hissettiğim aileme ve dostlarıma teŐekkürlerimi iletirim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	İ
İÇİNDEKİLER.....	İİ-IV
TABLO LİSTESİ.....	VI-VII
EKLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
ÖZET VE ANAHTAR SÖZCÜKLER.....	X
YABANCI DİLDE ÖZET VE ANAHTAR SÖZCÜKLER.....	XI
GİRİŞ.....	1-8
1. BÖLÜM: TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ DÖNEMİNE KADAR FETHİYE’NİN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	9-18
1.1. Geçmişten Bugüne İlçeye Verilen İsimler.....	9
1.2. Tarihi.....	10
1.2.1. Eskiçağ’da Fethiye.....	10
1.2.2. Menteşeoğulları Beyliği Döneminde Fethiye.....	14
1.2.3. Osmanlılar Döneminde Fethiye.....	16
1.2.4. Kurtuluş Savaşı’nda Fethiye.....	18
2. BÖLÜM: MEĞRİ’NİN SINIRLARI VE İDARİ YAPISI.....	19-31
2.1. Menteşe Sancağı’nın Yönetmel Yapısı.....	19
2.2. Meğri’ye Bağlı Nahiyeler.....	22
2.3. Meğri’ye Bağlı Köyler.....	22
2.4. Kaymakamlık.....	23
2.5. Hukuk.....	24
2.6. Belediye Teşkilatı.....	25
2.7. Askeri Görevliler.....	26
2.8. Din Görevlileri.....	28

2.9. Taltifler.....	29
2.10. Şikayetler ve Tahkikatlar.....	29
3. BÖLÜM: SOSYAL YAPI.....	32-58
3.1. Nüfus Yapısı.....	32
3.1.1. Meğri'nin Genel Nüfus Yapısı.....	32
3.1.2. Meğri'nin Merkez Nüfus Yapısı.....	36
3.1.2.1. Hane Reislerinin Kullandığı İsimler.....	37
3.1.2.2. Hane Reislerinin Meslekleri.....	38
3.1.3. Rum Mahallelerinin Nüfus Yapısı.....	40
3.1.4. Muhacirler.....	41
3.2. Nüfus Yerleşimi, Meskenler ve İmar Faaliyetleri.....	42
3.2.1. Meğri'de Merkez Cami'nin İnşası.....	47
3.2.2. Hükümet Konağı İnşası.....	47
3.2.3. Rüşumat Dairesi Projesi.....	48
3.2.4. Ulaşım.....	48
3.2.5. Hastahane Projesi.....	49
3.2.6. Kaplıcalar.....	50
3.2.7. Debboy-u Hümayun İnşası.....	50
3.2.8. Un Fabrikası İnşası.....	51
3.2.9. Liman ve Aydınlatma.....	51
3.2.10. Arkeolojik Kalıntılar.....	51
3.2.11. Bataklıkla Mücadele	52
3.2.12. Telsiz Telgraf İstasyonu İnşası.....	53
3.2.13. Miri Arazilerin Gayr-i Müslimlere Satımı.....	54
3.3. Eğitim.....	55
3.3.1. Rüştîye ve İbtidai Okulları.....	55
3.3.2. Rum Okulları.....	57
4. BÖLÜM: EKONOMİK YAŞAM.....	59-78
4.1. Tarım.....	59
4.2. Hayvancılık.....	61

4.3. Ticaret.....	65
4.4. Ormanlar.....	67
4.5. Madenler.....	69
4.5.1. Menteşe Sancağı İçinde Meğri Kazası'nın Madencilikteki Yeri.....	69
4.5.2. Kaza İçindeki Krom Madenleri.....	70
4.5.3. Kaza İçindeki Manganez Madenleri.....	74
4.6. Meğri Kazası'nın Gelirleri.....	75
5. BÖLÜM: ADLİ OLAYLAR.....	79-88
5.1. Yangınlar.....	79
5.2. Kaçakçılık.....	79
5.3. Hırsızlık.....	80
5.4. Hapishaneler.....	82
5.5. Rüşvet.....	82
5.6. Ölümler, İntiharlar, Yaralamalar ve Kazalar.....	83
5.7. Eşkıyalık.....	87
6. BÖLÜM: GÜNDELİK YAŞAM.....	89-124
6.1. Kaza İçinde Gündelik Yaşam.....	89
6.1.2. Gayr-i Müslimlerde Gündelik Yaşam.....	89
6.1.3. Müslümanlarda Gündelik Yaşam.....	93
6.1.4. Evlilikler ve Boşanmalar.....	98
6.2. Nafakalar.....	102
6.2.1 Yaşlılara Verilen Nafakalar.....	102
6.2.2. Çocuklara Verilen Nafakalar.....	103
6.2.2.1. Boşanan Eşlerden Alınan Nafakalar.....	103
6.2.2.2. Mirastan Bağlanan Nafakalar.....	104
6.2.3. Eşlere Ayrılan Nafakalar.....	106
6.3. Hayvanlarla İlgili Davalar.....	107
6.3.1. Kayıp Hayvan Davaları.....	107
6.3.2. Hayvan Alış Satışlarıyla İlgili Davalar.....	108

6.4. Borçlar ve Alacaklar İle İlgili Davalar.....	109
6.4.1. Eytam Müdürlüğü'nden Alınan Borçlar.....	109
6.4.2. Tüccarlar Arasındaki Alacak Davaları.....	111
6.4.3. Vefat Eden Kişilerin Kalan Borçları.....	112
6.4.4. Askerde Ölenlerin Alacakları İle İlgili Davalar.....	113
6.5. Ticari Ortaklıklar ve Hizmetler	114
6.6. Alış Veriş İle İlgili Davalar.....	116
6.7. Tarım Alanındaki Davalar	118
6.8. Kiralanan Emlaklara İlişkin Davalar.....	119
6.9. Miras İle İlgili Davalar.....	121
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA.....	127
EKLER.....	132

TABLOLAR LİSTESİ

- Tablo 1. 19. yy. Sonunda Menteşe Sancağı Yerleşim Birimlerinin Dağılımı.
- Tablo 2. Meğri Kazası Belediye Meclisi Üyeleri.
- Tablo 3. Aydın Vilayet Salnamelerine Göre Rütbe ve Nişanlar.
- Tablo 4. 1831 Osmanlı Nüfus Sayımlarına Göre Menteşe Yöresinin Müslüman Erkek Dağılımı.
- Tablo 5. 1881-1893 Osmanlı Nüfus Sayımlarında Menteşe Sancağı'nın Kadın ve Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı.
- Tablo 6. 1891 Yılında Meğri Kazası'nın Genel Nüfusunun Dinsel, Etnik ve Dinsel Dağılımı.
- Tablo 7. 19. yy. Sonunda Menteşe Sancağı'nda Yönetimsel Yapı ile Nüfus Yapısı İlişkisi.
- Tablo 8. Meğri Kazası'nın 1889-1908 Tarihleri Arasında Genel Nüfus Yapısı.
- Tablo 9. Vilayet Salnamelerine Göre Nüfus Vukuatı.
- Tablo 10. 1844-45 Tarihlerinde Meğri Merkezinde Hane Reislerinin İsimlerinin Dağılımı.
- Tablo 11. Meğri Merkez Kazanın 1844-1845 Yıllarında İslam Nüfusunun Mesleklerini Gösteren Tablo.
- Tablo 12. 1844-1845 Tarihlerinde Meğri Merkez Köylerdeki Meslek Dallarını Gösteren Tablo.
- Tablo 13. 1844-1845 Yıllarında Rum Mahallelerindeki Meslek Dallarının Dağılımı.
- Tablo 14. 19. yy.'ın İlk Yarısında Menteşe Sancağı'nın Önemli Yerleşim Merkezleri ve Nüfusları.
- Tablo 15. 1898-1910 Tarihleri Arasında Meğri Merkez Kazada Mevcut Emlak Tablosu.
- Tablo 16. 1898-1910 Tarihleri Arasında Meğri Kazası'nda Kamu Binalarının ve Dini Kurumların Tablosu.
- Tablo 17. 1898 ve 1903 Maarif Salnamelerinde Menteşe Sancağı'na Bağlı Kazaların Medrese ve Öğrenci Sayıları.
- Tablo 18. 1896-1908 Tarihleri Arasında Meğri Kazası Gayr-i Müslim Mektepleri ve Görevlileri.
- Tablo 19. 1880 Yılında Menteşe Sancağı'nda Genel Arazi Durumu *kilometrekare.
- Tablo 20. 1890 Yılında Menteşe Sancağı'nda Genel Arazi Kullanımı *kilometrekare.
- Tablo 21. Meğri Merkez Köylerinde 1844-45 Yıllarında Tarımla İlgili Emlak Miktarları.
- Tablo 22. Meğri Merkez Köylerinde 1844-45 Yıllarında Hayvan Türleri ve Miktarları

- Tablo 23. Rum Mahallelerinde 1844-45 Yıllarında Mevcut Hayvan Miktarları.
- Tablo 24. 1881 Aydın Vilayet Salnamesine Göre Menteşe Sancağı'nda Başlıca Hayvan Türlerinin Dağılımı.
- Tablo 25. Menteşe Sancağı'nda Çeşitli Tarihlerde Kurulan Pazar Yerleri.
- Tablo 26. 1893-1907 Tarihleri Arasında Meğri Kazası'nda İhraç ve İthal Ürünleri ile Miktarları.
- Tablo 27. 1891-1892 Tarihlerinde Meğri Limanı'nın Ticari Hareketliliği.
- Tablo 28. 1889 Tarihinde Menteşe Yöresinde Çıkartılan Maden Türleri.
- Tablo 29. 19. yy. Sonunda Meğri Kazası'nda Krom ve Manganez Madenlerinin Yıllık Üretim Miktarları ve Değerleri.
- Tablo 30. Meğri Merkez ve Merkez Köylerde 1844-45 Yıllarında Mal ve Mülk Değerlerinin Kuruş Açısından Hane Reislerine Dağılımı.
- Tablo 31. 1844-45 Tarihlerinde Meğri ve Köylerinde Hayvan ve Emlak Değerlerinin Dağılımı.
- Tablo 32. 1844-45 Tarihlerinde Meğri Merkez Köylerinde Hayvan ve Emlak Değerlerinin Dağılımı.
- Tablo 33. 1895-1899 Yılları Arasında Meğri Kazası'nın Gelirlerinin Dağılımı.

EKLER

1. 1889 Tarihinde Meğri'ye Bağlı Köylerin Nüfus ve Emlak Dağılımlı.
2. Meğri'de Görev Yapan İdari Meclis  yeleri.
3. Meğri'de Bazı Görevli Bazı Mahalli İdareciler.
4. Meğri Bidayet Mahkemesindeki Görevliler.
5. 1844-45 Tarihlerinde Meğri Merkez Köylerde Hane Reislerinin İsimlerinin Dağılımlı.
6. Meğri Kazası'ndaki İslam Nüfusun Mal ve Mülkleri Gösteren Temettuat Defteri.
7. Meğri Kazası'nın Rum Mahallelerinden Orta Mahalle'de Nüfusun Mal Ve Mülklerini Gösteren Temettuat Defteri.
8. Meğri Kazası Dahilinde Yer Alan Kemikli Kızlak Adındaki Krom Madeni İşletmesinin Alaybeyzade Hakkı Beye İhalesine Dair Belge.
9. Meğri Kazası'na Bağlı Kaya Köyü'nde Yaşanan Bir Hırsızlık Olayına İlişkin Belge.
10. Meğri Kazası'nda Geçici Olarak Kiralanan Hükümet Konağı'nın Kirasının Karşılanmasına İlişkin Belge.
11. Meğri'ye Bağlı  z ml  Köyü'nde ıkarılan Manganez Madeninin Yerini Gösteren Harita.

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı Geçen Eser.
A.D.	:Bab-ı Ali Evrak Odası, Ayniyat Defteri.
Ans.	:Ansiklopedi.
A.V.S.	:Aydın Vilayet Salnamesi.
B.	:Belge.
B.O.A.	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
C.	:Cilt.
DEÜ	:Dokuz Eylül Üniversitesi.
DH.İ.UM	:Dahiliye Nezareti İdare-i Umuiyye Evrakı.
DH.MB.HPS.M	:Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Kalemi.
İ.A.	:İslam Ansiklopedisi.
İ.İ.	:İrade ve İmtiyazat.
İ.M.	:İrade-i Maarif.
İ.M.M.	:İrade-i Meclis-i Mahsus.
İ.R.	:İrade-i Rüşumat.
ML.VRD.TMT	:Temettuat Defterleri.
M.Ö.	:Milattan Önce.
M.Ş.S.	:Meğri Şeriye Sicilleri.
N	:No
ODTÜ	:Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
s.	:Sayfa.
S.	:Sayı.
Ş.D.	:Şura-yı Devlet.
Y.A.Hus.	:Yıldız Arşivi Hususi Evrak.
Y.A.Res.	:Yıldız Arşivi Resmi Evrak.
yy.	:Yüzyıl.

ÖZET

Tarih Eğitiminde Yerel Tarih Araştırmalarının Yeri: Fethiye Örneği

Biray Tugay

Tarihin en önemli alanlarından biri olan yerel tarih, kent tarihçiliğinden, sıradan insanların gündelik yaşamına kadar birçok alanı kapsamaktadır. Bireylerin, tarihe olan ilgilerini arttırmak için en uygun yol yerel tarih çalışmalarından geçmektedir. Bu tür çalışmalar, kişinin kendini bizzat tarihin bir parçası olarak hissetmelerini sağlamaktadır. Yerel tarih, kişilerde aidiyet duygusunu geliştirir ve böylece yaşanan kente sahip çıkılmasına katkıda bulunur.

Bu araştırmada, tarih boyunca Anadolu'nun çok kültürlü dokusunu yansıtan yerleşim birimlerinden biri olan Fethiye, yerel tarihçilik açısından ele alınmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri, salnameler, şeriye sicilleri ve dönemin gazeteleri araştırmada kullanılan temel kaynaklardır.

Bilinen en eski dönemlerde kahinleriyle tanınan Fethiye, tarih boyunca Likya, Pers, Makedonya, Roma, Bizans gibi medeniyetlere ev sahipliği yapmış, Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle Anadolu'nun güneybatısında kurulmuş olan Menteşe Beyliği'nin sınırları içinde yer almıştır. Osmanlı'nın Anadolu'daki varlığı ile birlikte, Menteşe Sancağı'na bağlı olarak Meğri ismi ile varlığını sürdürmüştür. 19. yy.'da Osmanlı Devletindeki değişimler burada da yaşanmış ve 19. yy.'ın ikinci yarısında, kaymakamlık ve belediye teşkilatları kurulmuştur. Rum ve Türklerin yan yana yaşadığı bu yerleşim merkezinde, Rumlar ticaretle ve özellikle kalaycılık, pabuççuluk gibi zanaat dallarında, Türkler ise daha çok tarım ve hayvancılıkta ön plana çıkmışlardır. Menteşe yöresinin en zengin ormanları ve madenleri burada yer almaktaydı. Madenleri işleme hakkını genellikle gayr-i müslimler kazanmıştır. Ortaklaşa kullanılan yapılarda Müslüman ve gayr-i müslimler arasında bir dayanışma sözkonusuydu. Gündelik yaşamda, alt düzeydeki kişilerle üst düzeydeki kişiler arasında giyim kuşam, yiyecek, ev eşyaları açısından farklılıklar görülmektedir. Rumlar, Avrupa'daki geleneklerini kısmen de olsa burada da devam ettirmişlerdir. Geçmişten bugüne kadar, çok sınırlı mimari yapıların kalması sık sık yaşanan depremlerle ve turizm nedeniyle eski binaların yok edilmesi ile alakalıdır.

Tarih eğitiminde, ilk önce bireylere onların ilgisini çekecek yakın çevreleri öğretilmeli, bu sayede tarihin içine daha fazla dahil edilmeleri sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Meğri, Yerel, Eğitim, Tarih.

ABSTRACT

The Importance Of The Local History Researches İm History Education

Biray Tugay

The local history, which is the one of the most important areas of history, has been involving a lot of areas from the urban history to the daily life of ordinary people. The most suitable way to increase the individuals intrests to history has been going through the history studies. These kinds of studies have been providing that the individual feels himself as a part of history. Local history improves the emotion of concern and so contributes to be stood as protector for the city in which is lived.

In this research, Fethiye, one of the locations which reflects the multicultural structure of Anatolia during the history, has been taken up from the point of view of local history. The Otoman Archive Documents of Prime Ministry, salnameler, şeriye sicilleri and the newspapers of that period are the basic resources which are used in research.

Fethiye, which is well-known for fortune tellers in the oldest periods that's known has became a proprietor for the civilizations like Lickia, Pers, Macedonia, Roma and Byzantium and taken place in the borders of Menteşe Beyliği where is located in the South west of Anatolian together with that Turks come to Anatolia with the existance in the name of "Meğri" as depended on Menteşe Sancağı. The changes in Otoman Empire in 19th century have also been become here and in the second half of the 19th century the organizations of district and municipality have been established. In this place where Rum and Turkish lived together, Rum were striking at trade; especially handicrafts like tinning and shoemaking and Turks were beter at agriculture and stock-breeding. The richest and largest forests of the Menteşe Sancağı have been taking place general. There were a solidarity between Moslem and Non-Moslem in the structures used collectively. In daily life, some differences woul be seen from point of view of clothes, food and furniture between the people at the low-level and ones at the high-level. Rum have also maintained their traditions in Europe, here. Remaining the architectural structure in very limited numbers until now from the past is related with earthquakes which often happen and collapsing of the old buildings on account of tourism.

In history education, first of all the individuals should be taught their near surroundings that they will attract their interest and in this way they should be provided to be involved to history much more.

Key Words: Meğri, Local, Education, History.

GİRİŞ

Tarihe duyulan ilgi, her geçen gün artıyor. 19. ve 20. yy.'daki pozitivist tarih yaklaşımının yerini, daha yeni ufuklara yol açacak tarih yaklaşımları alıyor. Tarih artık nihayet, sadece kralların, padişahların, büyük komutanların yaptıkları savaşlardan ibaret olarak algılanmıyor. Sessiz yığınlar üzerindeki araştırmalar gün geçtikçe artıyor. Bu durum, sadece büyük adamların değil, sıradan insanların da bir tarihi olduğunu bize vurguluyor. Elbette, bir ülkedeki yönetici, o ülkede yaşayan insanların tamamını etkileyecek kararlar verdiği için önemli bir statüdedir ve kesinlikle araştırılmaya değer bir konumu vardır. Ancak bu sıradan insanların, tarihin içinde önemsiz yığınlar oldukları anlamına gelmez. Geçmişte yaşayan her bir varlık, öyle ya da böyle bugünü etkileyecek gelişmelerin içinde bizzat var olmuşlardır. Örneğin, bir bakkalın, bir fırıncının ya da bir manifaturacının kentteki konumları, aldıkları kararlar o bölgedeki insanları etkileyecek yöndedir. Bu yüzden, sıradan insanların yapıp ettikleri de tarihin konusu içine girer ve bunlar da bizi sonuna kadar ilgilendirmektedir.

Tarih Ders Kitapları Üzerine

Ders kitabı, oldukça özel bir tarihsel söylem biçimidir. Bu kitaplar, basitleştirilmeyi en alt düzeyde yaşamış üniversite kitaplarının yer aldığı bir zincirin son halkasını oluşturur. Bütün dünyada ders kitaplarının, tamamen denetim dışı kaldığı pek görülmez. Eğitim, devletin okul kitaplarının içeriğiyle ilgilenmekten vazgeçmeyeceği kadar önemli bir şeydir. Devlet, toplumda ortaklaşa bir bellek yaratma amacını taşır.¹ Tarih öğretimi, 19. yy. sonlarından bu yana, ulus devlete geçiş, ulusal kimlik inşası süreçlerinin bir parçası olarak ele alınmıştır.² Devletin, ulusçu bilinçle kimliğimizi güçlendirmek amacıyla önemseydiği tarih ders kitaplarının yaklaşımı kimliğimizi, amacının tersine, sürekli bozmaya devam etmektedir. Eğitim sisteminde tarih, ne yazık ki bugün anladığımız anlamda demokrasiyi özendiriyor.³

Türkiye'de, 20. yy.'ın tarih yazımı, yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'na karşıtlık içinde biçimlendi. Osmanlı, zaten belli bir süreden beri Avrupalıların verdiği bir devletti. Aslında, birçok Avrupalı, Rönesans çağında, Türkleri Romalıların saygın ardılları olarak görüyordu. Fakat 19. yy. sonlarına gelindiğinde, onları barbarlıkla, kültür yoksunluğuyla, Avrupa'nın bağrındaki uğursuz ve yıkıcı unsur olmakla suçlamak konusunda tam bir ağız birliği etmişlerdi. Balkan Savaşları sonunda, Türkler Avrupa'nın neredeyse tamamen dışına atıldıkları

¹ COPEAUX, Etienne (2000), **Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 1.

² BERKTAY, Halil (2002), "Tarih Eğitimi ve Ders Kitapları", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Nisan, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 40.

³ BEHAR, Büşra Ersanlı (1992), **İktidar ve Tarih**, İstanbul:Afa Yayınları, s. 11.

sırada, Anadolu'daki varlıklarının meşruluğu bile tartışılmaya başlandı. Hatta Avrupalılar arasında, Türklerin artık geldikleri yere, yani Orta Asya'ya sürülmeleri gerektiği sesleri yükseldi. İşte bütün bu gelişmeler, 20. yy.'da Anadolu'da varlığını meşrulaştırmaya çalışan Türkiye'nin tarih yazımını etkiledi.⁴

Devrimci değişimlerin olduğu yerlerde, siyasi kadrolar yeni kuşakları eğitime görevini üstlenmişlerdir. Toplumun kimliklerini yeniden tasarlamak, yeni tarih yazımının formülünü oluşturmak hedeflenmiştir. Her ülke, doğrudan etkilendiği siyasal güçlere dayanarak kendi koşullarına göre yapay bir geçmiş yaratmıştır. Türk devriminin ardından, oluşturulan Türk Tarih Tezi de, yeni kurulan bu devlete yeni bir kimlik kazandırma amacı taşımaktaydı. Anadolu'da kazanılan büyük mücadelenin ardından, bu topraklarda Türklerin uzun zamandır yaşadığının kanıtlanması yoluna gidildi. Fakat bu konudaki zorlama, zaman zaman Türk Tarih Tezi'nin doğruluktan sapmasına neden oldu.⁵

1931 tarihindeki ders kitapları söylemine bakıldığında, aslında tarih tezinin ilk bakışta sanıldığı kadar güçlü olmadığı görülmektedir. Bu tarihlerdeki ders kitaplarında, eski Türklerin tarihine 78 sayfa ayrılmasına karşın, İslam tarihine 105 ve klasik Antikçağ'a 290 sayfa ayrılmıştır. Antik tarih ve İslam tarihi konusunda, beklenenin aksine, klasik bir yaklaşım sergilenmiştir. 1931'deki tarihçiler, bir yandan Batılı eğitim sisteminden diğer yandan Osmanlı döneminden miras kalan tarih yazımı alışkanlıklarından kopmamışlardır. 1947'den itibaren, bambaşka bir bakışla, genel tarihe ve Batı tarihine büyük yer verecek hümanist esinli ders kitapları hazırlanmıştır. 1976'dan sonra İbrahim Kafesoğlu'nun yazdığı ders kitapları, hümanizme bir tepki olarak son derece Türkçü'dür. 1980 darbesinden sonra, 1983'teki yeni programla, tarih dersinin doğrultusu, açıkça Türkçü ve Müslüman bir yöne kaydırılmıştır.⁶

Günümüzde kullanılan tarih ders kitaplarının hemen hepsi birbirine benzemektedir. İlköğretimin sekiz yıla çıkmasıyla birlikte, 6, 7 ve 8. sınıflarda tarih ve coğrafya dersleri bir arada toplanarak Sosyal Bilgiler dersi adı altında verilmeye başlanmıştır. İki ayrı bilim dalını bir arada verme çabalarının doğurduğu hatalar sözkonusudur. Mesela, bir tarih ünitesinin ardından coğrafya ünitesi gelmektedir. Yani, öğrencilerin olayların devamlılığını kavrayabilmesi, kronolojik zamanlamayı kafalarında tasarlamaları imkanı pek yoktur. 6. sınıf sonunda, Osmanlı'nın kuruluşunu işleyen bir öğrenci 7. sınıfa başladığında ilk önce ayrıntılı bir şekilde kendisine sunulmuş Türkiye'deki coğrafi bölgeleri öğrenmek ve ardından Osmanlı'yı Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren incelemek durumunda kalmaktadır. 7. sınıfta konular Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar getirilmekte ve tekrar günümüze dönülüp Tür-

⁴ COPEAUX, Etienne, a.g.e., s. 15.

⁵ BEHAR, Büşra Ersanlı, a.g.e., s. 93,94.

⁶ COPEAUX, Etienne, a.g.e., s. 80-83.

kiye'nin komşuları ve Türk dünyası ele alınmaktadır. 8. sınıftan itibaren ise, savaşlarla dolu bir biçimde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi sunulmaktadır. Bütün bu olumsuzlukların yanı sıra, konu dağılımı içinde, Osmanlı kültür ve uygarlığı için çok az yer ayrılmıştır. Örneğin, Fuat Sarıalioğlu tarafından hazırlanan 7. sınıf tarih ders kitabında bu kadar önemli bir alan sadece 13 sayfada kendine yer bulabilmiştir. Görüldüğü üzere, tarih ders kitaplarında olaylar, birbirinden kopuk ve neredeyse tamamen siyasi tarihe dayalı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Liselerdeki tarih ders kitapları konular açısından biraz daha şanslı gözüküyor. En azından iki ayrı bilim dalını bir arada gösterme çabası burada yok. Tarih, liselerde coğrafyadan ayrı bir ders olarak okutuluyor. Burada, müfredatın şekillendirdiği ders kitaplarında sosyal yaşam, ekonomik faaliyetler, toplum yapısı, toprak sistemleri gibi konulara ilköğretime nazaran daha fazla yer veriliyor. Fakat ne yazık ki bu ders kitapları da, anlatım ve bilgi açısından öğrencinin pek de ilgisini çekmeyecek bir yazılar yığını olmaktan kendini kurtaramıyor.

Ders kitaplarındaki konu dağılımı kadar, eksik olan bir yön de kullanılan üsluptur. Örneğin ders kitaplarında öğrencinin empati kurarak kendisini bir Osmanlı vatandaşı olarak görmesi sağlanıyor. Bu nasıl yapılıyor? Osmanlı Devleti ele alınırken “biz” ve “onlar” gibi keskin söylemler öğrencileri, çok tehlikeli bir boyuta doğru yönlendiriyor. Bir zamanlar biz neydik, şimdi ne olduk gibi bir komplekse neden oluyor. Elbette Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak, Osmanlı'nın birer mirasçısıyız. Ancak Osmanlıdan çok önemli farklarımız olduğunu da öğrencilere hissettirmek zorundayız. Yani, Sokollu Mehmed Paşa'nın bugünkü bir başbakanla eşit konumda olmadığı ortadır.

Ders kitaplarındaki en büyük yanlışlardan biri, olaylara bakış açısında yatmaktadır. Mesela, padişahın her dediğine uyan bir adam, bugünkü açıdan bakıldığında zaman kişiliğini geliştirememiş, köle ruhlu bir insan sayılır. Ama, bu adamın 100-200 sene önce yaşadığını unutmamak gerekiyor. Bu adam, o dönem içinde faziletli bir adamdır. Bu devrin, faziletli adamı değildir. İşte bu ayırımı da öğrencilere hissettirmek gereklidir.⁷

İlköğretimde ve lisede de dönüp dolaşıp aynı konu başlıkları tekrar tekrar öğrencinin önüne sunuluyor. Lisedeki birtakım şeyler öğretiliyor, sonra bunlar biraz kısaltılıp, ilkokulda öğretiliyor. İlkokul düzeyine indirgemek için de, basitleştirmek adına daha basmakalıp bir hale dönüştürülen kitaplar ortaya çıkıyor. Öğrencilerin bunları da ezberlemekten başka bir çareleri kalmıyor.⁸

Öğrencilerin çoğu, tarihi savaşlardan ibaret olarak algılamaya devam ediyor. Türkiye'de devletin dışındaki olgular, nesnelere, hayvanlar, bitkiler tarihsel bir bakışla görülemiyor. Öğrenciler kültür ve medeniyet tarihlerini, kendi ruhlarına katmakta güçlük çekiyorlar.

⁷ SİNANOĞLU, Suat (1977), “İlk ve Ortaöğretim’de Tarih”, *Felsefe Seminerleri*, s. 289.

⁸ AKŞİN, Sina (1977), “İlk ve Ortaöğretim’de Tarih”, *Felsefe Seminerleri*, s. 286, 287.

Oysa, her gün önünden geçtikleri çeşmenin tarihi, yörenin özgün yemeklerinin tarihi ve benzeri konular onlarda değişim ve devamlılık anlayışının gelişmesini kolaylıkla sağlayabilir. Devlete ait olmadan varolan binlerce geçmiş hikayesi var ve çocuklar yerel anlamda bunlarla tanışmalı ki, bilgiye katılmanın sevincini yaşayabilsinler.⁹

Türkiye’de 1995’te başkanlığını İlhan Tekeli’nin yürüttüğü, tarih eğitimine ilişkin anket, ilginç sonuçlar sunmaktadır. Anket sırasında öğrencilere çok yönlü sorular yöneltilmiştir. Bunlardan bir kısmını burada ele alacağız. Türk tarihini öğrenmenin niçin gerekli olduğu sorulduğunda, dününü ve bugününü anlayıp geleceği yönlendirebilmek ve geleneklerimizi, geçmişimizi, dinimizi öğrenmek için şıkları daha ağırlıklı tercih edilmiştir. Tarih derslerinde, öğrencilerin en fazla ilgi duyduğu dönemler, Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı dönemleri olmuştur. Öğrencilerin ilgi duyduğu konuların başında, Türklerin gelenekleri, değerleri ve nitelikleri gelmektedir. En fazla tarihi öğrenmek istenen toplum kesimleri ise, bilim adamları, gençler ve kadınlardır.¹⁰

Yerel Tarih Çalışmaları

Yerel tarih, insanın ve mekanın bir araya geldiği bir bütünlüğü ifade etmektedir. Goubert yerel tarihi, “...bir veya birkaç köy, küçük veya orta ebatta bir kasaba veya eyaletten daha büyük olmayan bir coğrafi birimin araştırılması.” olarak tanımlar.¹¹

Yukarıdaki tanım, yerel tarihin tanımını tam anlamıyla açıklamasa bile, kent tarihçiliğinin yerel tarihin en önemli alanlarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Tarih boyunca kentleri, birbirlerinden farklı kılan faktörler varolagelmiştir. Kentlerin biçimlenişi ve yapısı, iklim etkilerini yanıtlayabilecek şekilde düzenlenmiştir. Kentler, coğrafi konumları bakımından farklıydılar. Her kent, coğrafi avantajlardan yararlanabileceği bir yer seçmişti. Bu coğrafi avantajın ticari amaçlara göre kullanılması söz konusu olabileceği gibi, savunmaya yönelik olarak kullanılması da mümkündü. Topografya ya da diğer doğal verilerden yararlanabilecek biçimde yerleşim yerlerini düzenlemişlerdi. Kentteki tarımsal üretim ve madenler, mamül üretimini büyük ölçüde etkiliyordu. Mimari yapılar ve bu yapılarda kullanılan malzemeler yerel özellikler taşıyordu. İnsan toplulukları ve cemaatler her kentte ayrı bir yoğunluğa sahipti ve aralarındaki ilişkiler, her kente özgü bir özellik taşıyordu. Bütün bu faktörlerden birinin ya da birçoğunun varlığı, o kenti biricik yapan özelliklerdi. Bugün için ise, bütün bu

⁹ BEHAR, Büşra Ersanlı (2002), “Zihinsel Sınır Güvenliği”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, Nisan, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 34-36.

¹⁰ TEKELİ, İlhan (1998), *Tarih Bilinci ve Gençlik*, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 202-207.

¹¹ Gaubert’ten aktaran DANACIOĞLU, Esra (2001), *Geçmişin İzleri*, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 6.

faktörler önemini kaybetti. Artık birçok kent birbirlerine benziyor.¹² Yerel tarihçiliğin yaygınlaşması, kentlerin kendilerine özgü kimliklerinin de asıl sahipleri tarafından korunmalarını sağlayacaktır. Okullarda tarih derslerinin en önemli amaçlarından biri de, küçük yaştan itibaren bireye kent bilincinin kazandırılması olmalıdır.

Belli bir zaman dilimi içinde, tek bir kenti ele alıp inceleme işi, akademik çevreler tarafından bugün oldukça önem verilerek yapılmaktadır. Osmanlı gibi etnik kimliği oldukça geniş bir imparatorluğun mirasçısı olmak, bize geçmişi araştırma adına eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Üstelik bir şekilde Osmanlı'dan günümüze kadar zor da olsa ulaşan belgeler, bu uçsuz bucaksız denizde, bizi daha fazla araştırma yapmaya itmeli. Ancak tarihçiler tarihi, sadece yukarıdan bakarak açıklamaya çalıştıklarından asıl kalabalıkları gözden kaçırmışlar ve bu zengin kaynakların çoğunu görmezden gelmişlerdir.

Türkiye'de yerel tarih çalışmalarının öncüleri Ömer Lütfü Barkan, Halil İncelik ve Bahaettin Yediyıldız gibi tarihçilerdir. Onların yerel tarihçilikte açtığı yolda Nejat Göyünç'ün Mardin, Zeki Arıkan'ın Hamid ve Feridun Emecen'in Manisa üzerinde yaptıkları çalışmalar Osmanlı hakkında daha çok taşra boyutlarıyla ilgili bilgi sahibi olmamızı kolaylaştırmıştır. Suraiye Faruqi, özellikle şeriye sicillerine dayalı olarak Ankara ve Kayseri'de Müslüman ve gayr-ı müslimlerin ilişkilerini, kent toplumunda kadınların yerlerini, kentlerin değişme hızını, yani 1600 tarihinden itibaren üçyüz yıl çöküş içinde kaldığı varsayılan Anadolu kentlerinin buna nasıl dayandıklarını belirlemeye çalışırken kent ve kentliler tarihine en çok yaklaşabilen araştırmacı olmuştur.¹³

Yerel tarihle birlikte, geçmişin gündelik yaşamına duyulan ilgi de artmaktadır. Gündelik yaşam dediğimizde, toplumdaki bireylerin günlük zaman bütçesi içinde yer tutan beslenme, giyinme, barınma, uyuma gibi faaliyetlerini anlıyoruz. Bu faaliyetler, yiyecekler, giyecekler, ev eşyaları ve benzeri özel nesnelere kullanılarak yapılmaktadır.¹⁴

Yanıbaşımızdaki tarihle ilgili çalışmalar yapmak, çeşitli güncel durumlarla baş etmeye yardımcı olan bir düşünce biçimini destekler. Bir aile, örgüt ya da toplulukta yıllar boyunca nelerin yaşandığının ortaya çıkarılması, toplumsal koşulların kökenlerini, değişimin ve güncel şartların nedenlerini ortaya koyar. Yerel tarihin en önemli işlevleri, hafızayı genişletmek, güncel durumu kavramak, toplumsal, siyasi ve ekonomik genellemeleri kesinleştirmek ya da akılcı politikaların uygulanmasını sağlamaktır. Ama bütün bunların dışında, yerel

¹² ATAÜZ, Akın (2001), "Yerel Tarih Çalışmaları ve Şehircilik Arasındaki İlişkiler", **Yerel Tarihçilik Kent, Sivil Girişim**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 121-122.

¹³ ÖZBARAN, Salih (1992), **Tarih ve Öğretimi**, İstanbul:Cem Yayınevi, s. 49-51.

¹⁴ TEKELİ, İlhan (2000), "Tarih Yazımında Gündelik Yaşam Tarihçiliğinin Kavramsal Çerçevesi İçinde Nasıl Genişletilebilir?", **Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 42.

tarihin en önemli özelliğini manevi çekiciliği oluşturmaktadır. Kişinin kendi hayatını açıkça ve doğrudan etkileyen bir geçmiş hakkında bilgi edinmesinin duygusal katkısını başka hiçbir tarihsel araştırma biçimi sağlayamaz. Büyükanne ve büyükbabamızın ebeveynlerinize niçin belirli bir biçimde davrandığını, içinde yaşadığınız topluluğun belirli gelenekleri neden geliştirdiğini, sivil örgütünüzün neden belirli konularla ilgilendiğini keşfetmek heyecan verici olabilir. İnsanın kendisini, zaman içinde hem geriye hem de ileriye doğru uzanan ve şimdiki andan daha büyük ve kalıcı bir şeyin parçası olarak hissetmesi muhakkak ki tatmin edicidir.¹⁵

Burada ortaya konan çalışmada, bir yerleşim biriminin daha, tarihi özellikleri aydınlatılarak, yerel tarihçiliğe katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Akdeniz kıyısında doğal ve tarihi güzellikleriyle göz kamaştıran Fethiye bugüne kadar akademik çalışmalarında çok sınırlı yer almıştır.

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda, Fethiye'nin tek başına ele alındığı çalışmalar daha çok Fethiye'nin folklorik özelliğini ön plana çıkaran sözlü tarih niteliğindeki çalışmalardır. Bu araştırmalar arasında Ünal Şöhret Dirlik'in "Fethiye'de Halk İnanışları", Günür Karaağaç'ın "Seydiler'den Kemer'e", Ahmed Günday'ın "Dünden Bugüne Fethiye" adlı çalışmaları yer almaktadır. Kazım Yılmaz'ın 1982 'de yayımladığı "Her Yönüyle Fethiye" adlı kitap, bugüne kadar Fethiye ile ilgili yayımlanmış en önemli eser sayılabilir. Fethiye, bugün bağlı olduğu Muğla tarihi çerçevesinde de zaman zaman ele alınmıştır. Muğla ve ilçelerinden bahseden bu tür eserler de ne yazık ki, Fethiye'ye ilişkin sınırlı bilgiler sunmaktadır. Bunlardan bazıları, Ekrem Uykucu'nun "Muğla Tarihi", Ünal Türkeş'in "Kurtuluş Savaşı'nda Muğla" ve Zekai Eroğlu'nun "Muğla Tarihi" adlı eserleridir. Önemli bir akademik çalışma da İlhan Tekeli tarafından derlenmiş olan "Tarih İçinde Muğla" adlı kitaptır. Görüldüğü üzere, Osmanlı döneminde Fethiye'nin yerel tarihine ilişkin yapılan çalışmalar çok sınırlıdır.

Fethiye ile ilgili hazırlanan bu çalışmada ağırlıklı olarak birinci elden kaynaklardan yararlanılmıştır. Kullanılan bu kaynaklar arasında Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri, şeriye sicilleri ve gazeteler yer almaktadır. Bu çalışma 19. yy. sonu ve 20. yy.'ın başına kadar olan zaman diliminde bu yerleşim merkezinde yaşananlarla ilgilidir.

Yerel Tarihin Derslere Uygulanması

Yakından uzağa ilkesi ile öğrenen, içinde bulunduğu ilgi kurduğu nesnel olayları daha rahat ve kolay algılar, yani öğrenir. Öğrenme olayının oluşması öncelikle bir eğitim süreci-

¹⁵ KYVIG, David - MYRON, A. Marty(2000), **Yanıbaşımızdaki Tarih**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 7-9.

dir. İletişim sürecinin oluşması, yani eğitimin birey üzerinde birtakım fikir, bilgi, tutum, duygu ve beceri değişiklikleri meydana getirilebilmesi, yakın çevredeki nesne ve olaylarla öğrenen arasında ilgi kurarak daha kolay sağlanabilir. Bu nedenle öğretimde, yakın çevre olayları ile yeterli düzeyde ilgi kurmadan, uzak çevre olaylarına geçilmemelidir.¹⁶

Bugün ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında, öğretmenlere konuları zamanı önceden belirlenmiş bir müfredat dayatılmaktadır. Gerek ilköğretim Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Bilgisi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde ve gerekse ortaöğretimde Tarih I ve II, Genel Türk Tarihi, Osmanlı Tarihi, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde bakanlık, öğretmen adına müfredat planlamasını yapmıştır. Bu durumda bütün iş, en azından bu durum değiştirilene kadar öğretmenlere kalmaktadır. Öğretmenlerin, yerel tarih çalışmaları konusunda önlerindeki en önemli sorunlar, müfredatın çok yoğun ve zamanın çok kısa olması ve araç gereç kullanımından doğan sıkıntılardır. Öğrenciler için, merak uyandırabilecek konuların başında aile tarihleri gelebilir. İlk adım olarak fotoğraflar, aile kayıtları, özel eşyalar ve aile fertleriyle yapılacak röportajlar hem öğrencilerin ilgisini çekmesi hem de kolay erişilebilir olmaları ile uygun malzemeler olarak görülmektedir. Aile tarihinin yanı sıra okul binaları ya da ikamet edilen binanın tarihi başlı başına ele alınabilecek konular arasındadır. Okullarda yayımlanan dergi, gazete, bülten gibi süreli yayınlar bu araştırmaların paylaşılmasına yardımcı olabilir.¹⁷

Tarih eğitiminde bugün için öğrencilere, bir kimlik kazandırılmaya çalışılırken bizim dışımızdaki her şey bir tehditmiş gibi gösterilmeye devam ediliyor. Yerel tarih çalışmaları sayesinde öğrenciler, kendilerine tehdit olarak gösterilen bu unsurların yüzyıl önce bu topraklarda kendi büyükanneleriyle, büyükbabalarıyla aynı sokakları paylaştığı gerçeğine de kendisi ulaşacaktır. Gençler, savunmacı bir dürtüyle yetişmek istemiyorlar, güvenli ve eğlenceli duygularla öğrenmek istiyorlar. Bugün şu gayet iyi anlaşılmıştır ki, tarih derslerine öğrencilerinin katılımı, ancak yerel özelliklerle mümkündür. Temel eğitimin ilk yıllarında, masal, efsane ve belge arasındaki fark anlatılabilir. Kişi kendi hikayesi ile tanıdıklarının hikayesini aktarmanın imkanını yakalarsa, kitaplardaki hikayelerle iletişim kurabilir. Kendine ait zaman ve mekan bilinci olan bir genç, dünya tarihinin serüvenine daha sıcak bakar. Bunları gereksiz bilgiler olarak görmedikçe, katılım hissi, kamu alanındaki sorumluluk hissi artar.

¹⁶ BAYCIK, Orhan (2001), "Orta Dereceli Okullarda Yöresel Tarih İle İlgili Neler Yapılabilir", **Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 196.

¹⁷ TAŞ, Ebru Şahbudak (2001), "Yerel Tarih Çalışmaları ve Tarih Eğitimi", **Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 189-192.

Yerel tarih, öğretmen merkezli bir eğitim sistemini öğrenci merkezli bir eğitim sistemine doğru kaydıracak en önemli yollardan biridir. En unutulmayan ve akılda kalan bilgi, öğrencinin bizzat kendisinin ulaştığı bilgidir. Yerel tarih çalışmalarında, öğretmenler, çocuklara küçükken büyükannesinin dizinin dibinde masal dinlerken aldığı hazı hatırlatabilirler. Yine öğretmenlerin, tarihin öğrencinin bizzat kendisine ne kadar ilişkin olduğunu, ne kadar her an içinde yaşadığını, ne denli bugününü ve yarınını etkileyen bir şey olduğunu çocuklara fark ettirmeleri önemlidir. Onlara, tarihi kurcalamanın, elinde çubuk bir karınca yuvasını karıştırırken, tavan arasındakileri, eski sandıkları, dedesinden kalan günceyi, eski aile fotoğraflarını, anne babasının kendisinden gizledikleri aşk mektuplarını kurcalarken, bilmece çözer veya yapboz oynarken aldığı zevke en azından denk bir haz vaat ettiğini hissettirebilmek gerekmektedir.¹⁸

Okullarda tarih derslerinde, öğretmenler her ne kadar sınırlandırılmış bir çerçevede iseler de kendi gayretleriyle yerel tarih çalışmalarını uygulayabilirler. En azından yıllık ödevler dağıtılırken, öğrencinin kendi yaşadığı mekanı tanımaya yönelik ödevler verilebilir. Bu ödevlerin araştırılması sırasında öğretmen sadece rehber bir rol oynayabilir. Üstelik bu tür ödevlerin değerlendirilmesinde, sınavlar kadar bunun önemli olduğu öğrencilere hissettirmeli ve başardıkları işler de ödüllendirilmelidir.

¹⁸ ÖZTÜRK Mutlu (2001), “Sihirli Aynayı Kırmak Yanıbaşımızdaki Tarih ve Öğretmenler”, **Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 202-203.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ DÖNEMİNE KADAR FETHİYE'NİN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Geçmişten Bugüne İlçeye Verilen İsimler

Fethiye, Akdeniz'in önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Anadolu'nun güneybatısında, 37° kuzey, 36° 15' güney enlem ve 28° 50' batı, 29° 50' doğu boylam çizgileri arasında yer almaktadır. Güneyde Eşen Çayı'nın denize döküldüğü Çayağzı, batıda Kapıdağ Yarımadası ve Köyceğiz İlçesi, güney ve güneybatıda Akdeniz, Kaş İlçesi, doğuda Korkuteli, Elmalı, kuzeyinde Gölhisar ve Çameli ilçeleriyle çevrilidir. 3059 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir.¹⁹

Fethiye'de ilk göze çarpan uygarlıklardan biri Likyalılardır. Dolayısıyla, bu yerleşim merkezine verilen ilk isim örnekleriyle Likya döneminde karşılaşırız. Buraya verilen en eski isimlerden biri Likçe bir kelime olan, Telebihi'dir. Telebihi ismi zamanla yerini Telmessos ismine bırakır.²⁰ Telmessos ismine ilişkin mitolojik bir öykü anlatılır. Apollon, Fenike kralı Agenur'un küçük kızına sevdalanır. Çekingen ve utangaç olan kızın yanına yaklaşmak için küçük ve sevimli bir köpek kılığına bürünür. Kız kendine alışınca da kimliğini belli eder, sevişirler. Bir süre sonra, bir oğulları olur, adını Telmessos koyarlar. Fethiye Antikçağ'daki adını bu Telmessos'tan almıştır.²¹ Çok uzun bir süre, yani yaklaşık Menteşe Beyliği'ne bağlanmasına kadar, kasabanın adı Telmessos olarak kalır. 1284'de Menteşe Beyliği zamanında, adı Makri-Mekri olarak değiştirilir. Makri-Mekri Rumca bir kelimedir. Uzak diyar, uzak şehir anlamına gelmektedir. Bu anlamda kullanılmasının sebebini, buranın Menteşe Beyliği merkezine uzak düşmesi ile açıklayabiliriz. Osmanlıların yönetimi altına girdiğinde, Makri-Mekri isminin söylenişinde yerli halk güçlük çektiği için bu isim Meğri şeklini almıştır.²²

Fethiye'nin idari sınırları içindeki tüm toprakları için kullanılan bir isim de Beşkaza'dır. Ancak bu ismin ne zamandan itibaren kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir. Osmanlı döneminde çok sık kullanılan bir isim olduğu söylenebilir. Beşkaza ismi, muhtemelen beşkadılıktan gelmekteydi. Fethiye merkezinde bulunan kadı, tek başına yeterli olamamaktaydı. Hükümet işlerinin yürütülmesinde, güçlükler yaşanmaktaydı. Çünkü, Fethiye ge-

¹⁹ YILMAZ, Kazım (1982), *Her Yönüyle Fethiye*, Fethiye:Emek Matbaası, s. 17.

²⁰ EROĞLU, Zekai (1939), *Muğla Tarihi*, Ankara:Marifet Basımevi, s. 32.

²¹ "Muğla", *Yurt Ansiklopedisi* (1982-1983), Cilt VIII, İstanbul:Anadolu Yayıncılık, s. 5945.

²² EROĞLU, Z., a.g.e., s. 32.

niş bir alana yayılan bir yerleşim merkeziydi. Merkezdeki kadıya yardımcı olmak amacıyla, bucaklarda kadılar görevlendirilmeye başlandı. Bu şekilde, beşkadılık örgütü kurulmuş oldu. Şunu da belirtmek gerekir ki, beşkadılık hiçbir resmi belgeye dayanmadan, merkez kadısının kendi yetkisi ile oluşturulan bir idari örgüt olarak nitelendirilmelidir. Fethiye merkezinin dışındaki beşkadılık merkezleri Üzümlü, Ören, Yaka-Kale, Yakabağ-Eşen ve Kaya idi. Buralarda halka sözünü dinleten, vergileri zamanında toplayıp merkez kadısına teslim eden ve kendilerine geniş yetki verilen kimseler vardır.

Eskiçağ'da Telmessos, Türkler döneminde Meğri olarak geçen bu yerleşim yeri, son olarak Türkiye Cumhuriyeti döneminde Fethiye adını almıştır. 1913 yılında, Şam'dan havalandıktan sonra, Taberiye yakınlarında uçağı düşerek şehit olan pilot Fethi Bey'in ismine dayanarak, 1934 yılında İl Daimi Encümeni ve Bakanlar Kurulu kararı ile, Meğri adı Fethiye olarak değiştirilmiştir.²³

1.2. Tarihi

1.2.1. Eskiçağ'da Fethiye

Fethiye, Eskiçağ boyunca Telmessos adıyla anılmıştır. Telmessos Kenti, Karya ve Likya sınırında bulunmaktaydı. Eskiçağ'da bu kent, daha çok Likya birliği içinde yer almıştır.²⁴

Delos Konfederasyonu'nun, 5. yy.'daki bağış listesinde, Telmessos ve Likya adları ayrı ayrı geçmektedir. Bu durum, Telmessos'un ilk başlarda, Likyalılardan ayrı olarak varlığını sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. 4. yy.'da, Likyalıların, Telmessoslularla savaştığı ve burayı Likya birliğine kattığı görülmektedir.²⁵

Likya, Küçük Asya'nın en dağlık bölgelerinden biridir. Teke Yarımadası'nın büyük kısmını kapsar. Telmessos Kenti, Likya'nın batı sınırının başladığı yerdir. Telmessos, Likya'da nüfusu en fazla barındıran kentlerdendir. Çünkü Likya bölgesinin en büyük akarsula-

²³ YILMAZ, Kazım, a.g.e., s. 2. Fethiye'ye ismini veren Fethi Bey, 1911'de havacılık konusunda öğrenim yapmak ve pilot yetiştirilmek üzere İngiltere'de Bristol Uçak Fabrikası'na gönderilmiştir. Döndüğünde yüzbaşılığa yükselmiş ve Türkiye'nin ilk pilotlarından olmuştur. Fransız havacı Doncourt'un 1913 yılında, İstanbul yoluyla Kahire'ye uçuş projesi, uçağının Toroslarda düşmesi yüzünden yarım kalınca bu projenin Türk havacılarca gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Fethi Bey ve yardımcısı Sadık Bey, Muavenet-i Milliye, Pilot Nuri Bey ve yardımcısı da Prens Celalettin adlı uçaklarla Şubat 1913'te yola çıkmışlardır. Havanın elverişsizliği yüzünden Nuri Bey ve yardımcısı geri dönmüş, ancak Fethi ve Sadık Beyler Şam'a kadar uçmuşlardır. Şam'dan sonra yollarına devam ederken, uçakları nedeni anlaşılmayan bir biçimde Taberiye yakınlarında düşmüştür. Fethi ve Sadık Beyler ilk Türk hava şehitleri olmuşlardır. **Turizmin Yükselen Işığı Fethiye Dergisi** (2002), Fethiye, s. 11.

²⁴ BULUÇ, Sevim (1993), "İlkçağ'da Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, Derleyen: İlhan Tekeli, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s. 2-4.

²⁵ YILMAZ, Kazım, a.g.e., s. 119

rından biri olan Eşen Çayı'nın burada olması, beraberinde verimli ovaların yer alması, bu kenti önemli hale getirmiştir.

Likya, M.Ö. III. bin yılın başlarından beri iskan yeridir. M.Ö. II. bin yılın ortalarından itibaren, Doğu Akdeniz'de korsanlıkla uğraşan Lukka halkı, burada yaşamaktaydı. Bu korsanların, Likyalıkların ataları olduğu söylenmektedir, ancak bu tam anlamıyla kesinleşmiş değildir. Likya halkının, yerli ve Girit kökenli etnik ögelerin karışıp kaynaşmasından ortaya çıktığı yönündeki görüş ağırlık kazanmaktadır. Likyalıların, mezar anıtlarının üzerine yazdıkları Likçe yazı hala çözülememiştir. Bu yazı çözülmeyince de Likyalıların kökenleri konusunda kesin bir şey söylemek güçtür.²⁶

Likya'nın kendine özgü bir kültürü vardı. Bu dönemden kalan kaya mezarları, yerli ahşap evlerin yapı tarzına benzemektedir. Bunların yapılışı, M.Ö. 6. yy.'a kadar dayanmaktadır. Likya mimarisinde, çok katlı tahta yapılar kendine özgü karakter taşımaktadır.²⁷

Eskiçağ yazarları, Likyalıların yaşayış tarzları hakkında önemli ipuçları vermektedirler. Herodotos, Likyalıları aynen şu şekilde anlatır:

“Likyalılar, 50 gemiyle gelmişlerdi. Göğüslük ve dizlik giyiyorlardı; kızılık ağacından yayları ve dikensiz kalmış okları ve mızrakları vardı; omuzlarına keçi postu atarlar, başlarına çepeçevre tüyler takılı keçe başlıklar giyerlerdi. Ayrıca, kılıç ve hançerler taşıyorlardı.”

Strabon ise Likyalılardan “Likyalılar yaşamlarını öyle uygar ve nezih bir biçimde sürdürdüler ki, şimdye değin utanç verici hiçbir kazanç istekleri olmadı.” diye bahsetmektedir. Likyalıların en dikkate değer özelliklerinden biri, güçlü bir ulusal birlik duygusu taşımalarıdır. Bu nedenle, M.Ö. 4. yy. ortalarına kadar uzanan dönemde, kısmen de olsa yarı otonom bir yaşam sürdürmeyi başarmışlardır.

Likya birliği, en büyükleri Ksanthos, Patara, Pınara, Olympos, Myra ve Tlos olmak üzere 24 kentten oluşmaktaydı. Burada büyük kentler üç, orta boydakiler iki ve daha küçük olanlar da bir oya sahiptiler. Birlik, her yıl sonbahar aylarında, büyük bir olasılıkla Ksanthos yakınındaki Letoon'da toplanmaktaydı. İlk birlik içinde yer alan, yaklaşık 24 kent içinde Telmessos da bulunmaktaydı. Telmessos, M.Ö. II. yy.'a gelindiğinde sayıları 36'yı bulan Likya birliği içindeki en önemli kentlerden biriydi. Tarih boyunca, bu bölgeyi hiç rahat bırakmayan deprem olayları İlkçağ boyunca da kentleri yerle bir etmekteydi. 141 yılında, Likya birliğinin bulunduğu bölge büyük bir deprem felaketine uğradı. Bu durum karşısında, Likya kentleri Roma imparatorlarının yardımlarıyla, kısa zamanda eski parlak günlerine

²⁶ SEVİN Veli (2001), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 133-134.

²⁷ AKŞİT, Oktay (1967), *Likya Tarihi*, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları, s. 6.

kavuşmuştur. Ancak 240 tarihinde, bir büyük deprem daha yaşayan bölge, bu felaketin ardından sönmüşleşmeye yüz tutmuştur.²⁸

M.Ö. 545'te Pers komutanı Harpagos, Telmessos'u ele geçirir. Perslerin tüm Likya'yı almalarından sonra, Telmessos Likya ile birlikte, Perslerin I. Satraplığı'nı oluşturmuştur. M.Ö. 478-477'de kurulan Attika-Delos Deniz Birliği'ne katılan Telmessos, zaman zaman ayaklanmalara katılarak birlikten ayrılır. M.Ö. 362'de, Likya prensi Perikles'in, Likyalıları bir birlik içinde toplama çabaları sonucu, Telmessos Likya'ya bağlanır. Daha sonra, Karya Krallığı'nın egemenliği altına giren kent, M.Ö. 333'te, İskender'in ardından Selevkos'un üstünlüğünü tanımak zorunda kalır. M.Ö. 188'de, Bergama Krallığı'nın yönetimi altına girer. M.Ö. 133'te, Bergama Krallığı'nın çöküşüyle bağımsızlığını kazanır.²⁹ M.Ö. II. yy. ortalarında, Likya birliğinin sikke basan üyeleri arasına girer. Hıristiyanlık döneminde, Myra Metropolitliği'ne bağlı bir piskoposluk merkezi haline gelir. Telmessos Kenti, İlkçağlardan itibaren, üretim açısından da en gelişmiş kentler arasındadır. Zeytin yetiştiriliciliği ile ün kazanmıştır. Yine, bağlarından o dönemde iyi şarap elde edilmekteydi.³⁰

Telmessos'ta büyük bir Apollon Mabedi ve ünü etrafa yayılmış bir kehanethane, bir anfiteatr ve değişik tarzda mezarlar bulunmaktadır. Bizanslı Stefan'ın rivayetine göre, Apollon'un Temisto'dan doğan oğlu, Karya'dan gelerek Apollon Mabedi'ni babası adına yaptırmıştır.

Telmessos, kahinleriyle ün yapan bir kentti. Kahinlere, halkın yanı sıra, hükümdarlar da oldukça sık başvuruyordu. Lidya kralı Krezüs, İranlılara karşı savunma hazırlıkları yaparken bir rüya görür. Rüyasında, bütün Sard arazisi, yılanlarla dolmakta ve çok sayıda at da bunları yemeye koşmaktadır. Krezüs bu rüyasını yorumlatmak için, Telmessos'a bir heyet gönderir. Kahinlerin cevabına göre, yılanlar yerli halkı, atlar da yabancıları temsil etmektedir. Lidya'nın, düşman orduları tarafından işgal edilerek yerli halkın perişan olacağını söylemişlerdir. Telmessos'a giden heyet, kahinlerin cevabını hükümdara bildirememişlerdi. Çünkü heyet geri dönmeden Sard, İran hükümdarı Keyhüsrev tarafından işgal edilmiş ve Krezüs de esir alınmıştı.³¹

Antikçağ'da, bu yerleşim merkezine ilişkin çeşitli öyküler anlatılır; Bir söylenceye göre, Telmessos'u bir bilici kurmuştur. Bu nedenle, kente bilicilik yetisi bağışlanmıştır. Eskiçağ'ın en iyi büyücülerini, bilicilerini bu kentten çıkarmıştır. İlkçağ boyunca, Telmessoslu biliciler önemli sayılmış ve saygı görmüşlerdir.

²⁸ SEVİN, Veli, a.g.e., s. 133-138.

²⁹ Yurt Ans., s. 5881.

³⁰ SEVİN, Veli, a.g.e., s. 139-149.

³¹ EROĞLU, Z., a.g.e., s. 263-264.

Telmessoslu bilicilere ilişkin anlatılanlar, pek çok ünlü hükümdarın onlara başvurduklarını kanıtlamaktadır. Bu anlatılanlardan bazıları şunlardır:

Frigya kralının kağnısı üzerine bir kartal konar. O da bunun anlamını, Telmessoslu bir kıza sorar. Kızın yorumundan öyle hoşlanır ki, hemen onunla evlenir. Bu birleşmeden kulaklarıyla ünlü Midas doğar.

İskender de Telmessoslu kahinlere başvuran tarihi kişiliklerden biridir. Asya seferine çıktığında, Telmessoslu kahin Aristandros'u da yanına alır. Aristandros, İskender doğmadan babasının sarayında bulunmuş, İskender'in doğumunu da krala o haber vermiştir. İskender bu biliciye çok güvenmekte, yanından ayırmamaktadır. Her konuda olacakları ona danışmış, dedikleri de çıkmıştır. Hatta, bir kaleyi onun dediği tarihten önce alınca, üzülmemesi için takvimi değiştirdiği söylenir.

Yine bir başka söylenceye göre, İskender, Halikarnassos'u kuşatmıştır. Bir öğle zamanı, dinlenmek için bir ağacın altına uzanır. O sırada, bir kırlangıç çevresinde dolanıp durmaya ve ilginç sesler çıkarmaya başlar. İskender öyle yorgundur ki, ayağa kalkmadan kuşu eliyle ürkütür. Bu kez kuş başına konar. İskender, uyanıncaya kadar ötmeyi, sıçramayı sürdürür. Bu olaydan etkilenen İskender Telmessoslu Aristandros'u çağırıp, yorum yapmasını ister. O da bunun, dostlarından birinin ihanetine işaret ettiğini söyler. "Kırlangıç, insanlara yakın ve dost bir kuştur, ama aynı zamanda da kuşların en gevezesidir." diye ekler. İskender, duyduklarını değerlendirir. Teselyalı atlılar komutanı Aeropos oğlu Aleksandros'un kendini öldürmek istediğini saptayarak, onu idam ettirir.

Tarihçi Arrianos, İskender'le ilgili yapıtında Telmessos için şöyle der: "Telmessoslular, böyle belirtileri yorumlamayı bilirler. Kahinlik yetisi onlarda, kadın, erkek, çoluk, çocuklara kuşaktan kuşağa miras gibi gelir."

Bugün için, bu yerleşim yerinin turizm açısından ön plana çıkmasını sağlayan en önemli yeri Ölüdeniz'dir. Şaşılacak kadar güzellikte olan bu yerin, ismine ilişkin çeşitli söylencelerden biri şudur; Balıkçılıkla geçinen bir baba-oğul, günün birinde denizde sarp kayalar arasında fırtınaya tutulur. Oğul, kayalara yaklaşırlarsa, bir koya sığınabileceklerini söyleyerek karaya yaklaşmaya başlar. Baba ise, kayalara çarpmaktan korkmakta, burada koy olmayacağını yineleyip durmaktadır. Aralarında tartışma çıkar. Baba, tam kayaya çarpacaklarını sandığı an, bir kürek vuruşuyla oğlunu denize yuvarlar. Dümene geçtiğinde bir de bakar ki, deniz dönerek dümdüz bir koya açılmaktadır. Koya girer ama oğlunun acısıyla canına kıyar. Söylenceye göre, Ölüdeniz'in çevresinde insan yüzünü andıran bir kaya vardır. Bu

kaya, oğlanın taşlaşmış başıdır. Fırtınalı havalarda, buraya gelin diyerek, gemicilere yol gösterdiği söylenmektedir.³²

Telmessos'ta Bergama Krallığı'nın ardından, Roma hakimiyeti başlar. Anadolu, Roma generalleri arasında sık sık el değiştirdiği için, Telmessoslular da bu fırsatları değerlendirerek sürekli isyan etmişlerdir. Telmessos, Roma'nın ikiye ayrılmasından sonra, 395'li yıllarda Bizans'ın sınırları içinde yer almıştır.³³

1.2.2. Mentешеoğulları Beyliği Döneminde Fethiye

Anadolu'nun güney batısına Türk akınları, 11. yy.'dan başlayarak, 13. yy.'ın son çeyreğinde bölgenin kesin fethine kadar, çeşitli aralıklarla ve hakimiyetin zaman zaman el değiştirmesi ile devam etmiştir.³⁴

Menteşe Beyliği'ni kuran Türkmenlerin, Anadolu'ya nasıl geldikleri konusunda, çeşitli görüşler vardır. Türk yayılmasının, doğudan Batı Anadolu'ya gelerek mi yoksa, güneyden Akdeniz kıyılarındaki Finike ve Meğri taraflarında denizden gelerek, karadan gelen kuzeye doğru yayılı Türk kuvvetleri ile birleşmek suretiyle mi gerçekleştirildiği henüz kesin olarak bilinmemektedir. Coğrafyacı Abü Sa'id, İznik Rum İmparatorluğu zamanında, Türkmenlerin, Meğri sahilinden içeri doğru girerek, sahil ile Denizli dağları arasında yerleştikleri ve Rumlar ile sınırlarını Dalaman Çayı'nın ayırdığını bildirmektedir ki bu kayıt Türklerin deniz yoluyla gelmiş olduklarını göstermektedir. Mentеше Bey'in türbesinin, Meğri'de bulunması bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir. Bütün bunların doğrultusunda, Mentеше Beyliği'ni kuran Türkmenlerin, Anadolu Selçuklularının elinde bulunan Pamphylia ve Likya kıyılarından deniz yoluyla, bu çevreye gelerek, içeriye doğru ilerlediklerini ve aynı zamanda gücünü kaybeden Bizans donanmasına mensup gemicileri de beraberlerine alarak tedarik ettikleri donanma ile korsanlık ettikleri söylenebilir.³⁵

Menteşe isminin, nereden geldiği konusunda kesin bir görüş yoktur. Paul Wittek, bu yer isminin, Teke ve Germiyan gibi bir kabile isminden türemiş olabileceğini ileri sürse de, ortada buna dair bir delilin mevcut olmadığını da eklemektedir.³⁶

Menteşe Beyliği, doğuda Hamitoğulları, kuzeydoğuda Germiyanogulları, kuzeyde Aydınoğulları ve güneyde Tekeoğulları beylikleri ile komşu durumdaydı.³⁷ Tarımsal olanak-

³² **Yurt Ans.**, s. 5945, 5946.

³³ AKŞİT, Oktay (1970), **Roma İmparatorluk Tarihi**, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 381.

³⁴ BAKIRER, Ömür, "Oratacağ' da Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, Derleyen:İlhan Tekeli, s. 12.

³⁵ DARKOT, Besim, "Menteşe", UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Menteşeoğulları", **İslam Ansiklopedisi**, C:VII, İstanbul:Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 723-725.

³⁶ WITTEK, Paul (1944), **Menteşe Beyliği**, Çeviren:O. Ş. Gökyay, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 28-29.

ları sınırlı olan Menteşe Beyliği, Venedik ile ticari ilişkilere girmiştir. Bu ticaret sayesinde, Menteşe beyleri geniş sayılabilen maddi olanaklara sahip olmuşlardır.³⁸

Menteşe Bey, başlangıçta, Germiyanogulları Beyliği'nin ufak bir uç beyiydi. 1291 tarihinde, Anadolu Selçuklu sultanı II. Mesud adına, ilk sikkeyi Milas'ta bastırdı. Ancak bir süre sonra İlhanlı baskısı altında hiçbir şey yapamayan II. Mesud'a karşı, bağımsızlığını ilan etti. İran'da bir süre otoriteleri sarsılan İlhanlılar, daha sonra duruma hakim olarak Anadolu'ya yöneldiler. Bu durum karşısında Menteşe Bey, Meğri'ye çekilmek zorunda kaldı. İlhanlı kuvvetlerinin, Menteşe Bey'i buraya kadar takip ettiği ve yapılan çatışmada Menteşe Bey'in burada öldürüldüğü kuvvetli bir ihtimal olarak görülmektedir.³⁹

Menteşe Bey döneminde, beyliğin toprakları Beçin, Milas, Muğla, Balat, Bozöyük, Çine, Davaz, Bornas, Meğri ve Köyceğiz kasabalarından oluşmaktaydı.⁴⁰ Menteşe Bey'in ölümünden sonra, beyliğin başına sırasıyla Mesut Bey, Orhan Bey ve İbrahim Bey geçmiştir. İbrahim Beyin ardından, Menteşe toprakları, oğulları Mehmed, Musa ve Ahmed Gazi arasında paylaştırılmıştır.⁴¹

Yöre halkı, Menteşe Bey'in Meğri'deki mezarına, yanlışlıkla Gazi Ahmed Bey Türbesi adını vermişlerdir. Halbuki Gazi Ahmed Bey'in türbesi, Milas'ta bulunmaktadır. Bu yanlışlığın sebebine gelirsek, Menteşe beylerinden İbrahim Bey ölünce, hayatta olan üç oğlu Mehmed, Musa ve Ahmed beylik topraklarını aralarında paylaşırlar. Gazi Ahmed Bey'in hissesine, Marmaris ve Meğri düşer. Gazi Ahmed Bey, Marmaris'te ve Meğri'de pek çok hayır kurumları inşa ettirmiş ve bu arada Menteşe Bey'in türbesini de yaptırmıştır. Kasaba halkı, Gazi Ahmed Bey'in yaptıklarından dolayı onu unutmak istememiş, dedesi için yaptırdığı türbeye Gazi Ahmed Türbesi adını vermiştir.

Menteşe Bey'in türbesi, 14. yy. Anadolu Türkmen yapısını yansıtmaktadır. Türbe dışarıdan bakıldığında oldukça harap bir durumda görülmektedir. Kare bir plan üzerine tek kubbeli olarak inşa edilmiş olan türbenin, mimari durumuna uygun olmayan kapısı kaba bir görünüştedir. Girişi, nisbeten aydınlık olan türbede, kubbenin tam ortasına konulmuş olan sanduka dikkate değerdir. Üzeri yeşil çuha ve Türk bayrakları ile süslenmiş olan sandukanın 2,5 metre kadar açığında ve 60 santimetre yüksekliğinde raflar, sandukayı dört tarafından çevirmektedir.⁴²

³⁷ UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1969), *Anadolu Beylikleri*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 72.

³⁸ FAROQHI, Suraiye, "Menteşeoğullarından Osmanlılara Muğla", *Tarih İçinde Muğla*, Derleyen: İlhan Tekeli, Ankara:ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, s. 16.

³⁹ UYKUCU, Ekrem (1983), *Muğla Tarihi*, İstanbul:Gümüş Basımevi, s. 61.

⁴⁰ BAKİREER, Ömür, "Ortaçağ'da Muğla", *a.g.e.*, s. 13.

⁴¹ YILMAZ, K., *a.g.e.*, s. 190.

⁴² UYKUCU, E., *a.g.e.*, s. 61-63.

1.2.3. Osmanlılar Döneminde Fethiye

16. yy.'da yaşayan Piri Reis, Kitab-ı Bahriye adlı eserinde, Meğri'den şöyle bahseder:

“Çok derin olan İblis kıyılarının, en önemli limanı Meğri'dir. Meğri, geniş, tüm rüzgarlara kapalı, güvenli ve doğal bir limandır. Limanın ağzında, bir adacık var. Büyük gemiler, genellikle adacığın güneyinden geçerek limana girerler. Adacıkta, Hıristiyanların Petapales dedikleri eski yerleşim biriminin yıkıntıları bulunur. Meğri Limanı'nın, kuzeybatısındaki büyük körfezdeki iki adacıktan büyüğünde eski Yorgi Kilisesi'nin yıkıntıları vardır. Buralar, iyi demir bırakılabilen yerlerdir. Yalnız görünmeyen bazı kayalıklar yüzünden dikkatli olmak gerekir.”⁴³

Menteşe Beyliği, 14. yy.'ın sonlarında I. Bayezid tarafından 1390-1391 yıllarında alınır. Timur'un Anadolu'yu işgalinden sonra, Osmanlı'nın elinden çıkan Mentese Beyliği 1424'te yeniden Osmanlı topraklarına katılır. Mentese, Osmanlı Devleti'nin Anadolu Eyaleti'ne, bir sancak olarak bağlanır. Sancak merkezi olarak, konumu itibarıyla Muğla seçilir. Osmanlı hakimiyeti altında Mentese Sancağı önemli tarihi olaylara sahne olmaz. Çünkü, ana yollara nazaran sapa kalır. Kıyıları çok girintili çıkıntılı olduğundan, gemilerin barınmasına çok elverişli değildir.

II. Murat, devlet yönetimini 1443 yılında, oğlu II. Mehmed'e bırakarak Manisa'ya çekilir. Aydın, Saruhan ve Mentese sancaklarının geliri kendisine verilir. II. Mehmed zamanında, Mentese sancakbeyi kaptan-ı deryalardan Yunus Bey'dir.⁴⁴ 1478-1479 yıllarında Mentese Sancağı'nın yönetimi, Şehzade Cem'e verilmiştir. 1473'de Venedik donanması, Meğri'yi işgal ederek yakıp yıkmıştır.⁴⁵ Deniz ticareti ile uğraşan Venediklilerin amacı, bu önemli liman kasabasını ele geçirmektir. Venedikliler, limana hakim durumdaki Şövalye Adası'na yerleşirler. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1522 yılında Rodos'u almasıyla bölgede huzur sağlanır.⁴⁶ Yavuz Sultan Selim zamanındaki tahrir defterlerinde Meğri, 50 köyü ve bu köylerde 2361'i Müslüman, 238'i Hıristiyan olmak üzere, toplam 2599 hanesi ve bu hanelerde 11.805 Müslüman, 1190 Hıristiyan olmak üzere toplam 12.995 kişilik nüfusa sahip olarak görünmektedir. 1562-1563 yıllarında Meğri'ye bağlı köy sayısı azalırken, bu köylerdeki hane ve nüfus sayısında bir artma görülmektedir. 1562-1563 tahrir defterlerine göre,

⁴³ Piri Reis'ten aktaran **Yurt Ans.**, s. 5879.

⁴⁴ UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1972), **Osmanlı Tarihi II**, Ankara:Türk Tarih Kurumu, s.182.

⁴⁵ YILMAZ, K., **a.g.e.**, s. 194

⁴⁶ DARKOT, B., “Menteşe”, **İ.A.**, s. 723.

kazadaki 44 köyde 3330 hane ve bu hanelerde toplam olarak 16.665 kişilik nüfus bulunmaktadır.⁴⁷

Menteşeoğulları Beyliği'nin ortadan kalkmasından sonra, Mentеше Sancağı, Osmanlı Devleti'nin diğer sancaklarına göre önemli bir rol oynamamıştır. Bu durum, yapı faaliyetlerine de yansımıştır. Bu yörede, klasik Osmanlı mimarisini temsil eden yapılara rastlanmaktadır. Ancak, bu durum sadece Mentеше Sancağı'na özgü değildir. 15. yy.'ın ikinci yarısından başlamak üzere, mimari yapılar İstanbul'u sınır bölgelerine bağlayan yollar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bölgelerarası ticaretin yoğun olmasına bağlı olarak yapı faaliyetleri ve kentleşme durgun olmakla birlikte, kırsal ticaretin canlılığı göze çarpmaktadır. Evliya Çelebi'nin Mentеше Sancağı'ndan zengince bir bölge olarak bahsetmesi bu durum ile ilgilidir.⁴⁸

Evliya Çelebi, Meğri'yi Cenevizliler döneminde, büyük bir şehir, kendisinin yaşadığı dönemde ise, deniz kıyısında küçük bir kasaba olarak tasvir etmiştir. Evliya'nın anlattıklarına göre; 17. yy.'da, Mentеше Sancağı'nda, 150 kaza bulunmaktaydı. Bu kazalardan biri olan Meğri, 70 köyden oluşmaktaydı. Meğri'nin toprakları verimliydi. Merkezde, elliye yakın toprak örtülü ev vardı. Ayrıca, kırk bezirgan mahzeni, bir hanı, bir camisi ve küçük bir hamamı bulunmaktaydı. Teke ve Hamid yörelerinin, bütün malları buraya gelmekteydi. Kavun ve karpuzu, Rodos'a gönderilmekteydi. Evliya Çelebi, Meğri'nin en hareketli yerlerinden biri olan, Seki Yaylası'ndan da bahseder. İlk önce, yanındakiler ile birlikte burada iyi bir şekilde karşılanmışlar, ancak bir süre sonra, yöre halkı tarafından, burada fazla kalmaları istenmemiştir. Çünkü, Topaçoğlu ismindeki eşkiya, yöre halkını rahatsız etmektedir. Bu eşkiya, yaklaşık yedi yıl boyunca, kervan yollarını kesip, birçok insana zarar vermiştir. Oba sakinleri, gündüz kendilerinden yem ve ekmek almaya gelen bu eşkiyaların, gece de koyun almaya gelebilecekelerini söyleyerek onlardan korktuklarını belirtirler. Evliya Çelebi, iki yüz kadar yoldaşı ile beraber geldiğini, bu nedenle haydutların hiçbir şey yapamayacaklarını söylese de kendisi de bu durumdan rahatsız olmuştur. Evliya ve arkadaşları, buradaki Türkmenler tarafından ağırlanır. Ateş yakıp, kuzu kebab çevirip, kanlı kebab yerler. Evliya Çelebi, Mentеше yöresinden bahsederken, Osmanlı ülkesinde böyle verimli sancağın olmadığını, kazalarının gelişmiş, köyelerinin de sık olduğunu ifade eder.⁴⁹

⁴⁷ UYKUCU, E., a.g.e., s. 90.

⁴⁸ FAROQHI, Suraiye, "Menteşeoğullarından Osmanlılar'a Muğla", a.g.e., s. 29-30.

⁴⁹ ZILLIOĞLU, Mehmed (1971), **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman, İstanbul: Özyayın Matbaası, s. 165.

1.2.4. Kurtuluş Savaşı'nda Fethiye

I. Dünya Savaşı, Osmanlı'nın sonunu hazırlamıştır. Osmanlı Devleti savaş sonunda imzaladığı Mondros Antlaşması'na dayanarak İtilaf Devletleri tarafından işgale uğramıştır. 1914 yılında, Fethiye'nin de dahil olduğu Menteşe Sancağı'nın, 190.000 civarındaki nüfusunun 20.000'e yakını Rumlardan oluşmaktaydı.⁵⁰

İtalya'ya, savaşın başında vaat edilen Ege toprakları, Paris Konferansı'nda Yunanlılara bırakılmıştı. İtalyanlar, Ege Bölgesi'ni kaybetmişti, ancak kendilerine bırakılan Menteşe ve yöresi hiç de azımsanmayacak zenginlikteydi. Menteşe, çok zengin krom ve manganez madenlerinin bulunduğu, tütün üretiminin çok olduğu, orman ürünleri açısından sayılı üretim alanlarının başında yer almaktaydı. 1914'de İtalya, Muğla-Antalya demiryolu imtiyazını alır. Böylece, Doğu Akdeniz ticaretinde önemli bir rol oynama fırsatını elde eder. İtalya, ilk önce Antalya'ya hemen ardından da, 11 Mayıs 1919'da Fethiye'ye asker çıkarır. Ligorya adlı savaş gemisiyle gelen elli İtalyan askeri, kasabanın giriş çıkış noktalarını denetim altına alır. İşgalin hemen ardından, Fethiye Kaymakam Vekili Hasan Fehmi, Menteşe Mutasarrıflığı'na bir telgraf çekerek, İtalyan askerlerinin asayişini sağlama gerekçesiyle burayı işgal ettiklerini, kendisinin asayiş ile ilgili bir sorun olmadığını belirtmesine karşın burada kalmaya devam ettiklerini, İtalyan askerlere karşı çıkan olursa, burayı bombalayacakları tehditi ile karşı karşıya kaldıklarını bildirir.⁵¹

Ertesi gün kasabaya gelen, iki yüz askerle işgal tamamlanır. Ardından, diğer yerlerde devam eden işgallere karşı kurulan, Menteşe Müdafai Vatan Cemiyeti, Menteşe yöresinde işgale seyirci kalmayacağını göstermektedir. Bu cemiyetin attığı önemli adımlardan biri, Menteşe Sancağı'nın önde gelen efe ve zeybekleriyle yedeksubaylardan oluşan silahlı bir birlik kurmak oldu. Osman Maro, Kamil Şıkman, Salih Zeki Pekin, Doktor Vasfi Bey, Hilmi Döğerli, Karaçulhalı Osman Ağa ve Süleyman Harmandar Fethiye'deki Kuva-yı Milliye örgütünün öncüleriydiler. Şunu da belirtmek gerekir ki, İtalya, diğer İtilaf Devletleri'ne göre işgal ettikleri yerlere en az zarar veren devlet olmuştur. 1921 yılında, İtalya'nın hem ülke içinde yaşadığı sorunlar hem de Arnavutluk'ta uğradığı yenilgi, güç kaybına uğramasına yol açmıştır. İtalyanlar, 1 Haziran 1921'den itibaren güneybatı Anadolu'dan çekilmeye başlamışlardır.⁵²

⁵⁰ Yurt Ans., s. 5875.

⁵¹ TÜRKEŞ, Ünal (1973), Kurtuluş Savaşı'nda Muğla, İstanbul:Muğla İli Toplumsal Yapısı Araştırmaları, s. 148-184.

⁵² Yurt Ans., s. 5875,5876.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEĞRİ'NİN SINIRLARI VE İDARİ YAPISI

2.1. Menteşe Sancağı'nın Yönetmel Yapısı:

Menteşe Beyliği, Osmanlı topraklarına kesin olarak katıldıktan sonra, yani yaklaşık 1424 yıllarında, sancak durumuna getirilerek, Anadolu Eyaleti'ne bağlandı. 1777-1787 tarihlerinde, Menteşe Sancağı'nın kazaları arasında Madun, Subice, Mandaca, Yalı, Sarulus, Berbaz, Peçin, Kerem, Felekan, Muğla, Üzümlü, Uğraş, Köyceğiz, Kerayış, Çine, Şahin, Mesuli, Kupuzlu, Talma, Mandalyan, Bakılı, Yerkeseği, Eskihisar, On, Datya, Eşme, Döğer, Tavas, Bakı, Ula, Bozöyük, Gökabad, Balat, Karaova, Bodrum, Menteşe ve Meğri yer almaktaydı.⁵³

Tanzimat döneminde, devletin kötü gidişatına son vermek için, eyaletleri ve alt birimleri idare edecek başarılı bir sistem aranmaktaydı. Nüfusun farklı türden unsurlarının ihtiyaçlarını, aynı örgütlenme içinde temsil etmek gerekiyordu. Bu amaçla, 1864'te hazırlanan ve sonraki yıllarda daha çok genişletilen Vilayet Nizamnameleri yayımlandı. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile, yeniden düzenlemelere gidilerek, eyaletin ismi vilayet olarak değiştirilmişti. Her vilayet, kendi altında birçok sancağa, her sancak kazalara, her kaza köylere ve nahiyelere ayrılmaktaydı. En yüksek üç birimin yöneticileri olan vali, mutasarrıf ve kaymakamı padişah atamaktaydı. Yalnızca muhtarlar, halk tarafından seçiliyordu. 1871'deki yeni Vilayet Nizamnamesi'nde valinin yetkileri arttırıldı. Bu kanun, nahiyeyi, kaza ve köy arasında bir kademe olarak yeniden tanımlıyordu. Nahiye, bir müdürün sorumluluğu altındaydı. Nahiye müdürünün, köylerin ihtiyar meclisinden gelen temsilcilerin oluşturduğu bir idare meclisi vardı.⁵⁴

1831 nüfus sayımlarında, Menteşe Sancağı Aydın Eyaleti'ne bağlı olarak gösterilmiştir. Bu sayıma göre, Menteşe Sancağı içinde yer alan 27 kazadan biri Meğri'dir. 1867'deki Vilayet Nizamnamesi'ne göre, Aydın Vilayeti'ne bağlı diğer sancaklar İzmir, Aydın ve Saruhan sancaklarıydı. 1867 tarihinde Menteşe Sancağı'na bağlı sekiz kaza, Muğla (Merkez kaza), Bozöyük, Milas, Bodrum, Datça, Meğri, Tavas ve Köyceğiz idi. 1877 Devlet Salnamesi'nde ise Menteşe Sancağı yine Aydın Vilayeti sınırları içinde yer almaktaydı. Ancak bu tarihte kaza sayısı sekizden dörde inmişti. Bunlar, Muğla Merkez kaza, Tavas, Köyceğiz ve Marmaris'ti. 1867-1877 yıllarında, Aydın Vilayeti'nin yönetim alanı İzmir, Saruhan, Aydın

⁵³ Yurt Ans., s. 5868.

⁵⁴ DAVISON, Roderic H. (1997), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform I*, İstanbul: Papirüs Yayınları, s. 160-188.

ve Menteşe sancaklarından oluşmaktaydı. Bu yıllarda İzmir, Aydın Vilayeti'nin merkezi konumundaydı.⁵⁵ 1877 yılında Menteşe Sancağı, Büyük Menderes Vadisi güneyindeki bir kısım toprakların komşu sancaklara bağlanması yüzünden epeyce küçülmüştür. Wittke'e göre beyliğin eski sınırları, 20.000 kilometrekaredir. Buna karşılık, 1864'lerde yayıldığı alan 13.000 kilometrekarenin altına düşmüştür.⁵⁶ 1892'de Aydın Vilayeti'nin dört sancağına Denizli'nin eklenmesiyle toplam sancak sayısı beşe çıkmıştır.⁵⁷

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, Menteşe Sancağı, Aydın Vilayeti'nden ayrılarak bağımsız bir sancak oldu. Bu dönemde Aydın Vilayeti'nin dört sancağı İzmir, Aydın, Denizli ve Saruhan sancaklarıydı. Menteşe bağımsız sancağının altı kazası ise Merkez, Bodrum, Köyceğiz, Marmaris, Meğri ve Milas idi. Menteşe Sancağı'nın yönetsel bölünmesi 1918'de de aynı biçimde karşımıza çıkmaktadır.

19. yy. sonlarında Menteşe Sancağı, 1 mutasarrıf, 5 kaymakam ve 3 müdürle yönetilmekteydi. Aynı dönemde sancağın başlıca yargı organlarını 1 Bidayet Mahkemesi, 1 Ceza Mahkemesi, 1 Şer'i Mahkeme ve 1 Ticaret Mahkemesi oluşturmaktaydı. Cuinet, 1890 başlarında, Menteşe Sancağı'nda güvenliği 1 jandarma subayı, 12 astsubay ve 32 askerden oluşan bir atlı jandarma birliği ile 2 subay, 30 astsubay ve 190 askerden oluşan bir piyade jandarma birliğinin sağladığını yazmaktadır. Aynı dönemde, Menteşe Sancağı'nda 1 polis komiseri ile 6 polis memuru da görev yapmaktaydı. 1892'de Menteşe Sancağı'nın her kaza merkezinde birer postahane ile birer dahili telgraf servisi bulunmaktaydı.⁵⁸

1876 tarihinde Midhat Paşa tarafından hazırlanan geçici seçim kanununun, her kaza, sancak ve vilayetteki idare meclis üyeleri, her vilayetin parlamentoya göndereceği temsilciler için doğrudan oy kullanacaklardı. Kaza meclisi üyeleri iki, sancak meclisi üyeleri üç ve vilayet meclisi üyeleri dört dereceli olarak seçiliyordu. Halk, yalnız kaza meclisini seçen seçmenler için oy kullanıyordu.⁵⁹

1912 yılında yapılan seçimlerin, Meğri'de olaysız bir şekilde gerçekleştirildiği anlaşılıyor. İki dereceli seçimde, müntahib-i evvellerin seçtikleri kişilerden, ikisi Rum vatandaşlardan olmak üzere, on dördü İttihad ve Terakki Cemiyeti üyelerinden oluşmuştu. Seçim yapacak kişilerin, oylarını sandığa atmak üzere, biraraya geldikleri sırada, yüzlerce kişi, belediye bahçesindeki hükümet meydanında toplanarak, seçim sonuçlarını beklemişlerdi. Sonuçlar açıklandıktan sonra da "Yaşasın İttihat ve Terakki" çığlıkları arasında sevinç gösterileri ya-

⁵⁵ AKTÜRE, Sevgi (1993), "19.yy.'da Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, Derleyen: İlhan Tekeli, s. 56-58.

⁵⁶ DARKOT, Besim, "Menteşe", **İ.A.**, s. 724.

⁵⁷ AKTÜRE, Sevgi (1993), "19.yy.'da Muğla", **a.g.e.**, s. 58.

⁵⁸ **Yurt Ans.**, s. 5868-5870.

⁵⁹ DAVİSON, Roderic H. (1997), **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform II**, İstanbul: Papirüs Yayınları, s. 154.

pılmıştı. Ellerinde Osmanlı sancağı bulunan ibtidai ve rüşdiye mekteplerinin talebelerinin katılımıyla bir tören yapılmıştı.⁶⁰

Tablo 1: 19. yy. Sonunda Menteşe Sancağı Yerleşim Birimlerinin Dağılımı.⁶¹

KAZALAR	NAHİYELER	KÖYLER
Muğla Merkez		17
	Bozüyük	25
	Ula	13
Bodrum		29
Milas		95
Marmaris		23
Köyceğiz		69
Meğri		42
	Eşen	39
Toplam	3	352

Meğri Kazası, Osmanlılar döneminde, kuzeyden Tavas Kazası, Konya Vilayeti ve Köyceğiz Kazası, doğudan Konya Vilayeti ile sınır olan Karak ve Akdağları, güneyden Adalar Denizi, batıdan Meğri Körfezi ve güneyden Köyceğiz Kazası ile çevriliydi. Kazanın, Eşen adında tek bir nahiyesi vardı. Eşen'in hemen yakınlarından geçen Eşen Çayı, Eskiçağ'dan itibaren buranın, nüfusu çeken önemli bir yer olmasını sağlamıştır. 1895 tarihinde, kazaya bağlı 79 köy bulunmaktaydı. Aynı tarihte Meğri merkez kaza sekiz mahalleden oluşmaktaydı. Meğri kazası, bağlı olduğu sancağa epey uzak düşmekteydi. Merkez kaza, 36° 42' kuzey yönünde ve 26° 36' doğu yönünde, ismiyle anılan bir körfezin girişinde kurulmuştu. Marmaris'ten 51, Bodrum'dan 98, İzmir'den 245 ve karşısına düşen Rodos'tan 27 mil uzaklıkta bulunmaktaydı. Mesafe açısından, Rodos'a çok yakın olması, bu ada ile tarih boyunca ilişkilerinin devam etmesini sağlamıştır. Her dönem Rodos'tan, ticaret amacıyla Meğri'ye gelenlerin sayısı hiç de az değildir. Ayrıca Rodos'ta ve Meğri'de, yani her iki yerde birden araziye sahip olanlar, bu iki yer arasındaki ilişki hakkında bize önemli ipuçları vermektedir.⁶²

⁶⁰ Anadolu Gazetesi, 10 Nisan 1912.

⁶¹ Cuinet'ten aktaran AKTÜRE, Sevgi, "19. yy.'da Muğla", a.g.e., s. 58.

⁶² A.V.S. (1307), s. 510, 616, (1311), s. 402-403.

2.2. Meğri'ye Bağlı Nahiyeler:

1864 Nizamnamesi nahiyeyi “Birkaç köyün toplanmasıyla meydana gelen yerleşmeler; kaza olmayıp, kazalara ilhak edilerek nahiyeye adını alacaktır” diye tanımlamaktadır. Yani nahiyeler, kaza ve köy arasındaki yerleşmelerdir. 1871 Nizamnamesi'ne göre, nahiyeye dairesine girecek köy ve çiftliklerde en az 500 erkek nüfus olması gerekmektedir. Her nahiyenin bir müdürü ve bir nahiyeye meclisi vardır. Nahiyeye müdürünü, vali tayin eder ve Dahiliye Nezareti onaylar. Müdürün, 25 yaşını geçmiş, okur yazar ve Osmanlı uyruğundan olması gibi şartlar yanında, mahkumiyetinin bulunmaması şartı da gerekiyordu. Başlıca görevi, vergi toplanmasında hükümetin tahsildarına yardımcı olmak ve gereğinde zabıta memurlarına güvenliği sağlamak idi. Nahiyeye meclisleri, her nahiyenin sınırları içindeki köy ihtiyar meclislerinden gönderilen, en çok dörder kişinin toplanmasıyla oluşuyordu. Meclis üyeleri, yılda dört kere valinin belirlediği zamanlarda toplanırdı.⁶³

Meğri Kazası'na bağlı Eşen Nahiyesi, Meğri Kazası'nın kuzeybatısında kurulmuştu. Merkez nahiyeye, Meğri'nin kuzey yönünde ve sahile yakın bir mevkiide yer almaktaydı. 36° 56' kuzey ve 26° 31' doğu boylamındaydı.⁶⁴ 19. yy. sonlarında Eşen'e bağlı 39 köy bulunmaktaydı.⁶⁵ 1888'den 1910 tarihine kadar nahiyeye müdürü olarak Ali Şevket, Süleyman Şevket, Ali Rıza, Edhem, Halil Sami ve İrfan Beyler görev yapmışlardı.⁶⁶

2.3. Meğri'ye Bağlı Köyler:

1888 tarihinde Meğri Kazası'na bağlı 66 köy bulunmaktadır. Aynı tarihte, merkez kazada 6761 kişi 1800 meskende ikamet etmektedir. Kazaya bağlı olan köyler içinde, nüfusu ve emlak sayısı en fazla olan köy Karaçulha Köyü'dür. 1264 kişinin yaşadığı bu köyde, 310 emlak bulunmaktadır. Nüfus yoğunluğu açısından, ikinci sırada yer alan Ceylan Köyü'nde kalabalık bir nüfusa rağmen emlak sayısının az olması dikkat çekicidir. 994 kişinin yaşadığı bu köyde, 30 civarında emlak bulunmaktadır. Burada, hane başına yaklaşık 30 kişi düşmektedir. Bu durum, oldukça ilginçtir. Bir diğer kalabalık olan köy Oran Köyünde 715 kişi, 174 meskene sahiptir. 706 kişinin yaşadığı Patlangıç Köyü'nde, 180 emlak vardır. Nüfus yoğunluğu açısından, beşinci sırada yer alan Üzümlü'de bu tarihlerde, 624 kişinin yaşadığı 160 emlak bulunmaktaydı. Nüfusun artışına bağlı olarak, emlak sayısının da artması doğal bir durumdur. Ancak yukarıdaki Ceylan Köyü örneğinde görüldüğü üzere, emlak sayısında tek başına nüfus rol oynamamaktadır. Nüfusu az olan köyler içinde bulunan Yarbaşı, Ebusure,

⁶³ ORTAYLI, İlber (1985), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği*, İstanbul:Hil Yayınları, s. 93-94.

⁶⁴ A.V.S. (1307), s. 618.

⁶⁵ Cuinet'ten aktaran AKTÜRE Sevgi, “19. yy.'da Muğla”, a.g.e., s. 58.

⁶⁶ A.V.S., (1304), s. 363, (1307), s. 185, (1311), s. 401, (1312), s. 489, (1320), s. 42, (1326), s. 722.

Ada, Hastahane, Gülhan ve Kum köylerinin nüfusları 50'ye bile ulaşmamaktadır. Bu köylerde, ortalama 10 civarında emlak bulunmaktadır.⁶⁷ 1895 yılında Meğri'ye bağlı köylerin sayısı 79'a yükselir.⁶⁸ 19. yy.'ın sonlarında ise Meğri 82 köyden oluşmaktadır.⁶⁹

2.4. Kaymakamlık

Osmanlı ülkesi, Tanzimatla birlikte, eyalet, sancak ve kaza şeklindeki idari örgütlenmesini yerleştirmişti. Kazaların başlarında, kaymakamlar görevlendirilmişti. Kaymakamlar, Dahiliye Nezareti'ne bağlı idi. Atanmaları ve diğer özlük işleri, buradan yapılmaktaydı. Valilere karşı sorumluydu. Bağımsız olarak, önemli kararlar alıp uygulamaları sınırlıydı. Şeriat davaları dışındaki, eğitim, maliye, yönetim ve belediye hizmetleri ile de ilgilenirlerdi.⁷⁰

Meğri, 1870 yılında kaza-kaymakamlık olmuştur. Kaymakamlar, kaza merkezindeki hükümet konağında görevlerini yürütmüşlerdir.⁷¹ 1886'dan 1910 tarihine kadar kaymakamlık görevinde Muhiddin Bey, Mustafa Bey, Ali Galip Bey, Mahmud Adfi Bey, Naim Bey, Hamdi Bey, Mehmed Hulusi Bey, Ali Rıza Bey ve Osman Nuri Bey gibi kişiler bulunmuştur. Ancak bu süre içinde, vekil olarak atanan kaymakamlar da görev yapmışlardır. Kazadaki mahalli idareciler arasında rüsumat memuru, başkatip, liman reisi, divan-ı umumiye memuru, telgraf memuru, karantina memuru ve nüfus memuru gibi görevliler de bulunmaktaydı.⁷²

Kaza İdare Meclisi, kaymakamın başkanlığında, mal müdürü, tahrirat katibi, naib, müftü ve gayr-i müslim cemaatin ruhani reisleri gibi tabi üyeler ve ikisi Müslüman ikisi gayr-i müslim dört seçilmiş üyeden oluşmaktaydı. Kaza meclisleri idari davaları, kaza gelir giderlerini inceler, miri malların yönetimi ve korunması, yerel sağlığa ait tedbirler, belediye tesislerinin yapım ve onarımı, köy yollarının yapım ve bakımı gibi konuları görüşür ve karara bağlardı. Ayrıca, vergi itirazlarının görüşüldüğü ilk merciydi. Şunu da belirtmek gerekir ki, kaza idare meclisleri, taşra yönetim hiyerarşisi içinde hareket ve karar yeteneği en az olan organıdır.⁷³

Bazı dönemlerde, yöneticiler ve halk arasında gerginlikler yaşanabiliyordu. Meğri Kazası Kaymakamı Mahmud Bey döneminde, 1877 tarihinde, halk ile yönetimin karşı karşıya olduğunu görüyoruz. Hatta kaymakam Mahmud Bey'e karşı, halk tarafından gösterilen itaat-

⁶⁷ A.V.S. (1307), s. 510-511.

⁶⁸ A.V.S. (1311), s. 402.

⁶⁹ Cuinet'ten aktaran AKTÜRE, Sevgi, "19. yy.'da Muğla", a.g.e., s. 58.

⁷⁰ ÇADIRCI, Musa (1991), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara:Türk Tarih Kurumu, s. 236-240.

⁷¹ YILMAZ, K., a.g.e., s. 14.

⁷² A.V.S., (1302), s. 171, (1304), s. 362, (1307), s. 185, (1311), s. 400, (1312), s. 487, (1313), s. 175, (1314), s. 506, (1320), s. 407, (1326), s. 718.

⁷³ ORTAYLI, İlber, a.g.e., s. 77-78.

sizlikten dolayı bu konuyu araştırmak için kazaya bir heyet gönderilmişti. Bu isyanda, meclis azası ve onun destekçisi birkaç kişinin rolü olduğu anlaşılmıştı. Mal müdürüyle birlikte bu faaliyete kalkışanlardan otuz iki asker merkez liva olan Muğla'ya gönderilmişti. Ayrıca İdare Meclisi Azası Mustafa Ağa, İskele Rüşumat Memuru Mehmed Kazım Efendi, Apostol ve diğer dört kişinin bu tür hareketlerde, rol oynadıkları anlaşılmıştı. Mahmud Bey'in, böyle bir durum karşısında kaymakamlık görevine burada devam etmesi uygun görülmemişti. Onun yerine, vekaleten Bozcaada Kaymakamı Hakkı Bey görevlendirilmişti.⁷⁴ Kaymakam Mahmud Bey'in, daha önceleri de Nazilli ve Turgutlu kazaları kaymakamlıklarından da ayrıldığı ve bununla ilgili bir soruşturma geçirdiği görülüyor. Fakat bütün soruşturmalar sonucunda zimmetine bir şey geçirmediği anlaşılmıştı.⁷⁵

Kazada, yerel yöneticilerle ilgili soruşturmalarla sık sık karşılaşyoruz. 1911 yılında, Kaymakam Rasim Bey'le Jandarma Bölük Kumandanı İbrahim, Komiser Muavini Arif ve Belediye Reisi Osman Efendiler haklarında da dava başlatılmıştı.⁷⁶

Kaymakamlık makamı boşaldığında, yerine yenisi gelinceye kadar vekiller atanırdı. Ancak kaymakam vekillerinden bazılarının, yönetimi tam anlamıyla üstlenemedikleri görülmektedir. 1908'de, Meğri Kazası kaymakamlığı vekaletinde bulunan kişinin kazanın genel yönetimine gücü yetmediğinden kaza yönetilemez hale gelmişti. Bu nedenle de, vilayetten ya bir kaymakamın ya da yöneticilik vasfına sahip yeni bir vekilin gönderilmesi talebinde bulunmuştu.⁷⁷

2.5. Hukuk

Osmanlı Devleti'nde adli işler, İslam hukuk kuralları doğrultusunda çözümlenmekteydi. Şeriat mahkemelerinde, sadece kişiler arasındaki anlaşmazlıkları değil, miras, alım-satım, vekalet, belediye işleri gibi konular da görüşülmekteydi. Ancak Osmanlı'nın son yıllarındaki yolsuzluklar bu mahkemelerde de kendini göstermiştir.⁷⁸

1879 yılında çıkartılan "Muhakim-i Nizamiye'nin Teşkilat-ı Kanun-u Mukavvati" ile mahkemeler ikiye ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, ceza, hukuk ve ticaret mahkemelerinden oluşan Bidayet Mahkemeleridir. İkincisi ise vilayetlerdeki İstinaf Mahkemeleridir. Bidayet Mahkemelerinde naib, azalar, mukavelat muharreri, müstantik muavini ve katipler görev almaktaydı. Azalar arasında gayr-i müslimler de bulunmaktaydı.⁷⁹

⁷⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A.), **Ayniyat Defteri**, 4 Temmuz 94, No:813, s. 23

⁷⁵ B.O.A., **A.D.**, 3 Şubat 94, No:813, s. 107.

⁷⁶ B.A.O, **Şura-yı Devlet**, 20 Cemaziyel ahir 1337, 145-18.

⁷⁷ **Ahenk**, 4 Kanun-ı evvel 1908.

⁷⁸ **ÇADIRCI**, Musa, **a.g.e.**, s. 80-87.

⁷⁹ **A.V.S.** (1311), s. 162-163.

Azalar, seçimle belirlenmekteydi. Ancak zaman zaman, bu seçimlere yolsuzluk karışabiliyordu. 1901 tarihinde Bidayet Mahkemesi azalarından Hacı İlyas'ın bu şekilde seçildiği belirlenmiş ve bu nedenle memurluktan uzaklaştırılmıştı. Tekrarlanan seçimlerde, yerine Hamid Efendi seçilmişti.⁸⁰

Kaza mahkemeleri, Mentеше Sancağı'na bağlı olarak çalışmaktaydı. Ancak, arada mesafenin fazla olması nedeniyle sıkıntılar yaşanmaktaydı. Bundan dolayı, daha yakın mesafede olması nedeniyle, 1911 tarihinde verilen izinle, Rodos Mahkemesi üst mahkeme olarak kullanılmaya başlandı.⁸¹

Meğri'de, adliye işleri düzgün bir şekilde yürütülmekteydi. 1901 tarihinde, dönemin Adliye Müfettişi Halim Bey kazayı ziyaret etmişti. Yaptığı teftiş sırasında adliyede gördüğü intizamdan dolayı mahkeme reisi Saadettin Efendi'ye memnuniyetini bildirmişti.⁸²

Meğri Bidayet Mahkemesi'ne 1895 tarihinde, 166 hukuk dosyası gelmiş, bunun 29'u görülmüş, 36'sı kanunen iptal edilmiş ve 101'i diğer seneye devredilmişti. Yine aynı sene içinde mahkemeye, 280 ceza davası gelmiş, bunun 42'si görülmüş, 1 tanesi davacının vefatıyla iptal edilmiş ve 237'si de sonraya bırakılmıştı.⁸³

2.6. Belediye Teşkilatı:

Osmanlı Devleti'nde belediyeçilik, 19. yy.'ın ikinci yarısında başlamıştır. Belediyeçilik ile ilgili ilk girişim, başkent İstanbul'da karşımıza çıkmaktadır. 1854 tarihinde İstanbul'da Şehremaneti adıyla ilk belediye teşkilatı kurulmuştur. İhtisap Nezareti kaldırılmış, görevleri Şehremaneti'ne devredilmiştir. Yolların ve kaldırımların, onarım-yapım çalışmaları, çevre temizlik işleri, çarşı-pazar-esnaf kontrolü, fiyatların takibi, ürünlerin kalitesinin ve ölçü birimlerinin denetimi belediye görevleri arasında sayılmıştır. İlk başlarda, Osmanlı Devleti'nin her yerinde belediye teşkilatının kurulduğunu düşünmek yanıltıcı olur. Çünkü, belediye teşkilatlarının Anadolu'da kurulmaya başlaması, belli bir zaman almıştır.⁸⁴

Vilayat Belediye Kanunu, Meclis-i Mebusan tarafından 1877 yılında çıkartıldı. Ancak, çıkartılan kanun bazı eksiklikler ile doluydu. Bu kanunun içeriğinde belediye reislerinin tayini, belediye üyelerinin seçimi, belediye gelirleri ve yetki alanlarının kısıtlılığı ile ceza uygulama konuları tartışılan en önemli sorunlar oldu. Kanuna göre, vilayet idare meclisi kararıyla, her 40.000 kişi için bir belediye kurulması öngörülmüştü. Belediye teşkilatı, şehir ve kazalarla sınırlı kalmamış, daha sonraki düzenlemelerde vilayet idare meclisince lüzum

⁸⁰ Ahenk, 20 Teşrin-i evvel 1901.

⁸¹ Ahenk, 15 Haziran 1911.

⁸² Ahenk, 20 Teşrin-i evvel 1901.

⁸³ A.V.S. (1311), s. 405.

⁸⁴ ÇADIRCI, Musa, a.g.e., s. 272-278.

görüldüğü takdirde nahiye merkezlerinde ve köylerde de belediye kurulabileceği belirtilmişti. 1877 Kanunu, eşraftan birinin de belediye reisi seçilebileceğini, ancak bu görevlinin memur sayılması gerektiğini vurguluyordu. Belediye reisi, hükümet tarafından belediye meclisi seçilen üyeler arasından belirlenmekte ve dört yıllık bir süre için göreve atanmaktaydı.⁸⁵

Meğri Kazası'nda belediye teşkilatı, 1874 yılında kurulmuştu. Belediyenin işlerini düzgün bir şekilde yürütebilmesi için halkın desteği de sağlanmaktaydı. Başlangıçta, belediye reisleri olan Rumların yerini, sonraları Türkler almıştı. Belediye reisliğine kadar Rumların yükselebilmesi, kazadaki etkinliklerinin ne kadar üst düzeyde olduğunu kanıtlamaktaydı.⁸⁶ 1874 tarihinden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen zaman diliminde görev yapan belediye reisleri arasında, Hacı Mehmed Ağa, Hacı Nikola Lövizidi, Kromidi Manol, Yani Lövizi, Murday Mudayi, Osman Maro, Aziz Bolel, Kamil Şıkman ve Mehmet Can gibi kişiler bulunmaktaydı.⁸⁷

Tablo 2: Meğri Kazası Belediye Meclisi Üyeleri.⁸⁸

Aza Yasef ve Yani Efendiler	Aza İbrahim ve Hüsnü Ağalar	Katib Arif Efendi	1886
Aza Yani, Apostol Ve Haralambos Efendiler	Aza Halil ve Ahmed Efendi	Katib Mehmed Efendi	1891
Aza Yani ve Haralambos Efendiler	Aza Mustafa Efendi	Katib Mehmed Efendi	1895
Aza Vasilyadi, Yani, Haralambos ve tabib Apostol	Aza Mustafa, Ahmed Ve Mehmed	Katib ve sandık emini Eşref Efendi	1896
Aza İsak, Yani, Haralombos, Vasil, Yuvakim ve tabib Apostol	Aza Mustafa, Ahmed	Katib Haydar, san- dık emini Ali, komi- ser Tahir	1910

2.7. Askeri Görevliler

Osmanlı, sınırları genişletmeye dayalı bir imparatorluk olduğu için, askerlik sistemine önem vermekteydi. Ancak son yıllarına doğru askerlik sisteminde, Yeniçeriler başta olmak üzere bozulmalar ortaya çıktı. II. Mahmud'un, bu etkin ocağı ortadan kaldırmasından sonra

⁸⁵ SERÇE, Erkan (1998), **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, s. 37-41.

⁸⁶ A.V.S. (1307), s. 618.

⁸⁷ YILMAZ, Kazım, a.g.e., s. 10-11.

⁸⁸ A.V.S., (1302), s. 362, (1307), s. 185, (1311), s. 400, (1313), s. 475, (1326), s. 719. Tablo, tarafımdan Aydın Vilayet Salnamelerinden düzenlenmiştir.

orduda yeni düzenlemelere gidildi. Avrupa sistemine göre yapılan düzenlemede ordu, tümen, tabur, bölük gibi kısımlara ayrılmıştı.⁸⁹

Meğri'deki askerler, Otuz Birinci Alay'ın Dördüncü Redif Taburu'nu oluşturmaktaydı. Tabur, dört bölükten meydana gelmekte, her bölükte, birer yüzbaşı, üsteğmen ve teğmen bulunmaktaydı. Bunların dışında taburda binbaşı, kolağası, tüfengci ve katip görev almaktaydı. 1897 tarihinde, Meğri Taburu'nda Binbaşı Ali Niyazi, Kolağası Ahmed, Katib Arif bulunmaktaydı. Bu tarihte, sadece Birinci Bölük'teki yüzbaşı ve tüfengçi görevleri boştu. 1904 yılında binbaşılık görevinde Ali Galip Bey, tabur katibi olarak da Arif Efendi bulunmaktaydı. Aynı tarihte, Birinci Bölük'te Yüzbaşı Mustafa, Üsteğmen Mehmed, Teğmen Nuri, İkinci Bölük'te Yüzbaşı Hacı Hüsnü, Üsteğmen Ali Rıza, Teğmen Kazım, Üçüncü Bölük'te Yüzbaşı Ahmed, Üsteğmen İbrahim, Teğmen Hacı Hüsnü ve Dördüncü Bölük'te Yüzbaşı Osman, Üsteğmen Osman, Teğmen Ahmed görev yapmaktaydı. 1910 tarihinde, Meğri Taburu'ndaki görevlilerin tamamına yakınının liyakat madalyaları bulunmaktaydı.⁹⁰

Kazada, 1902 yılında 170 nefer belirlenmiştir.⁹¹ 1904 yılında ise, 120 nefer Meğri İskelesi'nden Pandelu Vapuru ile Antalya'ya sevk edilmiştir.⁹² 1905 yılında ise 163 nefer belirlenmiştir.⁹³ 1906 yılında 141 nefer tespit edilmiştir.⁹⁴ 1909 yılında gayr-ı müslim tebaadan 290 kişi askere alınmış ve muayenesizlikleri anlaşılan 46 nefer sonraya bırakılmıştır.⁹⁵ Meğri redif taburları genel olarak Meğri Limanı'ndan alınarak deniz yoluyla ilgili yerlere götürülmüştür. 1911 tarihinde, Meğri Redif Taburu'nun alınması için, Meğri Limanı'na Abaysa adında bir vapur gelmiştir. Tabur efradının eşyalarının kayıklarla vapura taşınmasında mahalli halktan Kosti Kaya, Rodoslu Yusuf, Mehmed Hasan Çavuş, Salih Binbaşı, İbrahim Kaptan ve Hasan Efendi gibi kişiler hiçbir çıkar beklemeden yardımcı olmuşlardır.⁹⁶

Anadolu'nun pek çok yerinde görülen asker kaçaklarıyla Meğri'de de karşılaşılıyor. Kazada, askerlik zamanı gelenlerin bir kısmı çareyi askerden kaçmakta buluyorlardı. Üstelik, askerden kaçanların, kimi zaman, birlikte hareket ederek çeteye dönüştükleri, halkın huzurunu bozacak faaliyetlere giriştiklerine de tanık oluyoruz. Kazada, 1911 tarihinde asker firarilerinin bazıları, yaylalara çıkarak hayvan hırsızlığına başlamışlardı. Halk, bu durumdan olduk-

⁸⁹ KARAL, E. Ziya (1983), **Osmanlı Tarihi**, C:V, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 150-159.

⁹⁰ **A.V.S.** (1314), s. 509, (1320), s. 410, (1326), s. 722.

⁹¹ **Ahenk**, 12 Haziran 1902.

⁹² **Ahenk**, 28 Temmuz 1904.

⁹³ **Ahenk**, 21 Mart 1905.

⁹⁴ **Ahenk**, 25 Nisan 1906.

⁹⁵ **Ahenk**, 27 Teşrin-i sani 1909.

⁹⁶ **İttihad Gazetesi**, 7 Mart 1911.

ça tedirgin olmaya başlayınca da, bunlar için gerekli tedbirler alınmış ve yakalanmaları için buralara görevliler gönderilmişti.⁹⁷

Taburda görevliken, vefat eden kişilerin ailelerine maaş bağlanmaktaydı. Bu durum, ailenin sonraki dönemlerde geçim sıkıntısı ile karşılaşmaması için önemliydi. 1902 tarihinde, Meğri Taburu Redifi Kolağası iken, vefat eden Mustafa Efendi'nin ailesine, üç yüz kuruş maaş verilmeye başlanmıştı.⁹⁸

2.8. Din Görevlileri

Müslümanları temsilen, kazada müftü bulunmaktaydı. Ancak burada, sadece İslam dininin temsilcisi değil, gayr-i müslimleri temsil eden görevliler de yer almaktaydı.

Hıristiyanların dini temsilcileri, metropolid denen görevlilerdi. Meğri'de çok sayıda Rum yaşadığı için Meğri Metropolidliği'ne, 1890 yılında Teke ve Hamidabad Metropolidi Yerasimon Tantalidis atanmıştı. Metropolid Yerasimon, Pandaton adlı Yunan Kumpanyası vapurlarından Simirfi vapuruyla, Meğri'ye gelmiş ve burada kalabalık bir topluluk tarafından sevinç gösterileri ile karşılanmıştı. Yerasimon'un çok gayretli ve vasıflı bir kişi olması nedeniyle, bu tayin karşısında kaza halkı oldukça memnun görünmekteydi.⁹⁹ 1908 tarihinde ise, metropolid makamlığına, Vekil Papa Anastas'ın istifası ile Vekil Diyotyos görevlendirilmişti.¹⁰⁰

Meğri Kazası'nda, sayıları az da olsa Yahudiler de yaşamaktaydı. 1901 tarihinde, kazada yaşayan Yahudiler arasında anlaşmazlıklar başlayınca kaza kaymakam vekiline, bu durumla ilgili, sık sık şikayetlerle gelmeye başladı. Bunun üzerine kaymakam vekili, tarafsız bir kişinin, haham vekaletine görevlendirilmesinin, durumu çözeceğini düşündü. Meğri Haham Vekaleti'ne bir kişi tayin edilerek, Yahudiler arasındaki soğukluk böylece sona erdirilmiş oldu.¹⁰¹ 1913 tarihinde, Meğri Musevi Hahambaşı Vekaleti görevini yürüten İlyakim Tuvrabel adındaki bir kişiydi.¹⁰²

Kaza içinde, kendi istekleriyle din değiştirenlere de rastlanmaktadır. Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Marina 1910 tarihinde, Müslümanlığı seçerek Saniye ismini kullanmaya baş-

⁹⁷ **Ahenk**, 180 Mayıs 1911.

⁹⁸ **Ahenk**, 19 Kanun-ı sani 1902.

⁹⁹ **Ahenk**, 24 Mayıs 1890.

¹⁰⁰ **İttihad**, 10 Teşrin-i sani 1908.

¹⁰¹ **Ahenk**, 3 Eylül 1901.

¹⁰² **Ahenk**, 10 Ağustos 1913.

lamıştı.¹⁰³ 1913 yılında ise, Kaya Köyü'nden Yani, kendi talebiyle Müslüman olmuş ve Mehmed ismini alarak, bundan sonraki yaşamına Müslüman olarak devam etmişti.¹⁰⁴

2.9. Taltifler

Tüccarlar, kazanın önde gelen kesimini oluşturmaktaydı. Kaza tüccarlarından birçoğu, kazanın gelişmesi için maddi katkılarını esirgememekteydi. Bu konuda, bu tür yardım faaliyetlerine katılanlar, devlet tarafından da ödüllendirilmekteydi.

Tablo 3: Aydın Vilayet Salnamelerine Göre Rütbe ve Nişanlar¹⁰⁵

Tüccardan Hacı İbrahim Ağa	Saniye(izzetli)	4 Mayıs 1892
Tüccardan Hacı Nikola Lövizidi	Salise(rif'atli)	6 Mayıs 1887
Tüccardan Hacı Yani Lövizidi	Kapıcıbaşı	6 Mayıs 1887
Tüccardan Hacı İbrahim Ağa	Saniye(izzetli)	22 Mayıs 1894
Tüccardan Hacı Nikola Lövizidi	Saniye(rif'atli)	22 Mayıs 1894
Tüccardan Hacı Yani Lövizidi	Kapıcıbaşı	22 Mayıs 1894
Belediye Reisi Hacı Halil	Rabia(fütüvvetli)	22 Mayıs 1894

Meğri'de, halk arasındaki dayanışma örneklerine sık sık rastlamaktayız. Okul, cami gibi ortak kullanım alanlarının yapımına, yörenin ileri gelenleri, gerekli gayreti göstererek öncülük etmekteydiler. 1911 tarihinde, İttihad Kulübü'nün himayesinde bulunan Kız İbtidai Mektebi'nin inşaatına, 300 Lira veren hayırsever tüccarlardan Durmuşzade İbrahim Efendi, eğitime verdiği önemden dolayı eğitim nişanı ile ödüllendirilmişti.¹⁰⁶

2.10. Şikayet ve Tahkikatlar

Tüccarlar arasında, alacaktan kaynaklanan sorunlar yaşandığından, bunlar hakkında oldukça sık tahkikatlar yapılmaktaydı.

Meğrili tüccarlardan Hacı Simon, 1890 tarihinde, uzun bir süre ortadan kaybolur. Bunun üzerine, halk arasında çeşitli rivayetler dolanır. Bu kişi ile ilgili kaza içinde, hoş olmayan sözler yayılmaya başlar. Ancak daha sonra, Hacı Simon'un ticari ilişkilerinde zarara uğrayıp İzmir'de alacaklılarından zaman kazanmak için uğraşmakta olduğu anlaşılır. Ticari ilişkilerinde namuslu olduğu alacaklıları tarafından da tasdik edilir.¹⁰⁷ Yine tüccar Vasilyadi

¹⁰³ **Ahenk**, 17 Haziran 1910.

¹⁰⁴ **Anadolu**, 17 Teşrin-i sani 1913.

¹⁰⁵ **A.V.S.** (1311), s. 402, (1312), s. 488, (1313), s. 476, (1314), s. 510, (1326), s. 722.

¹⁰⁶ **İttihad**, 4 Kanun-ı sani 1911.

¹⁰⁷ **Ahenk**, 20 Mayıs 1890.

ve Hacı Palas haklarında, 1901 tarihinde yapılan tahkikat sonucunda masumiyetleri anlaşılaraq bu kişiler tahliye edilirler.¹⁰⁸

Kaza içinde, yerel görevliler hakkında da çeşitli şikayetlere sık sık rastlanmaktadır. 1890 tarihinde Menteşe Sancağı Vergi Memuru Şükrü ve Meğri Kazası Vergi Katibi Süleyman, halktan harcırah adında para almakla suçlanırlar. Bu nedenle yargılanan Şükrü Efendi'nin mahkemede ve Süleyman'ın gıyabında üçer ay hapislerine ve birer mecrediye altını ödemelerine ve memuriyetlerinden uzaklaştırılmalarına liva meclis idaresi tarafından karar verilir. Şükrü Efendi, bu kararın temyize gönderilmesi için başvurur. Bu ilamı veren mahkeme, bir reis ve iki azadan oluşmuştur. Ancak, Vilayat Nizamnamesi'nin seksen ikinci maddesine göre, mahkemede beş hazır üye bulunmadıkça, mahkemenin karar verme yetkisi olmadığı ve seksen üçüncü maddesi gereğince, mahkemede üçünün oyuna itibar edileceği eğer eşitlik olursa, valinin veya riyaset makamında bulunan kişinin oyu ne tarafa ise o doğrultuda karar verilmesi gerekmektedir. Sanıklar, kendileri hakkında yürütülen mahkemenin, bu kurallar dahilinde yapılmadığını ileri sürerler. Ancak bu itiraz zamanında yapılmadığından kabul edilmez. Mahkeme kararının feshi, bu nedenle söz konusu olmaz.¹⁰⁹ Yöneticilere ilişkin, asılsız şikayetlerle de karşılaşılmaktadır. 1905 yılında kazanın nüfus memuru Cemal Efendi hakkında bir ihbar alınır. Bu kişi ile ilgili hemen tahkikat başlatılır. Ancak Cemal Efendi'nin mahkemesini gerektirecek bir eylem bulunamaz.¹¹⁰ Yine, 1910 tarihinde vilayet tarafından devlet memurlarından Meğri liman reisi ile ilgili imzasız bir şikayet varakası alınır.¹¹¹ Vilayete gelen bütün ihbarlar değerlendirilirdi. İsimsiz alınan şikayetlerin de, sonuna kadar doğru olup olmadığı araştırılırdı.

Kazada, en üst düzey idareci olan kaymakamların da bazı tarihlerde başına buyruk hareket ettikleri görülmektedir. 1910 tarihinde, kaza kaymakamı Ali Rıza Efendi ile polis komiseri muavini Mehmet Tevfik Efendi, gereksiz yere ve kanuna aykırı olarak, suçsuz kişileri hapsedmekteydiler. Hatta bazı güvenlik güçleri, kişilerin özgürlüklerine keyfi sınırlamalar getirtmekteydi. Bundan dolayı, bu kişiler hakkında, kanun doğrultusunda takibat başlatılmıştı.¹¹² Memurların yönetimden aldıkları borçların, zamanında geri ödenmesi için sıkı takipler yapılmaktaydı. 1904 tarihinde, Meğri Mal Müdürü Abdülkadir Ağa'nın daha önceki yıllardan 2610, önceki müdür Hurşid Ağa'nın 12 bin ve Aydoslu Murat Efendi'nin 240 kuruş borcu bulunmaktaydı. Bunların ödenmesi için bu kişiler uyarılmıştı.¹¹³

¹⁰⁸ **Ahenk**, 20 Teşrin-i evvel 1901.

¹⁰⁹ B.O.A., **Ş.D.**, 21 Zilkade 1307, 1385/2.

¹¹⁰ **Ahenk**, 2 Şubat 1905.

¹¹¹ **Ahenk**, 12 Haziran 1910.

¹¹² **Ahenk**, 19 Ağustos 1910.

¹¹³ B.O.A., **İrade-i Maarif (İ.M.)**, 22 Şaban 1322/6.

Askeri kesimin de, zaman zaman halk üzerinde baskısı söz konusu olabiliyordu. Bu nedenle 1901 tarihinde, Tabur Kolağası Ahmet Efendi hakkında araştırma başlatılmıştı.¹¹⁴ Askeri görevliler, kimi zaman halkın elindeki mala zorla el koymaktaydı. Meğri Mıntıka Kumandanı Binbaşı Ahmet Bey'le, Tabur Zabıtası'ndan ve Dalaman Nahiyesi'nden kumandan mülazımının yağ ve hayvan gibi bazı şeyleri zor kullanarak almaları halkı o dönemde oldukça rahatsız etmişti. Bu tür girişimlere izin verilmemesi ve kanun doğrultusunda, bunlara son verilmesine çaba harcanmaktaydı.¹¹⁵

¹¹⁴ Ahenk, 25 Şubat 1901.

¹¹⁵ B.O.A., Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (DH.İ.UM), 12.6.1336, 11/5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL YAPI

3.1. Nüfus

3.1.1. Meğri'nin Genel Nüfus Yapısı

19. yy. sonunda, Mentеше Sancağı'nın, altı kazası Muğla, Bodrum, Köyceğiz, Marmaris, Meğri ve Milas'tır. Yine aynı dönemde sancağın nüfusu Cuinet'e göre 142.000, Şemseddin Sami'ye göre 145.500 olarak tahmin edilmektedir. Bu nüfusun %92'si Müslüman ve %7'si Rumlardan oluşmakta, Rumların bir kısmı Türkçe konuşmaktaydı. Sahilde oturan Rumların büyük kısmı, 19. yy. içinde, Ege Denizi Adalarından buraya gelip yerleşmişlerdi.¹¹⁶

Tablo 4: 1831 Osmanlı Nüfus Sayımlarına Göre Mentеше Yöresi'nin Müslüman Erkek Dağılımı.¹¹⁷

Yer Adı	Erkek Nüfus	Yer Adı	Erkek Nüfus
Muğla	2981	Yerkeski	740
Meğri	1706	Milas	5104
Dağa	1282	Milas Göçebeleri	505
Tarahya	942	Yabancı Müslüman	468
Ula	1261	Gıranos	767
Dalaman	1633	Üzümlü	404
Kemre	779	Ağirdes	1241
Köyceğiz	3343	Döğer	985
Gölabad	472	Eşen	1721
Karaova	790	Troloz	1354
Mandalyan	2076	Eskihisar	331
Bodrum	1190	Subice	3373
Bozyük	2321	Mazon	989
Mesuli	1250	Mesuli	1250
TOPLAM	40008		

¹¹⁶ DARKOT, Besim, "Menteşe", İ. A., s. 724.

¹¹⁷ Ahmed Besim'den aktaran Yurt Ans., s. 5868.

1844-1845 sayımlarında Meğri merkezindeki İslam nüfusu 141, bağlı köylerdeki İslam nüfus 395, merkez köylerindeki İslam nüfus 596 olarak saptanmıştır. Gayr-i müslimlerle birlikte kaza nüfusuna baktığımızda, yine bu tarihlerde, kasabada 950 kişinin yaşadığı sonucuna ulaşmaktayız. Ancak bu rakamların temettuat sayımları olmasından dolayı sadece erkeklere ait olduğunu unutmamak gerekir. 19. yy. sonlarına doğru, Meğri genel nüfusu 25.000 civarına yükselmiştir. Bu nüfus artışını, 19. yy. boyunca Meğri Kazası'na katılan köylerin sayısının artmasına ve bu yüzyılda Osmanlı'nın kaybettiği topraklardan gelen göçlere bağlayabiliriz.¹¹⁸

Tablo 5: 1881-1893 Osmanlı Nüfus Sayımlarında Mentеше Sancağı'nın Kadın ve Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel dağılımı.¹¹⁹

KAZA ADI	MÜSLÜMAN		RUM ORTADOKS		YAHUDİ		ECNEBİ		TOPLAM		GENEL TOPLAM
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
Muğla											
Merkez	21.135	21.277	545	607	2	1	-	-	21.682	21.885	43.567
Milas	13.522	13.466	833	1.012	168	188	53	53	14.576	14.716	29.292
Bodrum	5.732	5.819	1.112	1.133	45	37	3	3	6.892	6.992	13.884
Marmaris	6.221	6.114	304	330	-	18	-	-	6.525	6.462	12.987
Köyceğiz	10.585	10.585	135	113	-	15	-	-	10.601	10.713	21.314
Meğri	10.174	10.696	1.938	2.110	10	16	-	-	12.122	12.822	24.944
Toplam	67.250	67.957	4.867	5.305	225	275	56	56	72.398	73.590	
Sancak Toplam	135.207		10.172		500		109				145.988

Meğri Kazası, Mentеше Sancağı içinde nüfus açısından üçüncü büyük yerleşim merkezidir. Sancak içinde en fazla kişinin yaşadığı yer olarak, Muğla Merkez ve Milas'ın ardından Meğri Kazası gelmektedir. Bunda en önemli faktör olarak, Meğri'nin sınırlarının diğer yerleşim merkezlerine göre geniş bir alan kaplamasıdır. Ayrıca diğer yerleşim merkezlerinden nüfus bakımından Meğri'yi ayıran en önemli nokta burada Rumların sayısının, dikkate değer bir şekilde fazla olmasıdır. Yahudi nüfusunu incelediğimizde Mentеше Sancağı içinde sadece Milas'ta Yahudilerin sayısı fazla görünürken, Meğri Kazası'ndaki Yahudilerin sayısı sadece 26'dır. Bu sayı 20. yy. başlarında da çok fazla bir değişiklik göstermemiştir. Yalnız önemli

¹¹⁸ Temettuat Defterleri (ML.VRD.TMT), No:2337, 2338, 2339, A.V.S., (1307), s. 424.

¹¹⁹ Yurt Ans., s. 5869.

bir nokta, 19. yy. sonu ve 20. yy. başlarında Meğri'deki zenginliklerinden yararlanmak için dışarıdan pek çok yabancı uyruklu tüccarların sık sık bu kasabaya uğramalarıdır.

Tablo 6: 1891 Yılında Meğri Kazası'nın Genel Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı.¹²⁰

YABANCI		YERLİ		GENEL TOPLAM	CEMAAT
KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK		
27	97	10.147	10.599	20.880	İslam
26	58	1.912	2.052	4.048	Rum
-	-	-	-	-	Ermeni
-	-	-	-	-	Bulgar
-	-	-	-	-	Katolik
10	16	-	-	26	Yahudi
-	-	-	-	-	Protestan
-	-	-	-	-	Latin
63	171	12.059	12.651	24.954	TOPLAM

1889-1890 yıllarında Meğri Kazası içinde kadın ve erkek nüfusun dağılımına baktığımızda, hem Müslümanlarda hem de gayr-i müslimlerde erkeklerin sayısının fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 7: 19. yy. Sonunda Mentеше Sancağı'nda Yönetimsel Yapı ile Nüfus Yapısı İlişkisi.¹²¹

KAZA ADI	KAZA ALANI	KAZA NÜFUSU	KAZADAKİ NÜFUS YOĞUNLUĞU
Muğla (Merkez Kaza)	2,050.00	42.801.00	20.90
Bodrum	787.00	14,008.00	17.80
Milas	1,863.00	28,586.00	15.30
Marmaris	1,390.00	12,868.00	9.30
Köyceğiz	2,660.00	20,369.00	7.60
Meğri	4,450.00	23,522.00	5.30
TOPLAM	13.200.00	142,154.00	

¹²⁰ A.V.S., (1307), s. 424.

¹²¹ Cuinet'den aktaran AKTÜRE, Sevgi, "19. yy.'da Muğla", "Tarih İçinde Muğla", s. 60.

Meğri, Menteşe Sancağı'nın en geniş yerleşim merkeziydi. Kazanın geniş olmasına rağmen nüfus yoğunluğunun fazla olmadığı görülmektedir. Nüfus yoğunluğu az olsa da, Meğri'de her yıl nüfus artmaya devam etmiştir. Kazanın nüfusunun artmasına bağlı olarak, nüfus ile ilgili görevlilerin sayılarının artırılması talepleri ile de karşılaşmaktayız. Kazanın büyüklüğü ve nüfusunun çokluğundan dolayı, 1910 tarihinde Meğri Nüfus İdaresi, merkezden mevcut çalışanlara bir katıp daha ilave edilmesi talebinde bulunur. Ancak Meğri'nin genel nüfusunun, bu dönemde kırk bin civarında olması ve vilayet dahilinde nüfusu seksen bine yakın başka kazaların, birer katiple idare edilmesinden dolayı, bu talebe izin verilmez.¹²²

Tablo 8: Meğri Kazası'nın 1889-1908 Tarihleri Arasında Genel Nüfus Yapısı.¹²³

İSLAM			GAYR-I MÜSLİM			GENEL TOPLAM	TARİH
ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM		
10.696	10.174	20.870	2126	1948	4074	24.944	1891
11.880	11.642	23.522	2260	2063	4323	27.845	1895
11.856	12.388	24.817	2558	2266	4824	29.641	1898
13.099	13.427	26.526	2904	2644	5548	32.174	1904
15.471	15.604	31.075	3314	2916	6230	38.745	1910

Meğri'ye bağlı köylerden biri olan Kaya Köyü oldukça büyük ve fazla nüfusa sahip bir yerdi. Hatta bu nedenle, burada 1913'de bir belediye teşkilatı kurulması gündeme gelmişti. Bugün de Osmanlı'dan kalan taştan yapılmış evlerin dimdik ayakta kalabildiği nadir yerlerden biri olan Kaya Köyü o dönemlerde Rumların yoğun olarak yaşadıkları bir yerdi.¹²⁴

Meğri Kazası'nın Eşen Nahiyesi'nde de artan bir nüfus ile karşılaşmaktayız. 1891 tarihinde 6157 kişiden oluşan nüfus, 1896 tarihinde 6532, 1910 yılında ise 12.954 kişiye ulaşmıştı.¹²⁵

¹²² İttihad, 14 Nisan 1910.

¹²³ A.V.S., (1307), s. 616, (1311), s. 402, (1314), s. 511, (1320), s. 413, (1326), s. 724. Tablo tarafımdan Aydın Vilayet Salnamelerinden düzenlenmiştir.

¹²⁴ Ahenk, 6 Temmuz 1913.

¹²⁵ A.V.S., (1307), s. 618, (1312), s. 492, (1314), s. 511, (1326), s. 725.

3.1.2. Meğri'nin Merkez Nüfus Yapısı

Tanzimat döneminde vergilerin toplanması için, hane reislerinin gelirlerinin tespiti amacıyla temettuat sayımları yapılmıştır. Bu sayımlar, 19. yy. Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi için çok kıymetli bilgiler sunmaktadır. Temettuat sayımları, mahalli idareciler tarafından yapılmıştır. Temettuat sayımlarında, Müslümanların yazılması muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sanilerle köy imamlarına; gayr-i müslimlerin yazılması ise papazların sorumluluğuna verilmiştir. Defterlerin bitiminde bu kişilerin mühürleri vardır. Temettuat defterlerinin başına “hane” ve “numara”, defterlerin altlarına rakamlar konulmuştur. Defterlerde verginin esas olduğu hane reislerinin isimleri kayıtlıdır. İsimler, tahrir defterlerinde “Ahmed veled Mehmed” şeklinde yer alır. Aynı zamanda Müslüman hane reisleri dış görünüşleri ile tanımlanmıştır. “Orta boylu, siyah sakallı” gibi.¹²⁶

Meğri Kazası'na ilişkin temettuat defterleri bize eşsiz bilgiler sunmaktadır. Kazaya ilişkin temettuat defterlerinin tamamı, 1844-1845 yıllarına aittir. Meğri merkez kaza ve merkez kaza köyleri aynı defterde yer almaktadır. Bu defterde, merkez kaza nüfusu belirtildikten sonra, merkez kaza köyelerine geçilmiştir. Merkez kaza köyleri arasında Hatamiler, Hastalar, Küterik, Dikilitaş, Taşlık, Halilköy, Kösekadir, Sadiler, Musalar, Divaneilyas ve Gürecli olmak üzere on bir köy bulunmaktadır. Bunların dışında kalan, Meğri Kazası'na bağlı köyler ise ayrı ayrı defterlere yazılmıştır. Meğri Kazası'na bağlı, temettuat defterleri bulunan köyler arasında Ahadlı, Cedid, Ebusara, Günlükbaşı, Patlangıç ve Gökban köyleri yer alır. Aynı zamanda, gayr-i müslimlerin yaşadıkları yerler olan Aşağı Mahalle ve Orta Mahalle de ayrı ayrı defterlerde bulunmaktadır.

Meğri merkezini, İslam nüfusu açısından değerlendirdiğimizde 1844-1845'li yıllarda 95 hanede 141 erkek nüfusun yaşadığı belirlenmiştir. 95 evde ortalama dört kişinin oturduğunu düşünürsek 380 kişinin yaşadığı sonucunu elde ederiz. Bu tarihlerde Meğri merkez köyleri on bir tanedir. Aynı yıllarda bu on bir köyde yaklaşık 205 hane bulunmaktaydı. Yine bunlarda ortalama dört kişinin yaşadığını varsayarsak merkez köylerde yaşayan İslam nüfusunun 820 kişi olduğunu görürüz.

1844-1845 tarihlerinde Meğri merkez köyelerinden Hatamiler Köyü'nde 41, Hastalar Köyü'nde 49, Küterik Köyü'nde 39, Dikilitaş Köyü'nde 40, Taşlık Köyü'nde 33, Halilköyü'nde 56, Kösekadir Köyü'nde 39, Sadiler Köyü'nde 24, Musalar Köyü'nde 30, Divaneilyas Köyü'nde 24 ve Gürecli Köyü'nde 19 erkek nüfusun yaşadığı bilinmektedir.¹²⁷

¹²⁶ KÜTÜKOĞLU, Mübahat (1999), “Temettuat Defterleri”, *Bellekten*, C:LXIII, S:236, Nisan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 398.

¹²⁷ *ML.VRD.TMT.*, N:2237.

19. yy.'ın sonuna gelindiğinde kaza merkezinde 1049 kişi yaşamaktaydı. Bu sayı, 1904'de 1284 ve 1910 yılında da 2980 kişiye ulaşmıştı.¹²⁸

Meğri Kazası'nda, doğum olaylarının yıldan yıla değiştiğini görüyoruz. En yüksek doğum oranları ile 1901 yılında karşılaşmaktayız. 1901'den 1906'ya kadar doğum oranlarında bir azalma göze çarpmaktadır. Kaza içinde, en az vefat olayının görüldüğü tarih 1897, en fazla vefat olaylarının görüldüğü tarih ise 1906'dır. Boşanma olaylarına ise en çok 1906 tarihinde rastlanmaktadır.

Tablo 9: Vilayet Salnamelerine Göre Meğri Kazası'nda Nüfus Vukuatı.¹²⁹

NİKAH	BOŞANMA	DOĞUM	VEFAT	TARİH
278		512	471	1896
283	26	757	383	1897
257	33	780	436	1901
304	43	569	590	1906

3.1.2.1. Hane Reislerinin Kullandığı İsimler

Temettuat defterleri, yörede kullanılan şahıs adlarının tespiti bakımından önemli kaynaklardır. Meğri merkez kazada, hane reislerini incelediğimizde, en fazla kullanılan şahıs isimlerini aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 10: 1844-45 Tarihlerinde Meğri Merkezinde Hane Reislerinin İsimlerinin Dağılımı.¹³⁰

Mehmed	Ahmed	İbrahim	Ali	Mahmud	Halil	Hasan	Hüseyin	Mustafa	Diğer
15	9	8	7	5	5	4	4	3	13

Meğri merkez kazada oldukça sık kullanılan bu isimler, kazanın genelinde de benzer sıklıkta kullanılmaktaydı. Dikkat edilirse, bunlar daha çok Hz. Muhammed (Mehmed şekli) ile onun neslinden gelen Hz. Ali ve oğulları Hasan, Hüseyin; Mustafa, İbrahim, Ahmed gibi isimlerdir. Dört halifeden ilk üçünün adları olan Bekir, Ömer ve Osman bunlara nazaran daha az verilen adlardandır.

¹²⁸ A.V.S., (1314), s. 510, (1320), s. 420, (1326), s. 722.

¹²⁹ A.V.S., (1312), s. 491, (1313), s. 479, (1320), s. 412, (1326), s. 723.

¹³⁰ ML.VRD.TMT., N:2337.Tablo, Temettuat defterlerinden tarafımdan düzenlenmiştir.

Meğri merkez köylerinde de benzer isimlerle karşılaşırız. Merkez köylerde en fazla kullanılan isimler Ali, Hüseyin, Hasan, Mehmed, Ahmed, Mustafa, Süleyman, Yusuf, İbrahim ve İsmail gibi isimlerdir. İdris, Abdülkerim, Yakup, Nebi ve Bekir gibi isimlere ise çok nadir rastlanmaktadır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, aynı köy içinde hane reislerinin isimlerinin aynı olduğu en fazla beş isimle karşılaşmaktayız.¹³¹

3.1.2.2. Hane Reislerinin Meslekleri:

Meğri merkezinde oturan İslam nüfusunun büyük bir kısmı çiftçilikle uğraşmaktaydı. Yalnız kazaya bağlı köylerden farklı olarak burada çiftçiliğin dışında başka meslekler ile uğraşan kişiler de yaşamaktaydı. Kaza merkezinde nalbant, debbağ, bağban, boyacı, berber, terzi ve yağcı gibi ticari meslekler de yer almaktaydı. Aynı zamanda, müderris, nüfus memuru, mektep hocası, muhtar, imam ve müezzin gibi mahalli görevlilerle de bulunmaktaydı. Deniz kıyısında yer alması kaza içinde kayıkçılık ve gemicilik gibi mesleklerin ortaya çıkmasını da sağlamıştı.

Tablo 11: Meğri Merkez Kazanın 1844-1845 Yıllarında İslam Nüfusunun Mesleklerini Gösteren Tablo.¹³²

MESLEK	SAYILARI	MESLEK	SAYILARI
Çiftçi	15	Çapacı	3
Sekban	2	Terzi	1
İmam	2	Mektep Hocası	1
Eskici	5	Berber	2
Gemici	3	Deveci	4
Yağcı	1	Boyacı	1
Kayıkçı	1	Debbağ	1
Muhtar-1 sani	1	Kasap	1
Muhtar-1 evvel	1	Nüfus Memuru	1
Nalbant	3	Kıracıbaşı	1
Bağban	2	Hizmetkar	1
Müezzin	2	Hallaç	1
Hatip	3	Müderris	1

¹³¹ ML.VRD.TMT., N:2337.

¹³² ML.VRT.TMT., N:2337, Bu tablo, tarafımdan Temettuat Defterlerinden düzenlenmiştir.

Yatak ve yorgan yapan kişilere hallaç denilmekteydi. Hallaçlık mesleği burada uzun süre devam eden mesleklerden biri olmuştur. Nalbantçılık işiyle uğraşanlar çivi, nal gibi şeyler üretmekteydiler. Ulaşım aracı olarak kullanılan hayvanların nalları onların meslek alanlarına girmektedir. Debbağ ise dericilik ile ilgili bir meslek dalıydı. Debbağlar, meşin ve kösele gibi şeyleri üretirlerdi.

Tablo 12: 1844-1845 Tarihlerinde Meğri Merkez Köylerdeki Meslek Dallarını Gösteren Tablo.¹³³

MESLEKLER	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
Muhtar	1	1					1	1			
Çiftçi	10	12	15	12	9	15	11	8	4	7	8
İmam	1	1	1	1		1					
Hatip	1										
Sekban	1										
Hayme-nişin	1										
Hizmetkar						1	1				

A-Hatamiler B-Hastalar C-Küterik D-Dikilitaş E-Taşlık F-Halilköy G-Kösekadir H-Sadiler I-Musalar J-Divaneilyas K-Güreci köyleri

Meğri merkez köylerde, çiftçilik çok yaygın olarak yapılmaktaydı. Birçok köyde imam ve hatip gibi dini görevliler de bulunmaktaydı. Bu köylerde, ticari hiçbir faaliyetin olmaması dikkat çekicidir. Bu durum bizi merkez köylerin ticari ürün ihtiyaçlarının tamamını, merkez kasabadan karşıladığı sonucuna götürmektedir.

Merkez köyler dışında yer alan Meğri Kazası'na bağlı köyler içinde sadece, Patlangıç Köyü'nü ele alacağız. Bu köyde, 1844-1845 yıllarındaki sayımlarda 66 hane reisi ile karşılaşmaktayız. Patlangıç Köyü'nde çoğunlukla hayvancılığın yapıldığını görmekteyiz. Köy içindeki nüfusun yarıdan fazlası çobanlık mesleği ile uğraşmaktaydı. Bu köyde yaklaşık 37 kişi çobanlık yapmaktaydı. Çobanlık mesleğini ırgatçılık ve çiftçilik takip etmekteydi. Köy içinde 14 ırgat ve 13 çiftçi yaşamaktaydı. Ayrıca köyün birer tane imamı ve hatibi bulunmaktaydı.¹³⁴

¹³³ ML.VRD.TMT., N:2337, Bu tablo, tarafımdan Temettuat Defterlerinden düzenlenmiştir.

¹³⁴ ML.VRD.TMT., N:2340.

3.1.3. Rum Mahallelerinin Nüfus Yapısı:

1844-1845 tarihlerinde, Rum Mahallelerinde 250'ye yakın erkek Rum nüfusu tespit edilmiştir. 19. yy.'ın sonuna gelindiğinde, Meğri'ye katılan yerlerin sayılarının artmasına bağlı olarak Rum nüfusu da artmıştır. Kazada, 1891 tarihinde 3074, 1895 tarihinde 4286 olan Rum nüfusu 1910 tarihinde 6064'e ulaşmıştır. 19. yy. sonlarında Menteşe Sancağı içinde en fazla Rum nüfusa sahip kaza Meğri Kazası'dır.¹³⁵

Tablo 13: 1844-1845 Yıllarında Rum Mahallelerinde Meslek Dallarının Dağılımı.¹³⁶

MESLEKLER	ORTA MAHALLE	AŞAĞI MAHALLE	TOPLAM
Kalaycı	69	50	119
Yapıcı	3	9	12
Hizmetkar	-	2	2
Demirci	2	2	4
Kuyumcu	-	4	4
Boyacı	-	2	2
Tüccar	2	3	5
Fırıncı	-	1	1
Ekmekçi	5	1	6
Bahçıvan	2	2	4
Değirmenci	5	2	7
Pabuçcu	19	17	36
Pabuçcu Çırağı	3	2	5
Ekmekçi Çırağı	-	2	2
Dülger	3	7	10
Terzi	2	1	3
Terzi Çırağı	1	-	1
Tuzlacı	1	11	12
Tellal	-	1	1
Papas	1	1	2
Kalaycı Çırağı	1	-	1
Irgat	2	-	2
Ziftçi	2	-	2
Kayıkçı	1	-	1

¹³⁵ ML.VRD.TMT., N:2338, 2339, A.V.S, (1307), s. 618, (1311), s. 402, (1326), s. 725.

¹³⁶ ML.VRD.TMT., N:2338, 2339. Tablo tarafımdan temettuat defterlerinden düzenlenmiştir.

Rum mahallelerinde, göze çarpan en önemli noktalardan biri Rumların, Müslüman ailelerden farklı olarak, ticaretle çok yoğun bir şekilde uğraşmalarıdır. Burada, en fazla yapılan mesleğin kalaycılık olması oldukça dikkate değerdir. Rum hane reislerinin yarısından çoğu, kalaycılık ile uğraşmaktadır. Eskiden kap kacağın hemen hepsi bakırdan olur, yemekten zehirlenmemek için bunların içi kalaylatılırdı. Kalaycılar, kazan, tabak, çay ve kahve takımı gibi demirden veya bakırdan mutfak eşyalarını kalaylarlar yani beyazlatırlardı. Bu özellikle sağlık açısından önemliydi. Mahalleden mahalleye, köyden köye dolaşan kalaycılar vardı. Rumlar arasında yaygın olan bir diğer meslek ise pabuçculuktur. Yapıcı, tuzlacı ve dülgelerinin sayısı da fazladır. Dülgercilik mesleği ile uğraşanlar, meskenlerin kapı ve pencere dışında kalan ahşap kısımlarını inşa ederlerdi. Kazadaki meskenlerin inşasının büyük kısmını Rumlar üstlenmiştir. Ayrıca Müslümanların ürettikleri tarım ürünlerini yiyeceğe dönüştürme işi de Rumlara düşmüştür. Çünkü Rumlar arasında değirmencilik, ekmekçilik ve fırıncılık mesleği ile uğraşanlar da epey fazladır. Kuyumculuk gibi o dönemde lükse kaçan meslek dalları da Rumlar arasında yaygındır. Ayrıca bunun doğrultusunda özellikle Rum kadınların oldukça zengin ziynet eşyalarına sahip oldukları görülmektedir. Kazada yaşayan halkın giyim kuşamının üretiminde de Rumların etkin bir rol oynadıkları söylenebilir. Kişilerin kullandıkları giysilerden ayakkabılara kadar birçok ürün Rumlar tarafından üretilmekteydi. Ekmekçilik, pabuçculuk, terzilik ve kalaycılık gibi zanaat dalları kuşaktan kuşağa geçmekteydi. Bu tür zanaat dalları küçük yaştan itibaren çocuklara öğretilir ve bu şekilde mesleklerin devamlılığı sağlanırdı. Bütün bu mesleklerin Müslümanlar arasında yaygın olmaması, bizi kazada ticari ürünlerin çok büyük kısmının Rumlar tarafından karşılandığı sonucuna götürmektedir. Tarım, tamamen Müslüman ailelere bırakılmışken, ticaretin büyük bir kısmını Rumlar üstlenmiştir.

19. yy.'ın ilk yarısında, kaza içinde Rumların yaşadığı Aşağı Mahalle ve Orta Mahalle olmak üzere iki ayrı mahalle vardır. Rumlar uğraştıkları işler doğrultusunda mal ve mülklere sahiplerdir. Rumlar arasında çiftçiliğin hemen hemen hiç yapılmadığı görülmektedir. Sadece bahçıvanlıkla uğraşan kişiler bulunmaktadır.

3.1.4. Muhacirler

Menteşe Sancağı, tüm 19. yy. boyunca çeşitli göç hareketlerinden etkilenmiştir. Bu göç dalgalarının birincisi, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında rastlar. Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkınca, Plevne, Zıstovi ve Rusçuk Türkleri göçe başladılar. Bu dönemde Plevne göçmenlerinin bir bölümü Muğla ve Milas'a yerleştiler. İkinci dalga, Avusturya İmparatorluğu'nun, 1908'de Bosna-Hersek'i işgalinden sonraya rastlar. Üçüncü büyük

Rumeli göçmen kafilmesini de 1912-1913 Balkan Savaşı'nın ertesinde Muğla'ya gelen Manastır göçmenleri oluşturur. Göçmenlerin gelişi ile Menteşe Sancağı'nın hemen hemen tüm yerleşim yerlerinde, ayrı birer muhacir mahallesi kurulur.¹³⁷

19. yy.'ın ilk yarısında, Toroslardan Menteşe yöresine gelen göçebe Türkmenler Meğri, Köyceğiz, Yatağan, Milas ve Bodrum'a yerleştiler. Bu kazaların, ormanlık alanlarında oturan Türkmenlere, odunculuk yaptıkları ve kereste işçiliğinde usta oldukları için tahtacı denirdi.¹³⁸

Dışarıdan gelen muhacirlerin, kazanın hangi bölgelerine yerleştirileceği önemli bir sorundu. Kaza içinde iskana elverişli alanlar, gelen topluluklara açılmaktaydı. Kazada bu amaçla iskana açılan yerlerden biri de kazanın Gird Yaylası denilen yeri idi. Aslında Gird Yaylası havasının soğuk olmasından dolayı, muhacirlerin iskanına elverişli değildi. Ancak Kafkasya gibi yerlerden gelecek muhacirlerin bu arazi iklimine alışacakları düşünülmüştü. Ayrıca 1889 tarihinde, muhacirlerin iskan edeceği yerlere, çok fazla ihtiyaç vardı. Gird Yaylası'nın, yüz yetmiş kişinin iskanına müsait bulunduğu tespit edilmişti. Bu nedenle, bu yerin muhacirlere ayrılması kararlaştırılmıştı.¹³⁹ 1913 tarihinde de Meğri'ye Kavala muhacirleri gelerek yerleşmişlerdi.¹⁴⁰

3.2. Nüfus Yerleşimi, Meskenler ve İmar Faaliyetleri:

Meğri, geçmişten beri çok şiddetli depremlere sahne olmuştur. 1856'da, meydana gelen şiddetli bir deprem çok fazla hasara yol açmıştır. Kasaba, yeniden imar edilmiştir. Son olarak yaşanan 1957 depremi, kasabayı yerle bir etmiştir. Bu nedenle, Meğri binaları ile ilgili bilgilerimiz, yapıların çoğu bugüne kadar ulaşamadığı için sınırlıdır.¹⁴¹

1888 yılında Meğri kaza merkezinde 1800 meskenden yer almaktaydı. 1891 tarihinde, kaza genelinde emlak sayısı 5673 civarındaydı. 1910 tarihine gelindiğinde bu sayı 7750'ye ulaşmıştı. Kazanın Eşen Nahiyesi'nde ise bağlı köylerle birlikte emlak sayısı, 1896 tarihinde 2018 civarındayken, 1908 tarihinde bu sayı 2500 olarak tesbit edilmişti.¹⁴²

Ali Cevad, 1897 tarihinde, Meğri merkezinde 6861 nüfusun oturduğu 1800 hane bulunduğunu belirtmektedir. Kazanın bu tarihteki genel nüfusu, 35.000 olup, bu miktarın 4000'ü gayr-i müslim kalan 31.000'i de Müslüman'dır. Kaza genelinde 60 cami, 4 mescid, 2 dergah, 6 gazino, 360 saman damı, 635 hayvan damı, 6 meyhane, 7218 hane, 133 dükkan,

¹³⁷ Yurt Ans., s. 5874.

¹³⁸ TÜRKEŞ, Ünal, a.g.e., s. 54.

¹³⁹ Ahenk, 15 Eylül 1889.

¹⁴⁰ Ahenk, 13 Kanun-ı sani 1913.

¹⁴¹ EROĞLU, Z., a.g.e., s. 266.

¹⁴² A.V.S., (1307), s. 618, (1312), s. 489, (1313), s. 477, (1326), s. 725.

199 mağaza, 10 han, 7 kereste fabrikası, 2 hamam, 20 arsa, 37 değirmen ve 48 mektep bulunmaktaydı.¹⁴³

Tablo 14: 19. yy.'ın İlk Yarısında Menteşe Sancağı'nın Önemli Yerleşim Merkezleri ve Nüfusları.¹⁴⁴

YERLEŞMENİN ADI	YILLAR	NÜFUS	KONUT SAYISI
Muğla	1832	10000	
	1835	5000	1020
Milas	1815	10000	2170
	1827	7500	1500
Bodrum	1815	10000	2000
Köyceğiz	1834	1200	250
Meğri	1841	400	70-80
Kaya (Meğri'ye yakın)	1841	2000'den fazla	350-400

19. yy.'ın ilk yarısında Menteşe Sancağı'ndaki kazalar içinde, Meğri'deki konut sayısı azdır. Dikkati çeken nokta, sonraki yıllarda, Meğri'ye bağlanacak olan Kaya adlı yerleşim biriminin o dönemde Meğri'den daha fazla nüfusa ve konuta sahip olmasıdır.

19. yy.'ın ikinci yarısına doğru, İslam nüfusuna ait merkez kazada 95, bağlı köylerde 204, merkez köylerde 299 hane bulunmaktadır. Gayr-i müslimlerle birlikte, hane sayısı merkez kazada 133, bağlı köylerde 317'ye ulaşmaktadır. Meğri genelindeki hane sayısı 450 civarındadır.¹⁴⁵

1844-1845 temettuat defterleri, merkez kazada oturan kişilerin mal varlıkları ile ilgili bize eşsiz bilgiler sunmaktadır. Sahip olduğu emlaklara bakıldığında, oldukça zengin olduğunu düşündüren 38 yaşındaki Ali'nin mülkleri arasında altı üstlü tahtadan ev, bakkal dükkanı ve çiftlik binası bulunmaktaydı. Ali'nin aynı zamanda, Papaz değirmeninde hissesi de vardı. Kocası vefat eden Ümmügülüm tek başına yaşayan bir kadın olarak oldukça kıymetli emlaklara sahip görünmektedir. Mülkleri arasında tek katlı tahtadan ev, simitçi fırınında yarım hisse ve yine hamamda hissesi bulunmaktaydı.¹⁴⁶

O dönemde kazada müderrislik yapan İbrahim'in sadece mesleği ile uğraşmadığı sahip olduğu mallara bakılarak anlaşılmaktadır. İbrahim, fevkani bir odalı eve ve sahip olduğu bu

¹⁴³ CEVAD, Ali (1313), *Memailik-i Osmaniyenin Tarihi ve Coğrafya Lugatı*, İstanbul:Mahmud Bey Matbaası, s. 769-770.

¹⁴⁴ H. Kiepert'ten aktaran AKTÜRE, Sevgi, "19. yy.'da Muğla", a.g.e., s. 63.

¹⁴⁵ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 49-50.

¹⁴⁶ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 1-2.

evin yaklaşık beş katı değerinde bağ evine sahipti. Ayrıca ekmek fırını ve 800 kantarlık manifaturası da mal ve mülkleri arasında yer almaktaydı.¹⁴⁷

Kişilerin sahip olduğu mallar bize uğraştıkları meslekler ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. 38 yaşındaki Debbağ Mahmud uğraştığı mesleği ile alakalı bir dükkana sahipti. Tarlalarında oldukça fazla zeytin ağacı olan İsmail bu ürünleri yağa dönüştürecek bir yağhaneye sahip bulunmaktaydı. Yine 38 yaşındaki Kasap Halil'in ilginçtir ki kaydedilen mesleği ile alakasız olarak, sahip olduğu mülkler arasında bir adet simitçi fırını vardı. Muhtemelen Halil'in sahip olduğu emlak kiraya verilmiş ve bu şekilde değerlendirilmişti.¹⁴⁸

Devecilik, o dönemin önemli mesleklerinden biriydi. Çünkü, ulaşım en çok bu hayvanlar sayesinde yapılmaktaydı. Deveci İsmail, sahip olduğu 14 devenin bakımı için bir deve ahır yaptırmıştı. Yine devecilik mesleğini yürüten Mestan'ın da bir adet deve ahır bulunmaktaydı.¹⁴⁹

Bütün bu örnekler bize Müslümanlar arasında az da olsa ticaretle uğraşanların varlığını kanıtlamaktadır. 30 yaşındaki İsmail, kasaba içinde bir pabuçcu dükkanına sahipti. 48 yaşındaki Halil'in hem Papas değirmeninde hissesi hem de kahvehanesi bulunmaktaydı.¹⁵⁰

Yine kasabanın zenginlerinden 25 yaşındaki Süleyman'ın, çiftlik binası ve mesleği ile alakalı olarak ekmekçi fırını bulunmaktaydı. Yaklaşık 54 zeytin ağacına sahip çiftçi Mehmed'in bu zeytinlerini yağa dönüştürdüğü bir yağhanesi vardı. 41 yaşındaki muhtar-ı evvel Nezir aynı zamanda berberlik ile uğraşmaktaydı. Merkez kazada ticaretle uğraşanlardan Ali Efendi bir yemeni dükkanına sahipti. 28 yaşındaki Mehmed'in hem bir adet boyacı dükkanı hem de berber dükkanında yarım hissesi bulunmaktaydı. Nalbant Hasan'ın ise kalaycı ve bakkal dükkanı vardı.¹⁵¹

36 yaşındaki orta boylu, kara bıyıklı Recep yörenin zenginlerindendi. 40 dönüm ekilmiş arazi, 34 dönüm bağ ve bahçe, 50 dönüm tarlanın yanı sıra ekmekçi fırınında yarım hissese ve bir mağazaya da sahipti. 40 yaşındaki uzun boylu kara sakallı çiftçi Ali'nin bir kahvehanesi bulunmaktaydı. 39 yaşındaki Mehmed'in 200 kantarlık bir tekne kayığı vardı.¹⁵²

Yine çok varlıklı bir aileden 41 yaşındaki Ömer Ağa'nın bir kahvehanesi, bir berber dükkanı, bir yemeni dükkanı, bir kayığı, hamamda hissesi ve 340 dönümlük bir çiftliği bulunmaktaydı. Boyacı Nazif ise boyacı ve bakkal dükkanına sahipti. Orta boylu 25 yaşındaki Mahmud'un, genç yaşına rağmen önemli sayılabilecek malları bulunmaktaydı. İki adet ber-

¹⁴⁷ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 2.

¹⁴⁸ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 3.

¹⁴⁹ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 5.

¹⁵⁰ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 5.

¹⁵¹ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 6-7.

¹⁵² ML.VRD.TMT., N:2337, s. 7-8.

ber dükkanı, yağhane ve fırında dörtte bir hissesi ve 280 dönümlük çiftlik arazisi sahip olduğu emlaklardan bazılarıydı. 45 yaşındaki Mehmed'in malları arasında bir yağhane ve hamamda hissesi bulunmaktaydı.¹⁵³

Merkez kazada yaşayanların ticaretin hangi alanları ile uğraştıkları temettuat defterlerinden anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere, merkez kazada Müslümanlar arasında çok geniş arazilere sahip ağalar yaşamaktaydı. Bunların dışında, bakkalcılık, fırıncılık, berberlik, yağhanecilik, kahvehanecilik, boyacılık, hamamcılık gibi mesleklerle uğraşanlar bulunmaktaydı. Daha çok Rumlarda gördüğümüz kalaycılık ve pabuçculuk mesleği ile uğraşanların Müslümanlar arasında çok nadir olduğu görülmektedir. Merkez kazada meslekler doğrultusunda binalarla karşılaşmaktayız.

Meğri'deki evlerin yapısını buradaki topografik durum belirlemiştir. Mentеше yöresinin en zengin ormanlarına sahip olan Meğri'de evler çoğunlukla tahtadan yapılmıştır. Buradaki evler genellikle, tahtadan bir ya da iki katlı olup, bir, iki ya da üç odadan oluşmaktaydı. Ayrıca kaza merkezinde bulunan bataklık çevresindeki sazlar da evlerin yapımında kullanılmaktaydı. Bütün bunların dışında, taştan yapılmış evler de bulunmaktaydı. Merkezde oturan toprak ağalarının aynı zamanda sahip oldukları geniş araziler üzerine inşa ettirdikleri merkezdeki evlerin iki üç katı değerinde çiftlik binaları bulunmaktaydı.

Merkez köylerde ise hane reisleri sadece tarlalara, bağ ve bahçelere sahip bulunmaktaydı. Ticari üretim içinde bu köyler yer almamaktaydı. Çünkü ticaretle uğraşabilecekleri herhangi bir mal ve mülke sahip değillerdi.

Orta Mahalle'de oturan Rum ailelerin malları ve mülkleri konusunda da temettuat defterleri bize bilgiler sunmaktadır. Tüccar İstimad, sahip olduğu mağazada mallarını satarak geçimini sürdürmekteydi. Ekmekçi İstimad'ın, Kestebli Zımmi'ye kiraya verdiği bir fırını ve Nikolaki'ye kiraya verdiği bir mağazası vardı. Yine ekmekçi Yani'nin kendisinin işlettiği bir fırını ve Nikolaki'ye yıllık 300 kuruşa kiraya verdiği bir mağazası bulunmaktaydı. Pabuçcu Manol hem kendi oturduğu mağaza hem de Vasil'e yıllık 300 kuruşa kiraya verdiği mağaza olmak üzere iki mağazaya sahipti. Fırıncı Manol'un kendisinin de başında bulunduğu ekmek fırını ve yıllık 200 kuruşa kiraya verdiği mağazası vardı. Pabuçcu Konstanti, yapıcı Yorgi'ye yıllık 150 kuruşa kiraya verdiği mağazaya sahipti. Demirci Konstanti'nin mesleğini sürdürdüğü bir dükkanı vardı. Ekmekçi Pavli'nin, kiraya verdiği bir fırını ve mağazasının yanısıra bir de kendi çalıştırdığı mağazası bulunmaktaydı.¹⁵⁴

Aşağı Mahalle'den kalaycı Konstanti, mağazasını yıllık 200 kuruşa bir tüccara kiraya vermişti. Pabuçcu Yani dükkanında ve ekmekçi Alvesinol fırınında mesleğini yürütmektey-

¹⁵³ ML.VRT.TMT., N:2337, s. 9-11.

¹⁵⁴ ML.VRD.TMT., N:2339, s. 4, 7, 15, 23.

di. Kalaycı Nikola, bir değirmene sahipti. Görüldüğü üzere aslında birçok kişi kaza içinde sahip oldukları emlaklarının genellikle kiraya vermekteydiler. Aşağı Mahalle Orta Mahalle'ye nazaran daha alt düzeyde Rumların yaşadığı bir mahalle olarak görünmektedir.¹⁵⁵

Meğri miri toprakları, 1858 Arazi Kanunnamesi'nin yürürlüğe girmesi ile büyük ölçüde özel mülkiyete geçmiştir. 1858'den sonra, Meğri'de ve Kaya'da Lövizidi, Marol ve Murdahaylar büyük çiftliklere sahip olmuşlardır. Ayrıca, 19. yy.'ın sonunda, gayr-i müslimler Meğri ticari hayatının çok büyük bir kısmını ellerinde tutmaktaydı. Hatta Osmanlı'nın başka yerlerinde Meğri'ye sadece ticaret yapmak için gelen ve zamanla buraya yerleşen kişiler bulunmaktaydı. Kaza merkezindeki en önemli mevkiilerden biri olan Paspatur civarındaki birçok ticari bina gayr-i müslimlere aitti. Müslümanlar arasında ise, özellikle Rodos Adası'ndan gelen zenginler ticari hayat içinde yer aldılar.¹⁵⁶

Tablo 15: 1896-1908 Tarihleri Arasında Meğri Merkez Kazada Mevcut Emlak Tablosu.¹⁵⁷

HANE	DÜKKAN	HAN	HAMAM	UN DEĞİRMENİ	HOTEL	TARİH
673	400	1	2	2		1898
979	514	1	2	2	2	1904
1260	514	2	2	2	3	1910

Tarih boyunca, Meğri ve kıyı şeridindeki diğer kasaba evleri oldukça değişik özellikler göstermiştir. Kıyı yerleşmelerinde Anadolu dışında Yunanistan, İtalya, İspanya ve Kuzey Afrika kıyılarında da görülen geometrik oylumların bileşimiyle oluşmuş Akdeniz mimarisi egemen olmuştur.¹⁵⁸

Tablo 16: 1896-1908 Tarihleri Arasında Meğri Kazasında Kamu Binalarının ve Dini Kurumların Tablosu.¹⁵⁹

Hükümet Konağı	Telgrafhane	Cami	Mescid	Tekke	Kilise	Havra	Divan-ı Hümayun	Tarih
1	1	1	1	1	1	1		1898
1	1	2	1	1	1			1904
1		2	1	1	1		1	1910

¹⁵⁵ ML.VRD.TMT., N:2338, s. 14, 23, 34.

¹⁵⁶ AKTÜRE, Sevgi "19. yy.'da Muğla", a.g.e., s. 39,40.

¹⁵⁷ A.V.S., (1314), s. 510, (1320), s. 411, (1326), s. 723.

¹⁵⁸ Yurt Ans., s. 5940.

¹⁵⁹ A.V.S., (1314), s. 510, (1320), s. 411, (1326), s. 723.

3.2.1. Meğri'de Merkez Cami'nin İnşası

Meğri'de ortaklaşa kullanılan okul, hastahane, hükümet binası ve cami gibi binaların inşasında hayırsever kişilerin katkılarını görüyoruz. Demek ki, kaza içinde bu anlamda önemli bir dayanışma yaşanmaktaydı. Rodoslu Hacı İbrahim Ağa, bu hayırseverlerden biriydi. İbrahim Ağa, hayır için harcanmak üzere yirmi bin kuruş bağışlamıştı. Meğri'ye geldiği günden beri, eğitim ve memleketin ilerlemesi halkın refah ve mutluluğu uğruna olanca kuvveti ile çabalayan kaymakam vekili İbrahim Edhem Bey kasabadaki mevcut cami, bütün Müslümanlar için yeterli olmadığından ve namaz kılarken sıkıntı çekildiğinden, bu yirmi bin kuruş ile cami yapılmasına karar verir. Hükümet Dairesi önünde, Muğla Meclis İdaresi Azası'ndan Rıfat Bey tarafından üç bin kuruşa sahibi Rodoslu Dimitri'den satın alınan enine 32, boyuna 44 metrelik arsa üzerine taştan ve tuğladan bir cami inşasına başlanır. Bu caminin altmış bin kuruş masrafla inşa edilebileceği tesbit edilir. Ancak elde yalnız yirmi bin kuruş bulunduğundan, hayırsever halktan para toplanır. Kaza eşraflarından, Rodoslu Hacı Halil Efendi tarafından on beş bin kuruş ve İbrahim Efendi tarafından da on bin kuruşluk kereste verileceği taahhüd edilir. Yine de daha tahmini olarak on beş bin kuruşa ihtiyaç olacağı belirlenir.

İbrahim Efendi'nin başkanlığında, yedi kişiden oluşan bir komisyon kurulur. İnşaat için lazım olanlar, ara ara tedarik edilir ve cami inşaatı tamamlanır. Memurlar, askerler ve ileri gelenlerin hazır olduğu bir merasim ile rüştiye mektebi muallimi tarafından bir dua okunarak ve ardından kurban kesilerek, 1901 tarihinde cami ibadete açılır. Cami inşasında, kaymakam vekili İbrahim Edhem Bey ile paranın toplanmasında Hacı Halil ve İbrahim Efendiler büyük çaba gösterirler.¹⁶⁰

3.2.2. Hükümet Konağı İnşası

1885 tarihinde, Meğri Hükümet Konağı oldukça haraptı. Bu nedenle, yeni bir hükümet konağı inşaatına başlanılmıştı. Bu hükümet konağı tamamlanıncaya kadar da, geçici olarak bir konak kiralanmıştı. Bu konağın kirası olan 600 kuruşun ödenmesi ile ilgili yapılan yazışmalarda, hükümet konağının bitimine kadar, kira bedelinin hanenin kiralanmasından itibaren ay ve ay ödenmesi uygun bulunmuştu.¹⁶¹

¹⁶⁰ Ahenk, 15 Eylül 1901.

¹⁶¹ B.O.A., Ş.D., 6 Zilhicce 1302, 1381/23.

3.2.3. Rüsumat Dairesi Projesi

Meğri, iskelesinin hareketliliği nedeniyle birçok ticari eşyanın girdiği bir kazaydı. Bu nedenle, bu ticari eşyaların doğru bir şekilde vergilendirilmesi önemliydi. Ancak bu eşyaların güvenle muayene edilmesi için bir binaya ihtiyaç duyulmaktaydı. Rüsumat Müdüriyet Dairesi'nce, 1893 tarihinde ticari eşyanın tartılması ve muayenesi için kolcu ikametine ait bir barakanın inşası düşünülmekteydi. Bu konuda, livadan izin istenmişti.¹⁶² Muhtemelen, bu istek o dönemde geri çevrilmişti. Çünkü, bu sorun sonraları kazada, yeniden gündeme getirilmişti. Meğri Rüsumat ve Divan-ı Umumiye memurlarının ikametleri için, bir idarehane ve ambar inşasının lüzumu 1901 tarihinde bir kez daha konuşulmaya başlanmıştı.¹⁶³ Meğri Rüsumat İdaresi'nin yeniden inşası için, 27 bin kuruşun gerekli olduğu belirlenmişti. İçinde oturulmayacak derecede harap olan idarehanenin inşası için gerekli 27 bin kuruşun 1902 senesi inşaat ve tamirat tertibinden alınmasına izin verilmişti. Bahsedilen idarehanenin yenilenmesi ve yeniden inşası, nakliyatı kolaylaştıracak ve daha güvenli yapılmasını sağlayacağı için oldukça gerekliydi.¹⁶⁴ Sonuçta, Rüsumat İdaresi'nin mevcut memurları içine almaması nedeniyle yenilenmesi ve genişletilmesi için inşaatı uygun görülmüş ve 1907'de kordonda inşasına başlanmıştı.¹⁶⁵

3.2.4. Ulaşım

Menteşe yöresinin, özellikle de Meğri çevresinin dağlık olması nedeniyle kara ulaşımı güçlüklerle yapılmaktaydı. Kazadaki ürünlerin, diğer yerlere satılmasında, ulaşım önemli bir engel oluşturuyordu. Bu nedenle, dış ticaret ilişkilerinin büyük bölümü deniz yoluyla sürdürülmekteydi. Gümrük İdaresi, Meğri ve Bodrum'da iki müdüriyet kurmuştu. Meğri Limanı, bölgenin dış ticaretinde önemli bir giriş-çıkış kapısıydı.¹⁶⁶

Kaza içindeki yolların yapımı konusunda, halktan para toplama yoluna başvuruluyordu. Toplanan paralar, yolların tamiri ya da inşası için kullanılmaktaydı. Merkez kazaya iki saat uzaklıktaki Kaya Köyü'nün yollarının yapımı için, uzun süredir halktan para toplanmaktaydı. Kaya mükellefleri, 1895 senesinden itibaren 1902'ye kadar yol bedeli olarak Ziraat Bankası'na para yatırmışlardı. Bu yatırılan meblağ, 1902 tarihinde Ziraat Bankası sandığınca belediye dairesine devredilmişti. Bu meblağın, belediyece alınmasıyla Kaya Köyü yolunun icap eden mevkiine göre düzeltilmesi girişimlerine başlanmıştı.¹⁶⁷ Kaya yolu inşaatının,

¹⁶² B.O.A., *İrade-i Rüsumat (İ.R)*, 19 Zilkade 1310/6.

¹⁶³ *Ahenk*, 12 Nisan 1901.

¹⁶⁴ B.O.A., *İ.R.*, 7 Cemaziyel ahir 1325/8.

¹⁶⁵ *Ahenk*, 22 Teşrin-i sani 1907.

¹⁶⁶ AKTÜRE, Sevgi, "19 yy.'da Muğla", *a.g.e.*, s. 51-52.

¹⁶⁷ *Ahenk*, 14 Temmuz 1902.

40.900 kuruşla yapımına karar verilmiş, sonra fiyat geri çekilerek, yüzde üç indirim ile talep edenlere ihale edilmişti.¹⁶⁸ 1903'de, Meğri Kazası dahilindeki yolların inşaatına başlanmak üzere liva mühendisinden, o seneye kadar toplanmış amele takımının kayıtlı bir defteri alınarak inşaat için amelelere hangi seneler ne miktar ödenmesi lazım geleceğini araştırması istenmişti.¹⁶⁹ 1910 tarihinde, Kaya Köyü'nde 6735 metre uzunluğunda yapılması düşünülen yolun 4060 metresi inşa edilmişti.¹⁷⁰

Meğri merkez kazasında 55 metre uzunluğunda büyük bir köprü bulunmaktaydı. Bu köprüde, zaman zaman tamirata ihtiyaç duyulmakta ve tamirata belediye tarafından yapılmaktaydı.¹⁷¹

Kazanın merkezindeki Kesikkapı Mahallesi'nde bulunan çeşmeden başlayarak, Asakaman yakınlarındaki zaviyeye kadar, bir yol inşası düşünülmekteydi. Kazanın, en işlek mekanlarından olan bu noktada 1928 metrelik şose yolun yapımına 1902'de başlanmıştır.¹⁷²

Meğri Kazası, merkez liva olan Muğla'ya 150 kilometre uzaklıktaydı. Kazanın geçilmesi güç dağlar ve büyük ormanlarla kaplı bir alanda kurulmuş olmasından dolayı, Meğri'den Muğla'ya gidişte ve dönüşte güçlükler yaşanmaktaydı. Kış aylarında, kar ve yağmurların çoğaldığı, derelerle çayların taşmaya başladığı zamanlarda, günlerce bu ulaşım sağlanamamaktaydı. Bu durum, suçlular, haberciler ve şahitlerin sevkini engellemekteydi. Bir karış şose yola bile sahip olmayan bu mesafe dahilinde yollar ve köprüler yapılması çok fazla vakit, para ve gayret gerektirmekteydi. Hatta bu nedenle, halkın yaşadığı güçlükler dikkate alınarak, 1911 tarihinde, adliye ile ilişkili muamelelerin yakın olması nedeniyle Rodos'ta yapılması gündeme gelmişti.¹⁷³

3.2.5. Hastahane Projesi

Meğri'de, 1906 tarihinde, en fazla ihtiyaç duyulan ortak kullanım alanlarından biri de hastahaneydi. Önce, kazanın ileri gelenlerinden Hacı Nikola Lövizidi, bu konuyu gündeme getirir. Kaza doktorlarından Vasil Museivis de, bir hastahaneye çok ihtiyaç olduğunu ileri sürerek bu fikri destekler. Zaten bu, önceden beri yerleşik halkın da isteğidir. Bu konu için masrafları karşılamak amacıyla, idare meclisi ve ileri gelen eşrafın dahil olduğu bir komisyon kurulur. Komisyonda bulunanlardan toplanan gelirler aşağıda verilmiştir:

¹⁶⁸ Ahenk, 23 Kanun-ı sani efrenci 1903.

¹⁶⁹ Ahenk, 30 Kanun-ı evvel 1903.

¹⁷⁰ A.V.S., (1326), s. 726.

¹⁷¹ A.V.S., (1311), s. 405.

¹⁷² Ahenk, 10 Kanun-ı sani 1902.

¹⁷³ Ahenk, 21 Şubat 1911.

	Osmanlı Lirası
Hacı Nikola Lövizidi Efendi	50
Hacı Halil Efendi	50
İbrahim Efendi	20
Manol Karavemide Efendi	30
Rodoslu Hacı Mehmet Efendi	5
Rodoslu Mustafa Efendi	5
Rodoslu Teodil Yavakim	10
Döğerlizade Bekir Ağa	5
Haralambos Pavlidi Efendi	10
Hacı Sava Pavlidi Efendi	3
Nesim Şevhami Efendi	2
Karadenizli Ahmet Ağa	2
Arabgirli Ahmet Ağa	2
Hacı Palas Vasilyadi Efendi	2

Sonuçta, iki yüz liraya yakın bir meblağ toplanır. Kazanın ileri gelenlerinden toplanan miktar dikkate alınırsa mükemmel bir hastahane yapılacağı ortadır. Bu hastahane inşası girişiminde Kaymakam Bey ve ileri gelen eşrafın çok önemli payları vardır.¹⁷⁴

3.2.6. Kaplıcalar

Kazanın sağlık açısından ilgi çeken bir mekanı, Kayalık adındaki sayfiye yeri idi. Bu köyün yakınlarında, kükürt ve sulfat türünden gazlar barındıran, yaklaşık 3 derece sıcaklığında, bir maden suyu bulunmaktaydı. Bu maden suyu, özellikle akciğer hastalığı olanlara iyi gelmekteydi. Aynı zamanda, sinir hastalıklarında da işe yaradığı söylenmekteydi. Bu türden şikayetleri olanlar, buraya sık sık gelip banyo suretiyle, bu suların yararlanmaktaydı.¹⁷⁵

3.2.7. Debboy-u Hümayun İnşası

Meğri Kazası içinde 1902 tarihinde, bir Debboy-u Hümayun inşası düşünülmekteydi. Bunun için, kazanın ileri gelenlerinden yaklaşık 200 Lira toplanmıştı. Bugün de debboy olarak adlandırılan yerin yapım çalışmalarına 1902'de başlanmıştı.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Ahenk, 19 Haziran 1906.

¹⁷⁵ A.V.S. (1326), s. 726.

¹⁷⁶ Ahenk, 19 Ağustos 1902.

3.2.8. Un Fabrikası İnşası

Tüccarlar, uğraştıkları ticari alanlar doğrultusunda, binalar inşa etmişlerdir. Kasaba tüccarlarından Hacı Yani Konstanti, bir un fabrikası açma girişiminde bulunmuş ve gerekli ruhsatnameyi 1908 tarihinde almıştı.¹⁷⁷

3.2.9. Liman ve Aydınlatma

Meğri Limanı, gemilerin yanaşabilmesi için sarp kayalıklarından dolayı tehlikeliydi. Bu nedenle buraya 1909 tarihinde, gemilerin daha güvenli hareket edebilmeleri için, fenerlerin kurulması düşünülmüştü. Meğri Körfezi'nin girişinde olan Kürdoğlu mevki ile liman girişi olan Eski Meğri dışına birer fener konulması uygun bulunmuştu.¹⁷⁸ Fenerlerin yerini tayin etmek üzere, Erkan-ı Harbiye Bahriye'den Kolağası Ahmed memur tayin edilerek, yanında Fener İdaresi Baş Mühendisi ile beraber Meğri'ye gelmişlerdi. Bu fenerlerin biri Meğri Limanı dahilindeki Kızıl Adası'nın güney burnuna diğeri, yine liman dahilinde Kavalya ve diğeri adıyla eski Meğri Adası'nın güney burnuna yerleştirilmişti.¹⁷⁹

3.2.10. Arkeolojik Kalıntılar

1903 tarihinde, Karagözler mevkiinde, arazinin düzeltilmesi sırasında, toprağa gömülmüş olan silindir biçiminde iki sütun ortaya çıkarıldı. Bu sütunlar, Kaza Kaymakamı Şakir Efendi'nin çabalarıyla, deniz yoluyla iskeleye taşınıp kordonun bir başına kuruldu. Kurulurken son derece özen gösterilen bu sütunlar, Eskiçağ'da burada kurulan uygarlıklara aitti. Bunların hepsi oldukça kıymetli eserler olup, kazanın birçok yerinde bu tür kalıntılara rastlanmaktaydı. Kazanın en fazla gönül dinlendirilen mekanı olan kordonboyuna dikilen bu sütunlar, buranın havasını da bir anda değiştirdi. Ayrıca Şakir Efendi, sütunlar üzerine yerleştirilecek lambalarla, buranın kat kat güzelleştirilebileceği düşüncesini ortaya attı. Kaza eşraf ve tüccarları da, bu düşünceyi memnuniyetle karşıladılar. Bunun sonucunda, 30 Lira civarında para toplandı. İki adet lamba, sütunlar üzerine yerleştirerek, aydınlatma sağlandı. Bu lambaların kurulmasıyla, kordonboyu ve civarında öteden beri var olan on kadar fener lüzumsuz kaldığından kaldırıldı. Böylece eski sistem yüzlerce lambanın sağlayamayacağı bir mertebede aydınlık sağlanarak, limana gelen ticaret gemilerine uygun ortam hazırlanmış oldu.¹⁸⁰

¹⁷⁷ **İttihad**, 25 Teşrin-i sani 1908.

¹⁷⁸ **Ahenk**, 6 Mart 1909.

¹⁷⁹ **Ahenk**, 7 Nisan 1909.

¹⁸⁰ **Ahenk**, 27 Mayıs 1908.

Kaza içinde, kimi zaman, yerli halk tarafından, tesadüfen eski kalıntılara ulaşılmaktaydı. Üzümlülü Mustafa, evinin bahçesinde, Eskiçağ'dan kalma bir mezar bulmuştu. Mezarın içinde, üzerleri resimli 24 adet eski altın madeni paralar ile, üzeri yakut taşlı bir yüzük ve bir de küpe ortaya çıkmıştı.¹⁸¹

17. yy. seyyahlarından Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Meğri Kalesi'nden bahsetmektedir. Anlattığına göre, Meğri Kalesi'ni Menteşeoğulları, Cenevizlilerden almışlardı. Kalede, Ceneviz'den kalma tasvirler bulunmaktaydı. Bu kale, deniz kıyısında büyük bir kaleydi. Bir kale de kayalar üzerinde olup, bu kalenin alt tarafında mağaralar bulunmaktaydı. Bu mağaralar içine kapılar, pencereler ve merdivenler oyulmuştu.¹⁸²

3.2.11. Bataklıkla Mücadele

Kaza merkezinin büyük bir kısmını kaplayan bataklık, halkı çok rahatsız etmekte ve bu rahatsızlık yaz aylarında daha çekilmez hale gelmekteydi. Her yaz Meğri halkı, kasaba civarında bulunan bataklığın insan sağlığını tehdit etmesi nedeniyle, kasaba dışındaki Kaya denilen köye giderek yaz mevsimini orada geçirmektedir. Meğri'nin havasını kirleten ve sağlığa zarar veren bataklığın doldurulmasında birçok kişi gayret göstermişti. 1890 tarihinde, Kaymakam Vekili Tahir Kenan Bey döneminde bataklığı doldurma çalışmaları başlamıştı. 1901 tarihinde, kaymakam ve liman reisinin çabalarıyla, bataklığın hükümet civarında bulunan kısmının doldurulmasına devam edilmişti.¹⁸³ Kaymakam Vekili İbrahim Edhem Bey ile Kaza Naibi Sadettin Efendi kendi dönemlerinde, bataklığı doldurma çalışmalarına devam etmişler ve bataklığı tamamen doldurmayı başarmışlardı. Böylece sağlığı tehdit eden hava yok edilmişti. 1901 tarihinde doldurulan boşluk yerlerde, ev ve dükkanlar inşa edilerek kasabanın imarı bir kat daha arttırılmıştı.¹⁸⁴ Ancak bataklığın doldurulmasına rağmen, yazın bunaltıcı sicağından dolayı, merkez kazada yaşayanlar, daha serin olan yaylalarda ikinci bir ev yaptırmaya devam etmişlerdi. Yayladaki bu evler, Emlak İdaresi'nce mülk sayılmış ve bunlardan binde on nispetinde vergi alınmıştı.¹⁸⁵

Kazanın bunaltıcı sicağından dolayı, mahalli idareciler bile yaz aylarında kazadan uzaklaşıp, daha serin yerlerde idari işleri sürdürmekteydiler. Kaza hükümet heyeti de çalışmalarını yaz mevsiminde Kaya'da devam ettirmektedir. Bu konu ile ilgili 1913 tarihinde, merkez livadan bunun ile ilgili olarak izin talebinde bulunulmuştu.¹⁸⁶ Merkez liva, yaz mev-

¹⁸¹ **Ahenk**, 11 Nisan 1890.

¹⁸² ZILLIOĞLU, Mehmed, **a.g.e.**, s. 165.

¹⁸³ **Ahenk**, 25 Şubat 1901.

¹⁸⁴ **Ahenk**, 3 Eylül 1901.

¹⁸⁵ **Ahenk**, 17 Mart 1909.

¹⁸⁶ **Ahenk**, 9 Haziran 1913.

simi nedeniyle yerel hükümetin Kaya'ya naklinde bir mahzur görülmeyerek gerekli izni vermişti.¹⁸⁷

3.2.12. Telsiz Telgraf İstasyonu İnşası

Haberleşme alanında en önemli adımlardan biri, 1905 tarihinde atılmıştı. Bu tarihlerde Meğri ve Derne arasında, bir telgraf hattı kurma çalışmaları başlatılmıştı. Kaza civarında yer alan Eşen Çayı mevkiyle, Trablusgarp'daki Derne arasında tesis olunacak telsiz telgraf hattına ait alet ve edevat, Alman Bandıralı Karan Vapuru ile, bu tarihte kazaya getirilmişti.¹⁸⁸ Telsiz telgraf merkezi olarak, Meğri sahilinden dört saat uzaklıkta bulunan Eşen civarında bir yer seçilmişti. Buradaki telsiz telgraf istasyonunu, Meğri telgraf merkezine bağlamak için gerekli olan direklere dört yüz daha ilave edilerek, direklerin sayıları bin yüze çıkartılmıştı. Bu hat güzergahında, altı metre uzunluğunda direklerin kullanılması planlanmıştı. Bu direklerin, hattın yapımına başlandığı sırada sevk edilmesine karar verilmişti.¹⁸⁹ Telgraf hattının Eşen'den Meğri'ye bağlanması işini daha ucuza mal etmek için palamut ağaçlarının bulunduğu ormanlık alandan geçirilmesi düşünülmüştü.¹⁹⁰ Ancak telgraf hattının güzergahının ormanlık ve palamutluktan geçirilmesine mahalli yönetim tarafından izin verilse de, tellerin mevcut ağaçlara bağlanması Posta ve Telgraf Nezareti'nce uygun bulunmadığından bu düşünce uygulanmamıştı.¹⁹¹

Meğri ile Bingazi arasındaki telsiz telgraf hattının tamamlanması ile haberleşme bu hatla yapılmaya başlanmıştı. Başlangıçta haberleşmede ses nakli cihazı kullanılmıştı. Kısa bir süre sonra Posta ve Telgraf Nezareti maliyesindeki mukavelename gereğince haberleşme, mors makinesiyle yapılmaya başlandı. Mühendis Mösyö Rindan, bu konu için 1906 yılında Meğri'ye geldi.¹⁹² Meğri'ye bağlı Kalamış'ın Çayağzı denilen yerinde kurulan telsiz telgraf istasyonu için zamanla mevcut memurlar yeterli olmamaya başlayınca 1906 yılında telgraf istasyonuna, sekiz yüz kuruş maaş ile bir memur daha tayin edilmişti. Aynı tarihte, telgraf hattında çalışan mevcut haber memurlarının maaşlarına da ikişer yüz kuruş zam yapılmıştı.¹⁹³

1907 tarihinde telgraf hattının idaresine, yeterli derecede dil bilen üç memur seçilmişti. Bu kişilere Almanya'da telsiz telgraf tatbikatı eğitimi alıp gelen Hasan ve Tevfik Efendiler

¹⁸⁷ Ahenk, 4 Temmuz 1913.

¹⁸⁸ Ahenk, 4 Nisan 1905.

¹⁸⁹ Ahenk, 26 Nisan 1905.

¹⁹⁰ Ahenk, 4 Mayıs 1905.

¹⁹¹ Ahenk, 10 Mayıs 1905.

¹⁹² Ahenk, 5 Nisan 1906.

¹⁹³ Ahenk, 26 Mayıs 1906.

eğitim vermişlerdi. Bu üç memurdan biri, Beyoğlu yabancı haberleşme memurlarından Rüşdü, ikincisi Sirkeci Postahanesi memurlarından Fuat ve diğeri postahane işleri kaleminde memur Mehmed Ali Efendilerdi. Bu kişiler 1907 tarihinde, iki ay boyunca, Hasan ve Tevfik Efendilerden telgraf istasyonunun işletilmesi ile ilgili eğitim aldıktan sonra Meğri ve Trablusgarp'a gönderilerek, oralandaki Alman eğitimcilerin eğitimlerinden geçip, haberleşme memurluğuna atanmışlardı.¹⁹⁴ 1909 tarihinde, Meclis-i Umumi'nin kararıyla, Meğri'ye Fransız lisansı bilen bir telgraf memuru daha görevlendirilmişti.¹⁹⁵

3.2.13. Miri Arazilerin Gayr-i Müslimlere Satımı

Devlet arazilerinin gayr-i müslimlere satışı konusunda devletin, yerel yöneticiler üzerinde sıkı bir denetimi sözkonusuydu. Kazada, Yunan konsolosu olarak bulunan kişiye dönemin kaymakamı tarafından devlet arazisinin satılması 1868 tarihinde derinlemesine araştırılmıştı. Yunan Konsolos memuruna, limanın bitişiğindeki kırk dönüm arazinin, mahalli hükümet tarafından, bin kuruş bedel ile satılması kısa sürede önemli bir soruna dönüşmüştü. Başkentten, bu yerde böyle bir arazi var mıdır ve konsolosa satılış sebebi nedir? gibi soruların liva tarafından araştırılması istenmişti. Livadan gelen yazıya göre, bahsedilen bu arazinin boyuna yirmi ve enine on beş zira ölçüsünde olduğu anlaşılmıştı. Konsolosun kiracı olarak ikamet ettiği konağın yakınındaki çöplük yerin temizlenmesi isteği üzerine yapılan müzayede sonucunda bin kuruş bedel ile konsolosa ihale olduğu ve konsolos tarafından dört bin ya da beş bin kuruş harcanarak temizleneceği bildirilmişti. Bunun üzerine merkez, bu türden miri arsaların merkezin emri olmaksızın satılmasını uygun bulmayıp yabancıya satılmasında aracı olan kaymakamın araziye neye dayanarak sattığı, bu arazinin hangi kaymakam zamanında ve ne tarihte satıldığı sorularının etraflıca sorgulanması istenmişti. Cevap olarak gelen telgraf mektubunda, arsanın merkez livanın bilgisi olmaksızın Kaza Kaymakamı Ömer Cemal Ağa zamanında, 1867 Kasım'ında satıldığı bildirilmişti.¹⁹⁶ Sonuç olarak, Meğri Limanı bitişiğinde bulunan kırk dönüm civarındaki arazinin, konsolos memurunun ikamet ettiği yerin yakınında olmasından dolayı, çöplüğün yok edilmesi için, Meğri Kaymakamı Ömer Cemal Ağa tarafından müzayede ile bin kuruş bedel karşılığında konsolosa satıldığı belirlenmiştir. Bu satılan yerin, arazi kalyonundan olup kaymakam tarafından satılma yetkisi olduğu, ancak yabancı tebaadan olan memurlara satılmasına izin veren maddenin, bu satıştan sonra yayımlandığı anlaşılmıştır. Konsolosun, buranın temizlenmesi için dört bin kuruş har-

¹⁹⁴ Ahenk, 17 Mayıs 1907.

¹⁹⁵ Ahenk, 31 Mart 1909.

¹⁹⁶ B.O.A, Ş.D., 6 Cemaziyel evvel 1285, 1375/22.

cadığı belirlenmiş ve mal sandığından bunun ödenmesi kararlaştırılmıştı. Bu satışı gerçekleştiren Ömer Cemal Ağa'nın merkez vilayetteki mahkemesi devam ettirilmişti.¹⁹⁷

3.3. Eğitim

3.3.1. Rüştüye ve İbtidai Okulları

Meğri Kazası içinde eğitime önem verilmekteydi. Devletin, mektep yapımında yetersiz kaldığı durumlarda halk, kendi gayretiyle mektepler açmaktaydı. 1904 yılında kaza merkezindeki Rüştüye Mektebi'nin sağlığa uygun olmayan koşullarından dolayı, yeniden inşası gerekmişti. Bunun için ihtiyaç duyulan kırk altı bin iki yüz doksan kuruştan, sekiz bin iki yüz doksan kuruşu kaza halkı tarafından karşılanmıştı. Kalan otuz sekiz bin kuruş, mahalli mü-sakkafat geliri hissesinden ilave edilmişti. Bina için gerekli malzemenin, mahalli piyasaya uygun olup olmadığı incelenmiş, inşaat, bir komisyonun nezaretinde başlatılmıştı.¹⁹⁸

Tablo 17: 1898 ve 1903 Maarif Salnamelerinde Mentеше Sancağı'na Bağlı Kazaların Medrese ve Öğrenci Sayıları.¹⁹⁹

Kaza Adı	1898 Maarif Salnamesi		1903 Maarif Salnamesi	
	Medrese Sayısı	Öğrenci Sayısı	Medrese Sayısı	Öğrenci Sayısı
Muğla	20	575	21	755
Milas	5	290	4	224
Meğri	13	751	13	677
Bodrum	1	13	2	61
Marmaris	1	Bilinmiyor		
Toplam	40	1.629	40	1.717

Meğri'de, İslami eğitimi ön planda tutan okullar olarak medreseler önemli yere sahipti. Mentеше Sancağı'nda Muğla'dan sonra en fazla medreseye sahip yer Meğri Kazası idi. 1898 ve 1903 tarihlerinde kazada, 13 medresenin olduğunu görmekteyiz.

¹⁹⁷ B.O.A, A.D., 11 Muharrem 85, N:812

¹⁹⁸ B.O.A., İrade-i Maarif (İ.M), 22 Şaban 1322/6.

¹⁹⁹ Yurt Ans., s. 5874.

Meğri’de 1897 tarihinde, İslam eğitimi için bir medrese inşasına başlanmıştı. Ancak bina inşaatı yarım kalmıştı. Daha sonra, liva mutasarrıfının çabası sonucu, üç yüz kuruş ilave edilerek 1900 tarihinde bu inşaat tamamlanmış ve medrese eğitime açılmıştı.²⁰⁰

Okulların inşaatında, yerel yöneticilerin de önemli rol oynadıkları görülüyor. Maarif komisyonu reisinin önderliğinde, kazada, 1909 tarihinde, bir kız mektebi inşa edilmekteydi.²⁰¹

Kazadaki okullarda çalışan muallimler, genellikle dışarıdan atanır ve burada çalıştıktan bir süre sonra da, Anadolu’nun başka kazalarındaki okullara tayin edilirlerdi. 1904 tarihinde, Meğri Rüştüye Mektebi Muallimi Mustafa Efendi, Taşlıca Sancağı merkezinde Darümuallimin muallimliğine tayin edilmişti.²⁰² Yine, Meğri Kazası Rüştüye Mektebi Muallim-i Evveli Yusuf Ziya Efendi 1907 tarihinde, Mıdye Rüştüye Mektebi muallimliğine nakle edilmişti. Yerine Yemen Vilayeti’nin Zebil Kazası Rüştüye Muallim-i Evvel Halil Efendi tayin edilmişti.²⁰³ 1911 tarihinde, Meğri Rüştüye Mektebi muallim-i evvelliğine İzmir İdadi Mektebi mezunlarından Süleyman Sami Efendi atanmıştı.²⁰⁴

Kazanın Pürnaz Köyü’nde de bir ibtidai mektebi bulunmaktaydı. 1913 tarihinde, buranın muallimliğine, Nif Kazası’na bağlı Kızılcemiz Köyü İbtidai Mektebi Muallimi Feyzullah Efendi tayin edilmişti.²⁰⁵

Muallimlerin belirlenmesi için çoğunlukla gazetelere ilan verme yöntemi kullanılmaktaydı. Örneğin;

“Beşer yüz kuruş maaşla Kula, Ula, Meğri Rüştüye Mektebi muallim-i evvelikleri boş olduğundan yedi senelik idadi mezunlarından dereceleri iyi olanların İzmir Maarif İdaresi’ne müracaat etmeleri ilan olunur.”²⁰⁶

Mekteplerde çalışan muallimler için, merkezden maaş bağlanması isteği kimi zaman geri çevrilmekteydi. 1913 yılında, Ovacık Köyü İbtidai Mektebi Muallimi Hamid Efendi’ye hazineden maaş bağlanması istenmiş ancak, bütçede bu maaşa yer olmadığı ileri sürülerek bu kişiye maaş tahsis edilmemişti.²⁰⁷

Kaza merkezindeki ibtidai mektebinde 1898 tarihinde 125 öğrenci eğitime devam etmekteydi. Mektebin muallimi Yusuf Efendi idi. 1904 tarihinde kazadaki ibtidai mektebinin öğrencilerinin sayısı 175’e çıkmıştı. Bu tarihte, Muallim-i Evvel Yusuf Efendi ve Muallim-i

²⁰⁰ **Ahenk**, 21 Mart 1900.

²⁰¹ **Ahenk**, 7 Haziran 1909.

²⁰² **Ahenk**, 8 Teşrin-i sani 1904.

²⁰³ **Ahenk**, 13 Teşrin-i evvel 1907.

²⁰⁴ **İttihad**, 16 Kanun-ı sani 1911.

²⁰⁵ **Ahenk**, 7 Teşrin-i sani 1913.

²⁰⁶ **Ahenk**, 8 Kanun-ı evvel 1910.

²⁰⁷ **Ahenk**, 17 Teşrin-i sani 1913.

Sani Abdülhamid Efendi bu öğrencilere eğitim vermekteydi. 1910 yılına gelindiğinde ibtidai düzeyinde öğrenim gören 604 öğrenci bulunmaktaydı. Öğrencilerin muallimleri Şaban Zihni Efendi ve Yusuf Efendi idi. İbtidai mektebini bitiren öğrencilerden eğitimlerine devam edebilenler rüştiye mektebinde eğitimlerini sürdürmekteydi. 19. yy. sonunda 25 olan rüştiye mektebi öğrenci sayısı, 1904 tarihinde 37'ye ulaşmıştı.²⁰⁸

3.3.2. Rum Okulları:

Meğri Kazası, Mentеше Sancağı'na bağlı kazalar içinde, Rum nüfusu fazla olan kazalardan biriydi. Rumlar, eğitimlerini devam ettirebilecekleri mektepleri kendi gayretleriyle inşa ettirmektedir. Bu tür faaliyetler, kazanın ileri gelen Rumların önderliğinde yapılmaktaydı. 1895 tarihinde, Rum Kilisesi'nin bahçesi, yeni bir Rum mektebinin inşası için ayrılmıştı. Ayanikola Kilisesi'nin bahçesi içindeki bu arazi, genişliğine yirmi beşer ve yüksekliğine yedi metre büyüklüğündeydi. Bu mektebin inşasının masraflarını, Hacı Nikola Lövizidi karşılamayı kabul etmişti. Bu konuda, Rum Patrikliği de müsaade vermişti. Ancak mahalli idare, bu mektebin kurulması ile ilgili bu bilgiler dışında, pek çok soruyu, derinlemesine araştırma gereğini duymuştu. Mektep yapılacak yer, ne cins arazidir, mektep tuğladan mı, taştan mı yoksa, ahşaptan mı inşa olunacaktır? mevkii olarak, bir mahzur var mıdır? Kazada, gerek Rumların gerek diğer cemaatlerin, hane ve nüfus sayısı kaçtır? Mektebin inşası için, kaç kuruluş masrafa ihtiyaç vardır? Masraflar, hakikaten bu kişi tarafından mı ödenecektir? Bunların araştırılması sonucunda, Tapu İdaresi'nden verilen bilgiye göre, mektep yapılacak yerin kilise ile Defter-i Hakani İdaresi arasındaki bahçenin içindeki arazi olduğu, anlaşılmıştı. Bu mektebin, kargir olarak inşa edileceği belirtilmiş ve kasabada Rumların doksan bir hanede, iki yüz on üç erkek ve yüz altmış yedi kız, Yahudilerin bir hanede iki erkek iki kız çocuğu olduğu, ayrıca kırk beş çocuğun da burada misafir olarak bulunduğu belirlenmişti. Mektep, sekiz buçuk metre yüksekliğinde ve yirmi beş metre genişliğinde, dört oda ile bir ufak yazıhane, oda olarak kullanılan iki depo, on bir pencere ve üç kargir kapıdan oluşacaktı. İnşaat masrafı olarak tahmin edilen elli bin kuruluş, Hacı Nikola Lövizidi tarafından ödenecekti. Tapu İdaresi'nden alınan bilgilere göre, mektep yapılacak arazi, daha önceden kilisenin temellüküne bırakılmıştı. Bu arazi, Meğri Kazası dahilindeki Topkavağı denilen yerde, Meğri'de ikamet eden Rodoslu Dimitri'ye ait bir arazi olup, bu kişi tarafından on altı sene önce, kilisenin tamiri için, kiliseye bağışlanmıştı. Bütün bunların neticesinde, bu arazide bu mektebin yapılması uygun bulunmuş ve inşaatına başlanmıştı.²⁰⁹

²⁰⁸ A.V.S., (1314), s. 508, (1320), s. 409, (1326), s. 721.

²⁰⁹ B.O.A., Ş.D., 19 Cemaziyel evvel 1313, 1396/1.

Tablo 18: 1896- 1908 Tarihleri Arasında Meğri Kazası Gayr-i Müslim Mektepleri ve Görevlileri.²¹⁰

GAYR-I MÜSLİM MEKTEPLERİ				
MEKTEB ÇEŞİDİ	DERECATI	MUALLİM	ÖĞRENCİ SAYISI	TARİH
Rum Mektebi	İbtidai	1	80	1898
Rum Kız Mektebi	İbtidai	Muallime 1	50	1898
Rum Mektebi	İbtidai	1	80	1904
Rum Kız Mektebi	İbtidai	Muallime 1	50	1904
Rum Mektebi	İbtidai	4	305	1910
Rum Kız Mektebi	İbtidai	Muallime 2	235	1910

Kaza merkezinde, 19. yy. sonlarında Rumlara ait bir mektep, bir de ayrıca kız mektebi bulunmaktaydı. 19. yy. sonlarından, 20. yy. başlarına doğru Rum öğrenci sayısında önemli bir artış göze çarpmaktadır.

²¹⁰ A.V.S., (1314), s. 508, (1320), s. 409, (1326), s. 721.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EKONOMİK YAŞAM

4.1. Tarım

Menteşe Sancağı'nda, toplam alanın yarısından fazlasını, tarıma elverişli olmayan dağlık alanlar kaplamaktadır. Geriye kalan alanların % 22'sini ormanlar, % 17'sini ekime elverişli topraklar oluşturmaktadır. Ekime elverişli toprakların % 5'i hayvancılık için otlak alanı olarak kullanılmaktaydı.

Tablo 19: 1880 Yılında Mentеше Sancağı'nda Genel Arazi Durumu *kilometrekare.²¹¹

Kaza Adı	Ekilebilir Arazi (km2)*	Ekime Uygun Boş Arazi*	Ekilemez Arazi*	Orman Alanı*	Toplam *
Muğla	500	150	972	428	2.050
Bodrum	120	40	582	45	787
Milas	400	200	896	367	1.863
Marmaris	200	100	775	315	1.390
Köyceğiz	300	100	1.584	676	2.660
Meğri	70	80	3.259	1.080	4.489
Toplam*	1.590	670	8.068	2.911	13.239
(%)	12.0	5.0	61.0	22.0	100

Meğri Kazası, Mentеше Sancağı içinde en dağlık yer olmasına rağmen Meğri Ovası verimliliği ile ön plana çıkmaktaydı. 19. yy. sonunda kazada, yılda 5000 ton buğday, 3000 ton arpa, 4000 ton darı, 432 ton susam üretilmekteydi. Kazanın en önemli özelliklerinden biri kazada yaşayanların hem sahildeki hem de yayladaki tarlalarında üretim yapmalarıydı. İklim koşullarından dolayı yazları sahildeki evlerinden yayladaki evlerine çıkan kaza halkı buradaki tarlalarında da üretim yapmaya devam etmekteydi.²¹²

²¹¹ AKTÜRE, Sevgi, "19. yy.'da Muğla", a.g.e., s. 42.

²¹² Cuinet'den aktaran, Yurt Ans., s. 5872.

Tablo 20: 1890 Yılında Mentеше Sancağı'nda Genel Arazi Kullanımı *kilometrekare.²¹³

Kaza Adı	Ekili Alanlar*	Otlaklar *	Değişik Alanlar*	Ormanlar *	Toplam *
Muğla	500	150	972	428	2.050
Bodrum	120	40	582	45	787
Milas	400	200	896	367	1.863
Marmaris	200	100	775	315	1.390
Köyceğiz	350	150	1.484	676	2.660
Meğri	70	80	3.259	1.041	4.450
Toplam	1.640	720	7.968	2.872	13.200
(%)	12.4	5.4	60.4	21.8	100

1844-1845 tarihlerinde, kaza merkezinde ve merkez köylerde, zeytin ve badem ağaçlarının sayısı oldukça fazlaydı. Merkez kazada 2459 dönüm civarında tarla yer almaktaydı. Ayrıca 275 dönüm bağ ve 109 dönüm de bahçe bulunmaktaydı. Aynı dönemde kaza merkezinde zeytin ağaçlarının sayısı 6565'e, badem ağaçlarının sayısı da 738'e ulaşmaktaydı. Buğday, arpa ve susam tarlalarda en fazla yetiştirilen ürünlerdi. Kazada nadir de olsa sebze üretimi de yapılmaktaydı. Merkez kazada yaşayan nüfus memuru Hasan ve pabuççu İsmail ayrı ayrı birer dönümlük sebze bahçelerine sahipti.²¹⁴

Tablo 21: Meğri Merkez Köylerinde 1844-45 Yıllarında Tarımla İlgili Emlak Miktarları.²¹⁵

EMLAKLAR	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	TOPLAM
Zeytin ağacı (adet)	97	140	246	397	78	271	-	247	78	51	-	1605
Bademağacı (adet)	201	21	258	232	27	176	-	219	43	53	-	1230
Tarla (dönüm)	277	651	511	562	254	556	557	192	320	121	219	4220
Bağ (dönüm)	26	30	30	75	32	26	14	14	12	9	8	276

A-Hatamiler B-Hastalar C-Küterik D-Dikilitaş E-Taşlık F-Halilköy G-Kösekadir H-Sadiler I-Musalar J-Diveneilyas K-Gürecli köyleri.

Rum aileler arasında, ticaret yaygın olmasına rağmen çeşitli zanaatlarla uğraşanların çok kısıtlı da olsa tarım faaliyetleri içinde yer aldıkları görülmektedir. 1844-1845'li yıllarda Rumların yaşadığı Aşağı Mahalle'de, 295 dönüm incir bahçesi yer almaktaydı. Orta Mahal-

²¹³ Cuinet'den aktaran AKTÜRE, Sevgi, "19 yy.'da Muğla", a.g.e., s. 44.

²¹⁴ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 4, 5.

²¹⁵ ML.VRD.TMT., N:2337, Tablo tarafımdan, Temettuat Defterlerine göre düzenlenmiştir.

le'de ise, incir tarlaları 344 dönümü bulmaktaydı. Rum aileler kısmen tütün üretimi de yapmaktaydı.²¹⁶

Kazada yağın yağmurlar, en fazla çiftçileri memnun etmekteydi. Çünkü yağın yağmurlar yıllık hasılatı birkaç kat arttırıyordu. 1908 yılında 25 bin dönüm buğday, 11 bin dönüm arpa, 300 dönüm bakla, 500 dönüm burçak ve 50 dönüm çavdar ekilmişti. Hava koşullarının müsait gittiği durumlarda yağın yağmurlar tarlalara ekilen mahsullerin büyümesini kolaylaştırır ve verimliliği yüzde beş oranında arttırırdı. Kaza dahilinde afyon, tütün ve pamuk ziraatına elverişli arazi bulunduğu halde, bunlara rağbet edilmediği görülmektedir.²¹⁷

4.2. Hayvancılık

Meğri Kazası'nda hemen hemen her ailenin, en az bir hayvanı bulunmaktaydı. Müslüman ailelerin, Rumlara göre çiftçilikle uğraşmalarından dolayı daha fazla hayvana sahip olduklarını görüyoruz. Hayvancılık üç açıdan çok önemliydi. Birincisi, çiftçilikle uğraşanların tarlalarını sürmek için hayvan gücüne ihtiyaçları vardı. İkincisi, her ne meslekle uğraşılsa uğraşılın ulaşım için hayvanlara ihtiyaç duyulmaktaydı. Üçüncüsü de, hayvancılık ile uğraşanlar geçim kaynağı olarak hayvan beslemekteydi.

19. yy.'in ikinci yarısına doğru, kaza merkezinde 1509 ağnam, 242 inek, öküz, sığır, 92 merkep, 34 deve, 32 arı kovanı, 27 dana, 19 beygir ve 10 kısrağ bulunmaktaydı.²¹⁸

Merkez kazada yetiştirilen hayvanların sayısı azımsanamayacak kadar çoktu. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ön plandaydı. Merkep, deve, beygir ve kısrağ gibi hayvanların sayılarının fazla olması, bu hayvanların yük taşımacılığında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Tarımla uğraşan her aile için öküzün varlığı önemlidir. Çünkü tarım için hayvan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. 1844-1845 tarihlerinde, merkez kazada 302 dönümlük çiftlik arazisine sahip Ahmed'in 18 öküzü bulunmaktaydı. 350 dönümlük tarlası bulunan Ali'nin ise 8 sığırı vardı. 214 dönümlük tarlası bulunan Mehmed 6 öküze sahipti. Yine oldukça geniş araziye sahip, yaklaşık 340 dönüm tarlası olan Ömer Ağa'nın 13 öküzü vardı. 280 dönümlük arazisi olan Mahmud'un 11 sığırı bulunmaktaydı. Muhtar-ı Sani Mehmed 200 dönümlük araziye sahipti. Buna karşılık toplam 12 sığır ve ineği vardı. Yine de geniş tarlaları olanların öküz sayılarının fazla olduğu gibi bir sonuca gitmek yanıltıcı olur. Mesela müderris İbrahim'in 40 dönümlük arazisine karşılık 11 öküze sahip olduğu görülmektedir. Hiç tarlası olmayan Abdurrahman bir öküze sahipti. Kazada hane başına öküz dağılımında birçok ailenin öküz sahibi olmadığı görülmektedir. Büyükbaş hayvanlar içinde inek ve sığırların öküz sayı-

²¹⁶ ML.VRD.TMT., N:2338, 2339, Temettuat Defterlerinden hesaplanmıştır.

²¹⁷ Ahenk, 6 Haziran 1908.

²¹⁸ ML.VRD.TMT., N:2337, Temettuat defterlerinden düzenlenmiştir.

sından daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Merkez kazada küçükbaş hayvan sayısı büyükbaş hayvan sayısının yaklaşık yedi katı kadardı. Terzi, debbağ, hizmetkar, nüfus memuru, mektep hocası, hutbeci, nalbant ve kayıkçı gibi meslek dallarıyla uğraşanların çoğunun tarla ve hayvanlara sahip olmadığı ve çok az bir kısmının öküzüye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca dul kalmış kadınların da ellerinde bulunan tarla ve hayvanların miktarı çok azdı.²¹⁹

Tablo 22: Meğri Merkez Köylerinde 1844-45 Yıllarında Hayvan Türleri ve Miktarları.²²⁰

HAYVANLAR	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	TOPLAM
Sığır, öküz, inek	53	114	73	62	66	114	105	71	75	46	51	830
Dana	11	10	-	2	-	2	5	-	-	1	1	32
Düğe	-	39	2	-	3	24	7	26	20	7	3	131
Kısrak	8	6	-	8	-	1	14	8	6	-	6	57
Merkep	17	20	20	14	23	20	15	16	8	10	8	171
Beygir	-	6	6	7	10	5	-	1	4	-	1	40
Ağnam	635	576	675	623	432	833	384	1266	453	278	126	6281
Arı Kovanı	54	25	25	12	9	87	96	27	7	200	20	562

A-Hatamiler B-Hastalar C-Küterik D-Dikilitaş E-Taşlık F-Halilköy G-Kösekadir H-Sadiler I-Musalar J-Diveneilyas K-Gürekli köyleri.

Meğri merkez köylerinde en yaygın olarak küçükbaş hayvancılık yapılmaktaydı. Küçükbaş hayvanlar içinde en çok keçi yetiştirilmekteydi. Daha sonra sırayı öküz, inek ve sığır gibi büyükbaş hayvanlar almaktaydı. Bu tür hayvanların özellikle gücünden yararlanılmaktaydı. Müslüman halk arasında, arıcılık da oldukça yaygın olarak yapılmaktaydı.

Meğri merkez köylerinden üç tanesini sahip olunan araziler ve hayvanlar açısından inceleyelim. Hatamiler Köyü'nde çok geniş arazi sahipleri yoktu. 20 hanelik köyde en geniş araziye sahip olan muhtar İbrahim'in 40 dönümlük tarlası, toplam 12 öküz, inek ve sığırdı. Köy içinde hane sahipleri ortalama 10-15 dönümlük araziye sahipti. Hane başına düşen öküz sayısı çok azdı. İlginç olan, tarlası olmayan 38 yaşındaki Kamber'in, bir çift öküzünün bulunmasıydı.²²¹

Hastalar Köyü'nde en geniş araziye sahip olan elhac Hüseyin'in 92 dönümlük arazisi vardı. Tarlalarını sürmek için 6 öküzüye sahipti. 25 dönüm tarlası olan Ramazan'ın ise, 5 öküzü

²¹⁹ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 1, 2, 4, 5, 9, 10, 13.

²²⁰ ML.VRD.TMT., N:2337, Tablo tarafımdan Temettuat Defterlerinden düzenlenmiştir.

²²¹ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 14, 16.

bulunmaktaydı. 26 hanelik köyde, iki kişinin hiç tarlası ve hayvanı yoktu. Köyde büyükbaş hayvanlar içinde sığır sayısı öküz sayısından daha fazlaydı.²²²

Küterik Köyü 24 haneden oluşmaktaydı. 15 dönüm tarlaya sahip çiftçi Süleyman'ın 3 öküzü vardı. 24 dönüm tarlası olan Abbas'ın sadece 1 öküzü bulunmaktaydı. Diğer köylerde olduğu gibi büyükbaş hayvanlar içinde sığır ve ineklerin sayısı öküz sayısından daha fazlaydı. Dul ya da yetim kalanlarda ise hayvan sayısı çok sınırlıydı.²²³

Tablo 23: Rum Mahallelerinde 1844-45 Yıllarında Mevcut Hayvan Miktarları.²²⁴

HAYVANLAR	AŞAĞI MAHALLE	ORTA MAHALLE	TOPLAM
Öküz, inek, sığır	44	52	96
Dana	1	3	4
Buzağı	29	35	64
Beygir	70	71	141
Kısrak	1	-	1
Katır	11	22	33
Merkep	9	14	23

Rumların sahip olduğu hayvanlar içinde en fazla yeri beygirler tutmaktaydı. Daha çok ticaretle uğraşan Rum aileler, hayvanları nakliye aracı olarak kullanmaktaydı.

Meğri Kazası'na bağlı birçok köy içinde Patlangıç Köyü, çobancılığın yaygın olması ile dikkat çekmektedir. 1844-1845'li yıllarda bu köyde, 1484 koyun, 1005 keçi, 191 inek, 121 buzağı, 16 öküz, 2 tosun, 71 dana, 30 kısrak, 13 tay, 8 beygir, 51 merkep, 88 deve, 25 turum ve 29 arı kovanı bulunmaktaydı.²²⁵

1881 Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre, Menteşe Sancağı'nda, en çok beslenen hayvan türü olan keçi yaklaşık 300.000 baş idi. Toplam keçi sayısında, Muğla 78.820 baş ile ilk sırayı almakta, Meğri 64.626 ile onu izlemekteydi. Toplam koyun sayısında ise, 60.611 baş ile Milas öndeydi. Meğri ise 34.237 baş koyun ile sancak içinde ikinci sırada yer almaktaydı. Küçükbaş hayvanlarda olduğu gibi, büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde de Meğri, Menteşe Sancağı'nın önemli yerleşim merkezlerinin başında gelmekteydi.²²⁶

²²² ML.VRD.TMT., N:2337, s. 17, 18.

²²³ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 21, 24.

²²⁴ ML.VRD.TMT., N:2338, 2339, Tablo tarafımdan Temettuat Defterlerinden düzenlenmiştir.

²²⁵ ML.VRD.TMT., N:2340, Temettuat Defterinden hesaplanmıştır.

²²⁶ Aydın Vilayet Salnamesinden aktaran, Yurt Ans., s. 5872-5873.

Tablo 24: 1881 Aydın Vilayet Salnamesine Göre Menteşe Sancağı'nda Yetiştirilen Başlıca Hayvan Türlerinin Dağılımı:²²⁷

Hayvan Türü	Muğla Merkez Kaza	Bodrum	Milas	Marmaris	Köyceğiz	Meğri	Toplam
Öküz	1.908	1.599	3.500	973	6.500	2.563	17.043
İnek	1.480	2.279	6.000	1.767	6.800	3.740	22.066
Manda	52	-	100	-	1.300	-	1.452
At	919	375	1.630	232	1.700	2.066	6.922
Eşek	1.282	358	3.000	1.030	1.500	1.600	8.770
Katır	110	115	500	170	200	21	1.116
Deve	660	322	596	13	1.200	1.161	3.952
Koyun	20.103	9.965	60.611	7.135	15.345	34.232	147.391
Keçi	78.820	18.275	27.168	30.956	64.474	64.626	281.319
Domuz	-	70	20	39	-	2	131

Meğri genelinde ulaşım amacıyla beygir, katır, merkep ve deve gibi hayvanlar kullanılmaktaydı. 1895 tarihinde kaza genelinde 711 beygir, 94 katır, 1700 merkep ve 1457 deve bulunmaktaydı. 1910 tarihinde ise ulaşım amacıyla kullanılan bu hayvanların sayısı oldukça artmıştı. Bu tarihte kazada 1500 beygir, 300 katır, 2000 merkep ve 1800 deve ulaşım aracı olarak kullanılmaktaydı.²²⁸

Kazanın deniz kıyısında olması nedeniyle, diğer bir geçim kaynağı da balıkçılıktı. Ancak çoğu zaman, balık avı sırasında denizdeki tüm canlılara zarar veren yöntemler uygulanmaktaydı. 1904 tarihinde bazı kişiler kaza sahilinde, kanuna aykırı olarak dinamitle balık avlamaya kalkışmışlardı. Avlanma Nizamnamesi'nin yirmi yedinci maddesine göre, yanıcı, kimyevi maddeler ile balık avlamak yasaklanmıştı. Buna kalkışanlar bu maddeye dayanarak tutuklanıyorlardı. Bu madde, kazada sık sık ihlal edilmekteydi.²²⁹

Şiddetli yağmur ya da kasırga gibi hava olayları da, hayvanların telef olmasına neden olabiliyordu. 1895 Eylül'ünün yirmi dokuzuncu günü yağın yağmur ile şiddetli esen rüzgardan dolayı birçok hayvan ölmüştü.²³⁰

Anadolu'nun pek çok kazasında olduğu gibi, Meğri'de de, zaman zaman salgın hayvan hastalıkları birçok hayvanın ölümüne neden olmaktadır. Kazada 1907 tarihinde baş göstermiş olan hayvan hastalığı sırasında, iki hastalıklı hayvan tespit edilmişti.²³¹

²²⁷ Aydın Vilayet Salnamesinden aktaran **Yurt Ans.**, s. 5873.

²²⁸ **A.V.S.**, (1311), s. 404, (1326), s. 725.

²²⁹ **Ahenk**, 25 Kanun-ı evvel 1904.

²³⁰ **Ahenk**, 11 Teşrin-i evvel 1313.

²³¹ **Ahenk**, 2 Mayıs 1907.

Osmanlı Devleti'nde toprağın ekilmesi ve sürekli üretimin yapılması, devlet için önemliydi. Bu konuda devlet, en ufak bir aksamayı ortadan kaldırmak için bir çok yol denemekteydi. 1907 yılında kazaya bağlı bazı köylerde, ziraate gücü yetmeyenlere, bir çift öküz sahibi olabilmeleri için Ziraat Bankası sandığından kredi verilmeye başlanmıştı. Kefil yolu ile verilen bu kredilerden özellikle, kocası ölen kadınlar yararlanmışlardı.²³²

4.3. Ticaret

Menteşe Beyliği döneminde, dış alım ve dış satım vergileri beyliğin önemli gelir kaynağıydı. Meğri ve Marmaris limanları da, dış satım için kullanılmaktaydı. Yöredeki günlük ağaçlarından elde edilen sığla yağı, bu iki limandan, yabancı tüccarlara satılırdı. Ayrıca, Meğri'den İskenderiye'ye kereste de gönderilirdi. Ancak Meğri'nin art bölgeyle bağlantıları zayıf olduğundan diğer limanlar kadar canlı değildi. Meğri Kasabası, 16. yy.'da yeterince savunulamıyordu. Kuytu bir koyda kurulmasına ve kalesi olmasına rağmen, Meğri sık sık korsan saldırılarına uğruyordu. Bu yüzden, kasaba halkı tümüyle burayı bırakıp, Üzümlü'ye göç etmeye başladı. Pazar yerleri bu dönemde, Üzümlü'de kuruluyordu.²³³ 19. yy. sonlarında da kaza merkezinde, halka mahsus bir pazar bulunmamaktaydı. Meğri Kasabası'na 16 saat mesafede bulunan Seki Yaylası'nda her sene, Haziran ayı başından Eylül sonuna kadar Cumartesi günleri, Seki Pazarı ismiyle anılan bir pazar kurulmaktaydı.²³⁴

Tablo 25: Mentеше Sancağı'nda Çeşitli Tarihlerde Kurulan Pazar Yerleri.²³⁵

	1481-1512	1517	1562-1563	1582
Peçin Kazası	2	6	4	5
Muğla Kazası	3	4	4	4
Meğri Kazası	-	6	6	2
Köyceğiz	2	2	2	4
Bozüyük Kazası	3	5	5	5
Eserulus Kazası	-	1	1	1

Rodos Adası, mesafe açısından Meğri'ye en yakın adalardan biriydi. Ada, Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra, buraya Anadolu'dan sürekli olarak tahıl yollanmaya başlandı. Askeri öneminin fazla olması nedeniyle, Rodos Kalesi'nde, asker sayısı fazlaydı. Ayrıca öteden beri, Rodos Adası'nda tahıl üretimi düşüktü. Rodos ile Mentеше Sancağı arasında sefer yapan gemilerde çalışanlar, fırsat buldukça kaçakçılık yapıyorlardı. Anadolu'dan Ro-

²³² Ahenk, 5 Temmuz 1907.

²³³ Yurt Ans., s. 5868, 5869.

²³⁴ A.V.S. (1311), s. 403.

²³⁵ Yurt Ans., s. 5867.

dos'a tahıl götüren tüccarlara verilen her izin fermanında "kafir gemilerine" tahıl satılmasının yasak olduğu bildirilirdi. Ancak belgelerden anlaşıldığına göre, bu uyarılara her zaman uyulmuyordu. 1592'de Rodos kadısı, merkeze gönderdiği bir şikayet mektubunda, Meğri ve Köyceğiz'den Rodos'a tahıl getirecek olan gemicilerden söz etmekteydi. Kadı, tahıl fazlasının kaçak olarak Avrupalı tüccarlara satıldığını ileri sürüyordu. Ancak gemiciler, Rodos'a gelmeyişlerinin nedeni olarak, kazalar arası tahıl ticaretini yasaklayan fermanı gösteriyorlardı. Kadının isteği üzerine devlet, Rodos'a tahıl getirmenin serbest olduğunu yeniden onayladığı gibi, Menteşe Sancağı'ndaki kadılara gerektiğinde narh üzerinden satın alınan tahılın Rodos'a gönderilmesine yardımcı olmalarını emretmişti.²³⁶

Tablo 26: 1893-1907 Tarihleri Arasında Meğri Kazasında İhraç ve İthal Ürünleri Türleri ve Miktarları.²³⁷

ÜRÜNLER	1893	1894	1895	1907
Buğday (ihraç)	70 bin kilo			3.817 kilo
Arpa (ihraç)	20 bin kilo	80 bin kilo	70 bin kilo	1.299 kilo
Mısır (ihraç)	8 bin kilo	80 bin kilo	80 bin kilo	633 kilo
Balmumu (ihraç)				24.097 kilo
Ceviz (ihraç)				29.498 kilo
Badem (ihraç)				12.728 kilo
Susam (ihraç)	15 bin kilo	15 bin kilo	15 bin kilo	5.123 kilo
Palamut (ihraç)	15 bin kantar	15 bin kantar	15 bin kantar	21.261 kilo
Yapağı (ihraç)	300 kantar	300 kantar	300 kantar	239.125 kilo
Koyun ve keçi (ihraç)	3 bin res	3 bin res		410 res
Sığır (ihraç)	300 res	300 res	3 bin res	
Kahve (ithalat)	160 çuval	160 çuval	160 çuval	
Sabun (ithalat)	220 çuval	220 çuval	220 çuval	
Pirinç (ithalat)	250 çuval	350 çuval	350 çuval	
Manifatura (ithalat)	160 denin	160 denin	160 denin	
Demir (ithalat)	1300 kantar	1300 kantar	1300 kantar	

Kazada, halı ve kilim dokumacılığı da oldukça yaygındı. Halı ve kilimler o dönemde evlere kurulan dokuma tezgahlarında değişik motiflerle dokunurdu. 1895 ve 1897 tarihlerinde, yıllık 50.000 kuruşluk, 500 parça halı, seccade, kilim ve heybe imal edilmişti. 1910 tarihinde ise, bu üretim 45.000 kuruşa düşmüştü.²³⁸

²³⁶ Yurt Ans., s. 5867, 5868.

²³⁷ A.V.S. (1311), s. 403-404, (1312), s. 490, (1313), s. 478, (1326), s. 725-726.

²³⁸ A.V.S., (1311), s. 404, (1313), s. 478, (1326), s. 725.

Tablo 27: 1891-1892 Tarihlerinde Meğri Limanı'nın Ticari Hareketliliği.²³⁹

Bandıra	Buharlı	Gemi Sayısı Yelkenli	Toplam	Buharlı	Tonaj Yelkenli	Toplam	Fener Vergisi
İngiliz	71	-	71	21.155	-	21.155	3.062
Yunan	67	50	117	14.428	1.492	15.920	712
Osmanlı	-	463	463	-	8.822	8.822	3.670
Filistin	-	44	44	-	1.184	1.184	557
Toplam	138	557	695	35.583	11.498	47.081	8.001

4.4. Ormanlar

Meğri Kazası ormanları, vilayetin en büyük ormanlarından. Bu ormanlar yaklaşık, 1.080 kilometrekare civarında olup, dört köşeli, geniş, ak ve kızıl çam ile başka birçok çeşit ağacı içermektedir. Ormanlardan, her türlü kereste imal edilmekteydi. 1895 yılında, orman hasılatı 43.000 kuruş civarındaydı. 1910 verilerine göre, yıllık 497.820 parça kereste, 46.838 cedid kantar kömür ve 8.793 cedid çam kabuğu dışarıya satılmış ve orman hasılatı, bu tarihte 1.246.168 kuruşa ulaşmıştı.²⁴⁰

Kazayı ağaçlandırma çabaları, özellikle idari yöneticilerin önderliğinde yürütülüyordu. Üstelik o dönemde, Osmanlı'nın sınırları içinde nadir bulunan ağaç türleri, kazada yetiştirilmeye çalışılıyordu. 1902 yılında kaza kaymakamlığı, ağaç dikmek ve çoğaltmak üzere, Ziraat Dairesi aracılığıyla, okalıptüs fidanı gönderilmesi talebinde bulunmuştu. Önceden Avrupa'ya sipariş edilip getirilen okalıptüs tohumundan yeteri miktar kazaya gönderilmiş ve kazada bu ağaç tohumunun çoğaltılması için çaba sarf edilmişti.²⁴¹

Halktan bazı kişilerin ormanların korunması konusunda gerekli önemi göstermedikleri görülüyor. 1909 tarihinde, Meğri'de çekirgelerin telef edilmesi için ormanların yakılmasına teşebbüs edilmiştir ki, bu duruma o dönemin gazeteleri, pıreye kızıp yorganı yakmak tabiriyle yer vermişti. Ormanlarda bu yüzden yangının genişlemesi, telafisi mümkün olmayan seneler ve belki asırlarca sürecek hasarlara yol açılabilirdi. Bu nedenle, ormanların içindeki çekirgelerin bu yol ile yok edilmesi teşebbüslerine bir an önce son verilmesi ve ormanların

²³⁹ Yurt Ans., s. 5874.

²⁴⁰ A.V.S., (1311), s. 404, (1326), s. 725.

²⁴¹ Ahenk, 4 Nisan 1902.

tahrip edilmemesi ile ilgili vilayetten kazaya uyarılar gelmişti.²⁴² Meğri ormanları muhtemelen pek çok yabancı sermayecinin de ilgisini çekmekteydi. Hatta bu kişilerin bu ormanları kullanmalarıyla ilgili gazetelerde haberler çıkmaktaydı. 1909 tarihinde, kaza ormanlarından ağaç kesimi ve toplanması hakkında, Fransız sermayedarlarından oluşan bir maliye heyetine imtiyaz verileceği söylentileri yayılmaya başladı. Hatta, buna ilişkin bir mukavelenin hükümet ile Fransız maliye heyeti arasında imzalandığına ilişkin Fransızca gazetede ve ondan naklen Türkçe gazetelerde yazılar yayımlanmıştı. Ancak Orman ve Maden Nezareti'nden gönderilen yazı ile, bu haberin yalan olduğu ortaya çıkmıştı.²⁴³

Kaza içinde sık sık, orman yangınları da görülüyordu. Kazanın, Kocabel civarındaki çiftlik ormanlarında, 1902 tarihinde meydana gelen yangın sonucunda, yaklaşık, 300 kızıl çam ağacının yok olduğu ortaya çıkmıştı. Yanan ağaçların yerini doldurmak için yapılan çalışmalar yangının hemen ardından başlatılmıştı.²⁴⁴ 1906 tarihinde, Kaya Köyü civarında bulunan ormanda yangın çıkmış ise de, çok fazla zarara yol açmadan yangın söndürülmüştü.²⁴⁵ Kazada, bilerek çıkartılan orman yangınlarıyla da karşılaşmaktayız. 1909 Ağustos'unda, Meğri ormanlarında kasten yangın çıkartanlar hakkında, hemen takibata başlanmıştır. Bu durum bize kaza idarecilerinin, kaza gelirinin büyük kısmının orman ürünlerine dayanmasından dolayı kasten çıkartılan yangınlarda, sıkı takibatları başlattıklarını ve bu olayları kesin bir şekilde engellemeye çalıştıklarını kanıtlamaktadır.²⁴⁶

Yerli tüccarlardan bazılarının, kaçak kerestecilik yaptıklarını görüyoruz. 1909 yılında, tüccar Süleyman'ın, kereste için çalıştırdığı ameleler tarafından yapılan sahte kereste damgası kullandığı anlaşılmıştı. Buna kalkışanlar hakkında kanun doğrultusunda gerekli soruşturmalar başlatılmıştı.²⁴⁷

1902 tarihinde, Meğri Kazası Orman Müfettişliği, doğrudan doğruya Vilayet Orman ve Maden Muamelat Müdüriyeti'ne bağlanmıştı.²⁴⁸

²⁴² **Ahenk**, 3 Haziran 1909.

²⁴³ **Ahenk**, 26 Mayıs 1900.

²⁴⁴ **Ahenk**, 7 Teşrin-i sani 1902.

²⁴⁵ **Ahenk**, 17 Ağustos 1906.

²⁴⁶ **İttihad**, 15 Ağustos 1909.

²⁴⁷ **Ahenk**, 25 Mart 1909.

²⁴⁸ **Ahenk**, 21 Temmuz 1902.

4.5. Madenler

4.5.1. Mentеше Sancağı İçinde Meğri Kazası'nın Madencilikteki Yeri

Osmanlı'nın hüküm sürdüğü topraklar, madencilik açısından çok zengindi. Fakat bu durum ilk başlarda yeterince değerlendirilemedi. Madencilik Anadolu'da çok geç başladı. 15. ve 16. yy.'da madencilik, dokumacılık ve deri işçiliğinin ardından üçüncü sırada yer almaktaydı.²⁴⁹

Osmanlı'nın Avrupa'daki vilayetleri, madencilğin ilk olarak geliştiği yerler oldu. Ancak Balkanların elden çıkması ile, Anadolu madenleri daha fazla önem kazandı. Osmanlı'da pek çok alanda olduğu gibi, Anadolu'daki madenlerin değerini keşfedenler, yine yabancılar oldu. 1870-1898 yılları arasında, Osmanlı sınırları içinde yabancı yatırımcılar 10 kadar arama izni almışlarken, 1898-1900 arasında bu sayı 139'a çıkmıştı.²⁵⁰

19. yy.'da, Meğri Kazası'nın birçok yerinde, krom ve manganez madenleri çıkartılmaktaydı. Bu maden ocakları, imtiyaz ile işletilmekteydi. İşletilen madenlerden, 1895 tarihinde 8.000 ton krom ve 1.000 ton kadar manganez cevheri, 1897 tarihinde 7.000 ton krom ve 1.000 ton kadar manganez cevheri, 1910 tarihinde 6.743 ton krom cevheri Avrupa'ya satılmıştı.²⁵¹

Tablo 28: 1889 Tarihinde Mentеше Yöresinde Çıkartılan Maden Türleri.²⁵²

KAZA ADI	MADEN YERİ	MADEN CİNSİ	FİYATI	YILLIK NAKLİYE(TON)	RÜSUM (KURUŞ)
Milas	Bozüyük	Zımpara	360	500	36.000
Meğri	Meğri	Krom	450	4.500	101.250
Köyceğiz	İnlice	Krom	450	2.000	45.000
Köyceğiz	Nif	Krom	450	3.000	67.500
Köyceğiz	Çengel	Krom	450	3.500	78.750
Köyceğiz	Çay hisar	Krom	450	1.000	22.500

²⁴⁹ AKDAĞ, Mustafa (1979), *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, Cilt I, İstanbul:Cem Yayınları, s. 210-212.

²⁵⁰ QUARTER, Donald, "19 yy.'da Osmanlı Devleti'nde Madencilik", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul:İletişim Yayınları, C:4, s. 914.

²⁵¹ A.V.S., (1311), s. 404, (1313), s. 478, (1326), s. 725.

²⁵² 1889 Aydın Vilayet Salnamesinden aktaran *Yurt Ans.*, s. 5873.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, Mentеше Sancağı'nda meden üretimi açısından, diğer yerleşim merkezlerinden açık bir farkla, Meğri Kazası ön plana çıkmaktadır.

Tablo 29: 19 yy. Sonunda Meğri Kazası'nda Krom ve Manganez Madenlerinin Yıllık Üretim Miktarları ile Değerleri.²⁵³

MADEN ADI	FİYATI (FRANK-TON)	MİKTAR	DEĞERİ (FRANK)
Krom	56	20.050	1.122.800
Manganez	66	350	23.100
	TOPLAM	20.400	1.145.900

Keşfedilen maden ocaklarının işletilmesi hakkı maden gelirlerinin beşte birinin devlete ödenmesi koşuluyla arazi sahibine bırakılırdı. Eğer arazi sahibinin gücü yetmiyorsa, madeni ya devlet kendi işletir, ya da gücü yeten birine devrederdi.²⁵⁴

1858 Arazi Kanunnamesi ile, yabancılara, Osmanlı vatandaşları tarafından kurulan şirketlere ortak olma hakkı tanındı. 1869 tarihinde ise, yabancılar Osmanlı sınırları içinde maden arama hakkı açısından Osmanlı vatandaşları ile aynı konumda sayılmışlardı. Madenlerin işletilmesine ilişkin verilen fermanlarda, maden işletme süresi 49 veya 99 yıl ile sınırlandırılmıştı.²⁵⁵ Meğri Kazası'nda, hem maden arama hakkını hem de bulunan madenlerin ihalesini, genellikle gayr-ı müslimler kazanırdı. Az da olsa, Müslüman halk da bu işin içinde yer almıştı.

4.5.2. Kaza İçindeki Krom Madenleri

İngiliz John Paterson, 1879 tarihinde, Meğri yakınlarında ilk krom damarlarını bulan kişidir. 10.000 dönümlük bir alana yayılan bu damarları işletme hakkını elde eden Paterson, işletmesini daha da genişletmek için, İngiltere'den iki maden mühendisi getirterek, bu mühendislerle bütün güneybatı Anadolu kıyılarında araştırmalar yaptırmaya başladı. Bu mühendislerin Kemikli yakınlarında buldukları zengin krom yataklarından çıkarılan cevher, yurt dışına gönderilmeye başlandı. 1890'da Osmanlı hükümetinin, krom dış satımını özendirici kararlar alması üzerine, Meğri'deki yatakların işletme hakkını da elde eden Paterson, krom

²⁵³ Cuinet'den aktaran, *Yurt Ans.*, s. 5873.

²⁵⁴ BARKAN, Ömer Lütfi (1980), *Türkiye'de Toprak Meseleleri*, İstanbul, s. 295.

²⁵⁵ KURMUŞ, Orhan (1982), *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Ankara:Savaş Yayınları, s. 127.

maden ocaklarına 100.000 Sterlin değerinde makine ve araç yatırımı yaparak üretimi arttırdı.²⁵⁶

Meğri Kazası'nda, İblikçidağı, Uzunyer, Kara-Kırtak ve Çakaldere adlı yerlerde bulunmuş olan krom madenlerini işletme hakkı, 1881 Mart'ından itibaren Paterson'a 99 yıllığına devredilmişti. Bu madenler 21.130 dönümlük arazi üzerine yayılmıştı. Maden çıkartılan alan, Tahtadeğirmen, Emirler Çeşmesi, Kartallıburun, Kuruçeşme ve Akçataş denilen yerler arasındaydı.²⁵⁷

Batı Anadolu'da çok fazla bulunan krom madeni, hafif sert ve güçlü paslanmaz çelik yapımında, boyama ve dericilik gibi kimya sanayinde, yüksek ısılı fırınların içinin kaplanmasında kullanılmaktaydı.²⁵⁸

1899'da maden yasalarında yapılan değişikliklerle, Osmanlı yurttaşlarına kimi ayrıcalıklar tanındı. Yabancılar, çıkardıkları madenin değeri üzerinden %20 oranında vergi ödemek zorunda bırakılırken, Osmanlı uyrukluların çıkardığı madenlerden vergi alınmamaya başlandı. 1902'de maden yasalarında, yeniden değişiklikler yapıldı. Osmanlı hükümeti daha önce verdiği tüm işletme haklarını, hiçbir tazminat ödemededen geri alma hakkını kazandı.

Madenleri işletenler gibi, maden işçileri de yabancıydı. Maden sahipleri, ocaklarda düşük ücretle çalışacak işçi bulamadıklarından, İtalya ve Yunanistan'dan işçi getirmişti. Üretilen cevher tümüyle yurt dışına satıldığı için de, krom üretiminin, ülke ekonomisine katkısı hemen hemen hiç yoktu.²⁵⁹ Meğri'de bulunan krom madenlerinde çalıştırılmak üzere, madenlerin oldukça yoğun olarak çıkartıldığı 19. yy.'ın sonlarına doğru, dışarıdan kaçak getirilen işçilerin sayısı atmıştı. 1893 tarihinde İngiliz Kumpanyası adına Süleyman ve Agop adındaki kişiler otuz kadar amele getirtmişlerdi. Bu ameleler, vapurda yakalanarak tutuklanmışlardı.²⁶⁰

Kaza sınırları içinde bulunan Kemikli Kızlak adındaki krom madeni, 1893 tarihinde, doksan dokuz sene müddetle, Alaybeyzade Hakkı Bey'e ihale edilmişti. Maden çıkarmak için ayrılan arazi 997 dönümdü. Maden arazisi, Şahintaşı, Yürekini Tepesi, Karavelibükü Tepesi, Kızıldere ve Nif Çayı'nın birleştiği nokta, Hisarcık Tepesi ve Papastaşı ile sınırlıydı. Arazinin her dönümü için, on kuruş hesabıyla yıllık 9970 kuruşun imtiyaz sahibi tarafından, her sene başında Maden İdaresi'ne ödenmesi gerekmekteydi. Eğer ödemezse, yıllık yüzde dokuz oranında ayrıca faiz ödemesi gerekmekteydi. Madenin imtiyaz sahibi tarafından en

²⁵⁶ **Yurt Ans.**, s. 5900.

²⁵⁷ YORULMAZ, Şerife (1994), **Aydın Vilayeti'nde Madenler**, İzmir:DEÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 195.

²⁵⁸ KURMUŞ, O., a.g.e., s. 17-172.

²⁵⁹ **Yurt Ans.**, s. 5900, 5901.

²⁶⁰ B.O.A., **Yıldız Arşivi Hususi Evrak (Y.A.Hus.)**, 3.6.1311, 286/27.

geç iki seneye kadar kurulması ve üretime geçmesi şarttı. Aksi takdirde, maden ihalesi fesh edilebilmekteydi. Madenin rüsum oranı, yüz kuruş Osmanlı altını olarak, maden ocağından çıkarılanların nakli ve satışı söz konusu olduğu anda ödenecek ve ödenmediği durumda sonraki günler için yıllık yüzde dokuz oranındaki faizi imtiyaz sahibinin ödemesi gerekecekti. Madenin işletilmeye açılması için, imtiyaz sahibi tarafından bir defalığına Maden İdare Veznesi'ne 200 Osmanlı Lirası ödenecekti.

Düzenlenen şartnameye göre, altı ay içinde, masrafları imtiyaz sahibine ait olmak üzere, mahali hükümet ve mühendis tarafından maden işlenecek alana ayırıcı işaret konacak ve kazanın sicilatına kaydolunacaktı. İşlenmekte olan mağaralara girmek için yol, kuyu, baca yapılması gerekli olan durumlarda imtiyaz sahibi Maden İdaresi'nden dilekçe ile izin alacaktı. İmtiyaz sahibi, madenin işlenişi sırasında, kişilerin emlaklarına zarar ve ziyandan mesul olacaktı. Maden işlenecek alanın, su yolları, bendler, çeşmeler, şose yolları ve demir yollarına yüz elli metre uzaklıkta olması gerekiyordu. Halkın emniyeti konusunda gerekli itina gösterilecekti.²⁶¹

1903'de, Kemikli Kızlak krom madeninden beş yüz ton cevher Avrupa'ya satılmıştı.²⁶²

Kargı ve Koca çiftliklerinde çıkartılan krom madeni işletilen arazi, 1631 dönümdü. Bu arazi, Dolu Kızlan Tepesi, Sarmaşık Deresi ile Çimençalık Tepesi'nin birleştiği nokta, Zeytincik Tepesi, Pürhenlibelen Tepesi, Arkdağ Tepesi ve Sancaklı Deresi'nin Çerçiboğazi'nin birleştiği nokta ile sınırlıydı.

Bezkise krom madeni arazisi, 664 dönümdü. Arazi, Akaya, Kızılbıçak, Düzeğri ve Akaya Derelerinin Dalaman Çayı ile birleştikleri noktalar arasında yer almaktaydı. Köyceğiz'e bağlı Elçek ve Kızılkaya köylerindeki dört, Meğri Kazası'na bağlı Bezkise'de bir ve Kargı ve Koca çiftliklerinde bir olmak üzere toplam altı krom madenin işletme imtiyazını, 16 Kasım 1902 tarihinde 100'er hisse üzerinden 70'er hissesini Ahmed Efendi ve 30'ar hissesini de Tahsin Paşa almıştı. Daha sonra, Ahmed Efendi sahip olduğu 70'er hisseyi Arif Bey'e, Tahsin Paşa da sahip olduğu 30'ar hisseden 25'er hissesini Posta Telgraf Meclisi Üyesi Corci Zarokoş Efendi'ye devretmişlerdi.²⁶³

Kargı ve Koca çiftlikleri sınırları içinde bulunan krom madenin otuz hissesi, 1902 tarihinde ileri gelen tüccarlardan Nemlizade Tahsin Paşa'ya ve yetmiş hissesi Manastır ve Hüdavendigar vilayetleri kapı kethüdası Ahmet Efendi'ye altmış seneliğine ihale edilmişti.²⁶⁴

²⁶¹ B.O.A., **İrade ve İmtiyazat (İ.İ.)**, 19 Zilkade 1310.

²⁶² **Ahenk**, 19 Teşrin-i sani 1903.

²⁶³ YORULMAZ, Şerife, **a.g.e.**, s. 193-194.

²⁶⁴ **Ahenk**, 23 Teşrin-i sani 1902.

Maden ocaklarının işletilmesi ile ilgili olarak, yerel halk ile maden işletmecilerinin karşı karşıya kaldığı durumlar da sözkonusuydu. Kargı ve Koca köylerinde ruhsatname ile çıkartılan krom madeni imtiyazı, 28 Temmuz 1908 tarihinde altmış seneliğine Hacı Nikola Lövizidi'ye verilmişti. Maden için ayrılan arazi 458 dönümdü. Maden sınırı dahilinde kabristan olduğunu iddia eden Yanıklar Köyü ahalisi, burada maden işletilmesine itiraz etmişti. Bu şikayet üzerine, Mentеше Sancağı evkaf memuru ve vilayet maden mühendisi tarafından yapılan araştırmalar sonucunda, ihbarların gerçeğe uygun olmadığı anlaşılmış ve madenin ihalesinde bir sakınca görülmemiştir. Maden çıkartmak için tahsis edilen arazi, Kargı Çayı köprüsü, Yordat Ağa evi, Kargı Köyü camisi ve Mustafa evi ile sınırlandırılmıştır.²⁶⁵

Kargı Köyü'nde bulunan krom madenini işletme hakkını 1911 tarihinde altmış seneliğine Sarıcazade Mehmed ve Ahmet Şakir Beyler elde etmişlerdir.²⁶⁶

Kargı ve Koca köylerinde krom madeni araması için 1912 tarihinde, Fransız Mösyo Henri Masi'ye izin verilmişti.²⁶⁷

Üzümlü Köyü'nde bulunan krom madenini işletme hakkı, 20 Kasım 1911 tarihinde, altmış seneliğine, Nikola Lövizidi, Yani Lövizidi ve Dehralombos Pavlidi'ye ihale edilmişti. Bu madenin işletilmesi için 204 dönüm arazi tahsis olunmuştu. Bu arazi, Çatalca Tepesi, Bahküvyä Sarnıcı, Aladağ Sarnıcı ve Aladağ Tepesi ile sınırlandırılmıştır.²⁶⁸

Maden yataklarındaki cevherler yıllarca işlendikten sonra tükenmekteydi. Bu durumda, maden ocağını işletme imtiyazını elde eden kişilerin bu hakları devlet tarafından fesh edilmekteydi. Üzümlü Köyü'nde bulunan krom madeninin imtiyazı, 15 Aralık 1911 tarihli فرمان doğrultusunda, Hacı Nikola Lövizidi ve Dehralombos Pavlidi'ye verilmişti. Bu madenden yaklaşık altı yüz ton cevher çıkartılmış ve dışarıya ihraç edilmişti. Artık maden yataklarında başka cevher kalmadığından, verilen imtiyaz 24 Eylül 1914 tarihinde fesh edilmişti.²⁶⁹

Nikola Lövizidi, Yani Lövizidi ve Dehralombos Pavlidi Efendiler, 1911 tarihinde Eldirek Köyü'nde de krom maden ocaklarını altmış sene boyunca, işletme hakkını elde etmişlerdir. Maden için ayrılan arazi 78 dönümdü. Çıkarılan maden kaza halkından olan Osman Ağa tarafından dışarıya, Rodos'ta oturan Mösyo Andon Garilli adındaki tüccara satılıyordu.

İncirli Köyü'ndeki krom madeni altmış seneliğine, yine Nikola Lövizidi Efendi'ye ihale edilmişti. Maden işletilecek arazi 574 dönümden oluşmaktaydı.²⁷⁰

²⁶⁵ B.O.A., **İrade-i Meclis-i Mahsus (İ.M.M)**, 7 Rebi-ül evvel 1332/14.

²⁶⁶ **Ahenk**, 3 Kanun-ı sani 1911.

²⁶⁷ **Ahenk**, 31 Kanun-ı evvel 1912.

²⁶⁸ B.O.A., **İ.M.M.**, 28 Zilhicce 1329/32.

²⁶⁹ B.O.A., **İ.İ.**, 4 Zilhicce 1332.

²⁷⁰ B.O.A., **İ.M.M.**, 28 Zilhicce 1329/32.

Göcek Köyü'ndeki krom madeni, altmış seneliğine, Yani Lövizidi ve biraderi Hacı Nikola Lövizidi'ye, 29 Eylül 1912 tarihinde ihale edilmişti.²⁷¹ Madenin çıkarılması için ayrılan arazi 374 dönümdü. Bu arazi, Karavonkbaş Tepesi, Beşirlatkaya Tepesi, Dikilitaş Tepesi, Gökbalat Tepesi ve Bozdonur Tepesi ile sınırlandırılmıştı.²⁷²

İnlince Köyü'nde bulunan krom madeni ile ilgili Vasıf Efendi'ye verilen ruhsatname 1910 Haziran yirmi altısından itibaren yürürlüğe girmişti.²⁷³

Madenlerin tespiti için, birçok kişi imtiyaz talebinde bulunmaktaydı. Meğri civarında, krom madeni aramak üzere, Meğri tüccarından Hacı Nikola'ya 1909 tarihinde ruhsat verilmişti.²⁷⁴ 1913 tarihinde, Meğri Kazası dahilinde krom madeni aramak için Meğri'de oturan Silistreli Mehmed Vasıf ve Hacı Nikola Lövizidi Efendiler izin almışlardı.²⁷⁵ Çengi Köyü'nde krom madeni aramak için, 1913 yılında Hacı Nikola Lövizidi Efendi'ye ruhsatname verilmişti.²⁷⁶ Görüldüğü üzere gayr-i müslümler Meğri'deki pek çok maden yatağını değerlendirilmeye çalışmışlardır.

4.5.3. Kaza İçindeki Manganez Madenleri

Manganez madeni, karbon çeliği yapımının temel maddesidir. Karbon çeliğini, oksijen ve kükürten ayıran önemli bir madendir.²⁷⁷

Nif diğer adıyla Karaca Köyü'nde, Karaoluk denilen yerde bulunan manganez madeni, 5 Şubat 1896 tarihinde, Agop Altondori ve Yunan tebaasından Nikolaki Çamiçi Efendi'ye ihale edilmişti. İmtiyaz süresi 99 yıldır. İhale şartlarından bazıları şunlardır; İşlenecek madenin sınırlarının yakınlarında, başka maden bulunursa, imtiyaz sahibi maden yataklarından bir kısmını terk edecektir. Maden işletmesinin içinde, başka cinste bir maden bulunursa, bu maden isteyene ihale edilecek ve imtiyaz sahibi buna karşı çıkmayacaktır. Madenin ihalesi süresi içinde, maden işletilen alandan zamanla demiryolu geçirilecek veya halka yararlı bir yol veyahut başka şeyler inşa edilecek olursa imtiyaz sahibi tazminat davası açamayacaktır. Madenin rüsum nisbiyesi Aydın Vilayeti'ne ait olduğundan, dışarıya satılan madenler üzerinden gerekli miktar, imtiyaz sahibi tarafından ödenecektir. İmtiyaz sahibi, dışarıya gönderilecek madenleri Göcek İskelesi'ne nakledip, gümrük vergilerini ödedikten sonra, buradan istediği yere satma hakkını elde edecektir.

²⁷¹ Ahenk, 24 Teşrin-i evvel 1910.

²⁷² B.O.A., İ.M.M., 9 Rebi-ül evvel 1332, 9/74.

²⁷³ İttihad, 12 Ağustos 1910.

²⁷⁴ Ahenk, 5 Ağustos 1909.

²⁷⁵ Ahenk, 14 Nisan 1913.

²⁷⁶ Ahenk, 14 Nisan 1913.

²⁷⁷ KURMUŞ, O., a.g.e., s. 17-172.

Nif Köyü'ndeki manganez madeni için, 364 dönüm arazi tahsis olunmuştu. Bu arazi, Üçgöl Tepesi, Başpınar Tepesi, Armutluçukur Tepesi, Çam Tepesi ve Kızılcapınar Tepesi ile sınırlandırılmıştı.²⁷⁸

İmtiyaz sahipleri Agop Altondori ve Nikolaki Çamiçi 1897 yılında, manganez madeni üzerindeki haklarını İstanbul bankerlerinden Kirkor Efendi'ye satmışlardı.²⁷⁹ 1907 yılına geldiğimizde ise, Karaca köyündeki manganez madeni imtiyazı İbrahim Efendi'ye verilmişti.²⁸⁰

Meğri Kazası'nda Kabağaç tımârında bulunan manganez madenini işletme hakkını, 1913 tarihinde, doksan dokuz sene müddetle Hacı Nikola Lövizidi elde etmişti. Maden için ayrılan 108 dönüm arazi, Kavzağ Tepesi, Günlüberut Tepesi, Günlüberut Tepesi, Balana Tepesi, Balana Tepesi, Zeytinlik Tepesi ve Kavgal Tepesi ile sınırlandırılmıştı.²⁸¹

Meğri'nin Menderes Dağı'nda Ovacık denilen yerde çıkartılan manganez madenini işletme hakkı, 1909 tarihinde, İngiliz Birsival Hangenson'a verilmişti.²⁸² Hangenson, 1910 yılında, Meğri Kazası'na bağlı Karahavran Köyü'nün Efes denilen yerinde bulunmuş manganez madenini işletme hakkını da kazanmıştı.²⁸³ Mösyö Hangenson'a ihale edilen bu manganez madenin teslimi için, vilayet maden mühendisi ve vilayet idaresi katip-i sanisi 1910 tarihinde Meğri'ye gelmişlerdi.²⁸⁴

Kaya Köyü'nde sahipli ve miri arazide manganez madeni aramak üzere, 1912 tarihinde, Hovacezade Mehmed ve ortağı Lövizidi Efendilere bir senelik ruhsatname verilmişti.²⁸⁵

4.6. Meğri Kazası'nın Gelirleri

Temettuat sayımları sayesinde, hane reislerinin sahip olduğu mal ve mülklerin değerlerine ulaşabiliyoruz. Hane reislerinin sahip olduğu mal ve mülklerin değerleri, İslam nüfusu açısından incelendiğinde, 20.000 kuruşun üzerinde mal ve mülke sahip olanların kaza merkezinde oturdukları görülmektedir. Bunlar, genellikle geniş toprak sahipleriydi. Hem kaza merkezinde hem de merkez köylerin çoğunda 2500 ve 4000 kuruş arasında mal ve mülk sahibi olanların sayısı fazladır. Sahip olunan mal ve mülkler arasında hayvanlar ve hane, dükkan, mağaza gibi emlaklar bulunmaktadır. Ayrıca bazı köylerde hiç malı mülkü olmayan-

²⁷⁸ B.O.A., İ.İ., 6 Şaban 1313.

²⁷⁹ YORULMAZ, Şerife, a.g.e., s. 201.

²⁸⁰ Ahenk, 26 Mayıs 1907.

²⁸¹ B.O.A., İ.M.M., 14 Muharrem 1332/5.

²⁸² Ahenk, 9 Kanun-ı evvel 1909.

²⁸³ Ahenk, 13 Kanun-ı sani 1910.

²⁸⁴ Ahenk, 6 Mart 1910.

²⁸⁵ Anadolu, 7 Muharrem 1330.

lara da rastlanmaktadır. Müslüman nüfusunun devlete ödediği vergilerin çoğu, hayvan ve tarım ürünlerine dayanmaktadır.

Tablo 30: Meğri Merkez ve Merkez Köylerde 1844-45 Yıllarında Mal ve Mülk Değerlerinin* kuruş Açısından Hane Reislerine Dağılımı.²⁸⁶

YER ADI	0*- 999	1000- 2499	2500- 4999	5000- 7499	7500- 9999	10.000- 14.999	15.000- 19.999	20.000- 24.999	25.000- 30.000
Meğri Merkez	14	29	28	6	4	5	2	5	2
Hatamiler	1	8	9	2	1	1	-	-	-
Hastalar	2	7	11	6	-	1	-	-	-
Küterik	-	7	14	2	1	-	-	-	-
Dikilitaş	3	4	9	6	-	-	1	-	-
Taşlık	6	14	4	2	-	-	-	-	-
Halilköy	-	4	13	5	1	1	-	-	-
Kösekdir	2	1	6	4	3	-	-	-	-
Sadiler	1	3	5	-	3	1	-	-	-
Musalar	-	1	7	2	2	-	-	-	-
Divaneilyas	-	4	4	2	-	-	-	-	-
Gürelci	-	1	6	2	-	-	-	-	-

Tablo 31: 1844-45 Tarihlerinde Meğri ve Köylerinde Hayvan ve Emlak Değerlerinin Dağılımı.²⁸⁷

	Meğri Merkez İslam	Meğri'ye Bağlı Köylerde İslam	Meğri Mer- kez Köylerde İslam	Meğri Merkez Kasaba Reaya	Meğri'ye Bağlı Köylerde Reaya	Meğri Genel Toplam
Hayvan Kıymeti	98.613	264.132	362.745	12.575	359.144	371.719
Emlak Kıymeti	390.028	487.813	912.741	297.278	973.515	1.260.093

Kaza içinde Müslüman ve gayr-i müslim nüfus mal ve mülk açısından kıyaslandığında, Müslümanların 19. yy.'ın ilk yarısında çok daha fazla mal ve mülke sahip olduğu açıkça görülmektedir. Temettuat defterlerine göre, Müslüman nüfusun çok geniş toprakları, bunla-

²⁸⁶ ML.VRD.TMT., N:2337, Tablo tarafımdan Temettuat Defterlerinden düzenlenmiştir.

²⁸⁷ ML.VRD.TMT., N:2337, s. 49, 50.

rın üzerinde evleri, çiftlik binaları, zanaatla uğraşanların bunlarla alakalı dükkanları bulunmaktadır.

Tablo 32: 1844-45 Tarihlerinde Meğri Merkez Köylerinde Hayvan ve Emlak Değerlerinin Dağılımı.²⁸⁸

KÖYÜN ADI	HAYVAN KIYMETİ	EMLAK KIYMETİ
Hatamiler	26.715	40.370
Hastalar	30.675	73.042
Küterik	24.800	61.695
Dikilitaş	28.650	68.469
Taşlık	21.492	33.990
Halilköy	31.470	73.046
Kösekdir	35.352	43.075
Sadiler	33.720	31.473
Musalar	27.275	28.986
Divaneilyas	15.200	19.256
Gütrecli	10.955	22.625

Kazanın Orta Mahallesi'nde oturan Rum hane reislerinin, mal ve mülklerinin değerleri İslam mahallelerine nazaran daha azdır. Kazadaki Rumlar içinde 500 kuruşa kadar geliri olanlar; 11 kalaycı, 6 pabuçcu ve 1 yapıcı, 500-1000 kuruş arasında mal ve mülke sahip olanlar; 39 kalaycı, 9 pabuçcu, 3 dülger, 2 yapıcı, 2 tüccar ve 1 ekmekçi, 1000-2000 kuruş arasında mal ve mülkü olanlar; 19 kalaycı, 3 pabuçcu, 2 ekmekçi, 1 tüccar ve 1 muhtar, 2000-3000 kuruş arasında mal ve mülkü olanlar; 2 ekmekçi, 1 pabuçcu ve 1 kalaycı, geliri 3000-4000 kuruş arasında olanlar içinde ise 1 pabuçcu bulunmaktaydı.²⁸⁹ Geliri, 500-1000 kuruş arasında olanlar sayıca fazlaydı.

Rumların oturduğu Aşağı Mahalle de, benzer özellik göstermektedir. Gelirleri 500 kuruşa kadar olanlar arasında; 16 kalaycı, 10 pabuçcu, 5 dülger, 3 tuzlacı, 3 ekmekçi, 2 boyacı ve 1 değirmenci, 500-1000 kuruş arasında mal ve mülke sahip olanlar; 37 kalaycı, 7 pabuçcu, 7 tuzlacı, 2 dülger, 1 ekmekçi ve 1 boyacı, 1000-2000 kuruş arasında gelire sahip olanlar; 6 pabuçcu, 4 kalaycı ve 2 tuzlacı bulunmaktaydı. 2000-3000 kuruş arasında gelire

²⁸⁸ ML.VRD.TMT., N:2337, Bu tablo tarafımdan Temettut Defterlerinden düzenlenmiştir.

²⁸⁹ ML.VRD.TMT., N:2339.

sahip olanlar arasında ise sadece 1 boyacı vardı. Geliri, 500-1000 kuruş arasında değişenlerin sayısı fazlaydı.²⁹⁰

Meğri'ye bağlı köylerden Patlangıç Köyü'nde, çobanlık ön plana çıkmaktaydı. Mal ve mülkleri 500 kuruşa kadar olanlar; 1 ırgat ve 1 malul, 500-1000 kuruş arasında mal ve mülke sahip olanlar; 10 ırgat, 7 çoban, 3 çiftçi ve 1 malul, 1000-2000 kuruş arasında mal ve mülkü olanlar; 18 çoban, 5 çiftçi, 3 ırgat ve 1 imam, 2000- 3000 kuruş arasında mal ve mülke sahip olanlar; 7 çoban ve 6 çiftçi, 3000-4000 kuruş arasında mal ve mülkü olanlar; 2 çoban ve 1 çiftçi, 4000-5000 kuruş arasında mal ve mülkü olanlar arasında ise 2 çoban bulunmaktaydı. Köy içinde, mal ve mülk değeri, 1000-2000 kuruş arasında olanların sayısı fazlaydı.²⁹¹

Tablo 33: 1895-1899 Yılları Arasında Meğri Kazası'nın Gelirlerinin Dağılımı.²⁹²

	1895		1896		1899	
	KURUŞ	PARA	KURUŞ	PARA	KURUŞ	
Emlak Vergisi	354.209	20	350.833	5	349.511	
Temettu	58.095		56.147	20	58.189	
Bedel-i Askeriye	10.037		99.038	31	101.519	
Aşar	438.384		557.839	20	650.677	
Ağnam Rüşumu	473.890		444.105		447.129	
Orman Hasılatı	489.535		708.270	15(Orman+ maden)	1.534.389	
Maden Hasılatı	480.297		90.006			
Emlak ve Tapu Hasılatı	19.152	20	282.222		31.477	
Mahkeme Harçları	19.752		23.118		19.015	
Rüşum ve Hasılat-ı Müteferrika	5.294	20	6.156	45	31.132	
Maarif-i Hisse İanesi	27.608		28.161		7.012	
Menafi-i Hisse İanesi	41.710		42.510			
TOPLAM	2.417.963	60	2.688.405	136	3.235.002	

Cuinet'e göre, 19. yy. sonlarına doğru İzmir'deki Gümrük Nezareti'nin Bodrum ve Meğri'de iki müdürlüğü vardı. Bodrum iç alımda, Meğri ise dışsatımda ön plandaydı. 1903 Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre, Meğri'nin 3.000.000 kuruşa yaklaşan toplam gelirinin %46'sını orman ve maden rüşumu oluşturmaktaydı.²⁹³

²⁹⁰ ML.VRD.TMT., N:2338.

²⁹¹ ML. VRD. TMT., N:2340.

²⁹² A.V.S., (1314), s. 512, (1320), s. 412, (1326), s. 723.

²⁹³ Yurt Ans., s. 5871.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ADLİ OLAYLAR

5.1. Yangınlar

Yangınlar, ailelerin mallarının mülklerinin bir anda yok olmasına, hatta zaman zaman can kaybına bile neden olabiliyordu. 1901 tarihinde, Rum Mahallesi'nde oturan Etnas adındaki kişinin evinin bitişiğindeki saman damı bir anda ateş alır. Etraftan hemen yetişen kişilerin sayesinde yangın etrafa sıçramadan söndürülür.²⁹⁴ Zaman zaman kasten çıkartılan yangınlar da söz konusuydu. Ancak yangını çıkartanlar ile ilgili sıkı takibatlar yapılmaktaydı. Kapudan Yorgi'nin tasarrufunda olan, Ovacıklı Mustafa'nın ikamet ettiği, Meğri'ye yarım saat uzaklıkta bulunan ev, 1909'da kasten yakılmış ve zanlı iki şahıs tutuklanmıştı.²⁹⁵

Bazen de aileler arasındaki çatışmalar, hiç istenmeyen olaylarla sonuçlanmaktaydı. Döğer Köyü'nün Kabtiyan Mahallesi'nde, 1911 tarihinde yangın çıkmıştı. On iki ev mevcut eşya ve hayvanlarıyla alev almıştı. Ateş kısa zamanda, her tarafı sarmıştı. Yangının, Kabti taifesinden Fatma tarafından atılan ateşten çıktığı anlaşılmıştı. Yangını çıkaran her ne kadar tutuklanmış ise de, yangında mallarını kaybeden kimseler çok zor durumda kalmışlardı.²⁹⁶ Yangını kasten çıkaran Fatma, gündüz diğer Kabti taifesinden Dudu ile kavga etmişti. Fatma bu kavgadan sonra, öfkesini yenemeyerek, Dudu'nun oturduğu evi, dört tarafından ateşleyivermişti. Dudu'nun evi, sazdan bir kulübe olduğundan, ateş hemen etrafa yayılmış, eşyası ile evi yanmıştı. Bu olay sadece mal kaybıyla sonuçlanmamış, yangın sonunda, Dudu, iki yaşındaki oğlu Ahmet ile beraber diri diri yanarak hayatını kaybetmişti.²⁹⁷

5.2. Kaçakçılık

Kaza içinde tütün yetiştirilmesi, burada zamanla tütün kaçakçılığına ortam hazırlamıştı. 1904 yılında, Kemer Köprüsü'ne, kırk kadar tütün kaçakçısı gelerek, açık bir şekilde tütün satışına başlamışlardı. Bu kişiler hakkında gerekli takibatlar yapılarak bu tür girişimlere göz yumulmamıştı.²⁹⁸ Kaya Köyü, tütünün en fazla yetiştirildiği köylerden biriydi. Bu köy civarında, pek çok tütün kaçakçısının olması bu nedenle doğaldı. Kaya'ya çok yakın olan, Ayanikola Adası'na, kaçak tütün yüküyle pek çok kayık gelmekteydi. 1905 tarihinde o civar-

²⁹⁴ Ahenk, 20 Teşrin-i evvel 1901.

²⁹⁵ İttihad, 2 Temmuz 1909.

²⁹⁶ Ahenk, 10 Mart 1911.

²⁹⁷ Ahenk, 13 Mart 1911.

²⁹⁸ Ahenk, 2 Teşrin-i evvel 1904.

larda, gözetmen olarak bulunan reji muhafaza memuruyla, Kaya rüsumat memuru, emirlerinde bulunan jandarmalarla reji kolcuları tarafından, altı tütün kaçakçısını yakalayarak tutuklamışlardı.²⁹⁹

Meğri Limanı'na yaklaşan ve bu limanı kullanan gemiler de, kimi zaman, kaçak yüklerle gelmekteydi. 1902 tarihinde Meğri Limanı'na gelen Panaya adındaki Yunan gemisinin, kaçak barut ile yüklü olduğu tespit edilir. Gemiye hemen el konulur. Bu gemideki eşyaların bedellerinin ve miktarlarının yazılması ile, o dönemin liman kaptanı ilgilenir. Meğri Limanı'nda Kaptan Yanya'nın himayesindeki Panaya adındaki gemide, bir kayık, üç yüz seksen altı varil (dört bin dokuz yüz on bir kilo) barut, on altı düzine sandalye ve iki adet saat bulunur. Saatler iki yüz seksen beş kuruş otuz paraya, sandalyeler bin dört yüz otuz altı buçuk kuruşa ve kayık ise bin beş yüz on kuruşa satılarak bedelleri mal sandığına teslim edilir. Barutlar da, mahalli hükümet aracılığı ile liman reisi tarafından Rodos Kalesi'ne gönderilir.³⁰⁰

Meğri Körfezi'nde yer alan küçük adalarda, yabancı zeytinler bulunmaktaydı. Buradaki zeytinler, ruhsatsız bir şekilde aşılınmakta ve bu yöntemle üretilen zeytinler, özellikle 1912 tarihinde kaçakçılar tarafından kullanılmaktaydı.³⁰¹

5.3. Hırsızlık

Kazanın önde gelen zenginleri, ticaretle uğraşan kişilerdi. Dolayısıyla da, hırsızların gözdiktikleri en önemli yerler, tüccarların şehir içindeki mağazalarıydı. Bu tüccarlardan biri olan Aleksandra'nın, 1890 yılında, manifatura mağazası içindeki eski sandığından akçe ve eşya çalınır. Hırsız, adliye üyesi Anton, adliye muavini Mehmed Emin ve polis memuru Rıza Efendilerin çabalarıyla yakalanır.³⁰² 1907 yılında, yine, tüccarlardan Antalyalı Nesim Şevhami'nin, akşamları kapatılıp gidilen mağazasının, her açılışında çekmecedeki paraların noksan olduğu görülür. Bu durum, yaklaşık yirmi gün boyunca böyle devam eder. Kapıları kapalı ve duvarlardan dolayı içeri girilemeyecek kadar güvenli olan dükkan içindeki bu esrarengiz hırsızlık olayı hayretle karşılanır. Bu durumda, mağaza sahipleri ilk olarak bazı müstahdemlerden şüphelenmişlerse de, yapılan takibatta bir sonuca ulaşılamaz. Bu işin hükümetçe yürütülen takibatı da, hep sırdan ibaret kalır. Çünkü olayın çözümlenmesi için, bu gizlilik gerekli görülür. Hırsızlar, Kaza komiseri Batumlu Mehmed tarafından bilinse de, bunların isimleri açık bir şekilde bildirilmez. Onlar da, haklarındaki takibatı anlamadan,

²⁹⁹ Ahenk, 10 Kanun-ı sani 1905.

³⁰⁰ B.O.A., Ş.D., 3 Zilkade 1319, 1414/6.

³⁰¹ Anadolu, 11 Kanun-ı sani 1912.

³⁰² Ahenk, 25 Nisan 1890.

işlerini yapmaya devam ederler. Komiser Mehmed'in aldığı tedbirlerle, 6 Haziranda gece saat iki buçuk sıralarında mağaza içine girip paraları çalmakta olan Rodoslu İshak yakalanır. O sırada, kendisine kılavuzluk yapan arkadaşı Rodoslu Rahami Franko kaçır. Ancak ertesi sabah, gizlendiği Musevi evinin bodrumunda bulunur ve hapse atılır. Suçlarını itiraf eden bu kişilerin çaldıkları bazı nakitlerden, bunların hırsızlık için bir kumpanya oluşturdukları anlaşılır. Hacı İshak'ın aranan evinde, otuz muhtelif anahtar, mağazadan aşırılmış paraların bir kısmı, bir hayli manifatura ve Franko'nun evinde ise manifatura ve çeşitli eşyalar bulunur. Bu kumpanyanın tamamının ortaya çıkarılması için de, tahkikata devam edilir. Hırsızların yakalanmasından önce, mağaza sahibi Nesim Şevhami şöyle bir yol bile düşünür; Çekmeceye çıkmayan bir boya konulacak, böylece hırsız o an için yakalanmasa da ertesi gün bu boyadan teşhis edilecekti. Ancak bu tedbire gerek kalmadan, hırsızlar yakalanmıştır.³⁰³

Zaman zaman devlet görevlileri de, hırsızlıktan nasiplerini alıyorlardı. Postacı Aziz, 1901 yılında, Meğri'den posta çantasını alıp Köyceğiz Kazası'na gitmek için yola çıkar. Yoluna devam ederken, meçhul iki kişi önüne çıkarak, Aziz'in yirmi yedi kuruş akçesiyle ayakkabılarını zorla gasp eder.³⁰⁴

Tüccar Yorgi, 1901 yılında, Meğri'den yaylaya giderken, Karagedik denilen yerde önünü kesen kişilere, eşya ve parasını çaldırır. Bunu yapan hırsızlar, daha önce de birçok kişiyi yaralayan ve işkence eden, Dere Köyü'nden Hurşid, Durmuş, Tokmakoğlu Hasan ve Ali adındaki kişilerdir. Polis memuru Ahmed tarafından, Durmuş dışındakiler, çaldıkları eşya ve paralarla birlikte yakalanırlar. Yakalananlar, suçlarını itiraf ederler.³⁰⁵

1903 yılında, Guleman Köyü'nden Ramazan ile arkadaşı Abdurrahman, zorla para çalmaya kalkışırken yakalanırlar.³⁰⁶

Evlere girip hırsızlık yapanlar da, arkadaşlarıyla birlikte hareket ediyorlardı ve bunu neredeyse bir işe dönüştürmüşlerdi. Kaya Köyü'nde oturan Reyne, kocası vefat ettiği için bir süreden beri yalnız yaşamaktadır. Atanaş, Nikola ve Mihal birlikte hareket ederek silahlı bir şekilde, Reyne'nin evine girip, eşya ve paralarını çalarlar. Hırstofine adındaki kadın da, bu hırsızlara yataklık eder. Ceza Kanunu'nun, iki yüz yirminci maddesi gereğince, Atanaş, Nikola ve Mihal'in beşer sene müddetle İzmir'de küreğe konulmalarına karar verilir. Hırstofine'nin de iki yüz otuzuncu maddeye göre, üç sene müddetle hapis edilmesi uygun bulunur.³⁰⁷

³⁰³ Ahenk, 30 Haziran 1907.

³⁰⁴ Ahenk, 4 Teşrin-i evvel 1901.

³⁰⁵ Ahenk, 20 Teşrin-i evvel 1901.

³⁰⁶ Ahenk, 1 Kanun-ı evvel 1903.

³⁰⁷ B.O.A., A.D., 4 Şevval 90, N:812, s. 165.

5.4. Hapishaneler

Kaza içinde bulunan hapishane, sağlık koşullarına uygun değildi. Bundan dolayı 1885 tarihinde, burada yeni bir hapishane yapılması düşünülmüştü. Aynı dönemlerde Meğri'de bir hükümet konağı da inşa edilmekteydi. Yapılması düşünülen hapishane için, sekiz bin kuruşa ihtiyaç vardı. Ancak o yıl bütçesinde, kazanın bağlı olduğu Menteşe Sancağı hesabındaki ödenek yeterli olmadığından, gerekli olan sekiz bin kuruşun, livadan ödenmesi istenmişti. Verilen yanıtta, kazada bir hapishane inşası lüzumlu görülse de, o yılın inşaat masrafının bunun için yetersiz olduğu belirtilerek beş bin kuruştan fazla olan masrafın, Menteşe Sancağı'nın bir sonraki senenin inşaat ve tamirat masrafından karşılanması bildirilmişti.³⁰⁸

Meğri hapishanesinin tamiri konusunun, 1910 tarihinde de devam ettiği görülmektedir. Bu tarihte de, Meğri hapishanesi, oldukça kötü bir durumdaydı ve hapishanenin bir an önce, tamir edilmesi gerekiyordu.³⁰⁹ Bu nedenle, Maliye Nezareti'nden, 1300 kuruşluk havale istenmişti.³¹⁰ Ancak 1919 yılında bile bu hapishanenin tamiri konusunda Maliye Nezareti'nden olumlu yanıt gelmemişti. Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti'nden gönderilen yazı, bize bunu kanıtlamaktadır.

Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti, Meğri Kazası'na kaleme aldığı yazıda, buradaki hapishanenin inşasında, sağlık koşullarının dikkate alınmadığını ve tamir için gerekli masraf ile, kokuyu ve rutubeti yok etmenin mümkün olmadığını, bu nedenle, yeniden hapishane inşa edilmedikçe yer yer tehlikeli olayların baş gösterebileceğini belirtmişti.³¹¹

5.5. Rüşvet

1902 yılında cinayet suçundan dolayı, Nikoli adındaki kişi zan altında tutulmaktaydı. Bu kişinin vekilliğini, Hacı Yani yapmaktaydı. Hacı Yani, müvekkilinin serbest bırakılması için, savcı muavini Muhittin Bey'e rüşvet teklif eder. Savcı muavini, bu konu hakkında daha rahat konuşmak için, Hacı Yani'yi akşam evine davet eder. Savcı muavini, bu olan bitenin hemen ardından İttihad ve Terakki Kulübü'ne giderek bu durumu azaya anlatır. Bunun üzerine ceza reisi, reji memuru Hakkı, orman tezkere muharreri Hayri ve komiser savcı muavinin evine buluşma saatinden bir saat önce giderek saklanırlar. Vekil Hacı Yani buluşma zamanı savcı muavinin evine gelerek bu cinayet ile ilgili ona bilgi verir. Savcı muavini, vekil Yani'ye ertesi akşam parayı getirmesini söyler. Ertesi akşam, yine bu kişiler, savcı muavinin evinde saklanarak, vekil Yani'yi beklemeye başlarlar. Hacı Yani gelerek, savcı muavinine

³⁰⁸ B.O.A., Ş.D., 6 Zilhicce 1302, 1381/23.

³⁰⁹ Ahenk, 30 Mart 1910.

³¹⁰ Ahenk, 16 Mart 1911.

³¹¹ B.O.A., Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Kalemî (DH.MB.HPS.M), 24 Zilhicce 1337, 39/89.

parayı vermek üzere, otuz dokuzuncu lirayı sayarken, saklanan kişiler, birdenbire ortaya çıkarak rüşvet anını tesbit ederler. Hemen, yaşanan olay ile ilgili bir zabıt düzenlenir ve vekil Hacı Yani suçüstü yakalandığından inkara bile kalkışamaz. Tutulan zabtı, imzalamak zorunda kalır. Bu zabıtle birlikte, tutuklanarak adliyeye teslim edilir.³¹² Hacı Yani'nin dava vekilliğini üstlendiği cinayet davasının mahkemesine İzmir'de devam edilir. Cinayetten suçlu bulunan bu kişi, on beş sene kürek cezasına çarptırılır.³¹³

5.6. Ölümler, İntiharlar, Yaralamalar ve Kazalar

Kazada, cinayet suçundan dolayı aranan birçok kişi bulunmaktaydı. Saritekeli aşiretinden Mustafa, Bekir'i öldürme suçundan aranmaktaydı. 1890 tarihinde bu kişi, Cemal Çavuş tarafından Köyceğiz'de tutuklanarak, resmi kuvvetlerin koruması altında Meğri'ye getirilmişti.³¹⁴ Şerler Köyü'nde oturan Mehmed, 1898 tarihinde, cinayet suçundan aranırken yakalanmıştı. Yine aynı tarihte, uzun süredir aranan ve bir zamandan beri Fırat vadisinde bulunan Kara Yılanoğlu da tutuklanmıştı.³¹⁵

Meğri'de zaman zaman intiharlar da yaşanmaktaydı. Bunlardan bazıları, sevdaya tutulanların intiharlarıydı. Bayır Köyü'nde oturan Koca Mehmed'in eşi ve yirmi yaşlarındaki Şerife'nin kız kardeşi olan Dudu, 1901'de vefat eder. Şerife, bekar kalmış olan eniştesine sevdalanır. Halbuki Şerife, annesi Nazife Hatun tarafından bir sene önce amcasının oğlu Ali'ye nikahlanmıştı. Ali ve Şerife'nin düğünleri yapılırken, Şerife şiddetli keder ve seveda ile Mişe Çukur Deresi'ne gider ve kendisini asarak intihar eder.³¹⁶

Aynı kızı sevenlerin mücadelesi kimi zaman ölümle sonuçlanmaktaydı. 1909 yılında, Akdağ'ın Çayır mevkiinde, Kadı Köyü'nden Yörük Hacı Baytar ile Hacı Ahmed aynı kızı sevdalanırlar. Bu nedenle aralarında meydana gelen kavgada Hacı Baytar, Hacı Ahmed'i öldürerek kaçar.³¹⁷

Kaza içinde fahişlikle uğraşan kişilerin de olduğu görülüyor. Hatta fahişeler zaman zaman kişiler arasında çatışmalara da yol açabiliyordu. 1901 tarihinde, Karaçulha Köyü'nden Ali'nin evlatlığı Mustafa, Develer Köyü'nden Kabakoğlu İsmail ve Hazar Ahmet oğlu İbrahim isminde iki arkadaşıyla beraber, fahişe takımından Tavşan kızı Huriye'yi Gebeles yaylasında Kürt Veli'nin evine götürür. Orada eğlenerek vakit geçirirlerken, Seydiler Köyünden Abdullah Çavuş oğlu Ömer, Tarla Mehmed oğlu Osman, İmam oğlu Yusuf, Sarı

³¹² **İttihad**, 6 Nisan 1910.

³¹³ **Ahenk**, 20 Mart 1911.

³¹⁴ **Ahenk**, 6 Kanun-ı sani 1890.

³¹⁵ **Ahenk**, 2 Teşrin-i evvel 1898.

³¹⁶ **Ahenk**, 13 Mart 1901.

³¹⁷ **İttihad**, 8 Ağustos 1909.

oğlu Mehmet, İzaneli Ali, Hasan oğlu Nasuh, Katır oğlu Mustafa, Menkeş köyünden Hüseyin oğlu Halil, Emin ve Abaloğlu Hasan, Huriye'yi almak üzere Kürd Veli'nin evini basar. Silaha sarılıp ev içinde bulunanlara ateş ederler. İki taraf arasında meydana gelen çatışmada, Ali'nin evlatlığı Mustafa ve saldıranlardan Abdullah Çavuş oğlu Ömer öldürülmüş, Tarla Mehmet oğlu Osman kaçarken yaralanmış, saldırganlardan Sarı oğlu Mehmet, İzaneli Ali, Hasan oğlu Nasuh, Hüseyin oğlu Halil, Emin ve Abaloğlu Hasan tutuklanmış ve diğerleri hakkında hızlı bir takibat başlatılmıştı.³¹⁸

Nedeni bilinmeyen cinayet olaylarında, genellikle en yakın kişiler göz altına alınmaktaydı. 1901 tarihinde, Kargı Köyü'nden Hacı Demiroğlu Molla Hüseyin'in karısı Rakya, meçhul bir şekilde öldürülür. Bu olay ile ilgili başlatılan soruşturmada, Molla Hüseyin tutuklanır. Yine aynı köyden Kürt Osman'ın karısı Kezban zehirlenerek hayatını kaybeder.³¹⁹

Bazen, kaza içinde esrarengiz kaybolma olayları da yaşanabiliyordu. Ovacık Köyü'nden Kürtoğlu Maşah adındaki bir kişi, 1901 tarihinde Meğri'ye yarım saat uzaklıkta bulunan Günlükbaşı'ndaki darı tarlasını sulamak üzere sabah evinden ayrılır. Ancak akşam olduğunda, evine geri dönmez. Karısı, çocuklarıyla birlikte, merak içinde aramadık yer, sormadık kimse bırakmadığı halde, Maşah'tan haber alamaz. Bunun üzerine yerel hükümetçe arama çalışmaları başlatılır. Ancak yaşayıp yaşamadığına dair bir haber alınamaz.³²⁰

Meğri Kazası, deniz kıyısında olduğu için, sık sık deniz kazaları ve boğulma olayları ile de karşılaşılmaktaydı. 1902 yılında, kahvecilik ile uğraşan Feygi adındaki kişinin, yirmi yaşlarındaki oğlu Peraşgüh ile eniştesi Manol, geceleyin Göcek'ten deniz yoluyla Meğri'ye gelmek için yola çıkarlar. Ancak hava koşullarının kötü olmasından dolayı, binmiş oldukları kayık devrilir. Manol güçlükle sahile sağ olarak çıkabilmeyi başarır. Fakat Peraşgüh'ün boğularak can vermiş cesedine ulaşılır. Cenaze Meğri'ye nakil edilerek, belediye doktoru ve ilgili memurlar tarafından muayenesi yapılır ve sonra verilen izinle defnedilir.³²¹ 1901 yılında aslen Rodoslu olan ve ticaret amacıyla Meğri'de bulunan Durmuş'un üç yaşlarındaki çocuğu deniz kenarında oynamakta iken, her nasılsa denize düşer. Çocuğun, iki defa dalıp çıktığını ve boğulmak üzere olduğunu görmüş olan, on iki yaşlarında Ali ismindeki zenci bir çocuk elbisesiyle atlayarak onu kurtarmayı başarır.³²² Yine 1904 yılında berber Şerif'in talebe olan oniki yaşlarındaki oğlu Mehmed, talihsiz bir şekilde Meğri limanında denize düşerek boğulur ve hayatını kaybeder.³²³

³¹⁸ Ahenk, 9 Mayıs 1901.

³¹⁹ Ahenk, 23 Mayıs 1901.

³²⁰ Ahenk, 20 Teşrin-i evvel 1901.

³²¹ Ahenk, 19 Kanun-ı sani 1902.

³²² Ahenk, 20 Teşrin-i evvel 1901.

³²³ Ahenk, 23 Mart 1904.

Kazada asayiş muhtemelen iyi bir şekilde sağlanmaktaydı. Ancak zaman zaman, suçluların yakalanmasında gecikmeler görülmekteydi. Aşağıdaki olayda, ayrı ayrı zamanlarda aynı aileden iki kişiyi öldürme teşebbüsleri ile karşılaşmaktayız. 1902 yılında, Üzümlü Köyü'ne gitmiş olan, eşraftan Eşref Bey'in merkez kazaya dönüşü sırasında Çırpıcı Boğazı'nda, yolu kesilir. Bunu yapan kişiler de, Gök Yusuf ve karısıdır. Bu karı-koca Eşref Bey'i öldürmeye kalkışır. Ancak her nasılsa, amaçlarına ulaşamazlar ve Eşref Bey kendini kurtarmayı başarır. Bu kişiler daha önceden de, Eşref Bey'in amcasını öldürmekten aranmaktaydılar. Bu nedenle, haklarında arama ve tutuklama kararı bulunduğundan, bu kişiler ile ilgili takibata bir kat daha gerek görülür. Tutuklanmaları için merkez kazadan köye, yeteri kadar jandarma ve polis memuru gönderilir.³²⁴

Devlet memurlarına yönelik de, nedeni bilinmeyen, cinayet olayları yaşanmaktaydı. 1902 yılında, belediye katibi Eşref Efendi, geceleyin evine gidip kapıdan içeri gireceği sırada, meçhul bir kişi tarafından öldürülür.³²⁵ Yine aynı tarihte, Eldirek Köyü Yaylası'ndan Süllüoğlu Mehmed, Çobanoğlu Ahmet'i bıçakla yaralayarak öldürür.³²⁶ 1903 tarihinde, Bayır Köyü'nden İsmail ve Hami, Bekiroğlu Hüseyin'i kurşunla öldürürler.³²⁷

Tüccarların, hırsızlık sırasında öldürüldüğü durumlar ile de karşılaşmaktayız. 1902 tarihinde, Rodoslu bakkal Ahmet Çavuş, meçhul kişiler tarafından dükkanında öldürülür ve paraları çalınır. Buna kalkışanlar hakkında takibat başlatılır, ancak bu kişiler kazayı çoktan terk etmişlerdir.³²⁸

Kazada öldürme ve yaralama olaylarının yanı sıra, tecavüz olaylarına da rastlanıyordu. O dönemde de, kadınların cinsel tacizlere uğradıklarını gösteren örneklerle karşılaşmaktayız. 1903 tarihinde, Kesteb Köyü'nden Sarioğlu Durmuş, aynı köyde oturan Teslime'ye tecavüz eder.³²⁹ Bir başka olayda Kaya Köyü'nden Yani'nin, on sekiz yaşlarında olan, Nikola'nın evinde hizmetçilik yapan karısı 1909 tarihinde evden ayrılır, bir daha da geri dönmez. Zabıtaca yapılan arama sonucunda, bu kişinin cesedi, katledilmiş bir şekilde deniz kenarında bulunur. Muayenesinde, tecavüz amacıyla boğulduğu anlaşılır.³³⁰

Öldürme olaylarından birçoğunun, nedeni bilinmiyordu. 1903 yılında, Bayır Köyü'nden İsmail ve Ahmed isminde iki kişi, birlikte hareket ederek, aynı köyde oturan Hüse-

³²⁴ **Ahenk**, 19 Ağustos 1902.

³²⁵ **Ahenk**, 26 Eylül 1902.

³²⁶ **Ahenk**, 17 Mayıs 1902.

³²⁷ **Ahenk**, 1 Teşrin-i sani 1903.

³²⁸ **Ahenk**, 5 Teşrin-i evvel 1902.

³²⁹ **Ahenk**, 1 Kanun-ı evvel 1903.

³³⁰ **Ahenk**, 20 Ağustos 1909.

yin'i öldürürler. Bu cinayetin nedeninin anlaşılması için, derinlemesine bir araştırma yapılır.³³¹

Kimi zaman, aynı köyde yaşayanlar kişiler arasında, tarlanın ya da suyun paylaşılmasından kaynaklanan kavgalar da yaşanabiliyordu. Hatta bu kavgaların sonu, ölümle bile sonuçlanabiliyordu. 1904 tarihinde, Zeyve Köyü'nden Salih ve Abdullah, aynı köyden Hüseyin ile su nedeniyle kavga ederler. Ancak, tartışma bir süre sonra büyür ve Hüseyin bu kişiler tarafından öldürülür. Üstelik bu iki kişi ile birlikte hareket eden arkadaşlarının da, bu cinayette payları oldukları anlaşılır.³³²

1904 tarihinde, Dont Köyü civarında, bir insan ceseti bulunur. Bu cesedin muayenesini yapmak için, buraya bir memur heyeti gönderilir. Bu memurların hazırladıkları raporda, cesedin yüzü ve organlarının çürüdüğü ve simasının bozulduğu bildirilir. Bu cesedin, bir hafta önce vefat eden Gökban Köyü'nden on beş yaşlarındaki Ramazan adındaki kişiye ait olduğu anlaşılır. Vücudunda yara bere görülememesine bakılarak eceliyle vefat ettiği görüşü ağırlık kazansa da, olayla ilgili araştırma derinleştirilerek devam ettirilir.³³³

Kazara hayatını kaybedenler de bulunmaktaydı. 1904 yılında, Nif Köyü'nde oturan, Üzümlülü Demirci Ahmet Ali'nin karısı üzerine çam ağacı düşer. Bu talihsiz kazaya uğrayan kadın hayatını kaybeder.³³⁴

Cinayet suçundan arananların sayısı, azımsanamayacak kadar çoktu. Mahalli ekipler, bunlar hakkında sıkı takibatlara devam etmekteydi. Sonuçta, pek çok firariyi yakalamayı başarıyorlardı. Zeyve Köylü Hüseyin'in katillerinden aynı köyden Ahmed, Hasan, Abdullah ve Çavuşoğlu Emin uzun bir süre zabıtanın kaçmayı başarmışlar, ancak 1904 tarihinde yakalanmışlardı.³³⁵ 1905 tarihinde, Karaçulha Köyü'nün Bölükçam mevkiinde, Halil adındaki biri, Mehmed adındaki bir kişiyi kurşunla öldürmüştü ve olayın ardından hemen tutuklanmıştı.³³⁶ Yine 1905'de İnlice Köyü'nden Ramazan, Topacoğlu Osman'ı öldürdükten sonra yakalanmıştı.³³⁷ Bir başka cinayet olayı, 1911 tarihinde, Tahtacı Agoş Ali'nin öldürülmesiydi. Bu cinayeti gerçekleştiren Kör Ali tutuklanmıştı.³³⁸

³³¹ Ahenk, 21 Teşrin-i evvel 1903.

³³² Ahenk, 15 Haziran 1904.

³³³ Ahenk, 1 Teşrin-i sani 1904.

³³⁴ Ahenk, 23 Mart 1904.

³³⁵ Ahenk, 17 Ağustos 1904.

³³⁶ Ahenk, 23 Mart 1905.

³³⁷ Ahenk, 2 Mart 1909.

³³⁸ Ahenk, 17 Ağustos 1911.

5.7. Eşkîyalık

Eşkîyalık, sakat düzenlerin ortaya çıkardığı evrensel bir olgudur. Merkezi devlet gücünün çeşitli iç ve dış nedenlerle zayıf düşmesiyle, ekonomik ve sosyal yasalar geçersiz hale gelir, her türlü haksızlık alıp yürür. Eşkîyalığın temelini oluşturan merkezi devlet otoritesinin çöküşü, haksızlıkları ve zulmü gündeme getirir. Bu tür olumsuzluklar da toplumlarda bir hak arayışını, yani başkaldırı ve ayaklanma türünde eşkıyalığı doğurur. Başkaldıran kişi, güçlülerin koyduğu kurallara, uygulamalara karşı çıkarken, sosyal çevresinin dileklerini, beklentilerini de yerine getirdiği için desteklenen bir davranış içindedir. Eşkîyalar, toplumda devrimci ya da siyasal ve toplumsal isyancı olarak görülmemelidir. Onlar yalnızca boyun eğmeyi reddeden ve bunu yaparken de diğerlerinin arasından sivrilen köylülerdir. Bireysel boyun eğişi karşı çıkma arzuları ve kapasitelerinin dışında, bir parçasını oluşturdukları köylülerden daha farklı düşüncelere sahip değillerdir.³³⁹

Meşhur eşkıya reislerinden, Ali 19. yy.'ın ikinci yarısında kendisine bağlı, yirmi otuz kadar arkadaşıyla birlikte, Meğri Kazası içinde halkı ve yolcuları alıkoyarak düzeni bozmaktaydı. Ali, biraderi Durmuş ile birlikte, alıkoydukları kişileri öldürecekleri sırada, zabıta ile silahlı bir çatışmaya girer. Çatışma sırasında, eşkıya Durmuş, zabıta çavuşunu öldürür ve diğerini de birkaç yerinden yaralar. Her iki eşkıya da, zabıta tarafından yakalanarak tutuklanırlar.³⁴⁰

19. yy. sonunda Meğri'de, kalabalık bir eşkıya grubuyla daha karşılaşırız. 1875 yılında halkı bezdiren bu eşkıyalar arasında Murtezi Köylü Kör Ahmed, Patlangıç Köylü İkizoğlu Ahmed, Karyaba Köylü Çemet Süleyman, Papas Köylü Arnavud Ahmed Ali, Karaçulha Köylü Kara Hayri, Arap Ali, Eldirek Köylü Koca Mahmud, Dodurga Köylü Karabıçak Abdurrahman ile Evliyaoğlu diğer Abdurrahman yer almaktaydı. Oldukça uzun süredir halkı rahatsız eden bu kişiler, Bölükağası Mehmed Çavuş ve arkadaşları tarafından yakalanırlar. Bu eşkıyaların, o zamana kadar halka verdiği zararlara ilişkin soruşturma başlatılır. Bu kişilerin çok sayıda insan soyduğu anlaşılır. Aralarından bazıları da suçlarını itiraf eder. Ancak içlerinden Çoban Osman'ın dışındakiler hakkında verilen cezalar, emsaline nispetle hafif görülür. Bu nedenle, suçları yeniden görüşülerek, Ceza Kanunu'nun altmış ikinci maddesi ve kanunun on dokuzuncu maddesi gereği, hapsedilmeleri uygun bulunur. Buna göre, Osman'ın 1889 senesi Ekim ayının onuncu gününden itibaren sekiz, İkizoğlu Ahmed'in aynı ayın on ikinci, Köroğlu Ahmed'in on sekizinci, Çemet Süleyman ve Koca Mahmud'un dördüncü, Evliyaoğlu Abdurrahman'ın beşinci, Karabıçak Abdurrahman'ın on

³³⁹ YETKİN, Sabri (1996), *Ege'de Eşkîyalar*, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 8-13.

³⁴⁰ B.O.A., *Y.A.Hus.*, 27 Nisan 92, 159/39.

ikinci, Araboğlu Ali'nin on dördüncü, Ali'nin on yedinci, Ahmed Ali'nin on dokuzuncu günlerinden itibaren yedişer sene, müddetle küreğe konulmak üzere Kıbrıs'a gönderilmelerine karar verilir. Ancak karar, Kıbrıs hapishanelerinin yenilenmeye ihtiyacı olması nedeniyle, tutukluların İzmir'de pranga edilmeleri şeklinde değiştirilir. Binbaşıoğlu Ali, üç sene müddetle livada kürek cezasına çarptırılır. Ayrıca eşkiya tarafından çalınan malların, sahiplerine verilmesi ve eşkiyaya yataklık eden zanlıların da sorgulanması kararı alınır. Eşkiyalara yataklık ettiği düşünölen kişilerden biri, Elmalı Kasabalı Yani'nin çiftliğinde kahya olan Kör Kavrak'tır. Bu kişi, bu eşkiyalar ile, bir iki defa kendi nezdinde görüşmüştür. Hatta eşkiyalar emanet olarak, kendisine bir tay, bir at ve bir buzağılı kara sığır bırakmışlardır. Bu hayvanları, Mustafa adındaki bir kişiden aldıkları anlaşılmış ve hayvanların hükümet aracılığıyla sahibine geri verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁴¹

Halkı en fazla rahatsız eden durumlardan biri, eşkiyaların, evleri basarak tehditle para almaya kalkışmalarıydı. Papas Köyü'nden olan İbrahim, 1904 yılında, uzunca süredir zabıta tarafından aranmaktaydı. İbrahim, üç arkadaşıyla beraber, silahlı olarak Akdağ denilen yerde bulunan Batlangıç köylü Kara Nasuh'un evine baskın yapar. Birtakım tehditlerle, Kara Nasuh'tan, para talebinde bulunur. Ancak Kara Nasuh'un buna karşı çıkması sonucunda, taraflar arasında çıkan kavgada, Kara Nasuh'un oğullarından Bayram ile kardeşleri Recep ve Naim, haydut İbrahim tarafından, vücutlarının birkaç yerlerinden kurşunlanarak vurulurlar. Merkez kazadan gelen zabıta memurları ve jandarma birlikleri, duruma el koyar. Kavgada yer alanların hepsi tutuklanır ve merkez kazaya gönderilerek, haklarında soruşturma başlatılır.³⁴² Eşen Nahiyesi'nden haydut Ramazan daha önceden yakalanmıştır. Ancak birlikte hareket ettiği arkadaşları hala aranmaktaydı. Bu aranan kişilerden Kabaağaçlı İbrahim nahiye onbaşısı tarafından bulunur. Ancak, takip müfrezesinin elinden yakayı kurtarmak için silahına sarılarak yirmi kadar kurşun atar. Yine de, sonunda, müfrezenin gösterdiği sabır ve savunmaya dayanamayarak yakalanır.³⁴³

³⁴¹ B.O.A., A.D., 4 Muharrem 292, N:812, s. 215.

³⁴² Ahenk, 17 Temmuz 1904.

³⁴³ Ahenk, 18 Mart 1904.

ALTINCI BÖLÜM

6. GÜNDELİK YAŞAM

6.1. Kaza İçinde Gündelik Yaşam

6.1.2. Gay-i Müslimlerde Gündelik Yaşam:

Rum ailelerin yaşam tarzları ile ilgili bilgileri, bize açık bir şekilde sunan kaynak şeriye defterleridir. Bu defterlerde kayıtlı kişilerin öldükten sonra bıraktıkları miraslarına bakarak, aileler hakkında yorum yapabiliyoruz. Ayrıca bu durum bize, Müslüman aileler ve Hıristiyan aileler arasında, gündelik yaşamdaki farklılıklar ile ilgili de ipuçları vermektedir.

Öncelikle, sıradan bir Rum ailesinin, elindeki mal ve mülklere bakalım. Dimitri'nin ailesine bıraktıkları içinde, mutfakta kullanılan eşyalar olarak tepsi, sefer tası, tencere, sini, saplı tas, kapaklı tas, kapaklı sahan, çanak, tava, leğenin yanı sıra, ev eşyaları olarak da yorgan ve sandık yer almaktaydı.³⁴⁴

Şimdi de, sıradan bir Rum kadının bıraktığı eşyaları inceleyelim. Mutfakta kullanılan eşyalar olarak çanak, kapaklı tencere, tava ve ayrıca yiyecek olarak donyağı bulunmaktaydı. Bu Rum kadını kıyafet olarak, ipek gömlek ve ipek entari gibi eşyalar kullanılmaktaydı.³⁴⁵

Ancak gelir düzeyine bağlı olarak, Rum ailelerin sahip oldukları mal ve mülkler oldukça farklılaşmaktaydı. En çok dikkat çeken nokta, Rum kadınların sahip oldukları ziynet eşyalarının, gelir düzeyi doğrultusunda artmasıydı. Harsi adındaki Rum kadının, yaşarken kullandığı mücevherleri, bize bu düşüncüyü doğruluyor. Harsi, 3000 kuruş nakit para ve 792 Fransız Lirasının yanı sıra, yeni binlik rabia altını, yıldız boyun halkası, 3 altın göğüslük, gümüş bilezik, 3 yıldız yüzük ve 1 çift yıldız küpe geride bırakmıştı.³⁴⁶ Yine bir başka Rum kadın Rabina'nın sahip olduğu ziynet eşyaları arasında, 4 altın göğüslük, 1 altın gerdanlık, 1 altın küpe ve 1 çift altın yüzük bulunmaktaydı.³⁴⁷ Mariye ise, 3500 kuruş nakit paranın yanı sıra 50 rabia altını, 11 çift altın küpe, 3 adet göğüslük ve 2 çift altın küpeye sahipti.³⁴⁸ Ekonomik durum yükseldikçe, altının yanısıra elmas mücevherlerle de karşılaşırız. Erini'nin yaşarken kullandığı ziynet eşyaları içinde, 1 altın kordonlu saat, 1 çift altın bilezik, 1 çift

³⁴⁴ Meğri Şeriye Sicili (M.Ş.S.), 6 Zilkade 1313, No:158, B:113, s. 59.

³⁴⁵ M.Ş.S., 6 Zilkade 1313, N:158, B:123, s. 60.

³⁴⁶ M.Ş.S., 12 Muharrem 1314, N:158, B:138, s. 69.

³⁴⁷ M.Ş.S., 25 Muharrem 1315, N:158, B:244, s. 123.

³⁴⁸ M.Ş.S., 25 Muharrem 1319, N:161, B:43, s. 17.

altın elmas küpe, 1 takı inci, 5 altın düğme, 3 altın yüzük ve 1 elmas yüzük bulunmaktaydı.³⁴⁹ Despina'nın dahil olduğu Rum ailenin, Meğri'nin en ileri gelen ailelerinden olduğu ortadır. Bu görüşü desteklemek için, Despina'nın kullandığı ziynet eşyalarına bir göz atalım. 2 çift altın bilezik, 1 altın kordonlu saat, 1 altın madalyon, 7 altın yüzük, 2 elmas yüzük, 2 çift büyük ve küçük elmas küpe, 1 gümüş küpe, 9 Macar altını, 2 Konstanti altını, 12 İstanbul altını, 24 eski yirmilik, 10 yeni yirmilik, 8 altın, 3 Osmanlı beşyüzlük Lirası, 1 İngiliz Lirası ve 8 seksenlik Mahmudiye, Despina'nın eşyaları arasında yer almaktaydı.³⁵⁰

Rum ailelerin evlerinde bulunan eşyalara bakarak, nasıl yaşadıklarını kurgulayabiliriz. Yukarı Mahalle'de oturan Andorya'nın evinde, yere kilimler ve çullar serilirdi. Gömlek ve çamaşır takımları sandıklarda saklanırdı. Yere serilen döşeklerdeki yatak takımları üzerinde, yorgan ve battaniyelerle uyunurdu. Aynı zamanda, minderlerin üzerinde oturulurdu. Ancak bu ailede sandalyenin de olması, yer minderlerinin yanı sıra, sandalyelerde de oturulduğunu bize kanıtlıyor. Yemek yerken de tencere, tabak, çanak ve bakır kap gibi eşyalar kullanılırdı.³⁵¹

Yine Rum ailelerinde ekonomik durumun yükselmesi, beraberinde daha konforlu bir yaşamı getirmekteydi. Erini'nin evinde, Meğri'nin genelinde varolan, yerde döşek üzerinde yatma geleneğinin dışında karyolanın varlığını görüyoruz. Erini'nin ev eşyaları içinde, demir karyola, karyola engeleği, karyola örtüsü, ipek yatak çarşafı, atlas yorgan, dolap, sandalye ve trabza örtüsü gibi değişik eşyalar yer almaktaydı.³⁵² Rum ailelerin bir kısmı da, yemeklerini sandalyelere oturarak, masada yemekten ibaretti. İliye'nin bıraktığı eşyalar içinde, ilginç olarak uzun sofra peşkirleri bulunmaktaydı.³⁵³ Bu durum Rumların, Avrupa'daki geleneklerini, burada da sürdürdüklerini kanıtlamaktadır.

Kılık kıyafetlerine baktığımızda, özellikle vefat eden Rum kadınlardan kalan eşyalar, bize önemli ipucu vermektedir. Rum kadınların kullandıkları kıyafetler içinde, ipek gömlekler, ipek entariler, şallar, çoraplar, donlar, gecelikler, gebelikler ve üç etekler bulunmaktadır. Kadın kıyafetlerinde, ağırlıklı olarak ipeğin kullanıldığını ve o dönem için, ipeğin pahalı malzemeler içinde yer aldığını gözden kaçırmamak gerekir.

Kazara, barut ile hayatını kaybeden Yasef'in, geride bıraktığı mal ve mülkler arasında alaca, yorgan, ipek kumaş, basma, endaze, Şam malı alaca, fes, Trablus taklidi kuşak, yazma, urgan, amerikan bezi, ispirto, sigara kağıdı, saçma, şişe, asma kilit, ağaç tarak, yazı kağıdı, düğme, tüfek, baharat, biber, kağıt, şerit, iplik, kurşun, şap, şeker, kahve, sabun, silahlık,

³⁴⁹ M.Ş.S., 4 Ramazan 1319, N:161, B:93, s. 43.

³⁵⁰ M.Ş.S., 28 Zilkade 1323, N:163, B:26, s. 79.

³⁵¹ M.Ş.S., 20 Cemaziyel ahir 1315, N:159, B:13, s. 134.

³⁵² M.Ş.S., 4 Ramazan 1319, N:161, B:93, s. 43.

³⁵³ M.Ş.S., 25 Zilhicce 1320, N:161, B:22, s. 106.

terazi ve endaze bulunmaktaydı. Bıraktıklarına bakılırsa Yasef, ticretle uğraşan bir Yahudiydi.³⁵⁴

Levissi Köyü, Rumların yaşadığı bir köydü. Yukarı Mahalle'de yaşayan Reyne'nin evi, eşya açısından oldukça zengindi. Ev eşyaları içinde, tahta sandık, teneke sandık, kilim, çul, yorgan, minder, ipek işlemeli yastık, ihram, çarşaf, yastık yüzü, tirabza, trabza örtüsü, minder örtüsü, dokuma yastık yüzü, örme ve kumaş yastık yüzü, Trablus kuşak, ipek şemsiye, buhurdanlık, kantar, terazi, dirhem, çulha tezgahı, ibrik, leğen, ayna, lamba, fener, şamdan, sandık mutfak araç gereçleri içinde çanak, tas, tabak, sini, tencere, kahve değirmeni takımı, tepsi, su testisi, sarı tunç kaşık takımı, hamur teknesi, el bardağı, zeytinyağ bardağı, sürahi, su kupası, gümüş kaşık, tatlı kupası, toprak ibrik, saç ayağı, maşa, satır ve su tası yer almaktaydı.³⁵⁵

Şimdi de, Meğri'de mağaza sahiplerinin sattıkları ve sahip oldukları mallara göz atalım. Meğri'de yaşayan Yahudi Salaman tarafından işletilen mağazada amerikan bezi, döşeklik bez, alaca, kuşak, iplik, dülbent, mendil, mintan, ipek kuşak, Şam alacası, sarıklık, çoraplık, palto, yazma, gömleklik, yorgan, sırmalı kadife aba, endaze, astarlık, kadife, beyaz fanila ipliği, çiçekli tülbent, basma fanila, mendil, yün kuşak ve saten bulunmaktaydı.³⁵⁶ Bir diğer mağaza Hacı Vasil'e aitti. Vasil'in bıraktığı mağazadaki ve evindeki eşyalar oldukça zengindi. Vasil'in evinde, odaların içinde, yere kilimler seriliyor, pencerelere perdeler asılıyordu. Odalardaki çiçek saksılarının içinde, rengerank çiçekler bulunuyordu. Duvarlara asılan resimler değişik bir hava yaratıyordu. Ayrıca bir köşede konsol ve ayna vardı. Mutfaktaki yiyecekler içinde İngiliz pirincinden çeşitli baharatlara kadar değişik yiyecekler bulunmaktaydı. Sandalyelere oturarak masada yenen yemekte, gümüş sofra takımı kullanılıyordu. Kahvenin ve kahve fincanlarının da bulunması, o dönemde kahve içmenin yaygın bir alışkanlık olduğunu göstermektedir. Vasil'in, mağazasında ise, altın terazi, döşeklik basma, perde, alaca, yazlık fanila, amerikan bezi, astarlık bez, don, Trablus iplik kuşak, fistanlık, pantolonluk iplik, battaniye, perde, kağıt kutu, iplik, sarıklık, kağıt, kalem, endaze, dirhem terazi, çuha, çuha aba, kemer, fes, çorap ipliği, nişadır, fes boyası, tentene, makara iplik, yazma, ipek, düğme ve kopça yer almaktaydı. Bu dönemde evlerde konsoldan çiçek saksısına kadar hiç tahmin edemediğimiz eşyaların kullanılıyor olması ilginçtir. Vasil'in kaza içinde iki katlı evi ve iki katlı mağazası ve Levissi köyünde bir mağazası bulunmaktaydı. Bütün mal mülklerinin değeri 26.110 kuruşa yaklaşmaktaydı.³⁵⁷ Yasef adındaki Musevinin de kaza içinde

³⁵⁴ M.Ş.S., 2 Safer 1321, N:161, B:36, s. 117.

³⁵⁵ M.Ş.S., 3 Rebi-ül evvel 1325, N:163, B:144, s. 149.

³⁵⁶ M.Ş.S., 4 Zilhicce 1324, N:163, B:124, s. 135.

³⁵⁷ M.Ş.S., 8 Receb 1326, N:163, B:149, s. 247.

işlettiği bir mağazası vardı. Mağaza içinde, sabun, lavanta, tütün tabakası, fincan, iplik, çorap, sigara kağıdı, kurdele, kuşak, ihram, ipekli alaca, Şam alacası, kapsül, yağ, mum, boncuk, tavla zarı, makara iplik, Yahudi pervanteribezi, sedef, Trablus kuşak, peştamal, düğme, çuha mintan, güllü dastar, fes, kaput bezi, peşkir, yumak iplik, mendil, çuvaldız, bez perde, basma perde, basma döşek yüzü, dirhem, terazi ve el kantarı yer almaktaydı. Muhtemelen kendi evinde bulunan eşyaları arasında kurşunkalem, mürekkep, defter, mektup zarfı, pul, yazı kağıdı, demir ve şimşir tarak, yorgan, tütün, bezeme, lamba fitili, ayna, oyun kağıdı, lamba şişesi, gözlük, pabuç yağı, tüfek, saçma, eye, hırdavat, testere, fener, çakı, limon tuzu, sakız, kahve, konyak, pirinç, baharat, kaşık, teneke sahan, çinko tabak, sandık ve masa bulunmaktaydı. Yasef'in yaklaşık 7345 kuruş değerinde mal ve mülkü vardı. Kaza içinde tavla ve oyun kağıtlarının bulunması bazı talih oyunlarının o dönemde de bilindiğini ve oynanadığını kanıtlamaktadır. O dönemde yazı araç gereçleri olarak, kurşunkalem, mürekkepli kalem ve yazı kağıtları kullanılmaktaydı. ³⁵⁸

16.000 kuruş civarında mal ve mülke sahip olan merkez kazada oturan Haralombos, oldukça fazla eşya geride bırakmıştı. Kaza ileri gelenlerinden olan Haralombos'un emlakları içinde, çok farklı eşyalar göze çarpılmaktadır. Bu kişinin, muhtemelen, bir meyhane ya da kahvehanesi bulunmaktaydı. Çünkü eşyaları içinde, şarap kupaları, ayaklı su kupaları, rakı kadehleri, konyak, şarap, rom, bira dolu şişeler, anason, teneke rakı okkası, rakı kazanı alet ve edavat takımı, nargile, tabaklı çay ve kahve fincanları, çaydanlıklar, çay tasları, çay şekerlikleri, çinko taslar, toprak tabaklar, bakır güveçler, bakır tencereler, mangal, maden kevgirler ve tavalar bulunmaktaydı. Rakı kazanının bulunması, rakıların işletme sahipleri tarafından imal edildiğini göstermektedir. Kahvehanelerde nargile keyfi o dönemde de vardı. Ayrıca, sardelye dolu kutular, turşular ve hardal, çeşitli mezelerin yapıldığını işaret edebilir. Sahip olduğu emlaklar içindeki diğer eşyalar da o döneme göre oldukça farklıdır. Aydınlanma aracı olarak, asma lambalar, karpuz lambalar ve duvar lambaları kullanılmaktaydı. Duvarlarda, asma saatler vardı. Odalara yerleştirilen kanepeler ve sandalyelerde oturuluyordu. O dönem için çok nadir gördüğümüz mermer taşlı aynalı bir konsol ve camlı bir dolap da bulunmaktaydı. Muhtemelen bunlar içki şişelerinin ve kadehlerinin saklandığı yerlerdi. Ayrıca masaların üzerine üç çatallı şamdanlar konularak aydınlanmada bu yoldan da yararlanılıyordu. Pencerelelere perdeler asılıyordu. Yerlere Frenk kilimleri ve mısır hasırları serilmekteydi. Mutfakta, pirinç, makarna, arpa şehriye ve fasulye gibi yiyecekler bulunmaktaydı. Yemek yaparken zeytinyağı ve sadeyağ kullanılıyordu. Ayrıca yeni bahar, karanfil ve hindistan cevizi gibi, yiyeceklere değişik tadlar veren şeylerin de kullanıldığını görüyoruz.

³⁵⁸ M.Ş.S., 25 Rebi-ül evvel 1327, N:163, B:246, s. 297.

Haralambos'un belki de özel eşyaları diyebileceğimiz malları arasında, berber makinesi, kurşunkalemler, mürekkep, zarflar, yazı kağıtları, sigaralık, tütün tabakası, gümüş saat ve altın yüzük bulunmaktaydı.³⁵⁹

Rumlar içinde, birçok kişiye borç vererek, tefecilik yapanlara da rastlanmaktadır. Kesikkapı Mahallesi'nde hissesine sahip olduğu kahvehanenin üstünde oturan Hayman bu kişilerden biriydi. Hayman vefat ettiği zaman, Kaya'nın Aşağı Mahallesi'nden Nikola'dan 820 ve Mihal'den 452 kuruş, Kaya'nın Yukarı Mahallesi'nden Mustafa'dan 800, Dimitiri'den 222 ve diğer Dimitri'den 634 kuruş, Kaya'nın Menasız Köyü'nden Hasan'dan 231 ve Mustafa'dan 105 kuruş, Meğrili Mehmed'den 495 kuruş, Üzümlü Köyü'nden Mehmed'den 10.200 kuruş, Kesikkapı Mahallesi'nden Hasan'dan 600 kuruş, Keçiler Köyü'nden Ayşe'den 600 kuruş, Meğri'de oturan Mustafa'dan 960 kuruş, Abdurrahman'dan 137 kuruş 20 para ve Andorya'dan 140 kuruş olmak üzere toplam 16.396 kuruş 20 para alacağı bulunmaktaydı.³⁶⁰

19. yy.'ın sonlarında, Meğri'de fotoğrafçılık sanatının var olduğunu görmekteyiz. Osmanlılara bu sanat dalını, taşıyanlar Osmanlı gayr-i müslimleri olmuştur. Meğri merkezinde yaşayan Mihal, aslen Sakız Adası'ndan gelerek buraya yerleşmişti. Sahip olduğu fotoğraf makinesi sayesinde çekmiş olduğu fotoğraflarla geçimini sağlamaktaydı. Mihal'in nasıl bir sorunu vardı bilinmez ama 1901 tarihinde intihar ederek talihsiz bir şekilde yaşamını son verdi. Çok fazla bir malı yoktu. Ailesine bıraktığı miras içinde tek değerli eşyası, 650 kuruş değerindeki fotoğraf makinesiydi.³⁶¹

6.1.3. Müslümanlarda Gündelik Yaşam

Öncelikli olarak şunu belirtmekte yarar var ki, aşağıda da göreceğimiz üzere Müslüman kesiminin gayr-i müslim kesim kadar renkli ve şatafatlı bir yaşamı söz konusu değildi. Bunu uğraştıkları mesleklere ve zenginliklerine bağlayabiliriz. Ancak Müslümanlar içinde çok geniş arazi sahibi varlıklı toprak ağalarının bile çok farklı bir yaşam sürdürdükleri söylenebilir. Öyleyse, bu durumu daha çok toplulukların bağlı olduğu gelenek ve göreneklerle açıklamak gerekiyor.

Müslümanların evlerinde genellikle yerlere çullar ya da kilimler serilirdi. Yere konulan minderler üzerine oturulurdu. Isınmak için odalardaki ocaklardan başka, soba ve mangallar da kullanılmaktaydı. Masa ve sandalye çok fazla bilinmiyordu. Yemekler, tencerelerde ve sahanlarda pişirilirdi. Çoğu zaman ortadaki kabtan yenilirdi. Sadece kahveyi herkes ayrı

³⁵⁹ M.Ş.S., 19 Rebi-ül ahir 1319, N:161, B:62, s. 24-26.

³⁶⁰ M.Ş.S., 29 Zilhicce 1323, N:161, B:30, s. 112.

³⁶¹ M.Ş.S., 1 Zilkade 1319, N:161, B:102, s. 50.

içerdi. Çoğunlukla yere serilen döşeklerde yatılırdı. Yatakta üstü örtmek için yorgan ve kimi zaman battaniye kullanılırdı.

Müslümanlar içinde, diğerlerine göre biraz daha farklı bir yaşam sürdüren kişiler genellikle yerel yöneticilerdi. Merkez kazada oturan devlet görevlileri başta olmak üzere, Müslüman ailelerin yaşam tarzlarına bir göz atalım. Üç kadınla evli olan kazanın Vergi Katibi Mehmed'in evinde, seccade, heybe, toprak testi, mangal, toprak ibrik, teneke leğen, şemsiye, tencere, tava, kahve takımı ve lamba kullanılmaktaydı.³⁶²

Orman Süvari Memuru Mehmed Mahir'in kullandığı eşyalar, daha çok işiyle alakalıydı. Sahip olduğu eşyalar, çizme, heybe, ayı derisi, çakal derisi, kürk, çorap, saat ve kırbaçtı.³⁶³

Üst düzey görevlilerden biri olan rüsumat müdürlüğünde bulunan, İsmail Zühdü Efendi sabahları hamam takımlarını alarak hamamın yolunu tutardı. Hamamda yıkandıktan sonra, fanilasını, pantolonunu, gömleğini, yeleğini, ardından resmi ceketini, çoraplarını ve ayakkabılarını giyer ve işine giderdi. İşinde sık sık yazı takımını kullanırdı, çünkü resmi yazılarını bununla yazardı. Yorgun geçen bir günün ardından, evinin yolunu tutardı. Evine gelince, karısının ibrikten döktüğü su ile, elini yüzünü yıkar, kendisi için hazırlanmış yer sofrasına geçerdi. Yemeğini bitirip hemen, halı seccade üzerinde namazını kılar, duasını ederdi. Evinin penceresindeki perdeyi açarak, o gün başından geçen şeylerle ilgili, sık sık düşüncelere dalarlardı. Karısı yemeğin ardından mis kokulu kahve fincanını getirir, şamdandan gelen loş ışık etrafında, karşılıklı kahve içerlerdi. Keyifli bir sohbetin ardından, zamanın nasıl geçtiğini anlamazlardı. Yere serilen kilimin üzerindeki çarşaf serili yün şiltede, yorgan ve battaniyelerini üstlerine çekerek uykuya dalarlardı.³⁶⁴

Meğri Belediye Başkatibi Eşref Efendi, 9 Eylül 1902 tarihinde, Meğri'de katledilerek öldürülmüştü. Eşref Efendi, günlük hayatında kıyafet olarak gömlek, fanila, fes, elbise takımı ve geceleri yatarken de entari kullanmaktaydı. Soğuk havalarda yün paltosunu, yağmurlu günlerde de, muşamba yağmurluğunu giyiyordu. Evi lamba ile aydınlatılıyor, yerlere serilen kilimler üzerinde bulunan hazır sandelyeler üzerinde oturuluyordu. Ayrıca uyumak için demir karyola kullanılıyordu. Evin pencereleri, perdelerle örtülüydü. Duvarlarda saat ve ayna asılıydı.³⁶⁵

Edhem Bey kazanın başarılı kaymakamlarındandı. İki, üç ve dört mecdi nişan hümayuna ve Girit madalyasına sahipti. İşinden dönüşünde, paltosunu çıkarır, elini yüzünü yıka-

³⁶² M.Ş.S., 25 Rebi-ül evvel 1322, N:161, B:49, s. 187.

³⁶³ M.Ş.S., 13 Rebi-ül ahir 1324, N:163, B:88, s. 113.

³⁶⁴ M.Ş.S., 25 Receb 1314, N:158, B:188, s. 94.

³⁶⁵ M.Ş.S., 23 Cemaziyel ahir 1320, N:161, B:150, s. 82.

yıp, abdest leğeninde abdestini alır ve namazını kılardı. Çok soğuk günlerde, Alaşehir yapımı sobasının daha da yakınında otururdu. Özellikle yakın dostları yemeğe davet edilmişse, etraf- lıca bir yemek hazırlığı, daha gündüzden telaşla evde başlamış olurdu. Etler, kıyma makinesinden geçirilir ve misafirlerin gelmesine yakın mangala konurdu. Hemen, en yeni çatal, kaşık, bıçak ve Avrupa yapımı tabaklar çıkarılarak, güzel bir sofraya kurulurdu. Uzun bir yemek faslının ardından, yerdeki yün ve pamuk minderlerde sohbete devam edilirdi. Kahve değirmeninde yeni ezilmiş kahve, cezvelerle mangalın üzerinde kora konur ve pişmesi bek- lenirdi. Kahve fincanlarına konulan kahvelerin yanında da, tütün tablasından yapılan sigara- lar tütürülürdü. Mangalda iyice yanan kora, çay ibriği yerleştirilir, gece boyunca burada kalan ibrikten, sıcak sıcak çay servisleri yapılırdı. Misafirlerin uğurlanmasının ardından Edhem Bey, sandalyesine bir süre oturur, ertesi gün, kaymakamlıkta yapacağı işlerle ilgili planlar yapardı. Sandığından çıkardığı, ipek geceliğini giyerek, Girit'ten getirdiği battaniye- sini üstüne çekerek yün yastığına başını koyar ve derin bir uykuya dalar.³⁶⁶

Jandarma piyadesi Ömer, giysi olarak gömlek, fes, iç donu ve kuşak kullanmaktaydı. Evinde ise, çarşaf, keçe ve ibrik gibi ev eşyaları bulunmaktaydı.³⁶⁷

Kaza içinde eczacılık faaliyetlerinin de var olduğunu söyleyebiliriz. Burada, tabii ki tek başına bir eczaneden bahsedemeyiz. İçinde sağlık ile ilgili malların da satıldığı dükkanlar bulunmaktaydı. Aslen Rodoslu olup Meğri'de oturan Ahmed'in malları arasında, 5 kutu öksürük hapi, lavanta dolu şişeler, pudra dolu kutular, mentol lavantası dolu şişeler ve fitik kuşakları yer almaktaydı.³⁶⁸

Eşen Nahiyesi'ne bağlı Kesteb Köyü'nden Mahmud'un bıraktığı mallar içinde oldukça ilginç olarak 15 adet kitapçık bulunmaktaydı. Bu durum ilginçtir, çünkü kaza içinde kitap sahibi olan kişilerle çok nadir karşılaşmaktayız.³⁶⁹ Yenif Karacebe Köyü'nden Mehmed de, 4 cild kitaba sahipti.³⁷⁰ Her iki kişinin de yaklaşık 20.000 kuruş civarında serveti vardı. Bu durum, özellikle zengin ailelerin kitaplara sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Ailelerdeki nüfus sayısı ile ilgili genel bir fikire sahip olabilmemiz için, şeriye defterle- rini incelemeye devam edelim. Şeriye defterlerinden yaklaşık 280 kişinin mirasçılarını ince- lediğimizde bu kişilerin içinde iki, üç, dört çocuğa sahip olanların sayıca fazla olduğu gö- rülmektedir. Çocuk sayısı yedinin üstünde olan aile sayısı sadece 40 iken çocuk sayısı bir ve altı arasında değişen ailelerin sayısı 220'ye ulaşmaktadır. Bu durum, ailelerin çocuk bakı- mından çok kalabalık olmadığını kanıtıyor. Şunu da belirtmek gerekir ki, evli ailelerin için-

³⁶⁶ M.Ş.S., 29 Rebi-ül evvel 1322, N:161, B:67 s. 202.

³⁶⁷ M.Ş.S., 14 Zilhicce 1321, N:161, B:12, s. 159.

³⁶⁸ M.Ş.S., 23 Receb 1318, N:161, B:59, s. 196.

³⁶⁹ M.Ş.S., 4 Şaban 1314, N:158, B:188, s. 96.

³⁷⁰ M.Ş.S., 21 Safer 1313, N:158, B:1, s. 11.

de, çekirdek ailelerin yanı sıra, anneleri, babaları hatta kardeşleri ile birlikte oturan aileler ile de karşılaşmaktayız.

Kaza içinde kimi zaman çok eşle evliliğin de tercih edilebildiği görülmektedir. Yaklaşık 280 aileden 44'ü çift eşli 2'si ise üç kadın ile evlidir. Bu durumun ne ile bağlantılı olduğunu kestirmek güçtür. Ekonomik durumu iyi olanlar çift evlilik yapmıştır diye bir sonuca ulaşsak dahi, ekonomisi kötü olan insanların da bu tür evliliklere yönelmeleri tek başına bu düşüncenin yeterli olmadığını kanıtlamaktadır. Bu durumda aile reislerinin kendi soylarını devam ettirmek için, erkek çocuk istekleri gibi başka faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekir. Bu düşüncenin de tek başına yeterli olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü yukarıda bahsedilen 280 ailedeki çocuk sayısında erkeklerin kız çocuklardan daha fazla olduğunu görüyoruz.

Müslüman aileler içinde genel uğraşı alanı, Rum ailelerden farklı olarak, tarım ve hayvancılıktır. Rumlar, kaza içinde birçok ticari alanda kendilerini göstermektedir. Müslüman ailelerin, ticarete payları gerçekten çok az görülmektedir. En zengin Müslüman aile reisleri dahi ağalık ünvanı ile ön plana çıkmaktadır. Toprak ağaları içinde, Karaçulha Köyü'nden Ali Ağa'nın sahip olduğu hayvanlar içinde, 175 koyun, 8 deve, 1 katır ve 2 öküz vardı. Ürettiği tarım ürünleri arasında ekili 133 kile buğday, 10 kile arpa, 60 kile mısır darısı ve 10 kile nohut bulunmaktaydı. Bu ürünlerin bir kısmı yayladaki bir kısmı ise sahildeki tarlalarında ekilmişti. Zengin bir toprak ağası olmasına rağmen Ali Ağa'nın evindeki eşyalar oldukça sıradandı. Bu eşyalardan bazıları yazgı keçe, çuval, deve yünü kilim, çakmaklı tabanca, kantar, heybe ve urgandı. Dikkati çeken bir nokta, bu kişinin başkalarına verdiği borçlardı. Rodoslu Mustafa'ya 12.000 kuruş, Rodoslu İbrahim'e 34.000 kuruş ve Zorlar köyünden Ömer'e 200 kuruş borç para vermişti. Geride bıraktığı miras, 67.738 kuruş gibi önemli bir rakama ulaşmaktaydı.³⁷¹ Göcek köyünde ön plana çıkan zengin Müslüman ailelerden biri, Hacı Hüseyin'in ailesiydi. Sahip olduğu hayvanlar, 2 deve, 1 beygir, 1 tay, 3 öküz, 5 kısarak, 2 dana, 2 merkep, 40 keçi ve 12 arı kovanından oluşmaktaydı. Yine, yayladaki ve sahildeki tarlalarından yılda 1040 kile buğday, 380 kile arpa ve 520 kile mısır darısı elde edilmekteydi. Aynı zamanda evinde, içecek olarak kahvenin bulunması, özellikle zengin eşraf arasında, bu alışkanlığın bu dönemde varlığını kanıtlamaktadır. Hacı Hüseyin bunların dışında da, hayvan yuları, çuval, döşek keçesi, yorgan, seccade, hamur leğeni, kadayıf tepsisi, gümüş kordonlu saat, leğen, ibrik, kazan, sini, gümüş Yatağan bıçağı, kahve takımı, nacak ve tahra gibi eşyalara sahipti.³⁷²

³⁷¹ M.Ş.S., 1 Zilhicce 1322, N:161, B:50, s. 188.

³⁷² M.Ş.S., 21 Receb 1322, N:163, B:105, s. 16.

Kargı Köyü'nden Karaoğlu Ali'nin sahibi olduğu dükkanın içinde, 38 beygir ve katır nalı, 12 merkep nalı, 9 kıyye kına, 2 kutu sigara kağıdı, 214 paket tütün, 10 saz teli, 10 deste tarak, 16 tesbih, 8 kıyye taban pençesi, 36 yumak iplik, 6 yazma, 8 fes, 8 iplik makarası, kuşak, basma, sarıklık, çarık ve terazi bulunmaktaydı. Evindeki eşyalar ise, silahlık, ustura takımı, sini, pabuç pençesi, kahve, şeker ve tuzdu.³⁷³

Bazı kişiler de, sahip oldukları emlaklarla ön plana çıkmaktaydı. Zeyve Köyü'nden Molla Mehmed'in, tahtadan iki katlı üç tane ve tek katlı bir tane evi ve bir ambar ile köyün içinde değirmeni vardı. Bütün mülklerin toplam değeri 15.000 kuruşa ulaşmaktaydı. Bu kişinin daha çok tarımla uğraştığı anlaşılmaktadır. Sahip olduğu diğer mal ve mülkleri arasında 3 deve, 9 öküz, 2 sığır, 1 merkep, 60 zeytin ağacı, ağaçlı bahçe, 20 kile susam, 240 kile mısır darısı, 60 kile buğday, ev eşyaları olarak da döşek, yorgan, yastık, kilim, seccade ve çuval yer almaktaydı.³⁷⁴

Mal ve mülklerinin değeri, 5000 kuruştan fazla olan ailelerin sahip olduklarını incelediğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır. Bu zengin ailelerinin çoğunun, birden fazla evi vardı. Tahtadan altı üstlü iki katlı ya da tek katlı evler, ambarlar, samanlıklar, sahilde ve yaylada ayrı ayrı evler, dükkanlar, değirmenler, damlar ve ağaçlı bahçeler bu emlaklardan bazılarıydı.

Müslüman kadınların bıraktıkları mal ve mülkleri içinde, Rum kadınlarda gördüğümüz kadar olmasa da zinet eşyaları da bulunmaktaydı. Keçiler Köyü'nde vefat eden Emine'nin zinet eşyaları arasında 27 tane rabia altını, 1 mahmudiye yarımı ve 22 adet yirmilik altın yer almaktaydı. Emine kıyafet olarak da entari ve gömlek gibi eşyalar kullanmaktaydı. Ayrıca, bıraktığı miras arasında Rum kadınlardan farklı olarak, hayvanlar da bulunmaktaydı. Emine, 5 sığır, 4 düge ve 1 öküzü de ailesine miras olarak bırakmıştı.³⁷⁵

Gebeler Köyü'nden Hatice'nin kullandığı eşyalar, kadife aba, ipek kuşak, tepelik, tarak, gümüşten maşallah, gümüş yaka düğmesi ve yirmilik altındı.³⁷⁶ Yanıklar köyünden Meryem'in, 3 altın, çeyrek Osmanlı Lirası, çeyrek Fransız Lirası, 5 mahmudiye altını, 20 yirmilik altın ve 2 gümüş iğneliği bulunmaktaydı.³⁷⁷

Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Hasan Ağa'nın eşi Zatinur Hanım'ın evinde kullandığı eşyalar oldukça çeşitliydi. Mutfakta kullandığı eşyalar arasında kahve değirmeni, havan, kapaklı tencere, kadayıf tepsisi, çanak, leğen, yumurta tavası, sefer taşı, tabak, sac ayağı, tas, çinko tepsisi, tabak, bardak, fincan, sepet ve elek bulunmaktaydı. Ev eşyaları içinde ayna,

³⁷³ M.Ş.S., 3 Cemaziyel evvel 1325, N:163, B:178, s. 164.

³⁷⁴ M.Ş.S., 8 Muharrem 1326, N:163, B:83, s. 214.

³⁷⁵ M.Ş.S., 3 Zilkade 1323, N:163, B:10, s. 72.

³⁷⁶ M.Ş.S., 3 Şaban 1313, N:158, B:70, s. 40.

³⁷⁷ M.Ş.S., 1 Rebi-ül evvel 1325, N:163, B:153, s. 151.

pamuk yastık, basma ve ipek yorgan, minder, ihram, battaniye, yorgan yüzü, namazlık, ipek çarşaf, masa örtüsü, sırmalı yastık yüzü, tırabza örtüsü, bohça, sandık ve şemsiye yer almak-
taydı. Kullandığı kıyafetler ve eşyalar ise gömlek, ipek ve basma entari, hırka, yazma, kemer
ve kunduraydı. Ayrıca bilezik, mahmudiye altını, yirmilik altın, eski altın, rabia altın, ufak
altın, Osmanlı altını ve eski altın gibi ziynet eşyalarına sahipti.³⁷⁸

6.1.4. Evlilikler ve Boşanmalar

Evlilikler, kişilerin aile kurmaları için önemli bir adımdı. Yapılan evliliklerde, evlenen
çiftlerin, çok küçük yaşta evlendirildiklerini görüyoruz. Hatta bir kısmı henüz buluğa erme-
den, bu tür evlilikler yapmaya zorlanıyordu. Kimlerle evlenileceği konusunda ise, hiç şüphe-
siz, aile büyüklerinin sözü geçmekteydi. Akraba evlilikleri de, kızın dışarıya gitmemesi için
çoğu zaman başvuru bir yöntemdi. Ancak, bütün bu anlattıklarımız doğrultusunda yapılan
evliliklerin büyük bir kısmı düzgün bir şekilde yürümekteydi.

Zorla yapılan evliliklerin ardından, eşlerin birbirleriyle yaşadıkları sorunlar, kadının
başka bir erkekle kaçması ile bile sonuçlanabiliyordu. Çenger Köyü'nden Hüseyin ile
Durkadın'ın evliliği beş gün sürmüş ve Durkadın evlilik kuralları doğrultusunda davranma-
yarak, Raşit Çavuş adında başka bir kişi ile kaçmıştı.³⁷⁹

Yapılan evliliklerde, kızların yaşının küçük olması, davalara neden olabiliyordu. Bu
nedenle açılan davalarda, evlenen kızların yaşları da araştırılıyor ve yaşlarının uygun olup
olmadığına dikkat ediliyordu. Atlıdere Köyü'nden Süleyman'ın Fatma ile evliliği iki yıl
sürmüştü. Evlendikleri tarihte Fatma'nın bir yakını olmadığından, Ahmed Tevfik Efendi'nin
izinnamesi ile bu evlilik yapılmıştı. Ancak sonraları, Fatma'nın evlendiği sırada 9 yaşında
olduğu anlaşılmış ve bu nedenle nikahı fesh edilmişti.³⁸⁰ Zorlar Köyü'nden Salih ile amcası-
nın torunu Ayşe'nin evliliğinde de benzer bir sorunla karşılaşılıyor. Ayşe'nin babası, kızının
evlendiği sırada, yani 1895 senesinde, 7-8 yaşlarında olduğunu ileri sürerek, henüz buluğa
erişmediğini bu nedenle evliliğinin geçersiz olduğunu ileri sürmüştü. Bu gerekçeyi öne süre-
rek kızını yanında tutmaktaydı. Ancak dinlenen şahitler doğrultusunda, Ayşe'nin evlendiği
sırada 11 yaşında, kocası Salih'in de 15 yaşında olduğu ortaya çıkmıştı. Bu evlilik bu neden-
le kaldığı yerden devam etmişti.³⁸¹ Yine Kesikkapı Mahallesi'nden Mehmed ile Fatma ev-
lendikten sonra Fatma'nın vekili Yahya, Fatma'nın reşit olmadığını iddia ederek, nikahın

³⁷⁸ M.Ş.S., 16 Şevval 1326, N:163, B:162, s. 256.

³⁷⁹ M.Ş.S., 25 Cemaziyel ahir 1313, N:158, B:55, s. 34.

³⁸⁰ M.Ş.S., 25 Cemaziyel ahir 1314, N:158, B:171, s. 89.

³⁸¹ M.Ş.S., 29 Şaban 1313, N:158, B:82, s. 47.

feshini talep etmişti. Ancak Fatma'nın 19 yaşında olduğu, sicil nüfus kaydından anlaşıldığından, evliliği geçerli kabul edilmişti.³⁸²

Gönüllü bir şekilde yapılmayan evliliklerde sürekli sorunlar yaşanmaktaydı. Çaltılar Köyü'nden Halil'in, 13 yaşındaki Emine ile beş aydır devam eden evliliği süresince, Emine Halil'i istemediğinden kendini ona hiçbir şekilde teslim etmemiştir.³⁸³

Kazada, yaşanan ilginç olaylardan biri de babası belli olmayan bir kişinin ortaya çıkmasıydı. Elif'in annesi Zeynep Hatun, bundan 35 sene önce evli olmadığı halde hamile kalmıştı. Elif Hatun'un babasının belirsiz olduğu konusunda, bazı kişiler de şahitlik yapmışlardı.³⁸⁴

Birbirlerini seven kişilerin, başkalarıyla evlenmiş olmaları bile, onlar için bir engel değildi. Kancılar Köyü'nden Mehmed, Ceylan Köyü'nden Meryem ile 21 gün evli kaldıktan sonra, Ceylan Köyü'nden Hasan, babasının yardımıyla, Meryem'i zorla dağa kaldırmış ve onunla nikahlanmıştı. Ancak Meryem, önceden Mehmed ile nikahlı olduğundan sonraki nikahı geçersiz sayılmıştı.³⁸⁵

Kimi zaman kişiler evlendikten sonra da beklenmedik olaylarla karşılaşılıyor. Döğür Köyü'nden Hamid, Yaka Köyü'nden Asiye ile 1903 senesinde evlenmişti. Ancak bir süre sonra Asiye, Yaka Köyü'nden Koca Ali tarafından zorla dağa kaldırılmıştı. Koca Ali Asiye'nin bekaretini yok etmişti.³⁸⁶

Erkekler, sevdikleri kızları kimi zaman zor kullanarak dağa kaldırırlardı. İbecik Köyü'nden Şükrü, Hafize'nin kendi karısı olduğu konusunda ısrarlı olmasına rağmen, Hafize, Şükrü'nün nikahlı eşi olmadığını, kendisini zorla dağa kaldırdığını ve nikahlamak için kendisine şiddet gösterdiğini ifade etmişti. İbecikdere Köyü Muhtar-ı Evveli Hasan, şahit olarak dinlenmiş ve Hafize'nin kendi rızasıyla, Şükrü ile Ramazan Ağa'nın hanesinde nikahlandığını açıklamıştı. Hafize'nin bütün çabalarına rağmen bu evlilik geçerli sayılmıştı.³⁸⁷ Yine, İbecikdere Köyü'nden Afife, Şükrü'nün kendisini zorla dağa kaldırdığını, nikah için zorladığını kendisinin nikaha asla razı olmadığını, çünkü kendisinin Mehmed ile nişanlı olduğunu iddia etmiş ve bu kişi hakkında dava açmıştı.³⁸⁸

Evlilik olaylarında aile üyeleri arasında anne babanın dışında sözü geçenler ailenin erkek üyeleri idi. Çenger Köyü'nden 20 yaşındaki Hafize, annesi ve babasının ölümünden sonra ağabeyleri ile birlikte yaşamaya başlamıştı. Hafize, reşit olmasına rağmen çok sevdiği

³⁸² M.Ş.S., 15 Şaban 1326, N:163, B:148, s. 247.

³⁸³ M.Ş.S., 14 Cemaziyel ahir 1314, N:158, B:170, s. 87.

³⁸⁴ M.Ş.S., 23 Ramazan 1314, N:158, B:204, s. 103.

³⁸⁵ M.Ş.S., 20 Şevval 1314, N:158, B:210, s. 107.

³⁸⁶ M.Ş.S., 8 Rebi-ül evvel 1318, N:161, B:44, s. 183.

³⁸⁷ M.Ş.S., 26 Şevval 1326, N:163, B:170, s. 260.

³⁸⁸ M.Ş.S., 4 Şevval 1327, N:163, B:285, s. 293.

Osman ile evlenmek istemekte ancak ağabeyleri buna izin vermemekteydi. Çünkü, Hafize onların ev işlerini yapmaktaydı. Hafize'nin talebi üzerine köyün ihtiyar heyetine danışılarak bu evliliğe bir engel olmadığı anlaşılmış ve Hafize'nin Osman ile nikahına izin verilmişti.³⁸⁹

Evlilikler kimi zaman da askere alınmamak için erkekler tarafından bahane olarak kullanılıyordu. Eşen Nahiyesi'nin Gülümet Köyü'nden İbrahim, eşi Ayşe'nin evine gelmeyerek, başka köyde oturduğunu ve onu boşamadığı halde boşadığı gerekçesiyle, Yakabağ köylü Durmuş Ali ile nikahlanmaya kalkıştığını dile getirmişti. Ayşe buna karşılık, eşi İbrahim'in boşanmasının, askere gitmesine neden olacağından, boşadığı halde bunu açıklamadığını belirtmişti. Eşen Nahiyesi Müdürü Osman Efendi mahkemede şahit olarak, İbrahim'in Ayşe'ye bakmadığını, Ayşe'nin şunun bunun yanında sefil olduğunu, İbrahim'e bunu sorduğunda, Ayşe'den boşandığını duyduğunu söylemişti. İbrahim ise savunmasında "Osman Efendi karından boşandın mı ki bakmıyorsun" dediğinde "bakmamaklık ile boşanılır mı" diye cevapladığını ve burada geçen boş sözünü boşanma olarak onun anladığını ileri sürmüştü. Sonuçta, Ayşe ve Osman'ın aralarındaki nikahın devam ettiği anlaşılmaktadır.³⁹⁰

Evliliklerde yaşanan önemli bir sorun da, evlendikten sonra erkeklerin askerlik sorunlarının devam etmesiydi. Kadınlar, askere alınan kocalarını, uzun süre beklemek zorunda kalıyorlardı. Askerde kocasını kaybedenler mahkemeye başvurarak bunu, şahitlerle kanıtlar ve bu şekilde boşandıklarını kabul ettirirlerdi. Dodurga Köyü'nden Hava, kocasını askere göndermiş, ancak orada vefat ettiğini öğrenmişti. Mahkemede şahitlerini dinleterek, eşi İdris'in askerde öldüğünü kanıtlamış, bu durumda boşanmış bir kişi olduğu mahkeme tarafından da kabul edilmişti.³⁹¹

Kocalarını askerde kaybedenler, kocalarının askerde öldüğünü kanıtladıktan sonra istedikleri kişiler ile evlenebiliyorlardı. Bayat Köyü'nden Ayşe, kocası Ahmed'i askere göndermiş ve bir süre sonra onun öldüğü haberini almıştı. Yemen'de kocası ile askerlik yapan arkadaşlarını mahkemede şahit olarak dinletmiş ve bu şekilde kocasının ölümü mahkemece tasdik edilmişti. Ayşe de kocasını uzun süre bekleyişinin ardından mahkemenin bu ölümü tasdik etmesiyle birlikte Mehmed adında bir kişi ile evlenmişti.³⁹²

Kızlar, nişanlılarını askere gönderdiklerinde, uzun bir bekleyiş başlardı. Çünkü, işin sonunda askerden dönmek de vardı. Bu yüzden, askere gidenler bazen, nişanlarını bozarak gitmek zorunda kalıyorlardı. Keçiler Köyü'nden Saliha, Abdurrahman ile evlenmek istediğini ve bunun için reşit olduğunu ileri sürmesine rağmen, Keçiler Köyü ihtiyar heyetinin

³⁸⁹ M.Ş.S., 17 Şeval 1326, N:163, B:156, s. 252.

³⁹⁰ M.Ş.S., 9 Safer 1324, N:163, B:60, s. 98.

³⁹¹ M.Ş.S., 20 Zilhicce 1314, N:158, B:229, s. 115.

³⁹² M.Ş.S., 10 Zilhicce 1326, N:163, B:191, s. 270.

şahadetname düzenlemekten kaçındığını iddia eder. 15 Kasım 1908 tarihinde Keçiler köyünden gelen yazıda, Saliha'nın askerde olan Habib ile nişanlı olduğu ve nişanın bozulması durumunda nikahına izin verileceği belirtilir. Şahitler, Habib'in Saliha'ya nişan olarak verdiği bir adet yirmilik altın ile bir adet yazmayı askere gideceği sırada geri aldığını, kendisini beklemek zorunda olmadığını ifade ettiğini söyleyerek şahitlik etmişlerdi. Böylece, Saliha'nın Mehmed ile nikahına izin verilmişti.³⁹³

Kocasını ölen kadınların, yeniden evlenebilmesi için aradan 130 gün gibi bir zamanın geçmesi gerekmektedir. Aradan bu süre geçtikten sonra kadınlar mahkemeye başvururlar ve evlenmek için izin alırlardı. Yazı Köyü'nden Durkadın'ın eşi Ahi Mehmed, 30 Eylül 1906 tarihinde vefat etmişti. Durkadın, kocasının ölümünden 130 gün geçtikten sonra Hasan ile evlenebilmişti.³⁹⁴

Kızlar reşit olduktan sonra mahkemeye başvurarak istedikleri kişiler ile evlenmek için izin alabiliyorlardı. Çayan Köyü'nden Elif, mahkemede, bülüğa erdiğini ve Ramazan ile evlenmek istediğini dile getirmişti.³⁹⁵

Boşanma sık görülen bir olaydı. Koca istediği zaman, bir gerekçe göstermeden karısını boşayabiliyordu. Evliliklerin çok az bir kısmının kadının isteği ile sona erdiğini söyleyebiliriz. Boşanmayı koca istemişse, kadının, miktarı daha evlenirken kararlaştırılmış olan bir meblağı ve ayrıca üç aylık geçimine yetecek kadar parayı isteme hakkı vardı.³⁹⁶

Evliliklerin sona ermesinde en önemli sebeplerden biri, erkeklerin başka kadınlarla ilgilenmeye başlamaları ve asıl eşlerine artık bakmamalarıydı. Ovacık Köyü'nden Şaban ile eşi Havari'nin evliliğinde sorunlar yaşanmaya başlamıştı. Şaban her ne kadar karısının kendisine itaat etmediğini söylese de, Havari'nin böyle davranmasının haklı bir gerekçesi vardı. Şaban, karısı Havari'nin takım altınlarını bozdurarak, ikinci bir eş almıştı.³⁹⁷

Evliliklerde erkekler eşlerine bakmayınca, kadınlar da babalarının evine sığınmaktaydı. Döğür Köyü'nden Medine, Mehmed ile evli olduğu halde kocasının izni olmaksızın babasının yanında kalmaktaydı. Gerekçe olarak da, kocası Mehmed'in kendisine bakmadığını göstermekteydi.³⁹⁸

İçinde yaşadığımız dönemde evliliklerde yaşanan şiddet olaylarına, bu dönemde de tanık oluyoruz. Evliliklerde erkeklerin eşlerine karşı şiddet göstermeleri, ayrılıkların en

³⁹³ M.Ş.S., 3 Zilhicce 1326, N:163, B:181, s. 264.

³⁹⁴ M.Ş.S., 1 Muharrem 1324, N:163, B:126, s. 137.

³⁹⁵ M.Ş.S., 15 Rebi-ül evvel 1326, N:163, B:88, s. 217.

³⁹⁶ FARUQHİ, Suraiye (1997), **Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 117.

³⁹⁷ M.Ş.S., 27 Rebi-ül ahir 1325, N:163, B:176, s. 162.

³⁹⁸ M.Ş.S., 17 Zilhicce 1326, N:163, B:186, s. 268.

önemli sebeplerinden biriydi. Patlangıç Köyü'nden Ahmed Ali, Karaçulha Köyü'nden Dudu ile 1906 Temmuzunda evlenir. Ancak iki sene boyunca devam eden evliliklerinde sorunlar yaşanır. Bu çiftler arasında yaşanan sorunun, şidete dayalı bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü şahitlere göre, Dudu sürekli kocası Ahmed Ali'den dayak yemektedir. Bütün bunlara dayanamadığından da, kocasının evinden ayrılarak ailesinin yanında kalmaya başlamıştır.³⁹⁹

Evli çiftler arasında, maddi konular da davalara neden olabiliyordu. Levissi Köyü'nün Aşağı Mahallesi'nden Nikola ile İrini evlendikten sonra, İrini, sahip olduğu 15 bin kuruşu, kocası Nikola'ya verir. Nikola da bu aldığı paraya karşılık, oturdukları evlerinin içinde İrini'nin sahip olduğu eşyalar dışında, kendisine düşen değeri yaklaşık 1500 kuruş eden eşyanın üzerinde hiçbir hakkı kalmadığını ve bunları borcu olan 15 bin kuruşun bir kısmı olarak İrini'ye verdiğini açıklar.⁴⁰⁰

6.2. Nafakalar

6.2.1. Yaşlılara Verilen Nafakalar

Yaşları iyice ilerleyenler için yaşlılık gerçekten zor geçen bir dönemdi. Üstelik çocukların da evlenmesinden sonra kendilerine bakacak kimseleri kalmıyordu. Bu yüzden, böyle durumda olanlar, mahkemelere başvurarak, çocuklarından nafaka istemekteydi. Pürnaz Köyü'nden Koca Hasan, 70 yaşlarındaydı. Yaşlılığın getirdiği zorlukların yanı sıra, fakir ve çaresiz bir şekilde, yaşamına devam etmekteydi. Bu yüzden, hayatını devam ettirebilmek için, oğlu Hasan'dan nafaka talebinde bulundu. Hasan'ın babasına her gün, 40'ar para vermesine karar verildi.⁴⁰¹ Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Hacı İsmail 76 yaşına girmişti ve etrafında bakacak kimsesi yoktu. Bu nedenle oğulları Hamdi ve Haydar'dan her gün 30'ar para nafaka almaya başladı.⁴⁰² Rodoslu olup Meğri'de oturan Emine geçinemeyecek kadar fakir ve çaresiz olduğundan, oğlu Ali'den nafaka talebinde bulundu. Ali, annesinin ihtiyaçları için her gün 100 para nafaka vermeyi kabul etti.⁴⁰³

³⁹⁹ M.Ş.S., 2 Muharrem 1326, N:163, B:192, s. 271.

⁴⁰⁰ M.Ş.S., 17 Zilkade 1326, N:163, B:167, s. 260.

⁴⁰¹ M.Ş.S., 15 Muharrem 1313, N:158, B:4, s. 6.

⁴⁰² M.Ş.S., 1 Muharrem 1314, N:158, B:140, s. 70.

⁴⁰³ M.Ş.S., 10 Safer 1325, N:163, B:135, s. 143.

6.2.2. Çocuklara Verilen Nafakalar

6.2.2.1. Boşanan Eşlerden Alınan Nafakalar

Evliliklerde boşanma, çoğunlukla anlaşamamaktan ya da, çift eşlilikte kadınların birbiriyle geçinememelerinden kaynaklanmaktaydı. Boşandıktan sonra, çocuklar genellikle anneye bırakılıyordu. Ancak bu, yeni bir sorun doğuruyordu. Çünkü çalışmayan anne, hem kendine hem de çocuklarına bakmak zorunda kalıyordu. Maddi anlamda da, çok önemli sorunlar yaşıyordu. İşte bu durumda, çocukların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için, babalarından nafaka bağlanmaktaydı. Meğri'nin Tepesidelik denilen yerinde oturan Güllü, 1,5 yaşındaki kızı Hatice için, eski eşi Arap Said'den nafaka talebinde bulunmuş ve Hatice'ye her gün için 46'şar para nafaka bağlanmıştı.⁴⁰⁴ Yine Tepesidelik denilen yerde oturan Zeliha, boşandığı eşi Hacı Hasan'dan olma iki aylık kızı Saniye ile birlikte sıkıntılar içinde yaşamaktaydı. Bu nedenle Hacı Hasan, her ay kızı için 25 kuruş nafaka vermeye başlamıştı.⁴⁰⁵ Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Nafia'nın üç yaşındaki kızı Rafia'ya, babası Mestan, günde 40'ar para nafaka vermekteydi.⁴⁰⁶

Boşandıktan sonra mahkeme, çocuklar için, nafaka bağlanmasını ve böylece hem çocukların hem de kadınların, daha rahat yaşamalarını sağlamaya çalışmaktaydı. Ancak mahkeme kararı ile bağlansa dahi erkeklerin, nafakaların ödenmesinde, çok büyük titizlik gösterdikleri söylenemez. Günlükbaşı Köyü'nde oturan Emine, aynı köyde misafir olarak kalan Giritli bahçıvan Mustafa ile evlenir ve kızları Sıdıka dünyaya gelir. Ancak Emine, Mustafa'dan boşandıktan sonra, hem kendisinin hem de kızının malı olmadığından, güçlükler çeker. Mustafa kızı için, günde 20 para nafaka ödemek durumunda kalır.⁴⁰⁷ Sıdıka 1,5 yaşına geldiğinde Emine mahkemeye tekrar başvurur. Çünkü eski eşi Mustafa, kızı Emine için ödemek zorunda olduğu nafakayı düzenli bir şekilde ödememektedir. Yeniden, nafakanın ödenmesi gerektiğine ilişkin mahkemeden karar çıkar ve Mustafa bu konuda mahkeme tarafından uyarılır.⁴⁰⁸ Emine, eski eşi Giritli Mustafa'dan ayrıldıktan dört sene sonra, Eldirek köyünden Mehmed ile evlenir. Bu durum karşısında Mustafa, kızı Sıdıka'nın annesi Emine'nin yanında kalmasına itiraz eder. Sıdıka'nın bakımı, Emine'nin annesi Ümmühan'a bırakılır. Çocuğun bakımı için de günde 60 para nafaka bağlanır.⁴⁰⁹

⁴⁰⁴ M.Ş.S., 1 Rebi-ül evvel 1313, N:158, B:7, s. 14.

⁴⁰⁵ M.Ş.S., 10 Rebi-ül evvel 1313, N:158, B:12, s. 17.

⁴⁰⁶ M.Ş.S., 13 Cemaziyel evvel 1314, N:158, B:163, s. 84.

⁴⁰⁷ M.Ş.S., 26 Cemaziyel evvel 1319, N:161, B:140, s. 75.

⁴⁰⁸ M.Ş.S., 9 Ramazan 1321, N:161, B:2, s. 141.

⁴⁰⁹ M.Ş.S., 10 Muharrem 1323, N:163, B:114, s. 20.

Anne baba boşandığı zaman, çocuklara kimin bakacağı sorunu ortaya çıkmaktaydı. Anne genellikle ikinci evliliğini yaptığında, çocukların kimde kalacağı meselesi yaşanmaktaydı. Anne başka biriyle evlilik yaptıysa, çocuk annede bırakılmamaktaydı. Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Ümmügülsüm'ün yanında, 4 yaşındaki Ali, evlatlık olarak kalmaktaydı. Ali'nin annesi, başka biriyle evlendiğinden, Ali'nin bakımını Ümmügülsüm üstlenmişti. Ali'nin babası, oğlunun ihtiyaçlarının karşılanması için, ayda 30 kuruş nafaka ödüyordu.⁴¹⁰

Üzümlü Köyü'nden Güllü Hatun, boşandığı eşi Kesikkapı Mahallesi'nden Ahmed'den 250 kuruş alacağı olduğunu ileri sürerek hem bu meblağın hem de 70 para nafakanın verilmesi talebinde bulunmuştu. Ahmed ise, Güllü'nün yaklaşık 2,5 senedir kendisine itaat etmediğini, sonra evine gelerek bir çocuk doğurduğunu ve bu çucüğün başkasından olduğunu söylese de bunu kanıtlayamamıştı. Ahmed, 250 kuruşu bir anda ödemeye gücü yetmediğinden, Üzümlü Köyü'ndeki 1,5 dönüm bahçeyi bunun karşılığı olarak, Güllü'ye vermeyi teklif etmişti. Ancak Güllü, bahçeyi değil, doğrudan parayı istemekteydi. Bu durumda Ahmed, Güllü'ye her gün 40 para nafaka ve borcu olan 250 kuruşu ayda 31 kuruş vererek ödemeyi kabul etmek zorunda kalmıştı.⁴¹¹

Kimi zaman, eşleri vefat ettikten sonra çocuklarıyla kalan erkeklerin çocuklarının bakımını belirli miktarda nafaka ödemek koşuluyla, başka kişilere bıraktıkları da oluyordu. Meğri Telgraf Çavuşu İsmail Hakkı'nın, 1,5 aylık kızı Kadriye'nin annesi vefat edince, çocuğa kim tarafından bakılacağı sorunu ortaya çıkmıştı. Bu durumda, Hanife Hanım nafaka karşılığında çocuğa, rüştüne erinceye kadar bakmayı kabul etmişti.⁴¹²

Yine benzer bir durum, Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Mehmed Bey'in ailesinde de yaşanmıştı. Mehmed'in eşi Refika Hanım vefat etmiş ve sekiz aylık kızları Nigar'ın bakımı Mehmed'e kalmıştı. Mehmed kızı Nigar'ın bakımını, her gün 60 para nafaka vermek karşılığında başka bir kadına bırakmıştı.⁴¹³

6.2.2.2. Mirastan Bağlanan Nafakalar

Eşlerden birinin ölümüyle başlayan sıkıntılar, genellikle kalan mirastan nafaka alınarak atlatılmaya çalışılmaktaydı. Vefat eden anne ya da baba, çocuklarına miras bırakıyordu. Ancak reşit oluncaya kadar, çocuklar bu mirasa dokunamıyorlardı. Böyle durumlarda anne ya da baba mahkemeye başvurarak, mahkemeden çocuklarının zaruri ihtiyaçlar için, ölen eşinin bıraktığı mirastan nafaka bağlanması talebinde bulunuyordu. Kesikkapı Mahallesi'nde otu-

⁴¹⁰ M.Ş.S., 1 Zilhicce 1325, N:163, B:39, s. 192.

⁴¹¹ M.Ş.S., 18 Muharrem 1322, N:161, B:39, s. 179.

⁴¹² M.Ş.S., 4 Şevval 1321, N:161, B:2, s. 153.

⁴¹³ M.Ş.S., 16 Safer 1323, N:163, B:132, s. 29.

ran Kemahlı İbrahim, arkasında eşini, 8 yaşındaki Müzeyyen'i, 10 yaşındaki Şükrü'yü ve 4 yaşındaki Ali'yi bırakarak vefat eder. Çocukların ihtiyaçlarından dolayı, İbrahim'in mirasından her gün 60'ar para nafaka bağlanır.⁴¹⁴ Nif Köyü'nde oturan Said vefat ettiğinde, karısı, iki erkek, bir kız çocuğuyla birlikte maddi sıkıntılar yaşamaya başlar. Safiye Hanım'a ölen kocasının, çocuklarına bıraktığı mirastan her ay 39 kuruş verilmeye başlanır.⁴¹⁵

Aile reislerinin vefatının ardından, kimi zaman, ölen kişinin babasından, yani çocukların dedelerinden de, nafaka talebi söz konusu olmaktadır. Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Nefise, eşi Mustafa vefat ettikten sonra, ekonomik açıdan çok büyük güçlükler çektiğinden iki yaşındaki kızı Zühre için dedesinden nafaka talep eder. Süleyman, torununa her gün için 40 para nafaka ayırır.⁴¹⁶

Rum ailelerde de, kocaları ölüncce, aynı güçlüklerle karşılaşan kadınlar, bırakılan mirastan çocukları için nafaka almaktaydı. Levissi Köyü'nden Çanhaka da kocası ölüncce birisi bir diğeri beş yaşındaki çocukları ile kalır. Çektiği sıkıntılar yüzünden, kocasından kalan mirastan, çocukları için 31 kuruş nafaka almaya başlar.⁴¹⁷ Hıristiyan Mahallesi'nde oturan Despina'nın vefatıyla, küçük oğulları Yani ve Apostol'un bakımı, babaları Vasil Vasilyadi'ye kalır. Çocuklara annelerinden kalan mirastan, her gün toplam 5 kuruş nafaka ayrılır.⁴¹⁸

Evli çiftlerden erkek vefat ettiğinde, kadınlar çocuklarına tek başlarına bakmaya gayret ediyorlardı. Ancak erkekler için aynı şeyi söylemek oldukça zor. Böyle durumlarda çocukların bakımları genellikle büyükannelerine kalmaktaydı. Meğri merkez kazada oturan Hıristi vefat ettikten sonra, oğlu Bandali'ye, büyükannesi Mariya bakmaya başlamıştı. Mariya'nın ekonomik durumu iyi olmadığından, Hırste'nin terekesinden, çocuğa 60 para nafaka bağlanmıştı.⁴¹⁹ Meğri merkez kazada oturan İrini, kızı vefat edince, torunu Araflus ile ilgilenmek zorunda kalmıştı. Araflus'a annesinden kalan mirastan, her ay 70 kuruş nafaka ödenmeye başlanmıştı.⁴²⁰

Anne ve babanın ikisi de ölmüşse, küçük çocukların bakımı, diğer aile üyelerine kalmaktaydı. Nif Köyü'nde oturan Said ölüncce, çocuklarının bakımı ağabeyleri Mehmed üstlenmişti. Mehmed, kardeşleri Fuad, Akif ve Medine'nin bakımı için, babalarından kalan mirastan her ay 41 kuruş 25 para nafaka almıştı.⁴²¹

⁴¹⁴ M.Ş.S., 19 Receb 1313, N:158, B:67, s. 39.

⁴¹⁵ M.Ş.S., 17 Receb 1319, N:161, B:157, s. 88.

⁴¹⁶ M.Ş.S., 10 Zilkade 1314, N:158, B:217, s. 110.

⁴¹⁷ M.Ş.S., 1 Zilhicce 1319, N:161, B:110, s. 55.

⁴¹⁸ M.Ş.S., 29 Zilkade 1323, N:163, B:31, s. 82.

⁴¹⁹ M.Ş.S., 10 Ramazan 1314, N:158, B:201, s. 102.

⁴²⁰ M.Ş.S., 1 Safer 1321, N:161, B:32, s. 114.

⁴²¹ M.Ş.S., 16 Muharrem 1321, N:161, B:24, s. 107.

Vefat eden kişilerin bıraktıkları emlakların kirası da doğrudan nafaka olarak çocuklarına bağlanabiliyordu. Üzümlü Köyü'nden Eşref adındaki kişi, katledilerek öldürülmüştü. Eşref Efendi'nin mirası, küçük oğlu Galip ve küçük kızı Saadet'e kalmıştı. Meğri'nin Uzundubar denilen yerinde bulunan iki katlı hanelerinin aylık kirası olan 4 adet sim mecediye nafaka olarak çocuklara ayrılmıştı.⁴²² Yine Levissi Köyü'nün Orta Mahallesi'nde oturan Despina, kocası ölünce iki kızı ile yaşamına devam etmişti. Bu çocuklara, babalarından miras olarak kalan, Kesikkapı Mahallesi'nde tek katlı bir kahvehane, bir ev ile Levissi Köyü'nde bir bahçe, Çaykenarı Köyü'nde bir tarla ile Kabağaç Köyü'nde bir kıta palamut tarlasının hasılatından toplam 8 adet sim mecediye nafaka olarak bağlanmıştı.⁴²³

Eşlere ve çocuklara mirastan bağlanan nafakalar, yeterli gelmediği durumlarda nafakanın yükseltilmesi de söz konusu olmaktadır. Keçiler Köyü'nde oturan Ayşe kocası Osman ölünce, ondan kalan mirastan aldığı 23 kuruş 30 para ile iki oğlu ile birlikte geçinmeye çalışıyordu. Ancak eşinin mirasından aldığı nafaka, zamanla yeterli gelmemeye başlayınca çocuklarının nafakaları 57 kuruşa yükseltildi.⁴²⁴

Ödenen nafakaların miktarları, aynı sene içinde farklılık gösterebiliyordu. 1908'de her gün üç kuruşun ödendiği bir aile olduğu gibi, ayda 15 kuruşun ödendiği bir aile de bulunmaktaydı. Rum ailelerde, nafaka miktarlarının daha fazla olduğu gözlenmektedir. Rumlarda, nafaka miktarları ayda 100-150 kuruş civarındayken, aynı tarihlerde Müslüman bir ailede 30 kuruş kadardı. Bu durum, ailelerin gelir seviyesi ile açıklanabilir.

6.2.3. Eşlere Verilen Nafakalar

Çeşitli nedenlerden dolayı bitmek zorunda kalan evliliklerde nafaka ödenmesi için arada muhakkak çocuk olması gerekmiyordu. Boşanan kadınların yaşamlarını daha rahat sürdürebilmesi için onlara da boşandıkları eşleri tarafından nafaka verilmekteydi. Ovacık Yeniköy'de oturan Şahsenem'i eşi Mehmed terk ederek, başka bir kadınla yaşamaya başlamıştı. Zor durumda kalan Şahsenem'e, boşandıktan sonra eski eşi ayda 21 kuruş nafaka ödemeyi kabul etmişti.⁴²⁵

Üzümlü Köyü'nden Hatice ve Mehmed'in evliliğinde de sorunlar yaşanmaktaydı. Çift boşandıktan sonra, Hatice eski eşinin kendisini nafakasız bırakması nedeni ile on sene boyunca, onun bunun yanında idare etmişti. Mahkeme, Mehmed'in Hatice'ye aylık 21 kuruş

⁴²² M.Ş.S., 30 Rebi-ül ahir 1321, N:161, B:43, s. 124.

⁴²³ M.Ş.S., 6 Muharrem 1323, N:163, B:102, s. 15

⁴²⁴ M.Ş.S., 2 Zilkade 1323, N:163, B:142, s. 34.

⁴²⁵ M.Ş.S., 1 Şaban 1319, N:161, B:73, s. 33.

ödemesine karar vermişti.⁴²⁶ Yine Ören Köyü'nde oturan Zahire'nin Muhsin ile evliliği iyi gitmemeyince Zahire, evi terk etmek zorunda kalmıştı. Dört sene boyunca, kendi başına büyük sıkıntılar çekerek geçinmeye çalışmıştı. Ancak, dayanamayarak mahkemeye başvurmuş ve eski eşi Muhsin'den günde ikişer kuruş nafaka almaya başlamıştı.⁴²⁷

İki kadınla evlilik yapanların, ileriki dönemlerde evliliklerinde büyük sorunlarla karşılaştıkları görülmüyor. Bu tür evliliklerde eşlerin birlikte uyum içinde olmamaları, çok doğaldı. Bu durumun, huzursuzluklara neden olması kaçınılmazdı. Günlükbaşı Köyü'nden İdris, ikinci evliliğini Emine ile yapmıştı. Bir süre sonra, üç kişilik bu evlilikte anlaşmazlıklar başlamıştı. Çünkü Emine'ye göre eşi İdris, ilk eşi ile iyi geçinmekte ama kendisine yeteri kadar ilgi göstermemekteydi. Emine bu nedenle, evini terk etmiş ve annesinin yanına yerleşmişti. İdris'e göre ise asıl sorun, Emine'den kaynaklanmaktaydı. Çünkü Emine, İdris'in ilk eşi ile kaynaşmamış ve sürekli iki kadın arasında çekişmeler yaşanmıştı. Evi terk eden Emine'ye, İdris ayda 31 kuruş nafaka ödemeyi kabul etmişti.⁴²⁸

Bir başka terk edilme olayı, Kabağağaç Köyü'nde yaşanmıştı. Burada da iki eşli bir ailede benzer sorunların yaşandığını görmekteyiz. Recep ilk eşi Ayşe'nin ardından, ikinci bir eş olarak Medine ile evlenmişti. Ancak bir süre sonra, ikinci eşi Medine'yi terk ederek, eski eşi Ayşe'ye dönmüştü. Kocasının kendisini yalnız bırakmasından dolayı, güç durumda kalan Medine, üç dört ay boyunca onun bunun yanında kalarak ayakta durmaya çalışmıştı. Bu durumda Recep, ikinci eşi Medine'ye her ay 6 kuruş nafaka ödemeye başlamıştı.⁴²⁹ İlginçtir ki çift eşliliklerde, ilk eşte bir sorun çıkması beklenirken, yukarıdaki son iki olayda da görüldüğü üzere evi terk eden ikinci eş olmuştur.

6.3. Hayvanlarla İlgili Davalar

6.3.1. Kayıp Hayvan Davaları

Hayvancılık özellikle kazaya bağlı köylerde yaygındı. Müslüman ailelerinin, çok büyük bir kısmında, en az bir hayvan bulunmaktaydı. Hayvanlar, hem toprağın işlenmesinde hem de yük taşımada, yani ulaşımda, önemli ve gerekliydi. Beslenmeleri için hayvanlar, yeşil güre otlakların bulunduğu çayırlara bağlanırdı. Ama her nedense, çayırlara hayvanlarını bağlayan köylüler, işlerini halledip, tekrar hayvanlarını almaya geldiklerinde, bazen onları

⁴²⁶ M.Ş.S., 14 Zilhicce 1319, N:161, B:114, s. 57.

⁴²⁷ M.Ş.S., 10 Safer 1327, N:163, B:217, s. 218.

⁴²⁸ M.Ş.S., 10 Safer 1326, N:163, B:72, s. 210.

⁴²⁹ M.Ş.S., 20 Ramazan 1319, N:161, B:85, s. 39.

bırdıkları yerde bulamıyorlardı. Bu yüzden, mahkemeye gelen davalar içinde, kayıp hayvan davaları önemli bir yer tutmaktaydı.

Kaza içinde kaybolan hayvanlar, zabıcalar tarafından bulunduğunda, sahibi ortaya çıkıncaya kadar korunurdu. Kabağaç Köyü'nden Ali'nin kısrağı, Zikirciler Köyü ovasında çayırda bağı iken kaybolur. Zabıta Vekili Murad Çavuş tarafından bulunan kısrağ, sahibine teslim edilir.⁴³⁰ Biga Köyü'nde oturan İsmail'in kaybettiği iki erkek deve, zabıcalar tarafından bulunur.⁴³¹ Yine zabıta memurlarınca bulunan beygirin Çaykenarı Köyü'nden Ahmed'e ait olduğu anlaşılır.⁴³² Kaza içinde bunlara benzer pek çok olay yaşanmaktadır.

6.3.2. Hayvan Alış Satışlarıyla İlgili Davalar

Hayvan besleyenler arasında, Rum aileler de yer almaktaydı. Özellikle ticaretle uğraşan Rumların, daha çok taşımacılıkta kullandıkları beygir ve kısrağ gibi hayvanları bulunmaktaydı. Levissi Köyü'nde oturan Rum sarraf Dimitri, 300 kuruş karşılığında, Kibriyako'dan bir beygir satın almıştı. Ancak 300 kuruşu ödeyemediğinden, bir süre sonra Kibriyako, beygiri geri iade etmek zorunda kalmıştı.⁴³³

Kesikkapı Mahallesi'nde oturan Hasan, 12 mecediye değerindeki tosunun üstüne 3 mecediye daha ilave ederek, kasap Ali, Ahmed ve ortakları İshak'tan mübadele yoluyla bir öküz almıştı. Ancak bir süre sonra öküzün asıl sahibi ortaya çıkmıştı.⁴³⁴ Yine Meğri merkez kazada oturan kasap esnafından Tavaslı İsmail ve İstimat, Meğri Kazası'nın Menasız Köyü'nde oturan Uzungöllü Mustafa'dan, 350 kuruş karşılığında bir öküz almışlardı. Ancak bir süre sonra öküzün Mustafa'nın malı olmadığı anlaşılmıştı. Çünkü öküzün asıl sahibi ortaya çıkmış ve kendileri hakkında açtığı davayı kazanmıştı. Bu durumda, öküzü kasaplara satan Mustafa'nın, bu meblağı ödemesi mahkeme tarafından uygun bulunmuştu.⁴³⁵

Eşen Nahiyesi'nin Gülmet Köyü'nden Bekir, iki dişi devesini ve karısı Emine'nin kendisine hibe ettiği bir dişi deveyi kaybetmiş ve bu hayvanlar, Ahmedli Köyü'ndeki Ali'de bulunmuştu. Ali ise, bu develeri Kesteb Köyü'nde oturan Yanko'dan, 870 kuruş karşılığında almış olduğunu ileri sürmüşse de, bu hayvanların Bekir'e ait olduğu anlaşılmıştı.⁴³⁶

Hayvanlarını başka kişilerde bulanlar, bunu veteriner yoluyla kanıtlamaya çalışırlardı. Kesikkapı Mahallesi'nde oturan, Meğri Redif Taburu Dördüncü Bölüğü Mülazım-ı Evveli

⁴³⁰ M.Ş.S., 14 Rebi-ül evvel 1313, N:158, B:14, s. 18.

⁴³¹ M.Ş.S., 18 Rebi-ül evvel 1313, N:158, B:15, s. 18.

⁴³² M.Ş.S., 1 Cemaziyel evvel 1313, N:158, B:40, s. 30.

⁴³³ M.Ş.S., 1 Cemaziyel evvel 1313, N:158, B:25, s. 22.

⁴³⁴ M.Ş.S., 6 Receb 1313, N:158, B:63, s. 38.

⁴³⁵ M.Ş.S., 25 Zilhicce 1314, N:158, B:225, s. 113.

⁴³⁶ M.Ş.S., 5 Şaban 1313, N:158, B:74, s. 42.

(üsteğmeni) Nuri'nin, beş yaşındaki beygiri Meğri Orman Süvarisi Said'de bulunmuştu. Said beygiri, Mihal adındaki bir kişiden 9 adet Fransız Lirası karşılığında aldığını ifade etmişti. Nuri'nin talebi doğrultusunda, askeriye baytarı Ermeni Ohanis ve Menasız Köylü Mustafa'ya muayene ettirilen bu beygirin beş yaşında olduğu hazırlanan rapordan anlaşılmıştı. Bu durumda beygirin Nuri'ye ait olduğu kanıtlanmış ve bu hayvan Nuri'ye verilmişti.⁴³⁷

Hayvanların satışında yaşanan önemli bir sorun da, alıcı ya da satıcıdan birinin hayatını kaybetmesiyle başlamaktaydı. Çünkü borcun kim tarafından ödeneceği gibi bir mesele ortaya çıkmaktaydı. Bu durumda eğer satıcı, malı sattığını ıspatlayabilirse ölen kişinin terekesinden bu meblağ karşılanmaktaydı.⁴³⁸

Eğer bir kişi, başkasının hayvanını bilerek ya da bilmeyerek yaralarsa, bunun tazminatını ödemek zorunda kalıyordu. Kargı Köyü'nden Mustafa ile aynı köyden Davut, aralarında tartışmışlar ve Mustafa, sinirini yenemeyerek köy ovasında otlamakta olan Davut'un öküzünün kuyruğunu bıçakla kasten kesmişti. Bu nedenle öküzün bedeli, 400 kuruştan 250 kuruşa inmişti. Bu durumda öküzün bedelinin düşmesinden dolayı Mustafa 150 kuruşu Davut'a ödemek zorunda kalmıştı.⁴³⁹

6.4. Borçlar ve Alacaklar İle İlgili Davalar

6.4.1. Eytam Müdürlüğü'nden Alınan Borçlar

Başkalarından borç para alanlar arasında, tüccarların önemli bir yer tuttuğunu söylemek gerekir. Muhtemelen ekonomik açıdan zor durumda kalan tüccarlar sıkıntılarını bu şekilde atlarmaya çalışmaktaydılar. Borçlar genellikle, ölen kişilerin çocuklarına bıraktıkları ve eytam müdürlüğünde çocukların rüştlerine kadar saklanan miraslardan alınmaktaydı. Kişiler bu borçları alırken de, ya birilerini kefil olarak gösterirler ya da ellerindeki malları rehin olarak bırakırlardı. Borçları ne zaman geri ödeyecekleri de kesinlikle belirlenirdi. Meğri kasabasında oturan Rum tüccarlarından Manuel Pavlidi, birçok aileden bu şekilde borç alanlardan biriydi. Pavlidi, Belek Köyü'nde vefat eden Mehmed'in yetimleri Zühre ve Firdevs'in mallarından, 6130 kuruş borç almıştı.⁴⁴⁰ Yine Manuel Pavlidi Karaağaç Köyü'nden vefat eden Osman'ın eşi ile küçük kızları Hanife, Ümmühan ve küçük oğlu Ali'nin mirasından

⁴³⁷ M.Ş.S., 26 Şaban 1313, N:158, B:78, s. 45.

⁴³⁸ M.Ş.S., 15 Rebi-ül evvel 1325, N:163, B:155, s. 153.

⁴³⁹ M.Ş.S., 12 Cemaziyel evvel 1313, N:158, B:29, s. 24.

⁴⁴⁰ M.Ş.S., 11 Rebi-ül evvel 1313, N:158, B:16, s. 18.

7006 kuruş almıştı. Ancak Pavlidi, aldığı bu borçların geri ödeme zamanı gelmesine rağmen bunları ödeyememişti.⁴⁴¹

Meğri merkez kazada oturan pabuçcu esnafından Mihal, Meğri Kazası'nın Ovacık Köyü'nden vefat eden Çavuşoğlu Hasan'ın yetimleri Mustafa ve Güldal'ın mallarından, iki sene sonunda ödemek koşuluyla 700 kuruş borç almıştı. Borcun geri ödenmesinde, Panayut adlı bir kişi kefil olmuştu.⁴⁴²

Alınan borçlar karşılığında, mal ve mülkler de rehin olarak bırakılmaktaydı. Çamur Köyü'nden Hüseyin Ağa, aynı köyden vefat eden Mehmed'in yetimlerinin mallarından beş sene sonunda geri teslim edilmek üzere 1800 kuruş borç almıştı. Geri ödeyeceğine temin olarak da, Çamur Köyü'nde 300 dönüm tarlasından 100 dönüm tarlayı rehin olarak bırakmıştı.⁴⁴³

Pandeli, vefat eden eşi Harsefi'nin oğluna bıraktığı mirastan borç almıştı. Kendi eşinin mirası olmasına rağmen, aldığı borcun karşılığında rehin olarak, Aziziye Caddesi'ndeki altı üstlü mağazasını ve evini bırakmıştı.⁴⁴⁴

Alınan borçların süresinin uzatılması ile ilgili olarak da mahkemelere başvurular sözkonusuydu. Yanıklar Köyü'nden Süleyman Ağa'nın eytam müdürlüğünden aldığı 1560 kuruş 30 para borcu dört sene sonunda ödemesi gerekmekteydi. Ancak Süleyman Ağa'ya verilen süre dolmasına rağmen bu borçtan ödenmemiş 1047 kuruş 30 para kalmıştı. Süleyman Ağa, kalan borcunu ödeme süresinin bir sene daha uzatılmasını istemişti. Buna teminat olarak da Yanıklar Köyü'ndeki değirmenini rehin olarak bırakmıştı.⁴⁴⁵

Çocuklarına kalan mirası belli bir süreliğine borç alıp kullanan kişiler de bulunmaktaydı. Üstelik bu kişiler borçlarını geri ödeme süresi geldiğinde, çocukların en yakınları olduklarından daha kolay bir şekilde borç sürelerini uzatabilmekteydiler. Karaçulha Köyü'nden Ahmed vefat edince mirası ailesi arasında paylaştırılmıştı. Çocuklar küçük olduğundan mirasla anneleri ilgilenmişti. Emine çocuklarının mirasından, 6171 kuruş 20 para borç almıştı. Bu meblağı ödeme süresi geldiğinde, borcunu geri ödeyemeyince sürenin beş sene daha uzatılması talebinde bulunmuş ve bu eytam müdürlüğünce de kabul edilmişti.⁴⁴⁶ Nif Köyü'nden Hacı Seyid Efendi'den kalan, küçük oğulları Fuad, Akif ve küçük kızı Medine'nin eytam sandığındaki nakitlerinden, ağabeyleri Mahmud 4705 kuruş 15 para borç almıştı. Mahmud,

⁴⁴¹ M.Ş.S., 11 Rebi-ül evvel 1313, N:158, B:17, s. 19.

⁴⁴² M.Ş.S., 29 Zilhicce 1313, N:158, B:141, s. 66.

⁴⁴³ M.Ş.S., 20 Şaban 1314, N:158, B:196, s. 101.

⁴⁴⁴ M.Ş.S., 18 Şevval 1314, N:158, B:209, s. 107.

⁴⁴⁵ M.Ş.S., 26 Şevval 1320, N:163, B:97, s. 14.

⁴⁴⁶ M.Ş.S., 3 Zilkade 1320, N:163, B:99, s. 14.

borcu ödeme zamanı geldiğinde, bu meblağı ödeyemeyince çocukların ağabeyleri olduğu için borç süresi beş sene daha uzatılmıştı.⁴⁴⁷

Anne ya da babalarından kalan miraslara çocuklar, reşit oluncaya kadar dokunamazlardı. Mirasları eytam müdürlüğünde korunurdu. Çocuklar aradan zaman geçtikten ve reşit olduktan sonra mahkemeye başvururlar, kendilerine kalan mirası bu şekilde alırlardı. Karaçulha Köyü'nden Salih'in kızları, babaları vefat ettiğinde henüz küçük yaşta olduklarından kendilerine kalan mirasları eytam müdürlüğünde saklanmaktaydı. Kızlardan biri 20 diğeri 21 yaşına geldiğinde, mahkemede miraslarının geri verilmesini talep etmişlerdi.⁴⁴⁸

6.4.2. Tüccarlar Arasındaki Alacak Davaları

Ticari ilişkiler içinde olan kişilerin, kendi aralarında çok sık borç davaları söz konusu olmaktaydı. Meğri'de oturan Musevi tüccar Mariba'nın, Rodoslu Musevi manifaturacı Hamni'den senedli 294 kuruş alacağı bulunmaktaydı.⁴⁴⁹ Yine bir başka tüccar Manastır Vilayeti dahilindeki Gülbekser Kazası'ndan olup Meğri'de ticaretle uğraşan Yorgi'nin aslen yine aynı kazadan olan Mihal'den 500 kuruş alacağı vardı.⁴⁵⁰

Antalyalı olup Meğri'de ticaretle uğraşan kişiler de bulunmaktaydı. Simon bunlardan biriydi. Simon bakkal esnafından Mina'dan 245 kuruş almış, ancak geri ödeme zamanı geldiği halde borcunu ödeyememişti.⁴⁵¹

Alınan borçlarda karşılaşılan önemli sorunlardan biri de, borçlu kişinin hayatını kaybetmesiyle başlıyordu. Bu borcu mirasçıları üstlenmek zorunda kalıyorlardı. Eşen Nahiyesi'nin Kesteb Köyü'nden vefat eden Hüseyin'in mirası, karısı Ayşe, büyük kızı Fatma, küçük kızları Zeliha, Kezban ve Teslime ile büyük oğlu Hamid'e paylaştırılmıştı. Hüseyin hayatı boyunca Levissi Köyü'nün Yukarı Mahallesi'nde oturan pabuççu esnafından Yanko'dan 4732 kuruş borç almıştı. Bu borcu ödemediği için, bu borç mirasçısı olan ailesine kalmıştı.⁴⁵²

Meğri merkez kazada oturan Rum kasap Yorgi, pabuççu esnafından Panayir'e, 310 kuruş karşılığında keçi derisi satmıştı. Ancak bu meblağı vaktinde alamadığından hakkını mahkemede aramaya karar vermişti. Kasaplar, kestikleri hayvanların derilerini deri ayakkabıların yapımı için ayakkabıcılara satıyorlar ve bunları bu şekilde değerlendiriyorlardı.⁴⁵³

⁴⁴⁷ M.Ş.S., 2 Muharrem 1323, N:163, B:163, s. 43.

⁴⁴⁸ M.Ş.S., 22 Zilhicce 1323, N:163, B:119, s. 22.

⁴⁴⁹ M.Ş.S., 1 Cemaziyel evvel 1313, N:158, B:24, s. 22.

⁴⁵⁰ M.Ş.S., 29 Cemaziyel ahir 1313, N:158, B:60, s. 36.

⁴⁵¹ M.Ş.S., 6 Ramazan 1313, N:158, B:84, s. 48.

⁴⁵² M.Ş.S., 29 Zilkade 1313, N:158, B:131, s. 66.

⁴⁵³ M.Ş.S., 20 Şevval 1314, N:158, B:211, s. 108.

Mahkemede, borcu olduğunu inkar edenlerle de karşılaşmaktayız. Levissi Köyü'nün Yukarı Mahallesi'nde oturan Rum Sove, Karadere Köyü'nden Yahya'ya 390 kuruş borç vermişti. Yahya bu borcun karşılığında Sove'ye, 1892 Ağustos'unda 25 kuruş değerinde 5 kile buğday irmiği, 175 kuruş değerinde bir merkep, 87 kuruş değerinde 3,5 kantar palamut ve o sene Mayısında 1,5 adet Fransız Lirası'yla 148,5 kuruş ve 90 kuruş olmak üzere toplam 525,5 kuruş verdiğini bildirerek, borcu olmadığını ileri sürmüştü de bu söylediklerini kanıtlayamamıştı.⁴⁵⁴

Kişiler aldıkları borçları bazen zamanında ödeyemiyorlardı. Bu yüzden borç alırken birisine kefil olmak riskli bir işti. Çünkü, borç zamanında ödenmeyince alacaklılar kefillerin kapılarını çalmaktaydı. Kaya Köyü'nde oturan Osman'ın, merkez kazada oturan manifaturacı esnafından ve Yunan halkından Yorgi'ye 63 kuruş borcu bulunmaktaydı. Osman, borcunu altı gün içinde ödeyemezse kefil olan eytam müdürü Yusuf Efendi ödemek zorunda kalacaktı. Yorgi altı gün geçtikten sonra borcunu Osman'dan istemiş ise de alamamıştı. Bu durumda borcu ödemek kefil olan Yusuf Efendi'ye kalmıştı.⁴⁵⁵

Merkez kazada oturan Rum Yorgi, Eşen Nahiyesi'nin Çaykenarı Köyü'nden Musa'nın kendisine ödemesi gereken 630 kuruş borcu olduğunu ileri sürmekteydi. Musa, borcu olduğunu kabul etmiş, ancak bu borca karşılık 220 kuruş değerinde bir sığır, 230 kuruş değerinde merkep, 105 kuruş değerinde 5 kile arpa ve 24 kuruş değerinde 4 kile zeytin olmak üzere, toplam 644 kuruşluk eşya ve hayvan teslim ettiğini, bu durumda kendisinin 14 kuruş alacağı olduğunu bildirmişti. Mahkeme bu iddialarını şahitlerle kanıtlamasını istediğinde ise, belirlenen tarihte şahitler bir yana kendisi bile mahkemeye gelmediğinden Yorgi'ye olan borcu ortaya çıkmıştı.⁴⁵⁶

6.4.3. Vefat Eden Kişilerin Kalan Borçları

Vefat eden kişiler çoğu zaman, arkalarında borçlar da bırakabiliyorlardı. Öldükten sonra malları mülkleri ailelerine kalmaktaydı. Bu yüzden borçlarını ödemek de ailelere düşüyordu. Ovacık Çatallar Köyü'nden vefat eden Ahmed'in mirası eşi Hanife ile küçük kızı Hava ve kız kardeşi Rukiye'ye paylaştırılmıştı. Meğri'de oturan Konstanti'nin vefat eden Ahmed'de senedli 1933 kuruş alacağı kalmıştı. Bu nedenle Ahmed'in borcu olan 1933 kuruş mirasçıları tarafından ödenmişti.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ M.Ş.S., 1 Receb 1314, N:158, B:172, s. 89.

⁴⁵⁵ M.Ş.S., 20 Şevval 1314, N:158, B:212, s. 108.

⁴⁵⁶ M.Ş.S., 23 Muharrem 1315, N:158, B:240, s. 120.

⁴⁵⁷ M.Ş.S., 4 Receb 1314, N:158, B:175, s. 90.

Üzümlü Köyü'nden Kadri, Meğri çarşısındaki Rodoslu Yunus Efendi'nin dükkanına, 75 sim mecediye borçluydu. Kadri vefat edince mirası, eşleri Zeliha ve Ayşe ile çocuklarına kalmıştı. Rodoslu Yunus Efendi de vefat edince mirası annesi ve karısı arasında paylaşılmıştı. Bu durumda Yunus Efendi'nin alması gereken borcu mirasçuları, vefat eden Kadri'nin ailesinden talep etmişti.⁴⁵⁸

Menasız Köyü'nde vefat eden Mustafa'nın mirası, eşi Rukiye, kızı Fatma ile oğulları Bekir, Mehmed, Aziz ve Halid'e kalmıştı. Mustafa, aynı köyden Kara Mustafa'dan ölmeden önce 835 kuruş değerinde bir tarla satın almıştı. Borcunu ödeyemeden vefat edince bu borç, Mustafa'nın mirasçularına kalmıştı.⁴⁵⁹

Borç davalarında ilgi çekici bir konu da şudur. Kocasını hayattayken, kocasına verdiği borcu öldükten sonra mirastan almak isteyen eşlerin tek başına bu istekleri yerinde sayılabılır. Fakat işin ilgiç yanı, bazı eşler kocalarının cenaze törenlerinde harcadıkları miktarın da, yine terekeden karşılanması talebinde bulunmaktaydı. Ovacık Hastahane Köyü'nde oturan Mehmed, hayattayken eşi Kezban'dan 432 kuruş borç almıştı. Mehmed'in vefatından sonra, Kezban hem bu parayı hem de kocasının cenaze töreni için harcadığı 124 kuruşun terekeden karşılanmasını talep etmişti.⁴⁶⁰

Rumların kendi aralarındaki borçlara da sık sık rastlanır. Levissi Köyü'nden vefat eden Rum Ramyatus'un mirası, eşi ve çocuklarına kalmıştı. Tabip Vasil Efendi, elindeki 4 Mayıs 1898 tarihli bir senede göre Ramyatus'a 7 adet Fransız Lirası vermişti. Bu borcu ödeyemeden vefat ettiği için de, mirasçuları bu borcu Vasil Efendi'ye ödemek durumunda kalmıştı.⁴⁶¹

6.4.4. Askerde Ölenlerin Alacakları İle İlgili Davalar

Askerlik her erkeğin yapması gereken önemli bir görevdi. Askere giden erkekler geride anne babalarını, eşlerini, çocuklarını bırakmak zorunda kalıyorlardı. Geride kalan aileleri zor bir yaşam bekliyordu. Üstelik, askere gidenlerin hayatlarını kaybetme riskleri de vardı. Askerlik sırasında vefat eden kişilerin haberleri ailelerine ulaştığında, aileye çeki düzen verme görevi kocasını kaybeden eşe kalıyordu. Böyle durumlarda askere giden kişilerin borçluları, bu borçlarını mirasçılara ödemek zorunda kalıyorlardı. İkinci ordu-yu hümayuna mensup olan İbrahim vefat ettikten sonra, mirası eşi Durkadın ile validesi Rukiye ve erkek kardeşi

⁴⁵⁸ M.Ş.S., 25 Zilhicce 1314, N:158, B:230, s. 115.

⁴⁵⁹ M.Ş.S., 3 Muharrem 1315, N:159, B:5, s. 126.

⁴⁶⁰ M.Ş.S., 15 Safer 1320, N:161, B:125, s. 65.

⁴⁶¹ M.Ş.S., 1 Muharrem 1320, N:161, B:18, s. 163.

Ali'ye kalmıştı. Vefat eden İbrahim'in Jandarma Piyadesi Ömer'den alacağı 30 kuruş mirasçılara bırakılmıştı.⁴⁶²

İkinci ordu-yu hümayuna mensup piyade dokuzuncu alayının dördüncü taburunun üçüncü bölüğünden vefat eden Zorlar Köylü Mustafa'nın, emlak katibi Yusuf Efendi'den alacağı olan 30 kuruş mirasçısı olan babasına verilmişti.⁴⁶³ Eşen Nahiyesi'nin Çaltılar Köyü'nden Ömer'in oğlu İkinci ordu-yu hümayuna mensup piyade on altıncı alayının ikinci taburunda askerlik yaparken vefat etmişti. Ömer mahkemede oğlunun, Çaltılar köyünden Hüseyin'de bulunan 20 kuruş alacağını talep etmişti.⁴⁶⁴

Redif taburunun Yemen taraflarında bulunduğu sırada bu taburun dördüncü bölüğünden olan Hasan vefat etmişti. Zorlar Köyü'nden Mehmed'den alacağı olan 20 kuruş mirasçılara kalmıştı.⁴⁶⁵

6.5. Ticari Ortaklıklar ve Hizmetler

Çalıştıkları işlerde ücretlerini alamayan kişiler, işten ayrıldıktan sonra da, bunun peşini bırakmamakta ve haklarını almak için sonuna kadar uğraşmaktaydılar. Aslen Manastır Vilayeti dahilindeki Gülbekser Kazası'ndan olan Zibo, Meğri'de ticaretle uğraşmaktaydı. Zibo, yaklaşık iki sene boyunca ticaretle uğraşan Livan'ın yanında peştemalcilik hizmetinde çalışmıştı. On aylık çalışma hizmetinin karşılığında 24 adet Fransız Lirası alması gerekmekteydi. Ancak Zibo, beş aylık birikmiş ücretini alamamıştı. 1188 kuruş değerindeki 12 adet Fransız Lirası alacağından sadece 831 kuruşunu alabilmişti.⁴⁶⁶

Manastır Vilayeti dahilindeki Görbece Kazası'ndan olan Andorya Meğri'de geçici olarak kalmaktaydı. Andorya, Yukarı Mahalle'de oturan Vasil'in maden ocağında 13,5 ay çalışmak üzere 1980 kuruşa mukavele imzalamıştı. Bu madende 8 ay 10 gün çalışıp bu süre zarfında 23 gün de tatil yapmıştı. Kalan 7 ay 17 gün hizmeti karşılığında mukavele gereği 1135 kuruş alması gerekiyordu. Ancak bu meblağdan 195 kuruşunu alamamıştı.⁴⁶⁷

Aslen Antalyalı olup Meğri'de nalbantlık ile uğraşan Panayir ile yine nalbant esnafından Muğlalı Mehmed, aralarında mukavele imzalayarak ortaklık kurmuşlardı. Panayir 150 kuruş, Mehmed 150 kuruş sermaye koymuş ve ortaklaşa bir nalbant şirketine sahip olmuşlardı. Şirketin kuruluş tarihinden, Mehmed'in vefatına kadar geçen sekiz ay boyunca Topkavak Hanı karşısında kiraladıkları dükkanda zanaatlarını yürütmüşlerdi. Ancak

⁴⁶² M.Ş.S., 28 Cemaziyel evvel 1313, N:158, B:45, s. 31.

⁴⁶³ M.Ş.S., 1 Cemaziyel ahir 1313, N:158, B:46, s. 31.

⁴⁶⁴ M.Ş.S., 26 Şevval 1313, N:158, B:104, s. 56.

⁴⁶⁵ M.Ş.S., 16 Şevval 1313, N:158, B:94, s. 52.

⁴⁶⁶ M.Ş.S., 15 Rebi-ül ahir 1313, N:158, B:49, s. 32.

⁴⁶⁷ M.Ş.S., 23 Cemaziyel ahir 1313, N:158, B:53, s. 34.

Mehmed vefat edince şirket dağılmıştı. 1144 kuruşluk alacak makbuzları ve dükkan içinde defterde yazılı 1104 kuruşluk mevcut eşya vesaire Panayir ve Mehmed'in ortak mallarıydı. Hem bu eşyaların bedeli olan 1104 kuruş hem de 1144 kuruş alacağın, Mehmed Efendi'nin mirası arasında sayılması Panayir'in mahkemeye başvurmasına neden olmuştu. Panayir haklı olarak, ortaklaşa kurdukları bu şirketten kendine düşen payı alamadığından şikayetçiydi. Sonunda, alacakları olan 1144 kuruş ile dükkan içindeki mevcut malların değeri olan 1104 kuruşun yarısı Panayir'e teslim edilmişti.⁴⁶⁸

Ticaretle uğraşan demirci Pandoli, nalbant Panayir ile onun vefat eden ortağı Muğlalı nalbant Mehmed'e daha önceden nal ve mih satmış ancak karşılığı olan 900 kuruşunu alamamıştı. Ortaklardan Mehmed vefat ettiğinden bu borç ortaklaşa mallardan karşılanmıştı.⁴⁶⁹

Maden ocaklarından çıkartılan madenler, limana kadar taşınıp dışarıya nakledilmekteydi. Rodoslu Dimitri adına, manganez madeninin Çaldağı denilen yerden limana kadar getirilmesini İngiliz Canhefgesun üstlenmişti. Maden mühendisi Canhefgesun'un 29 Mart 1903 tarihli senede göre kantarı 12 kuruş hesabıyla manganez madenini iskeleye nakl etmesi karşılığında, Dimitri'den 1485 kuruş alması gerekmektedir. Dimitri vefat edince, Cangehgesun'un alacağını ödemek Dimitri'nin mirasçılarına düşmüştü.⁴⁷⁰

Musevi tüccar Musani, terzi esnafından Baka ile ortak ticaret yapmaktaydı. Baka bir süre sonra, ortağı Musani'ye bile haber vermeden Amerika'ya firar etmişti. Musani'nin, daha önceden Baka'ya teslim ettiği 15.651 kuruş 20 para değerinde saten, kopça ve düğme gibi malları, malların nakliye masrafı, 1000 kuruş gümrük rüsumu ve aynı zamanda 2 adet altın kordon bedeli 1000 kuruş olmak üzere toplam 17.651 kuruş alacağı kalmıştı. Bu alacağı meblağdan 3766 kuruşunu alabilmiş, ancak hala geride 13.885 kuruşu kalmıştı. Firar eden terzi Bako'nun dükkanında bir adet dikiş makinesi ile üç resim, bir adet ütü ve iki makastan başka malı yoktu. Bu durumda, en azından bu borca karşılık Bako'nun malları Musani'ye verilmişti.⁴⁷¹

Levissi Köyü'nden Lambor, aynı köyden Andorya ile ortaklaşa imar ve inşaa işleri yapmaktaydı. Birlikte pek çok bina inşaa etmişlerdi. Ancak bir süre sonra Lambor vefat etmişti. Kocası Lambor'un hayattayken, Andorya ile ortaklaşa inşaa ettikleri Dalamanlı Kara İsa'nın evinden 375 kuruş, Dalaman'ın Çakıllık Köyü'ndeki cami-i şerif vakfından 100 kuruş, yine Dalaman'da ortaklaşa imal ettikleri tahminen 200 kantar kireçten hissesi olan 100 kantarın bedeli olan 300 kuruş olmak üzere toplam 775 kuruş alacağı kaldığını iddia eden

⁴⁶⁸ M.Ş.S., 29 Şevval 1313, N:158, B:106, s. 56.

⁴⁶⁹ M.Ş.S., 20 Zilhicce 1313, N:158, B:135, s. 68.

⁴⁷⁰ M.Ş.S., 28 Safer 1322, N:161, B:37, s. 178.

⁴⁷¹ M.Ş.S., 10 Cemaziyel evvel 1326, N:163, B:106, s. 227.

Destina mahkemeye başvurmuştu. Şahitlerin dinlenmesiyle, Lambor'un Andorya ile birlikte inşa ettikleri Kara İsa hizmetinde 375 kuruş, yine cami vafından 250 kuruş ve Seyidoğlu hizmetinde 100 kuruş olmak üzere toplam 725 kuruş Andorya'dan alacağı olduğu anlaşılması ve bu meblağ Andorya tarafından ortağının eşi Destina'ya teslim edilmişti.⁴⁷²

Telgraf Çavuşu Mehmed Ali Çavuş, Ani Vapuru ile gelecek eşyaları kendisine ulaştırması için, kayıkçı Yorgi ile anlaşmıştı. Anlaşmaya göre Yorgi'nin, Meğri açıklarına yaklaşacak olan vapurdan eşyaları alıp, Mehmed Ali Çavuş'a teslim etmesi gerekmekteydi. Vapurdan, Yorgi'ye altı parça eşya teslim edilmişti. Yorgi, eşyaları aldıktan sonra kayığı ile Meğri İskelesi'ne gelmiş ve eşyaları buraya indirmişti. Ancak bu eşyaları öylece bırakarak, Mehmed Ali Çavuş'a teslim etmeden iskeleden ayrılmıştı. Talihsizlik bu ya, iskeledeki altı parça eşya içinden, bir çuval kaybolmuştu. Çuvalın içinde 300 kuruş değerinde bir takım elbise, 60 kuruş değerinde 4 hırka, 80 kuruş değerinde 4 takım elbise ve 30 kuruş değerinde pamuk ve çuha, 30 kuruş değerinde bir entari ve bir yorgan olmak üzere toplam 500 kuruş değerinde eşya bulunmaktaydı. Bu çuvalın kaybolmasında sorumluluk kendisine ait olduğundan Yorgi bu borcu Mehmed Ali Çavuş'a ödemek zorunda kalmıştı.⁴⁷³

6.6. Alışveriş İle İlgili Davalar

Belli bir süre sonra almak üzere malın parasını peşin olarak ödeyenler, malın teslimi sırasında sorunlar yaşayabiliyordu. Levissi Köyü'nden ve kuyumcu esnafından Nikola, değirmenci Yorgi'nin Göcek Köyü'ndeki ambarından sonra teslim almak üzere, kilesi 5 kuruş 20 paradan 160 kile mısır darısını 880 kuruş karşılığında daha sonra teslim almak üzere satın almıştı. Ancak Nikola zamanı geldiği halde mısır darısını alamamıştı. Yorgi bu duruma gerekçe olarak, 160 kile darıyı o tarihte teslim hazır bulunduğunu, ancak Nikola'nın gelip almamasından dolayı bu darıyı başkasına sattığını belirtmişti.⁴⁷⁴

Mübadele yoluyla yapılan ticarete malların alınmasında sorunlar yaşanmaktaydı. Levissi Köyü'nün Yukarı Mahallesi'nde oturan Mihâl, katırını aynı köyde oturan Mavrika'nın merkebi ile üzerine 50 kile arpa almak koşuluyla mübadele etmişti. Mavrika, arpanın 10 kilesini Mihâl'e teslim etmiş, ancak geri kalan 40 kilesini vermemişti. Bu durumda Mihâl, 40 kile arpayı aynen veya bedeli olan 240 kuruşu mahkemeye başvurarak Mavrika'dan talep etmişti.⁴⁷⁵

⁴⁷² M.Ş.S., 5 Safer 1327, N:163, B:212, s. 281.

⁴⁷³ M.Ş.S., 25 Cemaziyel ahir 1314, N:159, B:176, s. 91.

⁴⁷⁴ M.Ş.S., 12 Muharrem 1320, N:161, B:118, s. 59.

⁴⁷⁵ M.Ş.S., 16 Safer 1323, N:163, B:130, s. 28.

Borçlu olan kişilerin, borçlarını başka kişilerle göndermeleri, zaman zaman alacaklıya borcun ulaşmasını engellemekteydi. Levissi Köyü'nde oturan Hacı Nikola'nın eşi Hristifena, Konstanti'ye olan senedli borcunu ödemek için, Varvara adındaki kişi ile 307 kuruş değerinde eşya göndermişti. Ancak Varvara, bu malları Konstanti'ye teslim etmemişti. Daha sonra bu malları kendisine aldığını itiraf etmiş ve böyle davranmasına gerekçe olarak da Hristifena'nın kendisine olan 3 adet Fransız Lirası borcunu göstermişti.⁴⁷⁶

Parasını daha önceden vermesine rağmen, arsasını alamayan Hamide Hatun'un olayına bir göz atalım. Hasan, Kesikkapı Mahallesi'nde bir ev yeri edecek arsasını, Hamide Hatun'a 507 kuruş bedel karşılığında satmıştı. 507 kuruşu vermesine rağmen Hamide Hatun bu arsayı bir türlü alamamıştı. Hasan'ın borçlu olduğu Tavaslı Tahsildar İzzet, bu arsayı kendi mülküne geçirdiğinden Hasan, önceden geri ödediği 42 kuruşun dışında kalan 465 kuruşu da Hamide Hanım'a geri ödemek zorunda kalmıştı.⁴⁷⁷

Aslen Midilli Adası'ndan olan Dimitri, Meğri'de meyhanecilikle uğraşmaktaydı. Dimitri'nin, dülger esnafından İstanköylü Manol'da 82 kuruş alacağı vardı. Manol, bu borcun belli bir kısmını geri ödediğini söylese de bunu kanıtlayamamıştı.⁴⁷⁸

Genellemekle birlikte din adamlarının da aldıkları borçları zamanında ödemedikleri görülüyor. Aslen Kemah Kazası'nın Öztaköy Mahallesi'nden olup Meğri Kazası'nın cami-i şerif imamı olan Hafız Mehmed Efendi, Karaçulha Köyü'nden Mehmed Efendi'den Aldere'de bulunan medresede 15 gün içinde geri ödenmek üzere 452 kuruş borç almıştı. Ancak aradan bir buçuk sene geçmesine rağmen borcunu geri ödeyememişti.⁴⁷⁹

Yakabağ Köyü'nden Molla Hasan, aynı köyde oturan Yusuf'tan alacağı olan 1140 kuruştan 905 kuruşunu teslim almış, geriye 130 kuruş alacağı kalmıştı. Hasan savunmasında borcuna karşılık, 540 kuruş değerinde 12 kantar palamut, 339 kuruş değerinde 3 adet Osmanlı Lirası ve 99 kuruş değerinde bir adet Fransız Lirası olmak üzere toplam 978 kuruş verdiğini ve bu hesaba göre 36 kuruş borcu kaldığını ileri sürmüştü de bunu kanıtlayamadığından mahkeme tarafından borcunun ödemesi konusunda uyarılmıştı.⁴⁸⁰

Alacakları borçları, doğrudan kendilerine almadan, hayır işlerine bırakanların varlığı da göze çarpmaktadır. Kargı Köyü'nden Mehmed Ağa, Kesikkapı Mahallesi'nden Ahmed Ağa'ya hayvanlarından satmış ve bu satıştan 629 kuruş alacağı kalmıştı. Mehmed Ağa, alacağı bu parayı doğrudan Meğri'de inşa edilen caminin yapımına vakf etmişti.⁴⁸¹

⁴⁷⁶ M.Ş.S., 22 Rebi-ül evvel 1325, N:163, B:154, s. 152.

⁴⁷⁷ M.Ş.S., 4 Receb 1325, N:163, B:8, s. 172.

⁴⁷⁸ M.Ş.S., 10 Ramazan 1326, N:163, B:104, s. 226.

⁴⁷⁹ M.Ş.S., 1 Muharrem 1315, N:159, B:2, s. 125.

⁴⁸⁰ M.Ş.S., 16 Muharrem 1326, N:163, B:55, s. 202.

⁴⁸¹ M.Ş.S., 4 Zilhicce 1321, N:161, B:105, s. 157.

Fransız manifaturacı Musevi Ensih, yine manifaturacı esnafından Rodoslu Mehmed Efendi'ye 3845 kuruş 20 para değerinde manifatura ve iplik satmıştı. Ancak sattığı bu malların bedelinden 302 kuruş 20 parayı alamamıştı.⁴⁸²

6.7. Tarım Alanındaki Davalar

Köylüler, karşılıklı olarak belirli bedeller karşılığında birbirlerinin işlerini yapıyorlardı. Mesela hayvanı olanlar tarlaların sürülmesine ya da harman kaldırılmasına yardımcı oluyorlar, bunların karşılığında da tarla sahibinin yetiştirdiği ürünlerden alıyorlardı. Belek Köyü'nden çiftçi İsmail, harman vaktinde kendi kısraklarıyla, aynı köyde yaşayan çiftçi Mustafa'nın harmanını dökmüştü. Aralarındaki anlaşmaya göre, bu işe karşılık İsmail, Mustafa'dan 15 kile buğday alacaktı. Ancak İsmail 15 kile buğdayı alamamış ve bu nedenle mahkemeye başvurmuştu. Mustafa ise mahkemede, kendi hizmetçisi Mehmed Ali ile 15 kile buğday bedelini İsmail'e gönderdiğini ifade etmişti.⁴⁸³

Belek Köyü'nden Ahmed ile Patlangıç Köyü'nden Hava Hatun'un mahkemede karşı karşıya gelmelerinin sebebi, Hava Hatun'un, Ahmed'in Meğri Ovası'nda ektiği 83 kile susam mahsulüne ortak olduğunu ileri sürmesiydi. Ahmed, oğlu Mehmed ile birlikte, 1893 Mayıs'ında, iddialarına göre, sahip oldukları Meğri Ovası'ndaki Taşlık adındaki yerde bulunan tarlalarında ortaklaşa susam ekmişti. Hava Hatun ise ekilen bu yerin onlara değil kendisine ait olduğunu öne sürerek tahminen 16 dönümlük bu tarlanın, babası Mehmed Efendi'den kaldığını, hatta senedinin de elinde olduğunu ileri sürmekteydi. Tarlanın hasılatlarının burayı ekenler ile Hava Hatun arasında paylaşılması gerektiği şahitlerin ifadesiyle de anlaşıldığından, 83 kile susamın yarısı olan 41,5 kilenin Hava Hatun'a verilmesi mahkeme tarafından kararlaştırılmıştı.⁴⁸⁴

Nif Köyü'nde oturan Tahtacı cemaatinden Ahmed Kahya ile Göcek Köyü'nde oturan Mustafa ortaklaşa tarla ekmekteydiler. Ancak bu tarladan elde ettikleri ürünleri aralarında paylaşmada anlaşmazlıklar çıkıyordu. Ahmed Kahya'nın belirttiğine göre, Mustafa'dan 24 kile arpa bedeli olan 120 kuruş ile 5 mud yağ ve 100 kile buğday bedeli olan 600 kuruş olmak üzere toplam 1140 kuruş alacağı bulunmaktaydı.⁴⁸⁵

⁴⁸² M.Ş.S., 25 Zilhicce 1323, N:163, B:38, s. 84.

⁴⁸³ M.Ş.S., 22 Zilkade 1319, N:161, B:109, s. 54.

⁴⁸⁴ M.Ş.S., 3 Receb 1313, N:158, B:61, s. 37.

⁴⁸⁵ M.Ş.S., 5 Zilhicce 1320, N:163, B:89, s. 9.

6.8. Kiralanan Emlaklara İlişkin Davalar

Birden fazla mülkü olan aileler, bu mülklerini kiraya vererek, kendilerine ek bir gelir sağlamaktaydılar. Ancak kiraların ödenmesi konusunda sık sık sorunlar yaşanmaktaydı. Emlakları kiralayan kişiler bir süre sonra vefat ettiğinde ödenmeyen kiralar sorun haline dönüşüyordu. Bu durumda kira borcu, ölen kişinin terekesinden karşılanmaktaydı. Aslen Rodoslu olup Meğri’de ticaretle uğraşmakta olan Arapgirli Ahmed’in ekonomik durumu oldukça iyiydi. Kasabanın merkezindeki caminin yakınlarında bir dükkana sahipti. Arapgirli Ahmed bu dükkanını, cami imamı Hafız Hacı Hüseyin Efendi’ye 1893 Mayıs sonundan 1894 Mayıs sonuna kadar bir sene müddetle yıllık 24 adet sim mecidiye kiraya vermişti. Arapgirli Ahmed ile anlaştıkları kira bedelinin tamamını ödeyemeden, Hafız Hacı Hüseyin Efendi vefat etmiş ve kira borcu olarak 12 adet sim mecidiye kalmıştı.⁴⁸⁶ Merkez kaza imamı olan Hacı Hafız Hüseyin Efendi bu dükkanın yanı sıra, Sarlimpos’un kazanın Ambararkası denilen yerinde bulunan evini yıllık 21 adet sim mecidiyeye kiralamıştı. Buradan da ödenmeyen 21 adet sim mecidiye borç kalmıştı. Hem dükkan kirası 12 sim mecidiye, hem de ev kirası olan 21 adet sim mecidiye Hacı Hafız Hüseyin Efendi’nin terekesinden karşılanmıştı.⁴⁸⁷

Merkez kazada oturan Hacı Pandeli sahip olduğu dükkanını, Çelebi adında bir kişiye kiraya vermişti. Dükkan sahibi Pandeli bir süre sonra vefat etmişti. Çelebi, kiraladığı dükkanın 1893 tarihinden 115,5 kuruş ve 1894 beş aylık kirası olan 166,5 kuruş olmak üzere toplam 282 kuruşu ödeyememişti. Pandeli’nin vefatından sonra dükkan ailesine kaldığından, bu kira borcunun peşine de Pandeli’nin ailesi düşmüştü.⁴⁸⁸

Kazada gelirleri tamamen hayır kurumları için ayrılan mülkler de bulunmaktaydı. Çarşı içinde bulunan bazı dükkanların kiraları, merkezde bulunan caminin tamiri için ayrılmaktaydı. Bu tür yerlerin kiralarının toplanması ve toplanan meblağların cami için harcanması ile ilgilenen kişiler önceden seçilmekteydi. Hacı İbrahim bu göreve seçilen kişilerden biriydi. Hacı İbrahim vefat ettikten sonra merkez caminin idaresini Hacı Mehmed adında başka bir kişi üstlenmişti. Kira gelirleri camiye ayrılan kasabadaki vakıf dükkanlarından birini, Rodoslu bakkal Halil Efendi kiralamıştı. Hacı İbrahim’in bıraktığı defter kayıtlarına göre, Halil Efendi’nin 1893 senesi dükkan kirasından vakıfa 600 kuruş borcu bulunmaktaydı. Hacı Mehmed, bu nedenle bu borcun ödenmesi konusunda Halil Efendi’yi uyarmıştı. Halil Efendi savunmasında, 1892 Mayıs’ında Hacı İbrahim’in Rodos’a hareketi sırasında 298 kuruş değerinde 2 adet Fransız Lirası ve 94,5 kuruş değerinde 4,5 adet sim mecidiye verdiğini, aynı

⁴⁸⁶ M.Ş.S., 28 Şevval 1313, N:158, B:105, s. 56.

⁴⁸⁷ M.Ş.S., 29 Şevval 1313, N:158, B:107, s. 56.

⁴⁸⁸ M.Ş.S., 1 Şaban 1314, N:158, B:184, s. 95.

zamanda Hacı İbrahim'in izniyle dükkanın tamirine 30 kuruş harcadığını ve böylece toplam 652 kuruş vermiş olduğunu ifade etse de bu söylediklerini kanıtlayamamıştı.⁴⁸⁹

Mahalli görevlilere kiraya verilen mülklerde bile, kiraların ödenmesinde sorunlar yaşanmaktaydı. Merkez kazada oturan Kartın, kasabadaki evini Meğri Rüşumat Müdüriyeti'ne bağlı Eşen Nahiyesi Rüşumat Memuru İbrahim Efendi'ye 1897 Mayısından itibaren yıllık 20 mecdiyeye kiraya vermişti. Kartın'ın iddiasına göre İbrahim Efendi kendisine haber vermeden 8 aylık kirası 280 kuruşu ödemedi savuşup gitmişti. İbrahim Efendi ise savunmasında, yıllık 20 mecdiyeye evi kiraladığını, ancak 1897 Mayıs ayında sadece onbeş gün kaldığını ve bu nedenle sadece 15 kuruş borcu olduğunu ileri sürmüştü.⁴⁹⁰

Kiralanan mülkler arasında ev ve dükkanların yanı sıra, tarlalar da bulunmaktaydı. Rumlar, sahip oldukları toprakların bir kısmını işlemeleri için, Müslümanlara kiraya vermekteydiler. Kimi zaman, tarlayı kiralayan ve tarla sahibi arasında tarlaların kullanımıyla ilgili sorunlar yaşanabiliyordu. Menasız Köyü'nde oturan Mustafa, Levissi Köyü'nün Aşağı Mahallesi'nde oturan Mariya'nın tarlasını kiralamıştı. Ancak bir süre sonra Mustafa ve Mariya arasında bu tarladan dolayı anlaşmazlık başlamıştı. Mustafa'nın bütün uyarılarına rağmen, yaklaşık dört sene boyunca Mariya, kendi bahçesine giderken Mustafa'ya kiraya verdiği bu tarlayı kullanmıştı. Marya'nın açıklamasına göre, bu tarlayı verirken kendi bahçesine geçmek için burayı kullanabileceği yönünde Mustafa ile anlaşmıştı. Aralarındaki bu sorunu çözemeyince de Mustafa, kiraladığı tarlayı Mariya'ya geri iade etmişti.⁴⁹¹

6.9. Miras İle İlgili Davalar

Miras paylaşımı konusunda, çoğu zaman aile üyeleri arasında anlaşmazlıklar yaşanmaktaydı. Kadınlar babalarından kalan malların kullanımını, evlendikten sonra kocalarına bırakmaktaydı. Ancak eşleri vefat ettikten sonra, babadan kalan bu malların çoğu zaman ölen kişinin terekisi içinde yer alması sorunlara neden olabiliyordu. Gebeler Köyü'nden Gökçeoğlu Mustafa vefat ettikten sonra mirası, eşi Emine Hatun, validesi Fatma Hatun, büyük oğulları Yusuf, Mehmed, Himmet, Ahmed ile büyük kızları Fatma, Zeliha, Ayşe, Şerife, Zeynep ve küçük kızı Gülizar'a paylaştırılmıştı. Emine Hatun'un daha önceden babasından miras kalan malları arasında dört öküz, beş inek, üç tosun, dört düge ve beş dana olmak üzere toplam yirmi bir hayvanı ile aynı köyde altı dönüm ağaçlı bahçe ile tek katlı bir odalı ve dört odalı iki ayrı ev bulunmaktaydı. Emine, kocası Mustafa hayattayken bunları kullanması için ona vermişti. Ancak kocası öldükten sonra bu mallar kocasının malları ara-

⁴⁸⁹ M.Ş.S., 5 Muharrem 1315, N:158, B:233, s. 116.

⁴⁹⁰ M.Ş.S., 10 Ramazan 1319, N:161, B:83, s. 39.

⁴⁹¹ M.Ş.S., 20 Ramazan 1314, N:158, B:202, s. 103.

sında sayılarak diğ er mirasçılara da paylaştırılmıştı. Emine ise, bu malların eşi Mustafa'ya ait olmadığını, kendisine babasından kalan mallar olduğunu kanıtlamış, böylece bu mal ve mülkleri sadece kendisi almıştı.⁴⁹²

Çayan Köyü'nden Hasan vefat edince mirası eşi Ayşe ile oğulları Mustafa ve Mehmed'e kalmıştı. Ayşe, kocasından toplam 3870 kuruş değerinde miras kalan, iki deve, iki kısrak, bir öküz, bir sığır, dokuz keçi, iki kızıl çuval, bir çift kara çuval, bir adet namazlık, bir ambar, dört bakır çanak, bir sandık ve 15 kile arpanın oğlu Mehmed tarafından haksız yere alıkonulduğunu ileri sürmekteydi. Ayşe, hem kocası Hasan'dan kalan bu mallardan kendisine düşen payı hem de 150 kuruş kıymetindeki çeyiz takımları olan yüz dirhem ipek, bir gömlek, üç takke, iki mendil, bir adet gümüş takımını ve aynı zamanda kocasından alacağı olan 400 kuruşu mahkemeye başvurarak talep etmişti.⁴⁹³

Ailelerin bıraktıkları mallara, çocuklar küçük yaşta ise reşit oluncaya kadar dokunamıyorlardı. Karadere Köyü'nden Süleyman'ın babasından kalan mirası yaşı küçük olduğundan, eytam müdürlüğüne korunmaktaydı Aradan yıllar geçtikten sonra, 20 yaşına gelen Süleyman mahkemeye başvurarak, artık yetişkin olduğunu ve bu nedenle mirastaki payını almak istediğini bildirmişti. Eytam müdürlüğünde saklanan 1302 kuruş, Süleyman'ın talebi üzerine kendisine teslim edilmişti.⁴⁹⁴

Bir kişinin vefatından sonra, kimi zaman ölen kişinin mirasından yararlanmak için yeni bazı mirasçılar ortaya çıkmaktaydı. Bunlar mirastan pay alabilmek için, ölen kişinin yakınları olduğunu kanıtlamak zorundaydılar. Ceylan Köyü'nden Sadık ve Mehmed, kendilerinin Abdullah ile Hava'nın çocukları, İbrahim, Memiş ve Nasuh'un kardeşleri olduklarını belirterek, Abdullah'ın mirasında hakları olduğunu iddia etmişler ve mahkemeye başvurmuşlardı. Gösterdikleri şahitlerle bunu kanıtlamışlar ve böylece vefat eden babaları Abdullah'ın mirasından yararlanma hakkını elde etmişlerdi.⁴⁹⁵

Varlıklı kişiler, mallarının bir kısmını vakfetmekteydiler. Hacı İbrahim Ağa, Meğri'nin zenginleri arasında yer almaktaydı. Hayattayken mallarının üçte birinin gelirlerini hayır için vakıflara ayırmıştı. Ancak öldükten sonra bıraktığı malların vakfedilmesi ile ilgili mirasçılara ve cami şerif idarecesi Hacı Mehmed arasında sorunlar yaşanmıştı. Hacı İbrahim Ağa'nın 16.592 kuruş ile merkez kasabadaki Paspatur denilen yerde etrafı yaz mescidi, mektep ve çıkmaz sokak ile çevrili iki katlı dükkanını vakfettiği anlaşılmıştı.⁴⁹⁶

⁴⁹² M.Ş.S., 1 Rebi-ül evvel 1320, N:161, B:128, s. 67.

⁴⁹³ M.Ş.S., 15 Şaban 1323, N:163, B:212, s. 67.

⁴⁹⁴ M.Ş.S., 5 Rebi-ül evvel 1324, N:163, B:73, s. 106.

⁴⁹⁵ M.Ş.S., 25 Zilhicce 1325, N:163, B:48, s. 197.

⁴⁹⁶ M.Ş.S., 25 Zilkade 1314, N:158, B:223, s. 112.

Levissi Köyü'nde oturan Panayir, sarraflıkla uğraşmaktaydı. Vefat ettiğinde mirası ailesi arasında paylaşılmıştı. Panayir'in Levissi Köyü'nde bir evi ve Girit'te bir mağazası bulunmaktaydı. Panayir, Meğri yakınındaki adalarda ve kaza içinde, yani her iki yerde birden mal ve mülklere sahip olanların varlığının önemli bir kanıtıydı.⁴⁹⁷ Aşağı Mahalle'de oturan Mihal vefat ettiğinde, ailesine bıraktığı mal ve mülkleri arasında, bir ev, Belen köyünde 5 dönüm ağaçlı bahçe, Meğri'nin Topkavak mevkiinde bir ev ve bir mağaza bulunmaktaydı.⁴⁹⁸ Rodoslu Hava Hatun'un da miras olarak bıraktıkları arasında, merkez kazada bir mağaza ve ev yer almaktaydı.⁴⁹⁹ Yine aslen Rodoslu olan İbrahim Ağa vefat ettiğinde mirası, eşi Nefise, oğulları Hamdi ve Mehmed arasında paylaşılmıştı. Merkez kazadaki Paspatur mevkiinde bulunan bir mağaza ve üç ev İbrahim Ağa'nın mirasçılarına kalmıştı.⁵⁰⁰

Keçiler Köyü'nden Halil'in mirası, eşi Fatma ile oğlu Ömer arasında paylaşılmıştı. Fatma, kocasından kalan iki dönüm civarındaki yemiş veren ağaçlı bahçe ve ev üzerindeki hissesini, ölünceye kadar kendisinin yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılaması şartıyla oğlu Ömer'e hibe etmişti. Ömer ilk başta bunu kabul edip, annesinden bu mal ve mülkleri almasına rağmen, bu şartın gereklerini yerine getirmede pek hevesli davranmamıştı. Bunun üzerine Fatma, kocasından kalan evin de oğlu Ömer'in tasarrufunda olması nedeniyle, Ömer'e hibe ettiği bütün mal ve mülkleri geri almıştı.⁵⁰¹

Rodoslu Salih'in mirası, annesi Ümmühan ile çocukları Sıdika ve Ali'ye kalmıştı. Ümmühan, çocuklara babalarından miras kalan ev, eskimeye yüz tuttuğundan ve oturulamayacak bir hale geldiğinden, bu evi, 85 Fransız Lirası'na Mustafa adında bir kişiye satmıştı. Bu satış karşılığında aldığı meblağ çocuklara kalan mirasa eklenmişti.⁵⁰² Belediye katibi Eşref Bey'den, çocuklarına merkez kazada iki katlı bir ev miras kalmıştı. Fakat bu ev içinde oturulamayacak kadar haraptı. Çocukların da, bu evi tamir etmeye güçleri yoktu. Bu nedenle bu harap ev satılmış ve elde edilen meblağ çocuklara verilmişti.⁵⁰³

Aslen Rodoslu olup Meğri'de oturan Ahmed vefat ettiğinde mirası, karısı, annesi ve oğlu arasında paylaşılmıştı. Ancak bir süre sonra Ahmed'in karısı da vefat etmişti. Ahmed'in miras olarak bıraktığı mülkler içinde yer alan Paspatur civarındaki ev, Andorya adındaki kişiye satılmıştı. Bu satıştan ele geçen meblağ olan 3464 kuruş 40 para Ahmed'in oğlu ve annesine eşit bir şekilde paylaştırılmıştı.⁵⁰⁴ Levissi'nin Yukarı Mahallesi'nden Yordin'in

⁴⁹⁷ M.Ş.S., 14 Rebi-ül ahir 1313, N:158, B:21, s. 21.

⁴⁹⁸ M.Ş.S., 12 Receb 1313, N:158, B:65, s. 38.

⁴⁹⁹ M.Ş.S., 14 Cemaziyel evvel 1313, N:158, B:48, s. 32.

⁵⁰⁰ M.Ş.S., 22 Zilkade 1313, N:158, B:222, s. 112.

⁵⁰¹ M.Ş.S., 10 Receb 1314, N:158, B:177, s. 91.

⁵⁰² M.Ş.S., 25 Zilkade 1319, N:161, B:107, s. 54.

⁵⁰³ M.Ş.S., 9 Muharrem 1326, N:163, B:195, s. 272.

⁵⁰⁴ M.Ş.S., 2 Rebi-ül evvel 1324, N:163, B:66, s. 103.

mirası dört oğluna kalmıştı. Yordin'in Yukarı Mahalle'deki evi ve mağazası 5130 kuruşa Mariya'ya satılmış ve bu satış karşılığında alınan meblağ vereseler arasında paylaşılmıştı.⁵⁰⁵

Çalıştıkları yerlerden, maaşlarını tam olarak alamayan kişilerin vefatlarından sonra dahi aileleri bu alacaklarının peşini bırakmamaktaydı. Üzümlü Köyü'nden Ali, Meğri reji kolculuğunda çalışmakta iken azledildikten bir süre sonra vefat etmişti. Mirası eşi Emetullah ile çocukları Hurşid, Şerife ve Zeliha'ya paylaştırılmıştı. Ali'nin kolluk görevi sırasında, Reji İdaresi'nden 201 kuruş 30 para alacağı kalmıştı. Emetullah Hatun, Ali'nin mirasçısı olarak bu meblağı Reji Müdürü Şevket Bey'den talep etmiş ve almıştı.⁵⁰⁶

Kaza kaymakamı Edhem Bey vefat ettikten sonra, mirasçıları olan üç oğlu ve bir kızı mahkemeye başvurarak Edhem Bey'in mal sandığındaki maaşından alamadığı, bir ay 24 günlük 2019 kuruş alacağı kaldığını ileri sürmüşlerdi. Yapılan incelemeler sonucunda Edhem Bey'in, mal sandığından 1709 kuruş alacağı olduğu anlaşılmış ve bu meblağ mirasçılara ödemişti.⁵⁰⁷ Seydiler Köyü'nden redif taburunun dördüncü bölümü yüzbaşısı Osman vefat edince mirası eşleri Fatma ve Hatice ile küçük kızları Şefika, Zekiye ve Fatma'ya kalmıştı. Yüzbaşı Osman'ın maaşından 1981 kuruş 30 para mal sandığından alacağı olduğu belirlenmişti. Dönemin Mal Müdür Muavini Dilaver Bey, bu meblağı mirasçılara vermişti.⁵⁰⁸

Çayan Köyü'nden Hüseyin vefat edince sahip olduğu mal ve mülkler iki eşi ve oğlu Bekir arasında paylaşılmıştı. Ancak bu miras paylaşımına Hüseyin'in kardeşi Süleyman karşı çıkmıştı. Süleyman, babaları Mehmed'den kendilerine kalan evin Hüseyin ile aralarında taksim edilmemiş olduğunu, bu evin içindeki eşyalarla birlikte Hüseyin'in mirası arasında sayıldığını ileri sürmüştü. Bu nedenle Süleyman mahkemeden, bu evin bedelinden kendisine düşen meblağın Hüseyin'in mirasından verilmesini talep etmişti.⁵⁰⁹

Ören Köyü'nden Halil vefatından sonra mirasçıları arasında, anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştı. Halil'in büyük kızı Ayşe, babasından kalan mirasta kendisine düşen payı alamayınca annesi Rukiye ve dört erkek kardeşine dava açmıştı.⁵¹⁰ Karaçulha Köyü'nden Ahmed vefat edince mirası eşine ve iki oğluna kalmıştı. Ahmed'in oğullarından biri olan Yusuf mahkemeye başvurarak babasından kalan mirastaki payını annesinin ve ağabeyi Mustafa'nın kendisine vermediklerini ileri sürmüştü.⁵¹¹

Levissi Köyü'nün Aşağı Mahallesi'nden vefat eden pabuçculuk mesleği ile uğraşan Nikola'nın mirasçıları arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Nikola'nın oğlu Andon, babası vefat

⁵⁰⁵ M.Ş.S., 13 Rebi-ül ahir 1313, N:158, B:22, s. 21.

⁵⁰⁶ M.Ş.S., 25 Cemaziyel ahir 1325, N:163, B:6, s. 171.

⁵⁰⁷ M.Ş.S., 19 Safer 1323, N:163, B:135, s. 30.

⁵⁰⁸ M.Ş.S., 6 Safer 1326, N:163, B:62, s. 206.

⁵⁰⁹ M.Ş.S., 29 Zilkade 1324, N:163, B:122, s. 134.

⁵¹⁰ M.Ş.S., 8 Zilkade 1325, N:163, B:34, s. 188.

⁵¹¹ M.Ş.S., 18 Muharrem 1326, N:163, B:58, s. 203.

ettiği sıralarda Atina'da bulunduğu için mirastan payını alamamıştı. Nikola Meğri'nin önde gelen zenginlerinden biriydi. Aşağı Mahalle'de 4000 kuruş değerinde ahırlı ev, 4 dönüm ağaçlı bahçe, iki göz mağaza, 10.000 kuruş değerinde bahçeli ev, Bayat Köyü'nde 2000 kuruş değerinde ev, 400 kuruş değerinde bir zahire ambarı ve Çukurincir Köyü'nde 600 kuruş değerinde bir zahire ambarı olmak üzere toplam 17.000 kuruş değerinde emlak miras olarak kalmıştı. Bunların yanı sıra Nikola'nın, 30.000 kuruş alacağı bulunmaktaydı. Yine dükkanı içinde 5000 kuruş değerinde 500 çift gön, 600 kuruş değerinde keçi derisi, 2625 kuruş değerinde 375 kile buğday, 2500 kuruş değerinde 500 kile mısır, 800 kuruş değerinde takımıyla at, 300 kuruşluk merkep, 800 kuruşluk 2 öküz, 906 kuruşluk 24 keçi ve 3000 kuruş değerindeki mallarıyla birlikte toplam 61.031 kuruş 30 para değerinde mal ve mülkü bulunmaktaydı. Mahkemeye başvuran Andon, kendisine düşen bu büyük mirastaki hakkını almıştı.⁵¹²

⁵¹² M.Ş.S., 17 Ramazan 1326, N:163, B:152, s. 249.

SONUÇ

Tarih eğitiminde yerel tarih çalışmalarının önemi büyüktür. Yerel tarih, bireyleri tarihe çekmek için kullanılması gereken önemli alanlardan biridir. Ders kitaplarının siyasi ağırlıklı olması, yerel tarih çalışmalarına yer verilmemesi tarihin sürekli basmakalıp bir şekilde görülmesine neden olmaktadır. Yaşanılan çevrenin öğrenilmesi, her zaman kişilerde daha fazla merak uyandırmaktadır. Ders kitaplarında yerel tarih konuları yer alıncaya kadar, öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Ders sırasında bu tür çalışmalara yer vererek, öğrencilerin aktif olarak derse katılmaları, araştırmaya yönlendirilmeleri ve bilgiye kendilerinin ulaşmaları sağlanmalıdır. Tarih eğitimin en önemli amaçlarından biri bireye bir kent bilinci kazandırmak olmalıdır.

Eskiçağ'da kahinler kenti olarak tanınan Fethiye'nin en eski bilinen ismi Telmessostur. Hatta tarih boyunca birçok ünlü hükümdar, buraya gelerek önemli konuları kahinlere danışmışlardır. Anadolu'yu fetheden birçok hükümdar da buradaki kahinlere saygılarını sürdürmüşlerdir.

Anadolu'daki birçok yerleşim merkezi gibi, Anadolu'nun güneybatısında, Akdeniz kıyısındaki bu şirin kasaba tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Likya ve Karya sınırında yer alan Telmessos'ta zamanla Pers, Büyük İskender ve Bergama Krallıkları'nın egemenlikleri yaşanmıştır. Uzun süre Likya'nın kentlerinden biri olarak varlığını devam ettirmiştir. Sonraları Roma ve Roma'nın ikiye ayrılmasından sonra da Bizans'ın sınırları içinde yer almıştır.

Türklerin Anadolu'ya gelişleri ile güneybatı Anadolu toprakları Menteşe Beyliği'nin egemenliğine girmiştir. Menteşe Beyliği döneminden itibaren burası, Meğri ismiyle anılmaya başlanmıştır. Bu beyliğin 15. yy.'da Osmanlı sınırları içine dahil olması ile birlikte, Menteşe Sancağı'na bağlı bir kaza olarak Osmanlı'nın yıkılışına kadar varlığını sürdürmüştür.

Menteşe yöresi, Osmanlı'nın çok fazla ön plana çıkmayan bir yeri olarak kalmıştır. Genel olarak buranın dağlık olması ulaşımı ve tarımı tarih boyunca olumsuz yönde etkilemiştir.

Meğri, 1870 tarihinde kaymakamlık ve 1877 tarihinde ise belediye teşkilatına sahip olmuştur. Menteşe Sancağı içinde en geniş ormanların bulunduğu ve en fazla madenin çıkarıldığı yer Meğri Kazası'dır. Çıkartılan krom ve manganez madenleri özellikle 19. yy.'ın sonlarına doğru Meğri Limanı'ndan ve Göcek İskelesi'nden Avrupa'ya deniz yoluyla satılmıştır.

Burada, Rumlar ve Türklerin yan yana yaşamları oldukça renkli bir kültürel ortamın doğmasını sağlamıştır. Müslümanlar ve gayr-i müslimler ayrı mahallelerde oturmaktaydılar Fakat ortaklaşa kullanılan binaların yapımında tam bir dayanışma sözkonusuydu. 1844-1845'li yıllarda, Orta ve Aşağı Mahallelerde oturan Rumların yarısından fazlası kalaycılık mesleği ile uğraşmaktaydı. Kalanları ise ya ticari hayatın içinde yer alıyorlar ya da pabuçculuk, terzilik, fırıncılık, değirmencilik, demircilik ve dülgelcilik gibi zanaatlarla uğraşıyorlardı. 19. yy.'ın sonunda ise, kazanın merkezindeki birçok mağaza, gayr-i müslimlere aitti. Gayr-i müslimler, sınırlı bir şekilde tarımla uğraşmışlar ve sahip oldukları topraklar üzerinde sadece incir ve tütün yetiştirmişlerdi. Özellikle 1858 Arazi Kanunnamesi'nin ardından kazadaki Rumlar geniş toprak sahipleri olmaya başlamışlardı. Müslümanlar ise 1844-1845 yıllarında ve daha sonraları da, tarım ve hayvancılık ile uğraşmaya devam ettiler. Ticari hayatın içinde çok fazla yer almadılar. Müslümanlar içinde, büyük toprak ağaları vardı ki bunlar muazzam genişlikte topraklara sahipti. Bunların büyük bir kısmı kaza merkezinde yaşıyordu.

Rum ve Müslüman aileler arasında, gündelik yaşamda önemli farklılıklar vardı. Rum aileler, Avrupa'daki konforlu yaşamı Meğri'ye taşımışlardır. Masada yemek yeme ve karyolada yatma gelenekleri, özellikle Rum aileler arasında yaygındır. Müslümanlar ise yerel yöneticiler dışında, eski geleneklerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

19. yy.'da Meğri halkını en fazla rahatsız eden konu, kazanın önemli bir bölümünü kaplayan bataklık olmuştur. 20. yy. başlarında bu bataklık doldurularak üzerinde imar faaliyetleri başlatılmıştır. Meğri'nin topografik durumu mimarı yapıları da etkilemiştir. Meskenlerin çoğu ahşaptan ve sazdan yapılmıştır.

Halk arasında kimi zaman yaralama, öldürme, rüşvet ve hırsızlık gibi adli olaylarla da karşılaşılıyordu. Dağa çıkan eşkıyalar da, halkı oldukça rahatsız etmekteydi.

Evliliklerde tek eşle evlilik daha fazla olmakla birlikte, çift eşle hatta üç eşle evlilik yapanlara da rastlanmaktaydı. Boşanma olaylarında en önemli sebepler, ikinci evliliğini yapanların ilk eşlerine bakmamaları, eşlere şiddet uygulanması ve kızların küçük yaşta evlendirilmesi idi. Erkek karısını boşadığı zaman, karısına ve çocuğuna nafaka ödemek zorundaydı. Aynı zamanda kendisine bakamayacak durumda olan yaşlılar da, çocuklarından nafaka almaktaydı. Tüccarlar arasında sık sık alacak davaları açılmaktaydı. Ortaklaşa yapılan bir ticari işte ortaklık sona erdiğinde de sorunlar yaşanıyordu. Aileden biri öldüğünde, özellikle de zenginse bıraktığı malların paylaşımı konusunda anlaşmazlıklar çıkıyordu.

KAYNAKÇA

A- Arşiv Kaynakları

1- Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Bab-1 Ali Evrak Odası Ayniyat Defteri, 812 No'lu Aydın Vilayeti Defteri, 11 Muharrem 85.

Bab-1 Ali Evrak Odası Ayniyat Defteri, 812 No'lu Aydın Vilayet Defteri, 4 Şevval 90.

Bab-1 Ali Evrak Odası Ayniyat Defteri, 812 No'lu Aydın Vilayet Defteri, 4 Muharrem 292.

Bab-1 Ali Evrak Odası Ayniyat Defteri, 813 No'lu Aydın Vilayet Defteri, 3 Şubat 94.

Bab-1 Ali Evrak Odası Ayniyat Defteri, 813 No'lu Aydın Vilayeti Defteri, 4 Temmuz 94.

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı, Vesika No:11/5, 12.6.1336.

Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler Müdüriyeti Kalemî, Vesika No:39/89, 24 Zilhicce1337.

İrade İmtiyazat, 19 Zilkade1310.

İrade İmtiyazat, 6 Şaban 1313.

İrade İmtiyazat, 4 Zilhicce 1332.

İrade Maarif, Vesika No:6, 22 Şaban 1322.

İrade Meclis-i Mahsus, Vesika No:14, 7 Rebi-ül evvel 1332.

İrade Meclis-i Mahsus, Vesika No:32, 28 Zilhicce 1329.

İrade Meclis-i Mahsus, Vesika No:9/74, 9 Rebi-ül evvel 1332.

İrade Meclis-i Mahsus, Vesika No:5, 14 Muharrem 1332.

İrade Rüşumat, Vesika No:6, 19 Zilkade 1310.

İrade Rüşumat, Vesika No:8, 7 Cemaziyel ahir 1325.

İrade Şura-yı Devlet, Vesika No:145/18, 20 Cemaziyel ahir 1337.

İrade Şura-yı Devlet, Vesika No:1375/22, 6 Cemaziyel evvel 1285.

İrade Şura-yı Devlet, Vesika No:1381/23, 6 Zilhicce 1302.

İrade Şura-yı Devlet, Vesika No:1385/2, 21 Zilkade 1307.

İrade Şura-yı Devlet, Vesika No:1396/1, 19 Cemaziyel evvel 1313.

İrade Şura-yı Devlet, Vesika No:1414/6, 3 Zilkade 1319.

Yıldız Arşivi Hususi Evrakı, Vesika No:286/27, 3.6.1311.

Yıldız Arşivi Hususi Evrakı, Vesika No:159/39, 27 Nisan 92.

Temettuat Defterleri, No:2337.

Temettuat Defterleri, No:2338.

Temettuat Defterleri, No:2339.

Temettuat Defterleri, No:2340.

2- Milli Kütüphane Arşivi (Ankara).

Meğri Şer'iyye Sicil Defterleri, No:158.

Meğri Şer'iyye Sicil Defterleri, No:159.

Meğri Şer'iyye Sicil Defterleri, No:161.

Meğri Şer'iyye Sicil Defterleri, No:163.

3- Salnameler.

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1304 (H) .

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1307 (H) .

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1311 (H) .

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1312 (H) .

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1313 (H).

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1314 (H).

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1320 (H) .

Salname-i Vilayet-i Aydın, 1326 (H) .

C- SÜRELİ YAYINLAR

1- Gazeteler.

Ahenk (İzmir).

Anadolu (İzmir).

İttihad (İzmir).

2- Dergiler.

Bellekten, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Toplumsal Tarih, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Turizmin Yükselen Işığı Fethiye, Fethiye Belediyesi Kültür Hizmetleri.

3- Ansiklopedi ve Sözlükler.

Devellioğlu Ferit (1996), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara:Ötüken Yayınları.

İslam Ansiklopedisi (1957), Ankara:Milli Eğitim Yayınları.

Şemseddin Sami (1995), *Kamus-ı Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi (1985), İstanbul:İletişim Yayınları.

Yurt Ansiklopedisi (1982), İstanbul:Anadolu Yayıncılık.

D-KİTAP ve MAKALELER

AKDAĞ, Mustafa (1979), **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, Cilt I, İstanbul:Cem Yayınları.

AKŞİN, Sina (1977), "İlk ve Ortaöğretim'de Tarih", **Felsefe Seminerleri**.

AKŞİT, Oktay (1967), **Likya Tarihi**, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları.

AKŞİT, Oktay (1970), **Roma İmparatorluğu Tarihi**, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

AKTÜRE, Sevgi (1993), "19. yy.'da Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, Derleyen:İlhan Tekeli, Ankara:ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

ATAUZ, Akın (2001), "Yerel Tarih Çalışmaları ve Şehircilik Arasındaki İlişkiler", **Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

BAKIRER, Ömür (1993), "Ortaçağ'da Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, Derleyen:İlhan Tekeli, Ankara:ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

BARKAN, Ömer Lütfi (1980), **Türkiye Toprak Meseleleri**, İstanbul.

BAYCIK, Orhan (2001), "Orta Dereceli Okullarda Yöresel Tarih İle İlgili Neler Yapılabilir", **Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

BEHAR, Büşra Ersanlı (1992), **İktidar ve Tarih**, İstanbul:Afa Yayınevi.

BEHAR, Büşra Ersanlı (2002) "Zihinsel Sınır Güvenliği", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Nisan, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

BERKTAY, Halil (2002), "Tarih Eğitimi ve Ders Kitapları", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Nisan, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

BULUÇ, Sevim (1993), "İlkçağ'da Muğla", **Tarih İçinde Muğla**, Derleyen:İlhan Tekeli, Ankara:ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

CEVAD, Ali (1313), **Memalik-i Osmaniye'nin Tarihi ve Coğrafya Lügatı**, İstanbul:Mahmud Bey Matbaacılık.

- COPEAUX, Etienne (2000), **Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İstanbul:Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ÇADIRCI, Musa (1991), **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DANACIOĞLU, Esra (2001), **Geçmişin İzleri**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- DAVISON, Roderic (1997), **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform I-II**, İstanbul:Papirüs Yayınları.
- DARKOT, Besim (1957), "Menteşe",**İslam Ansiklopedisi**, Cilt:VIII, İstanbul:Milli Eğitim Yayınları.
- EROĞLU, Zekai (1939), **Muğla Tarihi**, İzmir:Marifet Basımevi.
- FAROQHI, Suraya (1993), "Menteşeoğullarından Osmanlılar'a Muğla",**Tarih İçinde Muğla**, Derleyen:İlhan Tekeli, Ankara:ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- FAROQHİ, Suraya (1997), **Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- KURMUŞ, Orhan (1982), **Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi**, Ankara:Savaş Yayınları.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat (1999), **Temettu Defterleri**, Belleten, Cilt LXIII, Sayı 236, Nisan, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KYVIG, David E., Marty, Myron A. (2000), **Yanıbaşımızdaki Tarih**, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ORTAYLI, İlber (1985), **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği**, İstanbul:Hil Yayınları.
- ÖZBARAN, Salih (1992), **Tarih ve Öğretimi**, İstanbul:Cem Yayınevi.
- ÖZTÜRK, Mutlu (2001), "Sihirli Aynayı Kırmak, Yanıbaşımızdaki Tarih ve Öğretmenler", **Yerel Tarihçilik, Kent ve Sivil Girişim**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- QARTER, Donald (1985), "19 yy.'da Osmanlı Devletinde Madencilik", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt IV, İstanbul:İletişim Yayınları.
- SERÇE, Erkan (1998), **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediyecilik**, İzmir:DEÜ Yayınları.
- SEVİN, Veli (2001), **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I**, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SİNANOĞLU, Suat (1977), "İlk ve Ortaöğretim'de Tarih", **Felsefe Seminerleri**,
- TAŞ, Ebru Ş. (2001), "Yerel Tarih Çalışmaları ve Tarih Eğitimi", **Yerel Tarihçilik Kent ve Sivil Girişim**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEKELİ, İlhan (2000), "Tarih Yazımında Gündelik Yaşam Tarihciliğinin Kavramsal Çerçevesi İçinde Nasıl Geliştirilebilir?", **Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEKELİ, İlhan (1998), **Tarih Bilinci ve Gençlik**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEKELİ, İlhan (2001), "Yerel Tarih Çalışmalarına Gençlerin Katılımı ve Tarih Eğitimi", **Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEKELİ, İlhan (1998) "Tarihyazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler", **Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TÜRKEŞ, Ünal (1973), **Kurtuluş Savaşı'nda Muğla**, İstanbul: Muğla İli Toplumsal Yapısı Araştırmaları.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1969), **Anadolu Beylikleri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1972), **Osmanlı Tarihi**, Cilt II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1957), "Menteşeoğulları" **İslam Ansiklopedisi**, Cilt VIII, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.

UYKUCU, Ekrem (1971), **Muğla Tarihi**, İstanbul: Gümüş Basımevi.

YETKİN, Sabri (1996), **Ege'de Eşkıyalar**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

WITTEK, Paul (1944), **Menteşe Beyliği**, Çeviren: O. Ş. Gökyay, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

YILMAZ, Kazım (1982), **Her Yönüyle Fethiye**, Fethiye: Emek Matbaası.

YORULMAZ, Şerife (1994), **Aydın Vilayeti'nde Madenler**, İzmir: DEÜ, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ZİLLİOĞLU, Mehmed (1971), **Evlîya Çelebi Seyhatnamesi**, Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman, İstanbul: Özyayın Matbaası.

EKLER

İSİMLER	NÜFUS	EMLAKLAR	İSİMLER	NÜFUS	EMLAKLAR
Meğri Kasabası	6761	1800	Girişburnu Köyü	142	30
Keçiler Köyü	226	42	Yaka Köyü	210	41
Ebusure Köyü	31	6	Kancılar Köyü	187	35
Manastır Köyü	165	33	Çedgen Köyü	86	15
Palvek Köyü	172	35	Zikirciler Köyü	102	20
Hisar Köyü	179	36	Kadı Köyü	218	42
Karançağıl Köyü	65	12	Seydiler Köyü	200	60
Hastahane Köyü	47	10	Dere Köyü	317	63
Çanallar Köyü	104	20	Zeyve Köyü	306	61
Ahadlı Köyü	82	15	Kaya Köyü	316	63
Günlükbaşı Köyü	160	32	Gürecli Köyü	140	30
Karaçulha Köyü	1264	310	Kala Köyü	118	23
Patlangıç Köyü	706	180	Bayır Köyü	262	55
Eldirek Köyü	413	100	Çaltılar Köyü	304	61
Gökban Köyü	440	110	Papas Köyü	312	62
Dont Köyü	293	58	Karaköy Köyü	122	25
Üzümlü Köyü	624	160	Meseniz Köyü	124	25
İnciler Köyü	399	95	Çukurincir Köyü	232	45
Boynuz Köyü	165	33	Çoban Köyü	353	68
Oran Köyü	715	174	Doğanlar Köyü	123	25
Mengan Köyü	118	22	Yeniciler Köyü	248	45
Çoban Köyü	380	94	Timurlar Köyü	145	32
Atlıdere Köyü	312	64	Ada Köyü	53	12
Zorlar Köyü	308	62	Faralya Köyü	446	100
Beyada Köyü	220	42	Yakabağ Köyü	333	65
Yarbaşı Köyü	22	5	Dodurga Köyü	462	102
Orta Köyü	64	212	Yohsullu Köyü	163	30
Paşalı Köyü	98	19	Kesteb Köyü	494	107
Ceylan Köyü	994	30	Kum Köyü	47	10
Döğer Köyü	193	40	Çaykenarı Köyü	235	50
Gülhan Köyü	42	10	Gülümet Köyü	332	65

EK 1. 1889 tarihinde, Meğri'ye Bağlı Köylerin Nüfus ve Emlak Dağılımı. 1307 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi, s.510.

Mehmed Sadık Efendi	Hacı Bahri Efendi	Hüseyin Efendi			Halil Efendi	Hulusi Efendi	Konstanti ve Tufan Ağa	1882
Ahmed Sıdka Efendi	İsmail Efendi	Ali Efendi			İbrahim Efendi	Ali Efendi	Yani ve Haralambo Efendi	1886
Hüsnü Efendi	İsmail Efendi	Mehmed Efendi			İbrahim ve Halil Efendiler	Ali Efendi	Nikolaki ve Herolambo Efendiler	1889
Ahmed Tevfik Efendi	İsmail Efendi	Mehmed Efendi	Diyonsiyus Efendi		İbrahim Efendi	Bekir Ağa	Hacı Simon Efendi	1893
Ahmed Tevfik Efendi	İsmail Efendi	Mehmed Efendi	Diyonsiyus Efendi	Mustafa Efendi	Mehmed Efendi	Bekir Ağa	Hacı Simon Efendi	1894
Hüsnü Efendi	İbrahim Efendi	Ali Efendi	Diyonsiyus Efendi	boş	Mehmed Efendi	boş	Yani Loyzidi Efendi	1895
İsmet Efendi	Edhem Efendi	Ali Kemal Efendi		Mehmed Efendi	Bekir Ağa	Hacı Mehmed Ağa	Loyzidi Efendi	1896
Sadettin Efendi	İbrahim Edhem Efendi	Mehmed Sadık Efendi			Hacı Halil Efendi	Bekir Ağa	Yani Yorgalidi	1902
Mehmed Şakir Efendi				Hüseyin Hüsnü Efendi	Hacı Halil Efendi	Bekir Ağa	Vasilaki Efendi	1908

EK 2. Meğri'de Görev Yapan İdari Meclis Üyeleri. (1304), 362, (1307), 184, (1311),400, (1312), 487, (1313), 475, (1320), 407, (1326), 718. Aydın Vilayet Salnamelerinden hazırlanmıştır.

RÜSUMAT MÜDÜRÜ	BAŞKATİB	LİMAN REİSİ	DİVAN-I UMUMİYE MEMURU	TELGRAF MEMURU	KARANTİNA MEMURU	NÜFUS MEMURU	TARİH
İsmail Efendi	Mehmed Efendi		Yusuf Efendi	Salim Efendi	Rasim Efendi		1886
					Rasim Efendi	Edhem Efendi	1889
Behçet Efendi	Firoz Efen- di	Aziz Kapudan	Mehmed Efendi	Osman Efendi	Safvet Efendi	Halil Efendi	1893
Behçet Efendi		Aziz Kapudan	Mehmed Efendi	Osman Efendi	Safvet Efendi	Halil Efendi	1894
Behçet Efendi		Aziz Kapudan	Avakım Efendi	Osman Efendi	Safvet Efendi	Halil Efendi	1895
İzzet Efendi			Hüseyin Efendi	Ali Efendi		Cemal Efendi	1896
Mehmed Efendi	Rıza Efendi	Ahmed Bey	Mehmed Murad Efen.	Ali Efendi			1908

EK 3. Meğri'de Görevli Bazı Mahalli İdareciler. (1304), 363, (1307), 184, (1311), 401 (1312), 488, (1313), 476, (1314), 507, (1326), 720. Aydın Vilayet Salnamelerinden hazırlanmıştır.

Naib Mehmed Sadık Efendi	Aza Hacı Veli ve Manuel Efendi			Katib-i sani Ahmed katib-i evvel Hüsni Efendiler		1879
Naib Ahmed Sıdkı Efendi	Aza Veli Efendi	Müstantik Şükrü Efendi	Başkatip Münhal	Şafi Hüsni Efendi		1886
Naib Hüsni Hayrullah	Aza Osman Efendi	Müstantik Hüsni Efendi	Başkatip Mişon Efendi	Katib-i Sani Mehmed Efendi		1889
Naib Ahmed Tevfik Efendi	Aza İbrahim ve Haralambos Efendi	Müstantik İbrahim Efendi	Başkatip Mişon Efendi	Katib-i sani Emin Efendi	Mukavelat Muhareri Kamil Efendi	1893
Naib Hüsni Hayrullah	Aza Nurullah ve Andon Efendi	Müstantik Emin Efendi	Başkatip Ziya Efendi	Katib-i sani Haralambos Efendi	Mukavelat Muhareri Kamil Efendi	1895
Naib İsmet Efendi	Aza Nurullah ve Pavli Efendi	Müstantik Emin Efendi	Başkatip Yusuf Ziya Efendi	Katib-i sani Emin Efendi	Mukavelat Muhareri Kamil Efendi	1896
Naib Saadetin Efendi	Aza Dimistoklu ve Hamid Efendi	Müstantik Şükrü Efendi	Başkatip Yusuf Ziya Efendi	Katib-i sani Emin Efendi	Mukavelat Muhareri Kamil Efendi	1902
Naib Mehmed Şakir Efendi		Müstantik Sabri Efendi	Başkatip Şükrü Efendi	Katib-i sani vekili Hüsni Efendi	Mukavelat Muhareri Kamil Efendi	1908

EK 4. Meğri Bidayet Mahkemesindeki Görevliler, (1304), 362, (1307), 184, (1311), 400, (1313), 475, (1314), 506, (1320), 407, (1326) 719. Aydın Vilayet Salnamelerinden hazırlanmıştır.

İsimler	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	TOPLAM
Mehmed	1	-	2	1	1	3	1	-	-	1	1	11
Hüseyin	-	4	3	-	1	3	1	1	1	-	-	14
Hasan	2	2	2	-	1	1	1	2	1	-	1	13
İbrahim	1	-	-	2	1	3	1	-	-	1	-	9
Süleyman	1	-	1	-	1	1	2	-	2	1	1	10
Veli	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4
Ali	1	4	-	1	2	1	4	1	-	-	2	16
Ahmed	2	2	-	1	1	3	-	-	-	1	1	11
Osman	1	1	3	-	-	-	-	-	-	1	-	6
Yusuf	3	1	-	-	2	-	-	1	1	1	1	10
Mustafa	1	1	2	2	2	2	1	-	-	-	-	11
Ramazan	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yunus	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	-	4
Zeynel	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Halil	-	-	1	1	-	-	-	2	1	-	1	6
Ömer	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	3
Musa	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2
İsmail	-	1	1	3	-	-	2	1	-	-	-	8
Eyüp	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2
Hamdullah	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Nasuh	1	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-	5
Cafer	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	3
Mürsel	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Bektaş	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Nurettin	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Nebi	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Mahmud	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	3
İslam	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Nezir	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	2
Salih	-	-	-	1	1	1	-	-	1	-	-	4
Abdülmuttalip	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Memiş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
İdris	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Abdullah	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Bekir	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Abbas	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Yakup	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Kanber	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Abdülkerim	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

A- HATAMİLER B-HASTALAR C-KÜTERİK D-DİKİLİTAŞ E-TAŞLIK F-HALİLKÖY G-KÖSEKADİR H-SADİLER I-MUSALAR J-DİVANEİLYAS K-GÜRECLİ

EK 5. 1844-1845 Tarihlerinde Meğri Merkez Köylerde Hane Reislerinin İsimlerinin Dağılımı. 2337 nolu Temettuat Defterlerinden hazırlanmıştır.

با اوده كرامتاده هجره بادشاهی مانور و خبریه یی بوردلیم قضا هاده مکی قضا نك قضا نك قضا نك قضا نك قضا نك
وامداد و خیدانات ورمایه و تمعاتی و قریه

اورده بویق قضا نك قضا نك اهدیه علی ۳۸	اورده بویق قضا نك قضا نك اوغلی علی ۳۸	فوقان اوغلی اوغله مع مشقلاور خانسی ۱۲۰	ایکینک بقال و کالی ۳۰۰	باباز و کرمنی و بیکله معوض اسباب با ایته حصه ۲۹ ۳۰۹
---	---	--	------------------------------	--

بایچه دونم ۳۰۰	اسخار زینبیه ۱۹۵ ۶۹۵۵	اسخار باره ۳۹ ۱۷۵	مکی داش ۱۵۰	مرقومک جفک انکون ۱۵۰	جفک مذکورک صفور ۳۰۰ ۷۵۵۰
-------------------	-----------------------------	-------------------------	----------------	----------------------------	--------------------------------

بلاصلط اعجابی ۱۱۰۰۰	فوق صفور کوی مع اینک داش ۱۶ ۴۵۵	دانه رأس ۱ ۱۰۰	بارکبر رأس ۱ ۱۰۰	۳۵۵۵ ۳۷۷۰ ۴۸۴۴۶
------------------------	--	----------------------	------------------------	-----------------------

اورده بدیلی قو صغلی جفقی قو قو بداهه ۷۵۵	اوغلی سابعه اسیمن ۱۶	فوقان اوغلی اوغله مع مشقلاور خانسی ۸۰	بایچه دونم ۱۰۰	باغی دونم ۱۰۰	بویقه نونم ۱۷ ۸۵۰
--	----------------------------	---	-------------------	------------------	-------------------------

زینبیه اعجابی ۹۱۵	بارکبر اعجابی ۳۵	فوق صفور کوی مع انکون ۱۱۵۵	قیران رأس ۴۰۰	مکی داش ۲۵	۴۱۰۷ ۱۶۰۰ ۳۵۰۷
----------------------	---------------------	----------------------------------	------------------	---------------	----------------------

شوقی علی اوقی و قو ام کلیم خانقازک خان برات ۱۳۰	ایکینک سمی قوت نصف حصه ۱۳۰	عم اسباب مانیندر حصه ۳۷۶	بویقه بایچه دونم ۱۰۰
---	----------------------------------	-----------------------------	-------------------------

EK 6. B.O.A. Temettuat Defterleri, No:2337, 1260-1261 Tarihlerinde Meğri kazasındaki İslam Nüfusun Mal ve Mülkleri Gösteren Defter.

ایریم اباله محظنه مشیحی فضا لوزر طبر فضی رومانه کده سنه
 ادرنه محظه فیم رعایانک امدون والرض وحقاندرین سینه دشمین

صفا و باغی
 صفا و باغی
 صفا و باغی
 صفا و باغی
 صفا و باغی

ایم نظر ارضی فیه و سیه و ادعای کولده

مردوخ نرد	انجیر فیس	صافیه این	ارکله ندرخی
دوره	دوره	دوره	دوره
صفا و باغی	صفا و باغی	صفا و باغی	صفا و باغی
صفا و باغی	صفا و باغی	صفا و باغی	صفا و باغی

مجموعه برنده بی تعاضف

ظهور سینه دادمنک بابوشجیلونه قمانه
 ۱۶۱۰

صفا و باغی
 صفا و باغی
 صفا و باغی
 صفا و باغی

نور ادعای فاضل و ادعای فوک

میسورک امدون ساره و ادعای
 صدیکیلوه ابه و اولف ارضه
 سینه بی قمانه
 ۱۶۰۰

Bab-1 Ali
Meclis-i Mahsus
2526

Aydın Vilayeti'nde kain Menteşe Sancağı'nın Meğri Kazası'nda bulunup hükümet-i seniyyeye ait olan Kemikli Kızlak nam krom madenin nizamına tevfikân istidası vechle Alaybeyzade Hakkı Bey'e ihalesi hakkında dairesince muamele-i lazımenin ifasına dair bilistizan şeref müteallik buyrulan irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenahi hükm-ü celili vechle sebk eden işara cevaben Orman ve Maden ve Ziraat Nezaretinden ba- tezkere irsal kılınan encümen mazbatasıyla melfuf mukavele ve şartname layihaları meyane-i bendeganemizde kıraat ve mütalaa olundu. Mazbata-i mezkure mealinden müsteban olduğu üzere işbu madenin hafrı ve imali için tahsis edilen arazinin hududu şimalen Şahintaşı noktasından bida ile Yürekini Tepesi beyinde vaki hatt-ı müstakim ve garben mezkur tepeden bida ile Otlak veyahud Karavelibükü Tepesi'ne vasıl olunan hatt-ı müstakim ve cenuben mezkur tepeden bida ile Kızıldere Çayı ile Nif Çayı'nın birleştiği nokta bil-mürur Hisarcık Tepesi'ne vasıl olunan hatt-ı münkesir ve şarken mezkur tepeden bida ile Papastaşı noktasından bil-mürur bida hudud olan Şahin Taşı noktasına vasıl olunan hatt-ı münkesir ile mahdud ve saha-i sathiyesi dokuzyüz doksan yedi ceribden olacağından imalata hasr ve tahsis kılınan arazi-i mezkurenin beher ceribi için Osmanlı Lirası yüz guruş olarak senevi on kuruş resm-i miktar ita olunmak ve Orman ve Maden ve Ziraat Nezareti veznesine bir defa için ferman harcı olarak iki yüz lira tediye edilmek ve maden-i mezkur yüzde on resm-i nisbiye tabi tutulmak ve zikr olunan madenin beş binde bir mikyasında iki kıta haritasının dahi mümaileyh Hakkı Bey tarafından tanzim ettirilib idareye ita kılınmak şerait-i esasiyesi ve doksan dokuz sene müddet ile salif-ül beyan madenin mümaileyh uhdesine ihalesi suretlerini kararlaştırıldığı beyan ve nezaret-i müşarünileyhanın tezkeresinde dahi gümrük ihracat resminin ilgası halinde Avrupa'ya nakl edilecek mezkur krom rüsum nisbiyesinden başka yüzde bir gümrük ihracat resminin dahi itası taahhüdünü havi mümaileyh tarafından alınan musaddak senedin hıfz edildiği dermiyan olunmuş ve bu esasa göre tanzim ettirilen mezkur mukavele ve şartname layihaları mindericatı kuyut ve şürut-u lazımevi havi olarak yolunda görünmüş olmağla ve mezkur mukavele ve şartname layihalarıyla mazbata ve haritalar leffen arz ve takdim kılınmağla muvaffak-ı emr-i ferman-ı hümayun-u hazret-i hilafetpenahi olduğu halde maden mezkurun şerait-i mukarrere vechle mümaileyh uhdesine ihalesi zımında muamele-i lazımenin ifası hususunun nezaret-i müşarünileyhaya havale edileceği mahateallümü ali buyrukdakta olbabda ve katiye-i ahvalde emr-ü ferman hazret-i veli-ül emr-i efendimizindir. 9 Şevval 310, 14 Nisan 309.

ایریمه و سیدیه خلیفه

فصحا بخنده واق مکی قفسه بلع قیاقیری ساکنه لرزه منوز قاذو واسیلک زوجهی رینه نام خانوونک اشیا و نقودینی
 سرفه ایرمه قریب فطوره لیا نیا اوغلا اهنسه و هجه ایوستوی ادغی بقولم و طان فحاک نیم کھنلر ایرمه یقلمه ایرمه
 خرسوفینه نیم خانوونک عقدره اجراقفانه سقیفانه لفظیه حاوی و سیدیه جمید لرزه در کجیم تاریخ و ایلم یوز طفسانه
 اوج نومرول و در اولونه قیر ایرمه کجی رعادی قفسانک ریوانه کیمز و سیدینه مقدمه صقون باره استه قفسانه
 مضطک ریوانه اکلیم عدیرم لدر اولام مدلول اشعاره لظرا مرقوموه اهنسه و بقولم و فحاک باله قفسانه لیل و صلی فطوره
 رینه خانوونک خانسه کیروب اقر و اشیا سرفه ایوکلری و خرسوفینه نیک بوندره بناقله اشیک مرقومون اجبار اولانه
 اقراک و اما راه موجوده ایره بینه ایگر کیم فی مرقوموه اهنسه و بقولم و بحالک قانونه جرائد ایلم یوز کیمز تاریخ
 نوقفا اجرای مجاز اندیم اورا بر قرار و بر طسه ایلم اورا فطوره لفظیه استی اولدیم ادره مرقومون کولم
 ماده فطوره همی ایتمیبا قانونه فطورک ایلم یوز کیمز ماده سنه کیم اولدیم بوخر سرفه لیل و صلی اجبارک اشیا
 مقدمه بونسیفنه بنا مرقوموه اهنسه و بقولم و بحالک بوکلر نوقفا و تاریخ جسدی اوسده کیم بیری سنی و اولدیم
 شجی کولمده اجبار و اولدیم فطورک ماده قانونم محرر قحیم تطبیق بعد استی بئرسه مدنت ارموم کولم قونولوی
 و بونوره خرسوفینه نیک و فحاک یوز اولور کیم ماده علاوه سنه نوقفا و تاریخ جسی اوسده کیم بئرسه رضیت
 خوه سنده اجبار و فطورک حاله رعایه بئرسه نایم مضمون مجسمه اوج سنه مدنت جسی ایطی و میدانه ادعا
 و افکاره قلاک اقر و اشیا ایلمه رضی رینه کیم جید جملر نیک و صیبر اوسده بون و اولدیم لرزه بالو کیم فطورک اشیا
 ایلم کیم مقدار اشیا کیم عینا و یا بئرسه ایلمی ماده موخیر قدری اولدیم اکنضای اوزم کلم کیم ریوانه فطورک
 حکامه جزایه و ادره سنه ایلم جیم اولدیم تاریخ و یوز اولدیم ایلم نومروس ایلم مرقومو و بیدانه مضطک اشیا
 اهنسه ایلم نیک اجازتیه کیم بونورک سبک سنه

EK 9. B.O.A., Ayniyat Defterleri, No:812, 4 Şevval 90, s.165, Meğri Kazasına Bağlı Kaya Köyünde Yaşanan Bir Hırsızlık Olayına İlişkin Belge.

Aydın Vilayet Celilesine

Menteşe sancağında vaki Meğri Kazası'na tabi Kaya Karyesi sakinelerinden müteveffa kaffe-i Vasil'in zevcesi Reyne nam hatunun eşya ve nukudunu sirkat eden karye-i mezkureli Telliolu Atanaş ve Hacı Apostol oğlu Nikola ve Tat Mihal nam şahıslar ile bunlara yataklık eden Hıristofine nam hatun haklarında icra kılınan tedkikat-ı nizamiyeye havi vilayet-i celilerinden 2 Zilhicce 89 tarihli ve iki yüz doksan üç numaralı varid olan tahrirat ile meclis-i dava-i kazanın divan-ı temyiz-i vilayetten musaddak melfuf balası istintaknamelerin mazbatalar divan-ı ahkam adliyeye lede'l havale medhul işara nazaran merkumun Atanaş ve Nikola ve Mihal bil-ittifak leylem müsellehan mezbure Reyne Hatun'un hanesine girip akçe ve eşya sirkat eyledikleri ve Hıristofi'nin bunlara yataklık ettiği merkumların ihbar olunan ikrarları ve imarat-ı mevcude ile tebeyyün eylediğine mebni merkumun Atanaş ve Nikola ve Mihal'in kanun-ı cezanın iki yüz yirmi birinci maddesine tevfikeyen icra-yı mücazatlarına oraca karar verilmiş ise de evrak-ı mezkure mefahiminden isbat olunduğu üzere merkumların hareketleri madde-i mezkureye temas etmeyib kanun-ı mezkurun iki yüz yirincinci maddesine mutabık olarak bu hırsızlığa leylem ve müsellehan ictisarlari esbab-ı müşeddiden bulunduğuna binaen merkumun Atanaş ve Nikola ve Mihal'in bu hükme tevfikeyen ve tarih hapisleri olan seksen yedi senesi Zilhiccesinin beşinci gününden itibaren ve on dokuzuncu madde-i kanuniyede muharrer kaideye tatbiken badetteşhir beşer sene müddetle İzmir'de küreğe konulmaları ve mezbure Hıristofi'nin dahi iki yüz otuzuncu madde ilavesine tevfikeyen ve tarih haps olan seksen sekiz senesi Recebinin gırresinden itibaren ve hususiyet haline riayeten bila-teşhir nisya mahsus mahbesle üç sene müddetle haps edilmesi meyan-ı iddia ve inkarda kalan akçe ve eşya için dahi Reyne'nin çocuklarının vasiyesi olan büyük validelerinin bil-muhakeme nizamen isbat edeceği miktar eşyanın aynen veya bedelen kırk altıncı madde mucibince kudretli olanlardan istihsali lazım geleceği divan-ı mezkurun Muhakemat-ı Cezaiye Dairesi'nden 28 Safer 90 ve 14 Nisan 89 tarihi ve yüz on iki numarası ile murakkamen verilen mazbatada ifade olunmağın icabının icrasına himmet buyrulmalar siyakında. Şukka.

ایالتی ولایتی

مکتوبی قلمی
غلذ

۱۸۱

راضیه نقت - جمعیہ میں جانب علیہ

عظمیٰ اقامت عظمیٰ

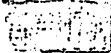
مکرمی حکومت قوناعلیٰ مزیدم دلستہ طوریں موقعا استرا ایسیرہ قوناعلیٰ اجارہ ام اولیٰ شہریہ التوز غونست جہرہ سوسہ منقہ نغی صہرہ غنڈہ وارد اولیٰ
کا لورہ اورینتہ تارہ نکلود درہ بونہ لڑی درہ نورولو تہر تہر استقا۔ اولسہ ونگر اولسہ التوز غوسہ اجارہ نکت داخلہ حوزہ سندہ قارشلغی اولسہ ایقندہ کجہ و
یا ایسہ لوزم کجہ حکومت قوناعلیٰ خصمانہ قدر۔ بدل اجارہ مذکورہ نکت خانہ نکت استراس تارہ نکتہ اعتباراً ماہ جمادی ثانیہ ۱۳۱۰ھ سے خصوصیت جانب خانہ نکت
عصہ و استیانہ اولسہ عدل اور نہ ہیسہ ولستہ۔ بارہ لکھ افادہ نکت اولسہ مقتضاست ایفا و امر و استہ صلح عینہ جناب نقت رہنماید نکت ستر اولیٰ
باین امر و فرماہ صہرہ ولور کتہ۔ (ارج اورینتہ) (۱۰) لورہ اورینتہ
وکیل و معاوہہ وک
ولستہ

مفتا سونہ تابع مکرمی قضاس مادمہ امور لری ایسیرہ قوناعہ استیجا بلہ برک ایجاہ تحفیفہ دارل مرکزہ معلومہ قیدیہ اولسہ سندہ اولسہ دولتہم خارجہ صہرہ اختیار
با اراہ سہ نطقا مجموع بولستہ و استوانا و مریضہ مالکینہ نظر ایجا نکت نکت حکمت منکر اولسہ نکت سترای دولہ حوالہ بولس با این امر و فرماہ صہرہ ولور کتہ
نقصہ لیم

ام ممدی لوللغہ

سترای دولہ ۱۰ لورہ اورینتہ

Aydın Vilayeti
Mektub-u Kalemi
Aded 181

Dahiliye Nezareti Celilesi Canib-i Alisine

Devletlü Efendim Hazretleri

Meğri Hükümet Konağı'nın münhedim olmasından dolayı muvakkaten istikra edilen konağın icaresi olan şehriye altı yüz kuruşun suret-i tesviyesi Menteşe Sancağı Mutasarraflığı'ndan varid olan 2 Kanun-ı evvel 302 tarihli ve dörtyüz yirmi dört numaralı tahriratta istifsar olunmuş ve zikr olunan altı yüz kuruş icarenin Dahiliye Muvacehesi'nde karşılığı olmadığından müceddeten yapılması lüzum gelen hükümet konağının hitamına kadar bedel-i icare-i mezkurenin hanenin istikrası tarihinden itibaren mah be mah tesviye ve itası hususunun canib-i ali nezaretpenahilerinden arz ve istizan olunan havale üzerine muhasebe-i vilayetten ba-derkenar ifade kılınmış olmağla muktezasının ifa ve emr-ü inbasına müsaade-i aliye-i cenab-ı nezaretpenahilerinin seza-var buyurulması babında emr-ü ferman hazret-i meni-ül emrindir. 16 Rebitül ahir 304, 30 Kanun-ı evvel 302.

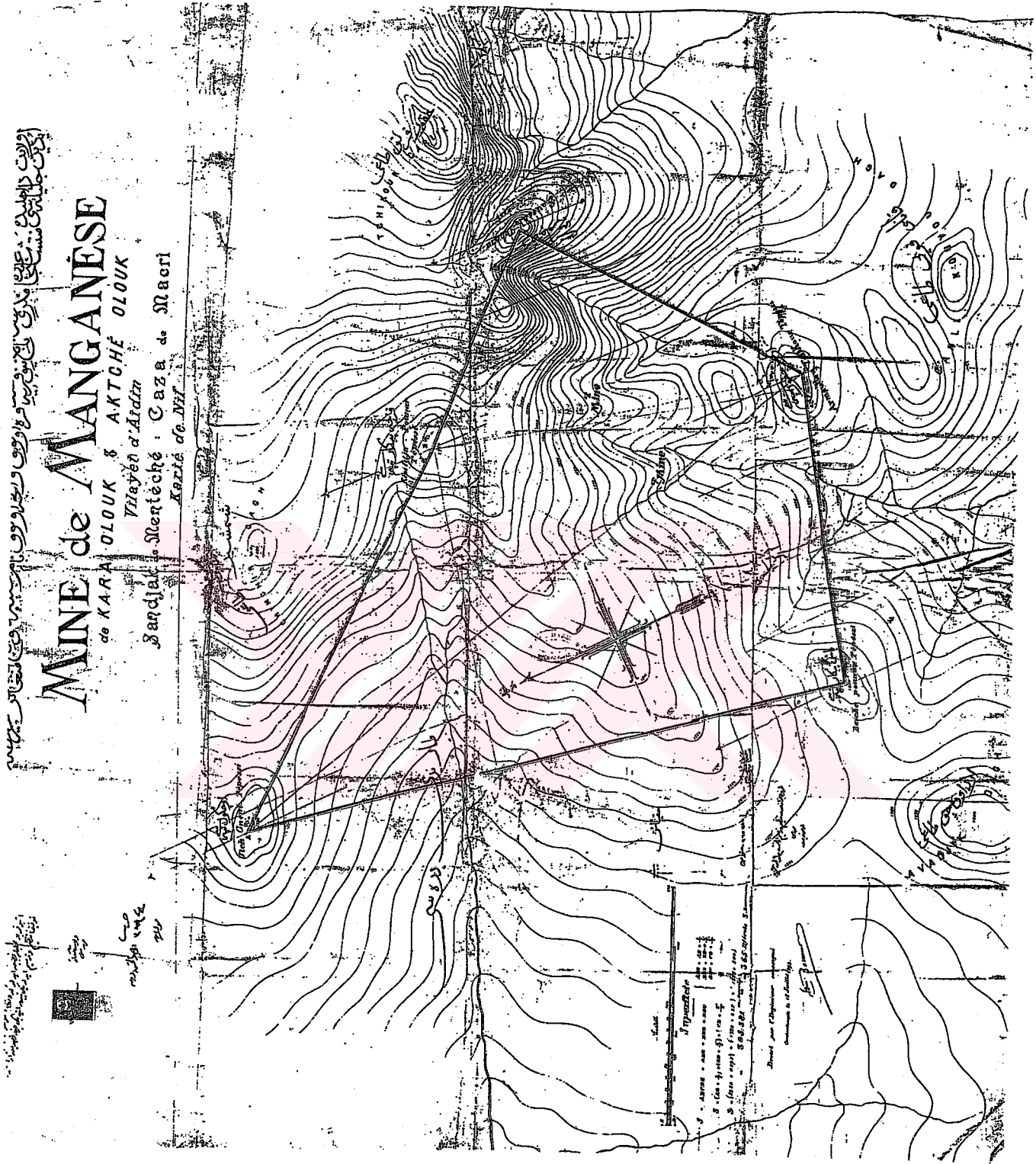
Vekil ve Muavini Vali

Menteşe Sancağı'na tabi Meğri Kazası hükümet memurları için konak isticarıyla bedel-i icar tahsisine dair bir güne malumat kaydiye bulunmamış olmasına ve muvazene haricinde masraf ihtiyarı ba-irade-i seniyye kaiyen memnu bulunmasına ve işbu inha ve merbutatı nazaran icarının tezkere zimmetinde mezkur evrakın Şura-yı Devlet'e havale buyurulması babında emr-ü ferman hazret-i meni-ül emrindir.

Şura-yı Devlet 21 Kanun-ı sani 302.

5 Cumadelula 304

17 Kanun-ı sani 302

EK 11. B.O.A., İrade ve İmtiyazat, 6.Ş.1313, Meğri'ye Bağlı Üzümlü Köyünde Çıkartılan Manganez Madeninin Yerini Gösteren Harita.